

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง จาก รองศาสตราจารย์ ฐ โสธร ผู้ทองคำ ประธานกรรมการควบคุมการศึกษาค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และรองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล กรรมการควบคุมการศึกษาค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่ต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา) พร้อมทั้งครอบครัวที่ให้ความกรุณาข้อมูล รวมทั้งกลอนลำ นำมาวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ให้อุปกรณ์ทำให้งานวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คุณแม่สวาด ไพรสวรรณ์ พร้อมทั้งครอบครัวที่เป็นกำลังใจในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อนนักศึกษาร่วมรุ่นรัฐศาสตร์ (การเมืองการปกครอง) และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการศึกษาค้นคว้า

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ คร.อิכון โลดาร์ พร้อมทั้งลูกพี่ขญา โวท ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุด หากการศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ สามารถทำคุณประโยชน์ต่อสังคมด้วยประการใดก็ดี ผู้วิจัยขออุทิศผลบุญอันเป็นกุศลเหล่านี้ แด่ดวงวิญญาณของ คุณพ่อบุญฉันท์ และคุณพี่เฉลิมชัย ไพรสวรรณ์ ผู้ซึ่งเป็นคุณพ่อและพี่ชายที่เคารพรักรยิ่งของผู้วิจัย

บุญเพ็ง โวท

พฤศจิกายน 2550

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของหมอลำกลอน

อีสาน: ศึกษากรณีหมอลำ ทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา)

ชื่อและนามสกุล

นางบุญเพ็ง โวท

แขนงวิชา

การเมืองการปกครอง

สาขาวิชา

รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ธโสธร ตู้ทองคำ

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระได้ให้ความเห็นชอบการค้นคว้าอิสระ
ฉบับนี้แล้ว

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ธโสธร ตู้ทองคำ)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุล)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ อนุมัติให้รับการศึกษา
ค้นคว้าอิสระฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

.....

(รองศาสตราจารย์ รุ่งนรต พรหมอินทร์)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

วันที่.....21.....เดือน.....มกราคม.....พ.ศ.....2551.....

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน:
ศึกษารณณ์หมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำอุทา)

ผู้ศึกษา นางบุญเพ็ง โวท **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง)

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ธ โสธร **ผู้ทอ้งคำ** ปีการศึกษา 2550

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการเพื่อศึกษา (1) ความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) เนื้อหาสาระของ กลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ (3) ผลกระทบจากการ แต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของนายทองมาก จันทะลือ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยเอกสารกลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ จำนวน 15 กลอนลำ และศึกษาจากภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การ วิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) ความเป็นมา สาเหตุมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกทำให้นายทองมาก จันทะลือใช้กลอนลำเป็นสื่อ กล่าวคือ ปัจจัยภายในมาจากปัจจัยส่วนบุคคลที่นายทองมากได้ประสบกับตนเอง ได้รับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ส่วนปัจจัยภายนอกมาจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (2) เนื้อหาสาระของกลอนลำได้สะท้อนถึงทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวคือ สะท้อนให้เห็นภาพการเมืองการปกครองช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองแก่ประชาชนในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กลอนลำได้สะท้อนให้เห็นถึง สภาพเศรษฐกิจอีสานช่วงก่อนและหลังการพัฒนาประเทศ และสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ในอดีตช่วงก่อนการพัฒนาประเทศกับสังคมปัจจุบัน (3) ผลกระทบจากการแต่งกลอนลำทั้งต่อนายทองมาก จันทะลือและต่อสังคมโดยรวม กล่าวคือ ทำให้นายทองมากมีชื่อเสียงดังได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวด หมอลำกลอนหลายครั้งและรางวัลเกียรติยศหลายรางวัล ได้รับการคัดเลือกจากพี่น้องชาวจังหวัดอุบลราชธานีให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระหว่าง พ.ศ. 2512-2514 และได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติสาขากการแสดง (หมอลำ) พ.ศ. 2529 นอกจากนี้ส่วนรวมยังได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก เช่น การรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ การรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ และการรณรงค์คนไทยควรรู้หนังสือ เป็นต้น

คำสำคัญ แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หมอลำกลอนอีสาน

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และแนวโน้มในอนาคต

สรุปการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา) โดยการวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ และเพื่อศึกษาผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ ดังนี้

5.1 การศึกษาความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในมาจากทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่นายทองมาก จันทะลือได้ประสบมากับตนเองครอบครัวที่มีฐานะยากจน โดยอพยพไปกับครอบครัวเมื่ออายุยังเยาว์มีความยากลำบากในการดำเนินชีวิต และมาจากการที่นายทองมาก จันทะลือประสบผลสำเร็จในอาชีพหมอลำสูง ได้มีโอกาสไปทำการแสดงในที่ต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานเห็นความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวอีสานที่มีความยากลำบากในการประกอบอาชีพและมีความเป็นอยู่ยากจนอยู่มาก เมื่อเทียบกับประชาชนในภาคอื่น ๆ ของประเทศ และในขณะที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำให้มีโอกาสรับรู้ปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนชาวอีสานตลอดจนการบริหารประเทศของรัฐบาล

ส่วนปัจจัยภายนอก มาจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม กล่าวคือ ด้านการเมืองนายทองมาก จันทะลือ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีระหว่าง พ.ศ. 2512-2514 ทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทนพี่น้องในสภาแก้ไขปัญหาของ พี่น้องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี ด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของภาครัฐ ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานตลอดจนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของนายทองมาก จันทะลือ ด้านสังคมนายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำที่ประสบความสำเร็จใน

อาชีพสูงและเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมหลายด้าน ทั้งด้านการเป็นศิลปินหมอลำผู้ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมีคนรู้จักทั่วภาคอีสาน เป็นหมอลำนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงอยู่หลายสถานีในหลายจังหวัดของภาคอีสาน เป็นนักการเมืองหรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนชาวจังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ บทบาทเหล่านี้ทำให้นายทองมาก จันทะลือ มีโอกาสพบเห็นและรู้จักกับผู้คนหลากหลายอาชีพตลอดจนได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของนายทองมาก จันทะลือ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

5.2 การศึกษาเนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ พบว่ากลอนลำได้สะท้อนถึงด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ดังนี้

ด้านการเมือง สะท้อนให้เห็นภาพการเมืองการปกครองของชาวอีสานช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยเนื้อหาสาระในกลอนลำได้กล่าวถึงนักการเมืองอีสานในอดีตว่า เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองสูงนักการเมืองจะไม่ซื้อสิทธิของประชาชนเพื่อให้ได้เป็นผู้แทน แต่จะเสนอนโยบายของตนให้ประชาชนได้ตัดสินใจเลือก และเมื่อได้เป็นผู้แทนหรือมีโอกาสได้เป็นผู้ร่วมรัฐบาลแล้วก็จะนำปัญหาของประชาชนชาวอีสาน ไปสู่ที่ประชุมเพื่อให้ได้รับการแก้ไข ในส่วนของประชาชนชาวอีสานในอดีตก็จะเลือกผู้แทนที่มีนโยบายที่ตรงกับความต้องการของตนเองและการซื้อสิทธิขายเสียงระหว่างนักการเมืองกับประชาชนจึงไม่มีในอดีต โดยเนื้อหาสาระของกลอนลำเกี่ยวกับประชาธิปไตย พบว่าจะกล่าวถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยจะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเล่ห์เหลี่ยมกลโกงในการหาเสียงของนักการเมืองปัจจุบัน ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองและในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชน ให้ความรู้เกี่ยวกับผลเสียในการซื้อสิทธิของนักการเมืองและการขายสิทธิให้กับนักการเมือง ตลอดจนรณรงค์ให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิในการเลือกผู้แทน และเนื้อหาสาระเกี่ยวกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ พบว่าได้กล่าวถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกล่าวเชิดชูยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลว่า เป็นกษัตริย์ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในหลายด้านนำพาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าด้วยบุญญาบารมีของพระองค์ทำให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองจวบจนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบว่า เนื้อหาสาระในกลอนลำได้กระตุ้นให้ประชาชนคนไทยทั่วประเทศร่วมพลังมีความรักใคร่กลมเกลียว สร้างจิตสำนึกหวงแหนประเทศชาติบ้านเมืองด้วย

ด้านเศรษฐกิจ เนื้อหาสาระที่สื่อออกมาในกลอนลำ พบว่ากลอนลำได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจอีสานช่วงก่อนมีการพัฒนาประเทศถึงปัจจุบัน โดยเศรษฐกิจอีสานในอดีตเป็น

เศรษฐกิจการผลิตแบบยังชีพด้วยการทำนาทำไร่ชาวนาในภาคอีสานจะมีความยากจนเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น และยังมี ความยากจนอยู่มากเพราะการทำนาทำไร่ต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติซึ่งมีความไม่แน่นอน การพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่ผ่านมาหลายสมัย ก็ไม่ได้ทำให้การเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานดีขึ้น โดยเฉพาะชาวนา ทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนหรือระหว่างชาวนาชาวไร่กับพ่อค้านายทุน การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านมีความเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เคยมีการผลิตแบบยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนหาที่ทำกินเพิ่มขึ้น มีการแผ้วถางบุกเบิกป่าสาธารณะเพื่อทำการเกษตร การตัดไม้ทำลายป่าจึงทำให้ขาดความสมดุลของธรรมชาติทำให้เกิดความแห้งแล้งตามมา ในส่วนวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชาวบ้านนั้น พบว่ากลอนลำได้กล่าวถึงความขยันขันแข็งของชาวนา แม้จะต้องต่อสู้กับการทำมาหากินอย่างไรก็จะไม่ทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ดีขึ้น เนื่องจากการทำนาทำไร่ต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ

ด้านสังคม เนื้อหาสาระของกลอนลำที่สื่อออกมา พบว่ากลอนลำได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนในสังคมในอดีตช่วงก่อนมีการพัฒนาประเทศกับสังคมปัจจุบัน โดยกล่าวถึงความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาทำให้ผู้คนในปัจจุบันมีความสะดวกสบายเมื่อเทียบกับสังคมในอดีต เนื้อหาในกลอนลำเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในภาคอีสาน และให้ความรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเนื้อหาสาระที่สื่อออกมาจะให้ทั้งข้อคิดสติเตือนใจแก่ผู้ฟัง ตลอดจนได้สาระประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ ในการศึกษายังพบว่า กลอนลำได้สะท้อนให้เห็น ทศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคมปัจจุบันที่มีความเชื่อและเลือกปฏิบัติต่อกัน โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางฐานะอย่างไม่เท่าเทียม ตลอดจนการเอาเปรียบกันโดยไม่คำนึงถึงตัวบทกฎหมายของบ้านเมืองของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่ต้องรักษาไว้ซึ่งความถูกต้อง เพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุข นำมาซึ่งปัญหาด้านความไม่เสมอภาคกันทางสังคม โดยพบว่ากลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมโดยรวมมีลักษณะหลากหลาย ซึ่งแฝงไว้ด้วยสาระความรู้ประโยชน์และความบันเทิงอยู่ในตัว กล่าวคือ ทุกกลอนลำที่สื่อออกมานั้นจะสอดแทรกสาระความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ให้ประชาชนในภาคอีสานได้ติดตามข่าวสารต่าง ๆ ในการเปลี่ยนไปหรือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น กลอนลำารณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ กลอนลำารณรงค์โรคเอดส์ กลอนลำารณรงค์คนไทยควรรู้หนังสือ เป็นต้น เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นศิลปินหมอลำกลอนของ นายทองมาก จันทะลือ ในการใช้ศิลปะการแต่งกลอนลำตลอดจนการใช้ภาษาพื้นบ้านแบบง่าย ๆ แต่แฝงไว้ด้วยศิลปะในการสื่อถึงชาวบ้านให้รับรู้ เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

5.3 การศึกษาผลกระทบจากการแต่งตั้งคนล่าที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ พบว่าได้รับผลกระทบทั้งต่อนายทองมาก จันทะลือ และต่อสังคมโดยรวม ดังนี้

ผลกระทบต่อนายทองมาก จันทะลือ พบว่าได้รับผลกระทบทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

ด้านการเมือง ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ได้รับการคัดเลือกจากพี่น้องชาวจังหวัด อุบลราชธานี ให้เป็น ส.ส. หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระหว่าง พ.ศ. 2512-2514 หาเสียงด้วยตนเองด้วยการล่าโดยใช้เงินในการเดินทางไปพบปะกับพี่น้องชาวอุบลฯ เพียงเล็กน้อย และไม่มี ห้วคะแนนช่วยในการหาเสียงแต่อย่างใด

ด้านเศรษฐกิจ ทำให้นายทองมาก จันทะลือ มีวิถีชีวิตการเป็นผู้ดีขึ้นมาในอดีต เริ่มตั้งแต่ได้ยี่คออาชีพเป็นหมอลำกลอน ขณะเลิกในการประกวดหมอลำกลอนหลายครั้ง การที่บริษัท ไอศกรีมเด็กเฮงหยูได้จ้างให้แต่งตั้งล่าโฆษณาและแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจ หลายสาขาในภาคอีสาน ตลอดจนการเป็นโฆษกหมอลำนักจัดรายการวิทยุควบคู่กับการเป็นหมอลำ กลอนไปด้วย ทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมในภาคอีสาน ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของ นายทองมาก จันทะลือ มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น ผลกระทบจากการแต่งตั้งล่าที่มี แนวคิดทางการเมืองและสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ยังทำให้ได้รับการยกย่องจากสังคมว่า เป็นหมอลำผู้ประสบความสำเร็จอย่างสูงในอาชีพหมอลำกลอน

ด้านสังคม ทำให้นายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำผู้มีชื่อเสียงโด่งดังจากการ ขณะเลิกการประกวดหมอลำกลอนหลายครั้ง เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจบริษัท ไอศกรีมเด็กเฮงหยู หลายสาขาในภาคอีสาน เป็นนักสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เป็นโฆษก หมอลำนักจัดรายการวิทยุที่มีคนรู้จักและยอมรับกันทั่วไปในภาคอีสาน ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทยชั้น 3 รับพระราชทานเหรียญกาชาดสมนาคุณชั้น 2 รับ พระราชทานเข็มเกียรติคุณอนุรักษ์มรดกไทย ได้รับรางวัลผู้มีผลงานดีเด่น เป็นผู้มีเกียรติคุณทาง วัฒนธรรมของชาวจังหวัดอุบลราชธานี เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี) เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาศูนย์วิชาภาษาไทยจังหวัด อุบลราชธานี เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่น และเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาหมอลำ

ผลกระทบที่มีต่อทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม พบว่าได้รับผลกระทบทั้ง ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

ทางการเมือง ทำให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงสิทธิของตนเองมากขึ้น ทำให้ ประชาชนตัดสินใจการเลือกผู้แทนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองสอดคล้องกับความต้องการของ

ตนเองมากขึ้น และทำให้ประชาชนเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าสามารถกำหนดทิศทางทางการเมืองเพื่อให้การบริหารประเทศของรัฐบาลให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้ เป็นต้น

ทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนสามารถติดตามข่าวสารการพัฒนาประเทศของรัฐบาล ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้ประชาชนสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการเป็นอยู่ในการทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศของรัฐบาล และยังได้รับประโยชน์ในการติดตามการพัฒนาประเทศของรัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นต้น

ทางสังคม สังคมได้รับประโยชน์จากกลอนลำของนายทองมากหลายด้าน ตัวอย่าง เช่น ด้านสุขอนามัยของประชาชนโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากกลอนลำรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ที่นายทองมากร่วมรณรงค์กับหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี และอีกหลายพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับโรคที่มากับปลาดิบ โดยเฉพาะโรคพยาธิใบไม้ในตับ ทำให้สถิติการเกิดโรคดังกล่าวลดลงในปัจจุบัน และกลอนลำรณรงค์โรคเอดส์ ทำให้ประชาชนได้ตระหนักและเข้าใจถึงพิษภัยของโรคเอดส์มากขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะประชาชนผู้ที่อยู่ในชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารตลอดจนรู้จักวิธีการป้องกันเพื่อมิให้ได้รับเชื้อโรคดังกล่าว นอกจากนี้สังคมยังได้ประโยชน์ในด้านการศึกษาจากกลอนลำคนไทยควรรู้หนังสือที่นายทองมาก จันทะลือ ได้ร่วมรณรงค์กับหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่ขาดโอกาสในการศึกษาได้เข้าใจและตระหนักถึงการศึกษาค้นคว้าความรู้จากหนังสือ เป็นต้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำดูทา) ทำให้ทราบถึงความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทราบถึงเนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และทราบถึงผลกระทบทั้งด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม จากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ

ในการศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาโดยมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังต่อไปนี้

ในด้านแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทางด้านกลอนลำ จะเห็นได้ว่ากลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือนั้น ได้สะท้อนออกมาในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมค่อนข้างมาก กล่าวคือ ด้านการเมืองก็จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในภาคอีสาน ตั้งแต่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง ตลอดจนให้ความรู้ในการเลือกผู้แทนเข้าไปมีบทบาทในการบริหาร ด้านเศรษฐกิจก็สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาประเทศของรัฐบาลซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในภาคอีสาน ด้านสังคมก็สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันที่มีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัยทั้งด้าน ทักษะคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นที่มาของแบบแผนวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่เกิดขึ้นกับสังคมมนุษย์หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การปกครองสังคมด้วยการกำหนดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การเมืองเกี่ยวพันกับการใช้อำนาจควบคุม เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเกิดมาจากความแตกต่างทางด้านค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ความปรารถนา ผลประโยชน์ ตลอดจนเกียรติยศศักดิ์ศรีและการได้รับการยอมรับในสังคม ดังนั้นแนวคิดดังกล่าวจึงสัมพันธ์สอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่สะท้อนออกมาในกลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ ที่ผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษา

ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอน นายทองมาก จันทะลือ นับว่าเป็นหมอลำผู้มีความอาวุโสในด้านการลำ มีความสามารถในการแสดงหลายด้าน ตั้งแต่การแสดงหมอลำให้เกิดความเพลิดเพลินแก่ผู้ฟัง การแต่งหรือประพันธ์กลอนลำในการสื่อสารกับประชาชน การเป็นสื่อมวลชนหรือสื่อสารสาธารณะให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในลักษณะ แนะนำ บอก เตือน ในสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ตลอดจนการประสานนโยบายระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับประชาชนให้เกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอนที่กล่าวว่า หมอลำกลอนจัดเป็นหมอลำที่อยู่บนกลุ่มที่มีบทบาทด้านมหรสพโดยตรง คือให้ความบันเทิง ให้การศึกษา เผยแพร่ศาสนา ปกป้องบรรทัดฐานของสังคม สร้างเอกภาพและแนวความคิดทางการเมือง เป็นเครื่องมือสื่อสารชาวบ้าน และยังมีบทบาทที่แฝงเร้นอีกคือช่วยผ่อนคลายความเครียด ความคับข้องใจอันเกิดจากกรอบของสังคมและปัญหาในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ลำกลอนยังมีบทบาทในด้านการอบรมจริยธรรม การสื่อสารมวลชน และการ

อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอนนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมากจันทะลือ

ในด้านแนวคิดการสื่อสารทางการเมือง ทางด้านกลอนลำ กลอนลำของนายทองมากจันทะลือ นับว่ามีประสิทธิภาพในการสื่อสารเพราะเป็นการให้ทั้งความรู้ให้ความบันเทิงในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของรัฐบาล หรือหน่วยงานต่าง ๆ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนได้รับทราบ ตัวอย่างเช่น กลอนลำประชาธิปไตย กลอนลำอีสานไม่กินปลาดิบ กลอนลำรณรงค์โรคเอดส์ กลอนลำคนไทยควรรู้หนังสือ เป็นต้น ที่มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสนใจในการนำไปใช้รณรงค์เพื่อให้ถึงกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองที่กล่าวว่า การสื่อสารคือการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ในสังคม เป็นวิธีการที่จำเป็นที่ทั้งประชาชนและรัฐบาลจะเรียนรู้ความต้องการของกันและกัน การสื่อสารจะมีผลโดยตรงต่อนโยบายของรัฐบาล ต่อกระบวนการทางการเมือง และต่อระบบการเมือง ตลอดจนข่าวสารที่มากมาย ซับซ้อนและลึกซึ้ง แนวคิดการสื่อสารทางการเมืองนี้จึงมีส่วนสัมพันธ์สอดคล้องกับกลอนลำของนายทองมากจันทะลือ ที่ใช้เป็นสื่อในการสื่อสารถึงประชาชน

ในด้านแนวคิดจิตวิทยาการเมือง ทางด้านการใช้กลอนลำเป็นสื่อ จะเห็นได้ว่านายทองมากจันทะลือ ได้ใช้กลอนลำเป็นสื่อในการหาเสียงจนได้รับการคัดเลือกจากพี่น้องชาวจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การใช้กลอนลำเป็นสื่อในการหาเสียงนั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลอนลำที่สื่อออกไปสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยชี้ให้เห็นถึงความยากลำบากในการประกอบอาชีพ การดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข โดยกลอนลำของนายทองมากจันทะลือ เป็นกลอนลำที่ให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งแฝงไว้ซึ่งศิลปะในการสื่อเพื่อให้ถึงกลุ่มเป้าหมายให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อ จึงสอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาการเมืองที่กล่าวว่าโลกทัศน์ทางการเมืองของกวีย่อมสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในสังคมได้ไม่มากนักน้อย เพราะกวีทุกคนย่อมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในยุคสมัยของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แนวคิดจิตวิทยาการเมืองนี้จึงสอดคล้องกับกลอนลำของนายทองมากจันทะลือ ที่ใช้ได้ผลในกลุ่มเป้าหมายในทางการเมือง

ในด้านแนวคิดประชาธิปไตย ทางด้านกลอนลำของนายทองมากจันทะลือ ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองของประชาชน ให้ข้อคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้แทนราษฎรที่จะเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน ตลอดจนให้ข้อคิดเกี่ยวกับการซื้อสิทธิของนักการเมืองและการขายเสียงของประชาชน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดประชาธิปไตยที่ยึดมั่นในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ยึดหลัก

นิติธรรม อันกำหนดถึงสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมในหมู่ประชาชน แนวคิดประชาธิปไตยนี้จึงสัมพันธ์สอดคล้องกับกลอนลำที่สะท้อนออกมาในด้านการเมืองของ นายทองมาก จันทะลือ

ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์ ทางด้านกลอนลำ กลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข ซึ่งกล่าวเชิดชูยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลพระมหากษัตริย์ไทยว่าเป็นกษัตริย์ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในหลายด้านนำพาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าด้วย บุญญาบารมีของพระองค์ทำให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองจวบจนปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับ กษัตริย์ที่กล่าวว่า กษัตริย์จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและความสามารถทางการเมือง และเป็น ผู้ปกครองที่มีความเฉลียวฉลาดเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอันสูงส่ง แนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์ดังกล่าวนี้ จึง สัมพันธ์สอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่สะท้อนออกมาในกลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ ที่ผู้วิจัย ได้เลือกทำการศึกษา

นอกจากนี้แล้ว ผลการศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา) ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเสถียร บึงไสย (2533: 183) ที่ ได้ทำการศึกษาบทบาทของลำกลอนในด้านการเมือง ผลการวิจัยพบว่า หมอลำกลอนทำหน้าที่เป็น ผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น และทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน ซึ่งหมอลำกลอนเข้าไปมีบทบาทในด้านการเมืองนี้มักจะเป็นหมอลำกลอน ที่มีภูมิปัญญาดี มีความสามารถสูง มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่ยอมรับของสังคมและท้องถิ่น เคย ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพหมอลำกลอนมาแล้ว จัดเป็นปรมาจารย์ของหมอลำกลอน นอกจากนี้หมอลำกลอนยังทำหน้าที่สื่อสารนโยบายให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งเป็น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับมวลชนและการพัฒนาประเทศ ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ ประชาสัมพันธ์ การศึกษา การปกครอง การสาธารณสุข การพลังงานแห่งชาติ การเกษตร การ ชลประทาน ซึ่งการเผยแพร่ใช้วิธีการณรงค์ การเชิญชวน การให้ข่าวสารความรู้ในเรื่องการเมือง ตลอดจนนโยบายอื่น ๆ ของรัฐบาล และสอดคล้องกับงานวิจัยของบัณฑิตวงศ์ ทองกลม (2539: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาชีวิตและผลงานของนายทองมาก จันทะลือ ผลการวิจัยพบว่า นายทองมาก จันทะลือ มีบรรพบุรุษเป็นชาวนาและเติบโตในชนบท ความยากจนและค่านิยมทำให้สนใจอาชีพ หมอลำกลอน เริ่มเรียนลำจากวัดและอาจารย์หลายคนจนมีความรู้ถึงขั้นลำแตกฉาน เนื่องจากบุคลิก ดี เสียงดีมีเสน่ห์ ปฏิภาณไหวพริบเฉียบแหลม หมั่นหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ประกอบกับมี พรสวรรค์ทางการแสดง จึงส่งผลให้มีชื่อเสียงอย่างรวดเร็ว นายทองมาก จันทะลือ มีบทบาทด้าน ต่าง ๆ ดังนี้ บทบาทในฐานะศิลปิน นายทองมาก จันทะลือ ลำเพื่อให้ความรู้ ความบันเทิง ใช้

จิตวิทยาเชิงจิตความรู้สึกผู้ฟัง และรู้จักใช้กลอนคำให้เหมาะสมจึงโดดเด่นเป็นที่นิยม ส่วนวาดล้า เป็นวาดล้าขอนแก่นที่มีจังหวะเร็ว ท่วงทำนองการลำมีลำทางสั้น ลำทางยาว ลำเดี่ยว และมีการนำ กลอนเพลงไทยภาคกลางที่กำลังนิยมนำมาร้องประกอบ วาดล้าเป็นวาดล้าที่ผสมกลมกลืนกับ จังหวะลำและจังหวะดนตรี โดยยึดทำนองแม่แบบของอีสานเป็นหลัก บทบาทในฐานะ สื่อมวลชน นายทองมาก จันทะลือ เป็นนักจัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นรายการเพลงพื้นเมืองอีสาน มี ลีลาการพูดที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การใช้ภาษาถิ่นอีสานแทรกมุขตลก ซึ่งเป็นนิทานก้อมผสมผสาน กับข่าวสารและสาระความรู้ มีการรณรงค์แก้ปัญหาหน่วยงานราชการ บทบาทในฐานะนักการเมือง นายทองมาก จันทะลือ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีใน พ.ศ. 2512-2514 ได้ ร่วมออกกฎหมายและพระราชกฤษฎีกาหลายฉบับ ได้ช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาหลายด้าน รวมทั้งได้ จัดตั้งสมาพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย บทบาทในฐานะนักสังคมสงเคราะห์ นายทองมาก จันทะลือ ได้อุทิศตนเพื่อสังคมโดยจัดสร้างบ้านพักญาติผู้ป่วย ช่วยเหลือหน่วยงานราชการ และ เอกชนในการเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งในประเทศและนอกประเทศ และได้รับการ ประชุมอบรมสัมมนาเกี่ยวกับหน่วยราชการต่างๆ มากกว่า 200 ครั้ง นายทองมาก จันทะลือ ได้รับการ ยกย่องจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นผู้มีผลงานทางวัฒนธรรมดีเด่น และเป็น ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2529 ด้านรูปแบบการแต่งกลอน นายทองมาก จันทะลือ แต่งกลอนคำ กาพย์ และร่าย เป็นหลัก ด้านศิลปะการใช้ภาษา ใช้คำง่ายที่มีความหมายชัดเจน ใช้คำเพื่อพรรณนาให้เกิด ภาพพจน์ มีการเล่นคำ การเล่นอักษร อุปมาอุปไมย อุปลักษณ์ การสาธก การใช้สัญลักษณ์ คติพจน์ บุคลาธิษฐาน ด้านเนื้อหา กลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ สะท้อนให้เห็นภาพของ สังคมอีสานเกี่ยวกับคติความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม คติธรรมคำสอน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม ตลอดจนการ คมนาคมขนส่ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของจารุวรรณ ธรรมวัตร (2540: 199) ได้ทำการวิจัยภูมิ ปัญญาหมอลำเอกความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญหาของหมอลำในปัจจุบันพบว่า ลำกลอนได้รับความ นิยมน้อย การแสดงลำกลอนที่มีบทบาทใหม่ที่เด่นชัดคือเป็นการลำเพื่อให้ความรู้ ให้ข่าวสาร แก่ประชาชนชาวอีสานในประเด็นปัญหาสังคม นโยบายของรัฐบาล นโยบายเร่งด่วนไปยัง ประชาชนและสื่อความต้องการของประชาชนไปยังหน่วยงาน ยุคสมัยที่เริ่มนำลำกลอนไปใช้เป็น สื่อการพัฒนาเริ่มจากสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หมอลำสุทธิพงษ์ สะท้อนอาจ มีหน้าที่สำคัญใน การปฏิบัติงานทางจิตวิทยาให้แก่สหรัฐอเมริกาในการลำต่อต้านคอมมิวนิสต์ หมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง มีบทบาทอย่างสำคัญในการรณรงค์การควบคุมจำนวนประชากรในการคุมกำเนิด หมอลำทองมาก จันทะลือ มีบทบาทอย่างสำคัญในการรณรงค์ต่อต้านโรคพยาธิใบไม้ในตับและ โรคเอดส์ นอกจากนี้ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิก

เทศบาล หมอลำที่มีชื่อเสียงมีบทบาทอย่างสำคัญในการเผยแพร่ประชาธิปไตย โดยต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงและล่าถอยนโยบายของพรรคผู้สมัคร อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของลากลอนในปัจจุบัน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นผู้นำไปใช้เป็นกลไกในการสื่อสารมวลชน หมอลำทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นหมอลำอาวุโสที่ได้รับการยอมรับจากมหาชนเป็นหมอลำมาตรฐานที่มีวุฒิภาวะในการแสดงสูงมิใช่หมอลำใหม่หรือหมอลำน้อย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2548: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาบทบาทของหมอลำในการแก้ปัญหาสังคม ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของหมอลำในการแก้ปัญหาสังคมมีหลายประการดังนี้ ประการแรก ด้านความมั่นคงของประเทศโดยการแต่งกลอนลำและลำรณรงค์ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และส่งเสริมประชาธิปไตย ประการที่สอง ด้านการศึกษา ศิลปินแต่งกลอนลำและลำรณรงค์ให้ประชาชนสนใจการศึกษา ประการที่สาม ด้านสาธารณสุขมีการรณรงค์ควบคุมจำนวนประชากร การควบคุมโรคติดต่อ และการส่งเสริมการออกกำลังกาย ประการที่สี่ ด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม มีการรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการกำจัดสิ่งปฏิกูลในชุมชน ประการที่ห้า ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพเสพติด มีการรณรงค์ให้เห็นโทษยาเสพติดทุกชนิด ผลของการรณรงค์กับการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและพฤติกรรมของผู้รับสื่อกลอนลำมีหลายประการ ประการแรก ด้านความมั่นคงทางการเมืองการปกครองประเทศ ลัทธิคอมมิวนิสต์หมดไปจากประเทศไทย ประการที่สอง ด้านสาธารณสุข ผลการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรอัตราการเกิดประชากรลดลงและประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดและการวางแผนครอบครัว ด้านสุขอนามัย ประชาชนเข้าใจวิธีการดูแลสุขภาพมากขึ้น ชาวอีสานเริ่มเข้าใจเกี่ยวกับสุขอนามัยในการดำเนินชีวิต ประการที่สาม ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติมีการตื่นตัวมากขึ้น ประการที่สี่ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพเสพติดได้ผลบางส่วนซึ่งต้องใช้มาตรการทางกฎหมายควบคู่กันไป การรณรงค์ทุกด้านเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีหลังจากใช้สื่อกลอนลำในการรณรงค์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำอุทา) ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

หมอลำกลอนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการลำ ตลอดจนมีความสามารถในด้านการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำในด้านต่าง ๆ สูง เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับของสังคมและท้องถิ่น เป็นผู้ให้ข่าวสารและความบันเทิงแก่ประชาชน ตลอดจนเป็นผู้รักษาสืบทอดภูมิ

ปัญหาท้องถิ่น หากแต่หมอลำกลอนที่มีความรู้ความสามารถดังกล่าววันจะเหลือน้อยคนเต็มที่เป็นสิ่งที่ทุกหน่วยงานควรตระหนักถึงคุณค่า และให้การส่งเสริม สนับสนุน ให้หมอลำกลอนอยู่คู่กับสังคมสืบไป

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย

หมอลำกลอนมีแง่มุมให้ทำการศึกษาวิจัยได้หลายด้าน ขึ้นกับความสนใจของผู้ที่ต้องการศึกษา เนื่องจากหมอลำกลอนเป็นหมอลำที่พัฒนาด้านกลอนลำให้มีความทันสมัยประยุกต์ได้กับสถานการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงของสังคม หรือต้องการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นให้ศึกษาวิจัย ดังนี้

2.1 ควรศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของหมอลำกลอนท่านอื่นที่มีชื่อเสียง มีความรู้ความสามารถในการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป เพื่อทราบแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในการสื่อสารของแต่ละท่าน

2.2 ควรศึกษาวิธีการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อทราบถึงวิธีการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำในการสื่อสารถึงประชาชน

2.3 ควรศึกษาวิวัฒนาการการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อทราบถึงอารมณ์ องค์ประกอบที่หมอลำกลอนใช้ในการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำ

แนวโน้มในอนาคต

จากการศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน ศึกษากรณีหมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา) ทำให้ทราบถึงแนวโน้มในอนาคตของแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนว่า จะยังมีอิทธิพลในการสื่อสารกับประชาชนในภาคอีสานอยู่ กล่าวคือ หมอลำกลอนนั้นจะมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนประยุกต์ในการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำให้ทันสมัยอยู่เสมอ เนื่องจากหมอลำกลอนเป็นผู้ที่ได้ฝึกฝนความรู้ในด้านการลำทั้งศาสตร์และศิลป์จากอาจารย์หมอลำมาจนเป็นที่แตกฉานทางด้านการลำ การแสดง ตลอดจนการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำ ทำให้หมอลำกลอนได้รับความนิยมจากประชาชนชาวอีสานมาโดยตลอด แม้ในบางสมัยความนิยมจะลดน้อยไปบ้างตามกระแสสมัยนิยม หากแต่ไม่ถึงกับทำให้สูญหายไปจากสังคมอีสานเหมือนกับหมอลำหลายประเภทที่เคยได้รับคมนิยมในอดีต ตัวอย่างเช่น หมอลำพื้น หมอลำสามเกลอ หมอลำชิงชู้ หมอลำผญา เป็นต้น หมอลำกลอนมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือเป็นผู้ที่ปรับตัวให้ทันสมัยติดตามเหตุการณ์ข่าวสารในบ้านเมืองเพื่อใช้

ในการแต่งกลอนลำสือให้ประชาชนได้รับทราบเป็นผู้ที่ให้ความสนใจในด้านการเมืองและสังคมรอบด้าน เห็นได้จากการที่หมอลำกลอนได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติในด้านศิลปะการแสดง (หมอลำ) หลายท่าน ตัวอย่างเช่น นายทองมาก จันทะลือ นายเคน คาเหลา นางบุญเพ็ง ไพพิวัชย์ และนางฉวีวรรณ คำเนิน เป็นต้น ท่านเหล่านี้ได้พิสูจน์ให้สังคมได้เห็นถึงความรู้ความสามารถในการปรับเปลี่ยนประยุกต์แต่งหรือประพันธ์กลอนลำใช้ในการสื่อสารกับประชาชน ทั้งการเป็นสื่อสารมวลชนให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการรณรงค์ในการหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองในภาคอีสานในสมัยต่าง ๆ ส่วนใช้หมอลำกลอนในการหาเสียงในแต่ละครั้ง เนื่องจากหมอลำกลอนจะมีความสามารถด้านจิตวิทยาในการจับกลุ่มประชาชนได้สูง

ดังนั้นแนวโน้มในอนาคต หมอลำกลอนยังคงมีอิทธิพลในการสื่อสารทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอยู่ ในฐานะเป็นศิลปินแขนงหนึ่งที่ทำให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมและเป็นสื่อเข้าถึงประชาชนชาวอีสาน ตลอดจนการเป็นผู้ประสานสื่อสารให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนกับประชาชนในภาคอีสาน ถึงแม้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของภาครัฐจะทำให้ภาคอีสานมีความเจริญก้าวหน้ามีความทันสมัยนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในสังคมอีสาน ทำให้ประชาชนมีทางเลือกในการที่จะรับสื่อมากขึ้น หากแต่หมอลำกลอนซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานจะยังคงอยู่คู่กับสังคมอีสานตลอดไปตราบใดที่ผู้คนยังคงพูดและสื่อสารในภาษาถิ่นอีสานอยู่

บทที่ 4

วิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำนายทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา) ผู้วิจัยได้แบ่งลำดับในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. ความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 ปัจจัยภายใน

1.2 ปัจจัยภายนอก

1.2.1 ด้านการเมือง

1.2.2 ด้านเศรษฐกิจ

1.2.3 ด้านสังคม

2. เนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2.1 ด้านการเมือง

2.2 ด้านเศรษฐกิจ

2.3 ด้านสังคม

3. ผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ที่ใช้เป็นสื่อ

3.1 ด้านการเมือง

3.2 ด้านเศรษฐกิจ

3.3 ด้านสังคม

1. ความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจมีสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ โดย

ธรรมชาติแล้วมนุษย์เกิดมาจากพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ความกลัว ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอดอยู่อย่างมีความสุข และความต้องการที่จะอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่เหนือกว่าครอบครัวและชุมชนและมีอยู่แล้วนับตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีสถาบันขั้นต้น และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ในทุกบริบทของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยพลังของความกลัวจะผลักดันให้มนุษย์ต้องการ ความมั่งคั่งปลอดภัย พลังของความสุขจะผลักดันให้มนุษย์ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพลังของศักดิ์ศรีจะผลักดันให้มนุษย์มีความต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539: 1-3)

จากการที่ได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ตลอดจนค้นคว้ากลอนคำจากเอกสาร ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนคำเป็นสื่อโดยแบ่งเป็น 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ดังนี้

1.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนคำเป็นสื่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไปสู่ประชาชนในภาคอีสานนั้น อาจมาจากความต้องการ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่นายทองมาก จันทะลือ ได้ประสบมากับตนเองเนื่องจากเกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจนที่ต้องดิ้นรนหาที่ทำกิน โดยอพยพไปกับครอบครัวเมื่ออายุน้อย และในช่วงที่เรียนล่ำกับอาจารย์ท่านแรกซึ่งเป็นพระภิกษุและอาจารย์หมอลำอีกหลายคน การเรียนล่ำสมัยก่อนต้องมีความอดทนเป็นอย่างสูงเนื่องจากต้องเรียนรู้ทุกอย่างทั้งทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะในการเรียนล่ำครั้งแรกนั้น นายทองมากจะใช้เวลาเรียนล่ำในเวลากลางคืน ส่วนเวลากลางวันก็ต้องช่วยครอบครัวในการทำนาและหาอาหารในการดำรงชีพ ดังคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“...ทำนาไปด้วย เรียนล่ำไปด้วยเพราะครอบครัวยากจน พอดกตอนเย็นก็จะไปเรียนล่ำที่วัดและนอนที่วัดกับอาจารย์พอดตอนเช้าแต่เช้าคือตื่นพร้อมไก่ต้องรีบกลับบ้านเพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ทำนา...” (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์)

ประการที่สอง การที่นายทองมาก จันทะลือ ประสบผลสำเร็จในอาชีพหมอลำสูง ได้มีโอกาสไปทำการแสดงในที่ต่าง ๆ ทั่วภาคอีสาน จึงเห็นความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวอีสานยังได้รับความยากลำบากในการประกอบอาชีพและมีความยากจนอยู่มากเมื่อเทียบกับประชาชนในภาคอื่น ๆ ของประเทศ ดังคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“...ทำไมความเจริญไม่ทั่วถึงในภาคมหาสาร (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน) ทำอย่างไรบ้านเมืองเราจะมีความเจริญทันเขา...”
(ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์)

ประการสุดท้าย การที่นายทองมาก จันทะลือ มีโอกาสในการรับรู้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของพี่น้องชาวอีสานสมัยที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของชาวอุบลราชธานีเมื่อ พ.ศ. 2512-2514 ทำให้มีโอกาสเห็นการบริหารประเทศของรัฐบาลในยุคนั้นว่ามีลักษณะเช่นไร ดังคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์นายทองมาก จันทะลือตอนหนึ่งว่า

“...แรงจูงใจในการแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคม เพราะปัญหา เรื่องปากท้องของพี่น้องชาวอีสาน ตลอดจนนโยบายของรัฐยังมีการหักบัง ชั่งเบียงในการพัฒนาประเทศ ...” (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าปัจจัยภายในที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไปสู่ประชาชนในภาคอีสานนั้นมาจาก สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่นายทองมาก จันทะลือ ได้ประสบมากับตนเองเนื่องจากเกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจนที่ต้องดิ้นรนหาที่ทำกิน มาจากความยากลำบากและความยากจนของพี่น้องชาวอีสาน และมาจากขณะดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำให้มีโอกาสรับรู้ปัญหาด้านต่าง ๆ ของประชาชนชาวอีสาน ตลอดจนการบริหารประเทศของรัฐบาล

1.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไปสู่ประชาชนในภาคอีสาน กล่าวได้ว่าหมอลำกลอนนั้นจัดเป็นหมอลำที่อยู่บนกลุ่มที่มีบทบาทด้านมหรสพโดยตรง คือให้ความบันเทิง ให้การศึกษา เผยแพร่ศาสนา ปกป้องบรรทัดฐานของสังคม สร้างเอกภาพและแนวความคิดทางการเมือง เป็นเครื่องมือสื่อสารชาวบ้าน และยังมีบทบาทที่แฝงเร้นอีกคือช่วยผ่อนคลายความเครียด ความคับข้องใจอันเกิดจากกรอบของสังคมและปัญหาในการดำเนินชีวิต (จารุวรรณ ธรรมวัตร ม.ป.ป.: 124)

การศึกษาปัจจัยภายนอกที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไปสู่ประชาชนในภาคอีสานนั้น อาจมาจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เพราะปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิต

ของนายทองมาก จันทะลือ ทั้งทางตรงและทางอ้อมเนื่องจากสภาพแวดล้อมหรือบริบททางสังคมที่เป็นอยู่ ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ปัจจัยดังกล่าว ดังนี้

1.2.1 ด้านการเมือง

ปัจจัยด้านการเมืองที่ส่งผลต่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือนั้น มาจาก สภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ซึ่งนายทองมาก จันทะลือ ไม่เพียงแต่เป็นศิลปินหมอลำและเป็นโฆษกวิทยุที่มีชื่อเสียงในภาคอีสาน หากแต่ยังได้รับความไว้วางใจจากพี่น้องชาวจังหวัดอุบลราชธานีให้เป็นผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. 2512 ด้วยที่นายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำและโฆษกวิทยุที่เป็นสื่อเข้าถึงประชาชนตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิตการเป็นอยู่และปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้าน

ดังจะเห็นได้จากช่วงที่นายทองมาก จันทะลือ ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น (พ.ศ. 2512-2514) จะให้ความสำคัญในการประชุมสภาเป็นอย่างมากและได้มีโอกาสตั้งกระทู้ถามรัฐบาลร่วมกับเพื่อนสมาชิกผู้แทนคนอื่นและได้ร่วมออกกฎหมายและพระราชบัญญัติต่าง ๆ หลายฉบับ รวมทั้งได้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกสภาผู้แทนพิจารณาออกกฎหมายพระราชบัญญัติหลายฉบับที่ออกมาบังคับใช้ เช่น พ.ร.บ. โรงสีน้อย พ.ร.บ. ทางบก เป็นต้น (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์) และทุกครั้งที่มีโอกาสอภิปรายในรัฐสภาก็จะหยิบยกปัญหาของประชาชนที่ยากไร้ปัญหาของชาวไร่ ชาวนาโดยเฉพาะปัญหาของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครรักษาดินแดน (อ.ส.) เพราะเห็นว่าบุคคลเหล่านี้ทำงานเพื่อประเทศชาติและสังคม เป็นผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม มีคุณงามความดีตลอดจนมีความตั้งใจจริงที่จะทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองและช่วยเหลือต่องานราชการ เห็นได้จากเมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อนผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือในเบื้องต้นคือผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ซึ่งคนที่จะมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ไม่ได้เป็นเพราะฐานร่ำรวย ไม่ได้เป็นเพราะความมั่งมี บุคคลที่จะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนันเป็นเพราะคุณงามความดี เป็นเพราะมีความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา รู้จักวัดวา รู้จักเสียสละส่วนตนให้กับผู้อื่นเขาจึงได้รับเลือกให้เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน บุคคลเหล่านี้จึงสมควรที่รัฐต้องให้ความสำคัญในการสนับสนุนด้วยการเพิ่มเงินเดือนให้เป็นการเสียสละทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

จะเห็นได้ว่า นายทองมาก จันทะลือ ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในเอกสารรายงานการประชุมสภาผู้แทนสมัยสามัญครั้งที่ 7 - 10 ระหว่างวันที่ 6 - 20 สิงหาคม 2513 เรื่องพิจารณางบประมาณแผ่นดินประจำปี 2514 ในหมวดค่าใช้สอย นายทองมาก จันทะลือ ได้อภิปรายเพื่อขอเงินเดือนเพิ่มให้พี่น้องกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครดินแดน (อ.ส.) ตอนหนึ่งความว่า

“...อ้ายนี้ผมคิดว่าขอให้มาเป็นค่าใช้จ่ายสอยค่าตอบแทนให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านเพิ่มขึ้น คนที่จะมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมขอกล่าวคุณของบุคคลที่จะมาเป็นกำนันผู้ใหญบ้านเสียก่อนไม่ได้เป็นเพราะฐานะมั่งมี เป็นผู้ใหญบ้านไม่ได้เป็นเพราะความร่ำรวย บุคคลที่เป็นผู้ใหญบ้านเพราะคุณงามความดี เป็นเพราะความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีอยู่ระหว่างกึ่งกลาง ไม่เข้านอกออกในรู้จักวัดวาอารามศาสนา รู้จักเสียสละ เวลาของตนให้ผู้อื่น เพราะเหตุฉะนั้นเขาจึงตั้งให้เป็นผู้ปกครองหมู่บ้านนั้น ๆ ได้เพราะเป็นผู้ใหญบ้านและมีภาระรับผิดชอบทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับหมู่บ้านนั้นคนเดียวและ ทางกฎกระทรวงยังอนุญาตให้มีผู้ช่วยผู้ใหญบ้านอีก 2 คน และทางรัฐบาล ยังส่งเสริม ยังบอกอยู่ในวารสารกำนันผู้ใหญบ้านยังชมเชยอยู่ แต่ผมเห็นว่า พุดน้อยไปครับ นี่รางวัลชนะเลิศหรือว่าปฏิบัติงานดีเด่นของกำนัน ผู้ใหญบ้าน และท่านนายอำเภอประจำปี 2531ยังมีปรากฏอยู่นี้เป็นที่น่าสังเกตได้อย่างหนึ่ง ทำไมจึงมีน้อยเหลือเกินยกตัวอย่างจังหวัดของผม อุบลราชธานีผู้ใหญบ้านและกำนันทำคุณงามความดีหลายสิบคน แต่ปรากฏอยู่ในนี้มีแค่ 2 คน 2 คนนี้อำเภอเดียวกันเสียด้วยครับตำบลตาลชุม อำเภอพิบูลมังสาหาร ยกตัวอย่างอำเภอเลิงนกทา หรืออำเภออุทุมมอะไรต่อมิอะไร จิปาถะนี้ละครับผู้ใหญบ้าน และกำนันทำดีหลายคนก็ไม่มีในนี้ นี่ผมเห็นว่าการส่งเสริมนี้ค่อยไป เพราะฉะนั้นผมอยากจะขอ ประทานกราบเรียนว่าให้มีกำลังใจทำงานบ้างโดยแต่ก่อนหรือว่าปัจจุบัน ผู้ใหญบ้านเพิ่มขึ้น 60 บาทมาเพิ่ม 50 บาท กำนัน 120 บาทเพิ่ม 100 บาท สารวัตรกำนัน 50 บาทและแพทย์ประจำตำบล 50 บาท การเลื่อนของผู้ใหญบ้านเลื่อนขึ้นเงินเดือนปีละ 2 บาท และอัตราเต็มของกำนัน 200 บาท ก็หยุดชะงักแค่นั้น ผู้ใหญบ้านรับหน้าที่ภาระศาลาประชาคมถนนหนทางวัดวาศาสนา บ่อน้ำ อะไรต่ออะไรจิปาถะนี้ละครับตลอดถึงว่ากลางค้ำกลางคืนก็ไม่ค่อยได้อยู่ ถ้าราษฎรเกิดเดือดร้อนผู้ใหญบ้านก็ต้องไปผมเน้นว่าให้น้อยไป ที่นี้ผู้ใหญบ้านนี้ละครับบาทหนึ่งก็ไม่ได้ และกำนันก็ใช้ผู้ใหญบ้านก็ใช้ มันเป็นอย่างนั้น ผมเห็นสมควรว่า กำนันที่ควรจะให้ 500 บาท ผู้ใหญบ้านสมควร 300 บาท ผู้ช่วยผู้ใหญบ้าน ไม่มีเลยนี้ครับกรุณาสัก 100 บาท และแพทย์ประจำตำบล 250 บาท...”

นายทองมาก จันทะลือ ไม่ได้แสดงความห่วงใยเฉพาะปัญหา ผู้ใหญบ้าน กำนัน เพียง

เท่านั้น ท่านยังแสดงความห่วงใยถึงอาสาสมัครรักษาดินแดนดังปรากฏในการอภิปรายดังกล่าว
ตอนหนึ่ง ความว่า

“...นอกจากนั้นเรื่องที่เราได้รับความเดือดร้อน เรื่องค่าจ้างจ่ายใช้สอยไม่เพียงพอ
ยกตัวอย่างเช่น อ.ส. ก็เงินเดือนไม่ค่อยมีครับ บางแห่งอาจจะมีกะผมไม่ทราบ
ตามที่กะผมทราบเห็นอำเภอคำเขื่อนแก้ว อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
นี้ อ.ส. มาถามกะผมบ่อยครับ บอกว่า ขอทราบเรียน ๆ หน่อย หรือว่ารัฐบาลหรือ
กรมการศึกษาดูจะเดือนละ 50 บาท 20 บาท 30 บาท พอเป็นกำลังใจ...”

นอกจากนั้นท่านยังแสดงความห่วงใยพี่น้องชาวไร่ ชาวนผู้ยากไร้ดังปรากฏในการ
อภิปรายในรัฐสภาในการประชุมสภาผู้แทนสามัญครั้งที่ 7-10 วันที่ 6-20 สิงหาคม 2513 การ
พิจารณาเงินงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2514 ดังนี้

“...ผมขอพูดถึงเรื่องการช่วยเหลือชาวนาจังหวัดของผมได้รับการช่วยเหลือ
แต่ว่าตามที่พูดแล้วไม่ใช่ชาวนาครับ เป็นเจ้าแก้งโรงสี เป็นข้าราชการ ที่นี้
ท่านประธานที่เคารพเดี๋ยวนี้เรื่องยังมีอยู่ที่ศาล ที่อำเภอตระการพืชผล ราษฎร
3 คน ทำข้าวมาขายตั้งแต่เดือนมีนาคม ๆ หน่อย ๆ ครับ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกรูมา
รับฟังไว้ด้วยเพราะเป็นเรื่องจริงครับ ขายข้าว 40 กระสอบเงินยังไม่ได้ บังเอิญ
ที่ 3 คนนี้ กระสอบก็ไม่มี รถยนต์ก็ไม่มีไปเช่ากระสอบมาใบละ 50 สตางค์
แล้วก็นำข้าวมาขาย พอเจ้าหน้าที่ซึ่งข้าวขบออกได้เลยว่าคุณไสวครับ
ประธานโทษบางที่ท่านอาจสนใจ ท่านอาจจะจำชื่อนี้ได้ บังเอิญเจ้าหน้าที่ไปทำ
ทุจริตแต่ทางการก็จับได้ แต่ข้าวเล่าครับเอาไปแล้วเงินก็ไม่ส่งก็มาตามแต่ผู้แทน
ผมก็เข้าไปหาผู้ว่าราชการจังหวัด ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดท่านก็ตอบว่าจะ
พิจารณา จะรีบเร่งที่สุดแต่ตามไปตามมาเดี๋ยวนี้เรื่องไปถึงอัยการตั้งแต่
เดือนมีนาคม อันนี้ก็เงิน 100 ล้านบาท ที่รัฐบาลท่านว่าช่วยเหลือชาวนา
ที่ว่าถึงมือชาวนายังไม่ถึงครับยังไม่ถึง เดี่ยวนี้น่าจะเป็นของคนอื่นไปแล้ว...”

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นพอสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการเมืองที่เกิดขึ้นในสภาพ
แวดล้อมหรือบริบทที่เป็นอยู่ในขณะนั้นมีผลต่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ
นายทองมาก จันทะลือ

1.2.2 ด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ นั้น มาจากสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการ พัฒนาของภาครัฐ ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสาน ผู้ศึกษา สามารถวิเคราะห์ผลกระทบดังกล่าว ดังนี้

สภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนั้น จะเห็นได้ว่าเดิมอีสานมีเศรษฐกิจแบบ ยังชีพและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในชุมชน อาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็น อาหารและวัสดุที่นำมาสร้างบ้านเรือน หากแต่การทำไร่ทำนาได้อาศัยฝนฟ้าจากธรรมชาติซึ่ง ก็มีความไม่แน่นอนซึ่งปีไหนฝนแล้งก็จะทำให้ประสบปัญหาได้รับความยากลำบากในการดำรงชีพ หากปีไหนฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลก็จะทำให้สามารถทำไร่ ทำนาได้ การทำไร่ ทำนาจึงขึ้นอยู่กับ ภาวะของธรรมชาติเป็นสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาประเทศของรัฐบาลในยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมา ทำให้อีสานได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก สภาพเศรษฐกิจตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมาเศรษฐกิจสังคมอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากระบบเศรษฐกิจที่ชาวบ้านในชนบท ที่เคยอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่ชาวบ้านในชนบทพึ่งตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งพา รัฐและนายทุน จากระบบที่เมื่อก่อนที่ไม่ต้องใช้เงินตราไปสู่ระบบเศรษฐกิจเงินตราหรือแบบพึ่งพา การตลาด จากการบอกเล่าของทองมาก จันทะลือ ที่กล่าวว่า ในสมัยก่อนทรัพยากรธรรมชาติใน ภาคอีสานมีความอุดมสมบูรณ์ผู้คนสมัยก่อนก็อาศัยซึ่งกันและกัน ระบบทำงานก็จะเป็นการ ช่วยเหลือ เช่น การทำนาก็จะมีเพื่อนบ้านมาช่วยกัน เรียกว่า “ลงแขก” กรรมสิทธิ์ที่นาก็เกิดจาก การทำประโยชน์ซึ่งไม่เหมือนกับในปัจจุบัน ที่ระบบการทำงานจะเป็นเงินเป็นทองไปเสียหมด การ ลงแขกไม่มีแล้วมีแต่ “ลงเงิน” อย่างที่นาอย่างนี้ สมัยก่อนไม่ต้องซื้อเพียงเอาผ้าไหมไปแลกก็ได้ สมัยนี้ถ้าพ่อแม่ไม่มีนาให้ก็ต้องหาเงินมาซื้อเอา หรือหากไม่มีเงินซื้อก็ต้องรับจ้างแลกกับเงินเพื่อซื้อ ข้าวกิน เพราะทุกอย่างมันคือเงิน คนไม่ได้พึ่งพาอาศัยกันเหมือนในอดีต (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์)

ดังนั้น จากระบบเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ประชาชนในภาคอีสานแข่งขันกันทำไร่ทำนา หรือแม้แต่เลี้ยงสัตว์ปลูกพืชเศรษฐกิจกันเป็นอย่างมากในขณะที่การทำไร่ทำนาหรือการปลูกพืช เศรษฐกิจของเกษตรกรก็ไม่ได้ทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ของพี่น้องเกษตรกรดีขึ้นแต่อย่างไร ในทาง กลับกันกลับทำให้ประชาชนในภาคอีสานผู้ซึ่งอยู่ในภาคการเกษตรกลับต้องประสบกับภาวะหนี้สิน นอกระบบมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการพัฒนาของภาครัฐที่เน้นการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม ทำให้ เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการผลิต จากคำบอกเล่าของ ประมวล มะลิจันทร์

นักวิชาการเกษตรอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ดกล่าวว่า ผลกระทบจากการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร คือ ทำให้เกษตรกรมีเครื่องทุ่นแรงในการผลิต เช่น รถไถนาเดินตาม รถแทรกเตอร์ในการขุดร้างทางโพรง และปุ๋ยเคมีใช้เร่งในการผลิต ตลอดจนยาปราบศัตรูพืช (ประมวล มะลิจันทร์ 2550: สัมภาษณ์) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกษตรกรต้องกู้หนี้ยืมสินจากนายทุนเพื่อทำการเกษตร เนื่องจากปัญหาความยากจนและขาดเงินทุนในการผลิตและที่สำคัญผลิตผลที่ได้นั้นก็มักไม่คุ้มค่ากับการลงทุนที่ต้องเสียไป การใช้เทคโนโลยี ตลอดจนปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชเหล่านี้ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นหากแต่ราคาผลผลิตตกต่ำจึงเป็นปัญหาของเกษตรกรในภาคอีสานที่รัฐบาลในสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมาไม่สามารถแก้ไขให้กับเกษตรกรได้

จะเห็นได้ว่า สภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของภาครัฐ ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ

1.2.3 ด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคมที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนคำเป็นสื่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไปสู่ประชาชนในภาคอีสานนั้น มาจากการที่นายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพสูงและเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมหลายด้าน ทั้งด้านการเป็นศิลปินหมอลำผู้ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมีคนรู้จักทั่วภาคอีสาน ด้านการเป็นหมอลำนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงอยู่หลายสถานีในหลายจังหวัดของภาคอีสาน ด้านการเป็นนักการเมืองเป็นผู้แทนราษฎรของประชาชนชาวจังหวัดอุบลราชธานีตลอดจนได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ บทบาทเหล่านี้ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ได้มีโอกาสพบเห็นและรู้จักกับผู้คนหลากหลายอาชีพตลอดจนได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้นายทองมาก จันทะลือ สื่อแนวคิดทางการเมืองกับประชาชนชาวอีสานเห็นได้จากการแต่งกลอนคำที่สะท้อนออกมาหลายรูปแบบ ดังคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตอนหนึ่งที่ว่า

“... การแต่งกลอนคำนั้นจะเน้นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ผู้ฟังต้องได้ประโยชน์จากการฟังเพราะถ้ากลอนฟังแล้วได้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และการแต่งกลอนคำต้องสื่อให้ผู้ฟังฟังแล้วเข้าใจได้ประโยชน์พอ ๆ กับการได้อ่านหนังสือ, หนังสือพิมพ์หรือการรับฟังรายการวิทยุหรือดู

โทรทัศน์...” (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์) “เมื่อถูกสัมภาษณ์ว่ามีจุดเน้นในการแต่งกลอนคำอย่างไรและประชาชนจะได้อะไรจากการฟังกลอน”

นายทองมาก จันทะลือ เป็นผู้ที่ทำให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาของสังคมเป็นอย่างมาก เห็นได้จาก เมื่อครั้งทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. 2512 – 2514 ได้หยิบยกปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ ไปอภิปรายในรัฐสภา ดังปรากฏในการประชุมสภาผู้แทนสมัชชาสามัญครั้งที่ 11 ถึงครั้งที่ 14 พ.ศ. 2514 พิจารณาร่างพระราชบัญญัติบรรเทาความเดือดร้อนตอนหนึ่งว่า

“...มันไม่ใช่กฎหมายนี้ครับมันเป็นกฎหมายเสียมากกว่า เพราะหมู่ข้างไหนมาก เป็นฝ่ายชนะ ก็เลยออกเป็นกฎหมายมันดันออกมาจากหมู่ ที่นี้ท่านประธาน ลองคิดดูว่า รถยนต์ก็คันยาวคันใหญ่วิ่งไกลสายยาว ๆ ก็เป็นคนต่างด้าวต่างแดน โรงสีก็เป็นของเจ๊ก โรงสีเล็กเป็นของคนไทย ข้าราชการไถไม่เว้นแต่ละวัน นะครับ ...”

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยของนายทองมาก จันทะลือที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมที่ถูกนายทุนต่างชาติเข้ามาครอบงำธุรกิจของคนไทย และการเอาเปรียบของคนในสังคมนั้นมีมากมายหลายปัญหา ดังคำอภิปรายของนายทองมาก จันทะลือ ในตอนหนึ่งว่า

“... เขาก็เดี๋ยวนี้มันชอบเอาเปรียบกันครับ บ้านเช่าก็เอาเปรียบกัน ของในขาย ไม่ออกของนอกส่งเข้า สภาวุ่นวาย เจ้านายโกงราษฎร นักปราชญ์ล้มตัว เทวดา ไม่กลัวความผิด ...” (รายงานการประชุมสภาผู้แทน 2514: 255-256)

นายทองมาก จันทะลือ เป็นนักการเมืองผู้หนึ่งที่ต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมความไม่เสมอภาคและผลประโยชน์ของสังคม ดังปรากฏในการอภิปรายสภาผู้แทนประชุมสามัญครั้งที่ 5-6, 12-13 มกราคม 2514 ได้กล่าวถึงความไม่เป็นธรรมขององค์การโทรศัพท์และกรมประชาสัมพันธ์ดังนี้

“... โทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์ ที่นี้คือ มันเกิดกับผมเองที่ประสบมา คือผม มีโทรศัพท์เครื่องหนึ่งแรกผมไปเช่าเป็นสำนักงานอยู่ ต่อมาจะย้ายสำนักงาน อีกทีหนึ่ง การย้ายสำนักงานนี้อยากจะเอาโทรศัพท์มาด้วย ก็จึงร้องขอมาทาง โทรศัพท์จังหวัดอุบลราชธานี เขาก็บอกว่าค่าติดตั้งก็เอาอย่างเดิม อันนี้คือเรื่อง

โทรศัพท์ ที่นี้พูดถึงสถานีวิทยุกระจายเสียง ผมว่ามันมีประโยชน์มาก แต่เป็นข้อสังเกตอยู่ว่าของกรมประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และเป็นข้อสังเกตว่า สถานีต่าง ๆ ไม่ยอมถ่ายทอดข่าวต่างประเทศและในประเทศจากสถานีกรมประชาสัมพันธ์ ...”

นายทองมาก จันทะลือ ไม่เพียงให้ความสนใจกับปัญหาของสังคมในด้านใดด้านหนึ่ง หากแต่ได้ให้ความสนใจกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เห็นได้จากการที่ได้อุทิศตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมในการช่วยเหลือหน่วยงานราชการต่าง ๆ ด้วยการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้บรรลូវวัตถุประสงค์ตามนโยบายในด้านต่าง ๆ ของหน่วยงานเพื่อประโยชน์โดยรวมของคนในสังคม

จะเห็นได้ว่า จากบทบาทหน้าที่ของนายทองมาก จันทะลือ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้นมีผลต่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ

จากการศึกษา ความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือใช้กลอนคำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น พบว่ามาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในเกิดจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่นายทองมาก จันทะลือได้ประสบมากับตนเองครอบครัวที่มีฐานะยากจน โดยอพยพไปกับครอบครัวเมื่ออายุยังน้อยมีความยากลำบากในการดำเนินชีวิต และมาจากการที่นายทองมาก จันทะลือ ประสบผลสำเร็จในอาชีพหมอลำสูง ได้มีโอกาสไปทำการแสดงในที่ต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานเห็นความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวอีสานที่มีความยากลำบากในการประกอบอาชีพและมีความยากจนอยู่มาก เมื่อเทียบกับประชาชนในภาคอื่น ๆ ของประเทศ ตลอดจนมาจากขณะดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำให้มีโอกาสรับรู้ปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนชาวอีสานตลอดจนการบริหารประเทศของรัฐบาล

ส่วนปัจจัยภายนอก มาจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม กล่าวคือ ด้านการเมืองนายทองมาก จันทะลือ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีใน พ.ศ. 2512-2514 ทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทนพี่น้องในสภาแก้ไขปัญหาของพี่น้องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี ด้านเศรษฐกิจสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของภาครัฐ ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานตลอดจนจนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของนายทองมาก จันทะลือ ด้านสังคมนายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำที่ประสบความสำเร็จในอาชีพสูงและเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ทางสังคมหลายด้าน ทั้งด้านการเป็นศิลปินหมอลำผู้ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมีคนรู้จักทั่ว

ภาคอีสาน เป็นหมอลำนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียงอยู่หลายสถานีในหลายจังหวัดของภาคอีสาน เป็นนักการเมืองเป็นผู้แทนราษฎรของประชาชนชาวจังหวัดอุบลราชธานี ตลอดจนได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ บทบาทเหล่านี้ทำให้นายทองมาก จันทะลือ มีโอกาสพบเห็นและรู้จักกับผู้คนหลากหลายตลอดจนได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ปัจจุบันเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของนายทองมาก จันทะลือ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีผลต่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ

2. เนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

หมอลำกลอนนั้นจัดได้ว่าเป็นหมอลำอาวุโส มีคุณสมบัติที่สั่งสมความรู้ความสามารถในการแสดงหลายด้าน ตั้งแต่การแสดงหมอลำเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน การแต่งหรือประพันธ์กลอนลำในการสื่อสารกับประชาชน การเป็นสื่อสาธารณะให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลเพื่อสื่อสารกับประชาชนชาวอีสาน

หมอลำกลอนทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน หมอลำมีบทบาททางการเมือง มักเป็นหมอลำกลอนที่มีภูมิปัญญาดี มีความสามารถสูง มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับของสังคมท้องถิ่น เคยประสบผลสำเร็จทางด้านกลอนมาแล้วจัดเป็นปรมาจารย์ของหมอลำกลอนในด้านการเมือง หมอลำกลอนทำหน้าที่สื่อสารทางการเมือง เนื้อหาหมอลำกลอนสะท้อนถึงสังคม 2 ลักษณะ คือ สังคมในอุดมคติและสังคมที่เป็นจริง สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ และโลกทัศน์เกี่ยวกับรูปแบบการปกครอง (เสงี่ยม บึงไสย. 2533: 183)

นายทองมาก จันทะลือ นับว่าเป็นหมอลำที่มีความอาวุโสทางการลำและมีความรู้ความชำนาญในการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำในการสื่อสารกับประชาชนได้หลายรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนรับรู้ข่าวสารทันต่อเหตุการณ์ตลอดจนสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ลักษณะแนวคิดที่สื่อออกมาในกลอนลำจึงมีทั้งด้าน การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสะท้อนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแต่ละยุคสมัยโดยเฉพาะช่วงเวลาตั้งแต่ พ. ศ. 2493-2544 ที่นายทองมาก จันทะลือ มีชื่อเสียงโด่งดังในภาคอีสาน ซึ่งในแต่ละกลอนลำที่สื่อออกมานั้นจะมีสาระความหมายให้ขบคิดในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ในขณะที่เดียวกันก็สอดแทรกวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนชาวอีสานเข้าไปด้วย เพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความเพลิดเพลินในการผ่อนคลายจากชีวิตประจำวัน ตัวอย่าง เช่น

แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง เนื้อหาสาระก็จะกล่าวถึงตั้งแต่สิทธิเสรีภาพของบุคคลในการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ชักชวนประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงขณะเดียวกันก็ให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนประชาชน พร้อมทั้งให้ความรู้ความเข้าใจในด้านผลดีผลเสียของการขายสิทธิให้กับนักการเมือง ตลอดจนให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะหรือคุณสมบัติที่ดีของผู้แทนควรมีลักษณะอย่างไร เป็นต้น ในส่วนของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ก็จะให้ความรู้ความเข้าใจว่า เป็นระบอบที่ให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนในการแสดงออกในทางการเมือง ขณะเดียวกันก็จะกล่าวถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันที่ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนานำพาประเทศให้มีความเจริญในหลายด้าน ตลอดจนเป็นกษัตริย์ที่ให้ความสำคัญกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นประชาชนจึงควรส่งเสริมให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตลอดไป

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ เนื้อหาสาระในกลอนลำจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีตและปัจจุบัน โดยกล่าวถึงความยากลำบากในการทำมาหากินเลี้ยงชีพและชีวิตของชาวนาชาวลำไ้จะมีความยากจนเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น เนื่องจากต้องอาศัยน้ำฝนในการทำนาซึ่งมีความไม่แน่นอน เป็นต้น นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่ผ่านมาหลายสมัยว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาของรัฐบาลในยุคต่าง ๆ ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งไม่ได้ทำให้การเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานดีขึ้นแต่อย่างใด โดยเฉพาะชาวนา นอกจากทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนหรือระหว่างชาวนาชาวลำไ้กับพ่อค้านายทุน เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับสังคม เนื้อหาสาระในกลอนลำมีหลายลักษณะมีทั้งที่กล่าวถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนในสังคม การเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของผู้คนในอดีตกับปัจจุบันว่ามีลักษณะความแตกต่างกันอย่างไร การเอารัดเอาเปรียบของผู้คนในสังคมตลอดจนให้ความสำคัญกับปัญหาของสังคมเพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ เช่น การรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ที่กล่าวถึงพิษภัยในการกินปลาดิบว่าประชาชนชาวอีสานควรตระหนักถึงพิษภัยของการกินปลาดิบที่ทำให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ในตับ และเกิดโรคมะเร็งในตับและยังมีโรคอื่น ๆ ตามมา จึงควรบริโภคให้ถูกสุขลักษณะโดยการทำสุกเสียก่อน เช่น การต้ม นึ่ง ปิ้ง หมก เผา เป็นต้น การรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์ ที่กล่าวถึงโทษของโรคเอดส์ หากใครเป็นแล้วจะต้องเสียชีวิตทั้งหมด เพราะไม่มียารักษาให้หายขาดได้ นอกจากนี้ยังบอกรูขี้ผึ้งป้องกันอันตรายที่เกิดจากโรคเอดส์ว่าควรจะทำอย่างไร การรณรงค์ให้คนไทยควรรู้หนังสือ ที่กล่าวถึงผลเสียของการไม่รู้หนังสือจะต้องเป็นผู้ที่ถูกสังคมเอารัดเอาเปรียบแทบทุกวิถีทาง ไม่ว่าจะไปทำอะไรที่ไหนอย่างไรย่อมไม่รู้เรื่องเท่ากับคนที่มีความรู้ในการอ่านออกเขียนได้ทำให้ไม่รู้เท่าทันคนในสังคม ดังนั้นจะต้องหาช่องทางให้ตนเองมี

ความรู้โดยการเรียนหนังสือ เพื่อจะไม่ต้องถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนในสังคม ตลอดจนช่วยในการรณรงค์ให้ประชาชนรู้จักหาความรู้จากการศึกษานอกโรงเรียน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสไปศึกษา เพื่อให้ประชาชนทุกระดับสามารถเข้าไปเรียนรู้วิชาต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมจึงเป็นโอกาสที่ดีของประชาชนในการศึกษา เป็นต้น

จากเนื้อหาสาระที่สื่อออกมาในกลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ดังนี้

2.1 ด้านการเมือง

การเมือง (Politic) หมายถึงศิลปะและศาสตร์ของการปกครอง รูปแบบของการบริหารรัฐ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ชาติ และรัฐ การเมืองในความหมายกว้างย่อมรวมถึงความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในเชิงสาธารณะหรือส่วนรวมด้วย (วิทยากร เชียงกุล 2548: 175) ส่วนแนวความคิดของมนุษย์นั้นจะถูกกำหนดโดยสภาพของวัตถุ หรือระบบสังคม ซึ่งระบบสังคมจะเป็นที่สังเกตรองระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นวรรณกรรมจึงหนีไม่พ้นเรื่องการเมืองไปได้ การที่จะเข้าใจวรรณกรรมจะต้องมองเงื่อนไขหลายอย่างประกอบกัน เช่น เงื่อนไขว่าด้วยเวลา ชนชั้น ยุคสมัย สภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ปัญหา โลกทัศน์อันประกอบด้วยแนวคิด ทักษะคติในการเมืองโดยทั่วไปของคนที่เกิดขึ้นในยุคนั้น (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ 2522: 106)

เนื้อหาสาระในกลอนลำที่สื่อออกมาในด้านการเมืองของ นายทองมาก จันทะลือนั้นได้สะท้อนให้เห็นภาพทางการเมืองการปกครองของชาวอีสานช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐสภาเป็นครั้งแรกที่เปิดโอกาสให้ผู้นำท้องถิ่น หรือผู้มีอุดมการณ์ทางการเมือง ได้รับการเลือกตั้งเพื่อไปร่วมแก้ไขปัญหาบ้านเมืองมีส่วนร่วมในการปกครอง สภาผู้แทนราษฎรได้ถูกใช้ให้เป็นเวทีทางการเมือง มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายครั้ง กลอนลำได้สะท้อนให้เห็นว่า ในสมัยก่อนนักการเมืองไม่มีการซื้อสิทธิเพื่อให้เป็นผู้ชนะในการเลือกตั้ง และไม่ดูแลประชาชนโดยการซื้อเสียง การเลือกตั้งจะเป็นไปตามกฎกติกาทางการเมืองไม่มีเล่ห์เหลี่ยมกลโกง การหาเสียงก็ปราศรัยโดยแถลงหลักการนโยบายของตนว่าเป็นอย่างไร และที่สำคัญจะเห็นประโยชน์หรือปากท้องของชาวบ้านมีความจริงใจในการพัฒนา โดยถือว่าประชาชนเป็นผู้ที่มีความสำคัญและยิ่งใหญ่ในแผ่นดิน ดังนั้นเสียงของประชาชนจึงเปรียบเสมือนเสียงของสวรรค์ ประชาชนก็ใช้ดุลยพินิจในการเลือกผู้แทนซึ่งปรากฏในกลอนลำ ดังนี้

“...คนโบราณแต่ก็บ่มีดอกขายเสียง

พวกผู้แทนแต่กะมาหาเสียง
 พวกผู้แทนแต่กะมาปราศรัย
 พวกเขาฟังเขาเจ้าหลักการไผดีแท้
 นโยบายแน่นแน้
 เห็นแก่ปากแก่ท้องไต่บ้านราษฎร
 อันหนึ่งแต่ว่าชั้นเคื้อ
 หลักการไผ่แท้ นโยบายแน่นแน้
 เห็นแก่ปากแก่ท้องไต่บ้านราษฎร
 นโยบายแบบนี้เขาจะเลือกเข้าไป
 คราวสมัยจำลอง ดาวเรือง
 นายเตียง ศิริขันธ์ ทองอินทร์ ภูริพัฒน์
 นายเลียง ไชยกาล จังชันละ
 จังชันละ นายเลียง ไชยกาล
 นายฟอง สิทธิธรรม
 นายทองมาก จันทะลือ หรือว่าพ่ออุทาชื่อเสียงเพียงฟ้า
 นักการเมืองสมัยนั้นเลือกกันตามระบอบ
 บ่อดูถูกพี่น้องไต่บ้านราษฎร
 ถือว่าราษฎรนั้นเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
 การชื่อเสียงขายสิทธิบ่มีสมัยนั้น...”

(กลอนประชาธิปไตย)

จากเนื้อหาสาระของกลอนลำข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางการเมืองของนาย
 ทองมาก จันทะลือ ที่ต้องการสื่อให้ประชาชนชาวอีสานได้เห็นภาพของนักการเมืองในอดีตว่าเป็นผู้
 ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองสูงให้ความสนใจปัญหาของประชาชนอย่างจริงจัง ซึ่งได้กล่าวถึง
 นักการเมืองตั้งแต่สมัย นายจำลอง ดาวเรือง นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเลียง
 ไชยกาล นายฟอง สิทธิธรรม และนายทองมาก จันทะลือ

กลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นภาพนักการเมืองในอดีต
 เท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนให้เห็นภาพของนักการเมืองในปัจจุบันบางคนที่ไม่มียุทธศาสตร์ทาง
 การเมือง หากแต่เป็นนายทุนที่ต้องการมีอำนาจทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ด้วยการใส่

เล่ห์เหลี่ยมเพื่อให้เป็นผู้ชนะในการเลือกตั้งด้วยการซื้อสิทธิ และประชาชนบางส่วนก็ขายสิทธิของตนเอง สะท้อนให้เห็นการซื้อสิทธิขายเสียงในกลอนลำ ดังนี้

“...มาสมัยเดี๋ยวนี้นี้เต็มทีแสนโหด
โหดอุบาทว์หลายเล่ห์เหลี่ยมกล
จั่งซันเด้อโหดอุบาทว์หลายเล่ห์เหลี่ยมกล
นายทุนหาของลื้อหลงกลน้ออีพ้อ
ห่อของขวัญให้แล้วเขาจะได้ดอกเสียง
พวกนายทุนเขาละเว้าจั่งซี้ (เขาพูดแบบนี้)
มันละแมนความเขา
เฮาละเป็นคนเอาของเขาละเป็นคนเอาสิทธิ
หมูเฮาเห็นบ้อ (พวกเราเห็นไหม)
ห่อของขวัญมาให้มีขันใบหนึ่ง
อยู่ในขันน้อย ๆ มีฮอดผงซักผ้า
ราคานั้นบาทเดียวมีสบู่หนึ่งก้อนราคาบาทหนึ่งคือกัน
มีน้ำปลาทิพรสขวดห่อโคยเค็กน้อย
ไม้ขีดไฟเขาจะให้แถมนำหนึ่งกล่องเฮามา
พี่น้องพากันแย่งขาดเอา
แม่ใหญ่ลื้ออยู่บ้านหนองหัว
ฟ้าวหลายมาแต่บ้านบ้อได้นำหมู (รีบกลับจากนาเกรงจะไม่ได้เหมือนเพื่อน)
บ้อแมนเปิดแล้วบ้อลาวฟ้าวเล่นไว้
ตกบันไดสองชั้นลาวฟ้าวนำขัน
จนว่าซันลาวซี้ไทยบ้านเห็นของดียังกะเฮ
อยู่จัน ๆ ปานฟ้าหลวงบน...”

(กลอนประชาธิปไตย)

จากเนื้อหาสาระกลอนลำข้างต้น ได้กล่าวถึงการหาเสียงของนักการเมืองบางคนในปัจจุบันว่ามีเล่ห์เหลี่ยมกลโกงมากมาย วิธีการหาเสียงก็เพียงแค่ห่อของขวัญมาแจกให้ชาวบ้านก็สามารถได้เสียงจากชาวบ้านแล้ว ประชาชนเอาของ ผู้แทนเอาสิทธิ ของขวัญที่ผู้แทนหามาให้ก็จะมิขันห่อเป็นของขวัญ ข้างในขันก็มีผงซักฟอก สบู่ อย่างละอัน น้ำปลา ไม้ขีดไฟ ชาวบ้านก็ยังแย่ง

กันเอา แม้แต่แม่ใหญ่ก็ยังต้องรีบกลับจากทำนาเพราะเกรงจะไม่ได้ของผู้แทนเหมือนดังเพื่อนบ้าน จนกระทั่งตกบันไดด้วยความรีบเร่งทำให้เป็นที่กล่าวขานสนุกเฮฮาเล่าสู่กันฟังในเรื่องการแจกเงิน แจกของขวัญให้กับชาวบ้านเพื่อซื้อสิทธิในการเลือกตั้งของนักการเมือง

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาสาระในกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ สามารถสื่อให้เห็น ภาพของนักการเมืองในการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ประชาชนเลือกให้เป็นผู้ชนะในการเลือกตั้ง ในขณะที่เดียวกันเนื้อหาสาระในกลอนลำยังสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของชาวบ้านบางคนที่นิยม ชมชอบในการรับเงินจากนักการเมือง ดังเนื้อหาในกลอนลำ ดังนี้

“...ซุ่มกันแล้วโสกันดอกสนั่น
เบอร์นี้จ่ายท่อนั้น เบอร์นี้จ่ายท่อนี้
เบอร์นั้นจ่ายท่อนี้ เบอร์นี้จ่ายท่อไค้
แม่ใหญ่สีลาวมักได้เอาแม่มันเบิด
ไผเสนอแนวไค้รับเอาเบิดเกี้ยง
เขาให้มาสิบบาทเสียงไว้ในลงเสื่อ
บ่อทั้นโคนถามเอาอีก ให้สิบบาทท่อนี้บื้อ
ลาวเว้าโจ่มบ่อเขา...” (เขาบ่นไม่หยุด)

(กลอนประชาธิปไตย)

สาระของกลอนลำข้างต้น ได้กล่าวถึงการพุดคุยกันของชาวบ้านที่พุดกันถึงการแจกเงิน ของนักการเมืองแต่ละเบอร์ว่าแจกเงินกันคนละเท่าไไหร่ การแจกเงินเพื่อซื้อสิทธิของนักการเมืองทำให้ชาวบ้านนำมาพุดคุยกันอย่างสนุกสนานในขณะที่ชาวบ้านบางคนจะรับเงินจากนักการเมือง พร้อมรับข้อเสนอหรือเงื่อนไขของนักการเมืองทุกประการ

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ที่สะท้อนออกมาในด้านการเมืองไม่เพียงแต่จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างนักการเมืองในอดีตกับนักการเมืองในปัจจุบัน ตลอดจน พฤติกรรมของชาวบ้านในการเลือกผู้แทนทั้งในอดีตและปัจจุบันที่แสดงออกในทางการเมืองแล้ว ยังให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านในเรื่องสิทธิในการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยว่ามี ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในกลอนลำ ดังนี้

“...ต่อไปนี้เฮามาพากันสร้างวางแปลนแผนใหม่ Sta... นอ
พี่น้อง... นอ

ไผ่ซื้อเสียงอย่าลืให้มันได้ผู้แทน
 ฉะนั้นสิทธิที่น้องอย่าเพิ่งจ่ายขายกินเคี้ยว
 สิทธิของเขาต้องรักษาเอาไว้
 ไผ่เอาเงินมาให้ถือว่ามันดูถูก

ฯลฯ

หยิ่งนอยามเผ่นเป็นผู้แทนแล้ว (เมื่อเขาได้เป็นผู้แทนแล้ว)
 หนึไปไหว ๆ ไปหาไผ่กะบ่อพ้อ
 ไปนอนถึกะอยู่กรุง
 ลักษณะแบบนี้กะมีอยู่ถมไป
 หนังสือพิมพ์โฆษณาประกาศหาบ่อเห็นซ้ำ
 จำได้บ่อพี่น้อง ปีนันเขาเขียนชื่อใส่หนังสือ
 ผู้แทนพาเขาเสียชื่อเสียงเมืองบ้าน
 เป็นนำไผ่ซื้อท่านจันบ่อเป็นนำเฮนั่นละอิพ้อ
 เป็นนำเฮนั่นละให้จำไว้ใส่สมอง
 ให้บอกพี่บอกน้องเว้าต่อ ๆ กันไปแน่เคี้ยว
 ยามผู้แทนมาปราศรัยผัดนั่งฟังหัวจุ่ม

ฯลฯ

คือ บ่อฟังความนายสั่งสอนทุกแสงเช้า
 นายเขาเว้าขายเสียงคือขายชาติ
 เขาประกาศอยู่สู่มื้อให้จำไว้แน่คน. . นา..."

(กลอนประชาธิปไตย)

กลอนลำข้างต้น ได้กล่าวถึงสิทธิในการเลือกตั้งพร้อมยังบอกกล่าวถึงพี่น้องประชาชนว่า ควรรักษาสิทธิของตนเองไม่ควรขายสิทธิของเราที่มีอยู่ และถ้าใคร (นักการเมือง) เอาเงินมาให้เพื่อแลกกับสิทธิต้องถือถือนักการเมืองผู้นั้นดูถูกเรา เพราะนักการเมืองที่ซื้อเสียงพอเขาได้เป็นผู้แทนแล้ว ก็ไม่ได้มาแก้ไขปัญหาก็กับพวกเราให้กับบ้านเมือง แม้เวลาประชาชนเดือดร้อนจะไปหาที่ไหนก็จะไม่พบ ลักษณะของผู้แทนแบบนี้จะมีอยู่มาก พี่น้องประชาชนควรจดจำกันเอาไว้คือผู้แทนที่ซื้อเสียงจะทำให้พวกเราเสียหายตลอดจนชื่อเสียงของบ้านเมืองก็จะเสียหายไปด้วย ถ้าบ้านเมืองเสียหายแล้วเราจะไปโทษใครไม่ได้ต้องโทษตัวพวกเราเอง เพราะถ้าพวกเราไม่ขายสิทธิเราก็จะได้คนดีมาเป็นผู้แทน ดังนั้นขอให้พวกเราจงจำกันเอาไว้และบอกต่อ ๆ กันไป ไม่ใช่ว่าเมื่อ

ผู้แทนมาปราศรัยจะมีแต่นั่งฟังและทำตามสิ่งที่เขาต้องการ เหมือนกับไม่รับฟังคำประกาศของทางการอยู่ทุกวันที่ประกาศว่า “การขายเสียงเหมือนขายชาติ”

เนื้อหาสาระในกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ จะสอดแทรกความรู้ทางด้านการเมืองการปกครองอยู่ด้วยเสมอ เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ฟัง ในขณะที่เดียวกันก็จะเปรียบเทียบในสิ่งที่ต้องการสื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกเพลิดเพลินและมีอารมณ์คล้อยตาม ตลอดทั้งได้สาระความรู้ไปด้วย เช่น กลอนลำสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการเมืองต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง ดังนี้

“...ธักชาติธักศาสนาธักองค์พระมหากษัตริย์

กำจัดการซื้อเสียงขายเสียง

ให้หลักเสียงเคื้อคุณตา

ให้เคารพดารา

อย่าสิเป็นควายเห็นแก่หญ้า (อย่าเป็นคนเห็นแก่ได้)

อย่าสิเป็นจิ้งจกเห็นแก่กิน

อย่าสิเป็นคูลอกหมา

อย่าสิเป็นน้ำปลาแลกสิทธิ

มันผิดฮิดคำสอนเขาสืออนทูนคิน (จารีตคำสอน)

ทั้งบ้านนี้และบ้านอื่นให้จำไว้...”

(กลอนประชาธิปไตย)

เนื้อหาสาระของกลอนลำข้างต้น ได้บอกกล่าวตักเตือนประชาชนด้วยการเปรียบเทียบว่า ธักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้กำจัดการซื้อสิทธิขายเสียง ให้เคารพกฎหมาย อย่าเป็นควายเห็นแก่หญ้า อย่าเป็นจิ้งจกเห็นแก่กิน อย่าเป็นคูลอกหมา เหมือนน้ำปลาแลกสิทธิมันผิดจารีตคำสอน พอได้เป็นผู้แทนแล้วเขาจะถอนทุนคินทั้งบ้านนี้และบ้านอื่น ๆ จงจำไว้

เนื้อหาสาระที่สะท้อนออกมาในด้านการเมืองในกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นนักกษัตริย์นิยมของนายทองมาก จันทะลือ ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง หรือเรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ล้วนแต่กล่าววกย่องเชิดชูพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลว่าเป็นกษัตริย์ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในหลายด้าน นำพาประเทศไทยพัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งปรากฏในกลอนลำ ดังนี้

“...ปกเกล้าแห่งหัวให้คนไทย
 ทุกครัวสบายหายโศก
 หวิดออกหนีจากโลกโศยใหญ่ของมา
 ด้วยบุญญาสมภารศีลทานกล้าแก่
 เริ่มขึ้นมาตั้งแต่ระเบียบปกครอง
 เป็นระเบียบทำนองกฎหมายแผนใหม่
 มีแต่ นายใหญ่ ๆ ชั้นพระชั้นหลวง
 ว่าการในกระทรวงปรับปรุงฝูงแต่ง
 ตลอดทุกตำแหน่งบ่าวไพร่ในไทย
 ให้ได้มีสีไสนากันทุกท่าน
 ให้ประสบพบพานในที่มันดี
 มีรัฐมนตรีทำงานแห่งชาติ
 ล้วนแต่คนฉลาดจิตใจใหญ่ใจเป็น
 กฎหลักแสดงให้เห็นขึ้นเป็นบ่อน ๆ
 ถ้าคนไทยเขาอ่อนการไต่งานได้
 ภูมิพลแก้ไขมาหมดตลอด
 จัดเข้ามาถึงฮอดสมัยทุกวัน
 ภูมิพลจัดการหาทางที่แม่น
 นำประเทศชาติเล่นขึ้นสู่ความสูง
 เป็นผู้นำพางูหนทางสว่าง...”

(กลอนภูมิพลครองเมือง)

กลอนลำข้างต้นได้กล่าวถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลพระมหากษัตริย์ไทยว่า เป็นผู้นำทางให้ประชาชนมีความสุขด้วยบุญญาบารมีของพระองค์ท่าน พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถเป็นผู้นำทางให้กับประเทศชาติในการพัฒนา เริ่มตั้งแต่จัดระเบียบในการปกครอง ทรงแต่งตั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ว่าการกระทรวงต่าง ๆ มีรัฐมนตรีควบคุมนโยบาย รัฐมนตรีทุกท่านที่ได้รับโปรดเกล้าก็มีความเฉลียวฉลาด มีจิตใจกว้างขวาง ถ้าการบริหารประเทศมีจุดอ่อนในเรื่องใด พระองค์ท่านจะสามารถแก้ไขให้มีความเจริญก้าวหน้าจวบจนทุกวันนี้

เนื้อหาสาระในกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนชาวอีสานในด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่สะท้อนออกมาใน

กลอนลำ มีทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับเล่ห์เหลี่ยมกลโกงในการหาเสียงของนักการเมือง ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน ให้ความรู้เกี่ยวกับผลดีผลเสียในการซื้อสิทธิของนักการเมืองและการขายสิทธิให้กับนักการเมือง ตลอดจนรณรงค์ให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิในการเลือกผู้แทน

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว เนื้อหาสาระในกลอนของ นายทองมาก จันทะลือ ยังได้สะท้อนออกมาในลักษณะกระตุ้นให้ประชาชนคนไทยทั่วประเทศ รวมพลังกันมีความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียว สร้างจิตสำนึกร่วมมีความรักหวงแหนประเทศชาติบ้านเมือง กลอนลำได้สะท้อนออกมา ดังนี้

“...พวกเขาพากันตื่นเถิดไทยเอ๋ย
อย่าพอกันหลับเลยตื่นเถอะตื่นเถิด
ถ้าข้าศึกมันเกิดมารบมาฟัน
เฮาจะต้องพร้อมกัน
เอาจนสุดจนชวน เอาเลือดหยาดหย่อม
สุดชีพชีวาพากันตื่นขึ้นมาไทยเอ๋ย
ตื่นเถิดถ้าข้าศึกมันเกิดมารบกับเฮา
จะต้องพร้อมกันเอาจนสุดจนช่วย
เอาเลือดหยาดหย่อมสุดชีพชีวา
พากันตื่นขึ้นมาไทยเอ๋ยตื่นเถิด
เรานี้ประเสริฐ บ่อแม่นไทยเหล่า
การรบการเร็วทางคงทางอยู่ (อยู่ยงคงกะพัน)
ดีขึ้นมาแต่ปู่ครั้งพระเจ้าตากสิน
แต่เจ้าขุนศรีอินทราทิตย์คำแหงคำฮ้าว
แต่ขุนนางกลางท้าวเจ้าเมืองบางยาง (กลางหา)
ได้เป็นปีกเป็นหางดุ่มดอมหอมไพร...”

(กลอนประวัติศาสตร์)

จากการศึกษาเนื้อหาสาระที่สื่อออกมาในด้านการเมืองในกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือนั้น พบว่ากลอนลำได้สะท้อนให้เห็นภาพการเมืองการปกครองของชาวอีสานช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยเนื้อหาสาระในกลอนลำได้กล่าวถึงนักการเมืองอีสานใน

อดีตว่า เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองสูงนักการเมืองจะไม่ซื้อสิทธิของประชาชนเพื่อให้ได้เป็นผู้แทน แต่จะเสนอนโยบายของคนให้ประชาชนได้ตัดสินใจเลือก และเมื่อได้เป็นผู้แทนหรือมีโอกาสได้เป็นผู้ร่วมรัฐบาลแล้วก็จะนำปัญหาของประชาชนชาวอีสานไปสู่ที่ประชุมเพื่อให้ได้รับการแก้ไข ในส่วนของประชาชนชาวอีสานในอดีตก็จะเลือกผู้แทนที่มีนโยบายที่ตรงกับความต้องการของตนเองและการซื้อสิทธิขายเสียงระหว่างนักการเมืองกับประชาชนจึงไม่มีในอดีต

เนื้อหาสาระของกลอนลำเกี่ยวกับประชาธิปไตย พบว่าจะกล่าวถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยจะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหล่าเหล่าหมกลองในการหาเสียงของนักการเมืองปัจจุบัน ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน ให้ความรู้เกี่ยวกับผลดีผลเสียในการซื้อสิทธิของนักการเมืองและการขายสิทธิให้กับนักการเมือง ตลอดจนรณรงค์ให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิในการเลือกผู้แทน

เนื้อหาสาระเกี่ยวกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ พบว่าได้กล่าวถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกล่าวเชิดชูยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลวาท เป็นกษัตริย์ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในหลายด้านนำพาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าด้วยบุญญาบารมีของพระองค์ทำให้ประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองจวบจนปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังพบว่า เนื้อหาสาระในกลอนลำได้กระตุ้นให้ประชาชนคนไทยทั่วประเทศรวมพลังมีความรักใคร่กลมเกลียว สร้างจิตสำนึกหวงแหนประเทศชาติบ้านเมืองด้วย

2.2 ด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจ (ECONOMIC) คือเรื่องของกิจกรรมและความสัมพันธ์ของคนในด้านการหาหรือผลิตผลผลิตและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการคิด การวางแผนและลงมือว่าเราจะเลือกใช้วิธีการทำงานกับแรงงานและทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ แร่ธาตุ เครื่องจักร วัตถุดิบ เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตหรือบริการอย่างมีประสิทธิภาพ แล้วกระจายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้เพื่อสนองความต้องการของคนให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์สูงสุด (วิทยากร เชียงกุล 2548: 175)

เนื้อหาสาระในกลอนลำที่สื่อออกมาในด้านเศรษฐกิจของนายทองมาก จันทะลือ ได้สะท้อนให้เห็นภาพเศรษฐกิจอีสานในอดีตช่วงก่อนมีการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจนถึงปัจจุบัน โดยเศรษฐกิจอีสานในอดีตเป็นเศรษฐกิจการผลิตแบบยังชีพด้วยการทำนาทำไร่ โดยชาวนาในภาคอีสานจะมีความยากจนมากเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น หากแต่ชาวนามีความขยันอดทนต่อสภาพแวดล้อมในการทำมาหาเลี้ยงชีพและต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ เช่น อาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก อาศัยป่าในการเก็บหาอาหาร อาศัยไม้ในป่าในการสร้างบ้านอยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งชีวิตชาวนาจึงมีความยากลำบากในการดำรงชีพเนื่องจากอาชีพหลักคือการ

ทำนาทำไร่ กล่าวคือ ถ้าปีไหนฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลพืชผักไร่นาก็จะมีความอุดมสมบูรณ์ดี หากปีไหนฝนแล้งชาวนาชาวไร่จะได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก

การพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่ผ่านมาหลายสมัย ที่ต้องการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นหรือทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า ก็ไม่ได้ทำให้การเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานดีขึ้นแต่อย่างใด โดยเฉพาะชาวนา หากแต่ทำให้เกิดช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนหรือระหว่างชาวนาชาวไร่กับพ่อค้านายทุนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาจึงทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านมีความเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีแบบดั้งเดิมที่เคยมีการผลิตแบบยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการ ที่การพัฒนาโดยภาครัฐได้นำพาเอาเครื่องอุปโภคบริโภคจากสังคมนอกเข้ามา ลักษณะดังกล่าวทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนหาที่ทำกินเพิ่มขึ้น มีการแผ้วถางป่าบุกเบิกเพื่อทำการเกษตร ตลอดจนจับจองเอาพื้นที่ของรัฐ มีผลคือการตัดไม้ทำลายป่าทำให้ขาดความสมดุลของธรรมชาติ ซึ่งลักษณะดังกล่าวสะท้อนออกมาในกลอนคำ ดังนี้

“...แต่ว่าทุกมีอันนี้ผิดเกล้าจุมัน
ผิดกับพุทธกาลรุ่นพ่อรุ่นแม่
มีอันใดผิดแน่ผมสิเว้าให้ฟัง
อยู่ในน้ำปลากะบ่อยังอุดมดีคือเกล้า
ตายแล้วกะยังเนาหมื่นอ้อเต็มหนอง
ปลาหลดหม่นอยู่คลองปลาไหลอยู่ได้พื้นบ่อตายนำหมู
แต่สมัยรุ่นปู่แนวนี้บ่อมี
บ้านเมืองอุดมดีปลาป่าไม้
ต้นไม้ใหญ่ใหญ่แน่นป่าแน่นคง
มีนกยูงฮ้องแซวแนวง่า
กะลอกเดือนไถ่ป่าชะนีฮ้องโหยหวน (กระรอก)

ชะนีควรวหาหัวสะพานคางเสียงโค้ง
 คงคอนไม้บ่อมีไฟพินฉาก
 หากว่าทุกมือนี้หัวล้านกะบ่อปาน
 ป่าไม้แปนเมิดแล้วฝนกะเหียดหายเมิด (เมื่อไม่มีป่าเหลืออยู่ฝนก็ไม่ตก)
 ฝนบ่อตกตามฤดูกาลเมฆฝนมีน้อย...”

(กลอนประชาธิปไตย)

สาระของกลอนลำข้างต้นได้เปรียบเทียบถึง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ในอดีตกับปัจจุบันว่า ในสมัยก่อนนั้นบ้านเมืองอุดมไปด้วย ปู ปลา ป่าไม้ มีสัตว์ป่านานาชนิด อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ หากแต่ในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ได้หายไปจากอีสาน พื้นที่ป่าก็กลายเป็นที่โล่งเตียน เมื่อป่าไม้หายไปกับการตัดไม้ทำลายป่า ก็เกิดผลกระทบต่อสภาพ ธรรมชาติ ฝนฟ้าก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาลทำให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ เกิดความแห้งแล้งตามมา

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ไม้เพียงสะท้อนให้เห็นภาพของ ทรัพยากรธรรมชาติในภาคอีสานในอดีตว่า มีความแตกต่างกับในปัจจุบันอย่างไร หากแต่ยัง สะท้อนให้เห็นความแตกต่างระหว่างฝนกับฤดูแล้งในภาคอีสานที่สะท้อนออกมาในกลอนลำ ดังนี้

“...ฝนกะตกลงข้าวฮาใบไม้โป่ง
 กบลงสู่น้ำปลาเดินขึ้นชม
 เสียงระงมจันฮ้องกันกลางหนองเสียงอิ่ง (เสียงอิ่งร้องสะพาน)
 ฟ้ำฮ้องตั้งฝนเท็งทั้งมา
 ฝนตกห้งเต็มน้ำแ่ง (ฝนตกเต็มทุ่งนา)
 ปลาชะโดผัดบ่อนเต็มน้ำไฮ่นา
 เหลียวเบ็งฟ้าเมื่อดเหง่าเป็นยาง
 ชาวนาดีใจบาดชื่นชมแลงเช่า...”

(กลอนชีวิตชาวนา)

“...นาเพียงกลายเป็นคอนสวนหม่อนกายเป็นคาง
 มิ่งองค์เป็นค้ำดวงหมุกินายไฮ่หาฝนอยู่วิ่วอน (ฝูงกิ้งหรีดร้องหาฝน)
 กบวัวให้ฮ้อนคนกัวให้อุดเข้าบ่อมีข้าวใส่พา
 ผักและหญ้าฝูงเผือกกอยมัน

ก็เลยหุดสูญหายกินหาบ่อมีฟ้อ...” (หาไม่มี)

(กลอนหิมพานต์กัณฑ์ 2)

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ได้กล่าวถึงความสมบูรณ์ในฤดูฝนในภาคอีสานว่า เมื่อฝนตกลงมาทำให้ดินไม่มีความงอกงามเมื่อน้ำฝนตกลงมาเต็มท้องนาทำให้กบ ปลา อึ่ง ต่างออกมาเล่นน้ำส่งเสียงร้องกันทั่วไป ส่วนชาวนาต่างก็ชื่นชมด้วยความดีใจเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน

ส่วนฤดูแล้งนั้น กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ได้กล่าวถึงความยากลำบากในการดำรงชีพเป็นอย่างมาก คือนาที่เคยทำจะกลายเป็นดอนไร้สวนจะกลายเป็นดง ฤดูแล้งจึงทำให้ทั้งคนและสัตว์ประสบปัญหาด้านการเลี้ยงชีพ เนื่องจากอาหารที่เคยมีในป่าก็จะตายไปหมดเพราะความแห้งแล้ง

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขยันขันแข็งในการทำมาหากินของชาวนาในภาคอีสาน ซึ่งถึงแม้สภาพดินฟ้าอากาศจะไม่มีความแน่นอน แต่ด้วยความยากจนจึงต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ซึ่งปรากฏในกลอนลำ ดังนี้

“...ผู้กระทำชวานากระบ่อมีคำคร้าน
มีแต่ความขยันสุดคั้นขันกัน (ขยันขันแข็ง)
อดสาทนต่อสู้ฝนฟ้าฮาเลิง
ฟ้าฮ้องเบ็งลมเป่ามาพัด
ฝนกะตกมาลัดน้ำกะไหลมาล้น
คนกะจกดินปั้นคั้นนาอยู่ไหว ๆ...” (ขุดดินกั้นคั้นนา)
(กลอนชีวิตชวานา)

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ยังสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ยากลำบากของชาวนา ซึ่งถึงแม้จะดิ้นรนในการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างไรก็ไม่ได้ทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งสะท้อนออกมาในกลอนลำ ดังนี้

“...พวกชวานาเฮานี้ลิดีไปบ่อนได้แน่ (มีดีอย่างไร)
เหลียวเบ็งแพรและผ้าเทิงซ้าผ่นขาดจ่า (เสื้อผ้าก็ขาด ๆ)
บางผ่องทำงานบ้านทำตามนายสั่ง
จักว่าหยังต่อหยัง (อะไรต่อมิอะไร)
บอกผ่องอิดฮอดข้าวหาภู่เคิ่นบ่อเฮา (ทั้งยากจนต้องยืมข้าวเขาตลอดเวลา)
เลิงเวลากินข้าวมีแต่เกลือกับแจ่ว (น้ำพริก)

หาปลาแคกลีจ้าแลงเข้ากะบ่อมี (ปลาร้า)

บ่อกว่าคีส่างฮีดข้าวชาวนาแหมะละพ้อ (ยกบ่อกว่าชาวนาคิทำไมถึงยากจน)

สิได้คิบ่อนไค่นอความลำบากยากแค้น

แสนชั้นกะแมนเฮา...” (ความทุกข์ยากอยู่ที่เรา)

(กลอนชาวนากับพวกพ้อคำ)

เนื้อหาสาระของกลอนลำข้างต้นได้กล่าวถึงพวกชาวนาว่า มีความยากจนเสื้อผ้าที่ใส่ก็ขาด ความยากจนจึงทำให้ทำงานรับจ้างตามนายสั่ง ไม่ถือว่าจะป็นงานอะไรก็ต้องทำเพื่อความอยู่รอด ถึงกระนั้นรายได้ยังไม่พอที่จะซื้ออาหารกิน ถึงแม้จะมีคำยกย่องว่าพวกชาวนานั้นดี แต่ความดีนั้นก็ไม่ได้ทำให้ฐานะความยากจนหมดสิ้นไป ความยากลำบากก็ยังคงอยู่ที่เรา

กลอนลำของ นายทองมาก ที่สี่ออกไปในด้านเศรษฐกิจนั้นจะสะท้อนให้เห็นภาพการเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสาน โดยเฉพาะการเป็นอยู่ของชาวนาซึ่ง นายทองมาก ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เห็นได้จากเนื้อหาสาระในกลอนลำที่สะท้อนให้เห็นภาพของชาวนา เป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็งมีความอดทนในการทำมาหาเลี้ยงชีพ หากแต่ยังมีความยากจนอยู่มาก ชีวิตการเป็นอยู่มีความแร้นแค้นเพราะต้องอาศัยฝนฟ้าตามธรรมชาติในการทำนา

เนื้อหาสาระในกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตการเป็นอยู่ของชาวนาในภาคอีสานเท่านั้น หากยังเปรียบให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการเป็นพ้อคำกับการเป็นชาวนา ดังนี้

“...ผมว่าพวกพ้อคำดีล้ำกว่านา
เขามีปลาข้าวคือเฮานี้ละพ้อ
บ่อได้ค้ำได้ท้อบ่อออกอยาก
มากแค้นเงินเหน่นอ้งถง (กระเป๋)
บ่อได้ลงมาก้วนนานาไฮ...” (ทำนาทำไร่)

ฯลฯ

“...ว่าแต่เป็นพ้อคำบ่อเฮ็ดนากิน (ไม่ต้องทำนา)
อดวาคือพระอินทร์หน้าตาใสส่อง
หน้ากะใสอ่องต้องปานเทวดา
มีแต่นอนสุขสบายเทิงเตียงเก้าอี้
เอาคินจี่มือจู้คนใช้มีถม

บ่ต้องได้มามน่านานาไฮ่
 แห่งได้กินคำใหญ่ต้มหมูต้มจัว
 กินแต่ของนัว ๆ ป่องปลาป่องแห้ว (ทั้งปลาทั้งแห้ว)
 บ่ได้กินต้มแจ่วกับพริกกับเกลือ
 เกินว่ายากเอาเหลือชวานาพ่อแม่
 ไผ่กะถืออยู่แน่คือกันทุกคน
 เห็นตั้งแต่คนจนอับเฉาโดยมาก
 ผมว่าเกินลำบากแสนทุกข์แสนเข็ญ
 บ่เห็นพอนาเป็นเศรษฐีจักเทื่อ...” (ไม่เคยเห็นชวานากลายเป็นเศรษฐี)

๑๗๑

“...ผมสิเว้าให้แม่นความสุขสบาย
 คือจำพวกค้าขายตั้งตึกตั้งร้าน
 มีแต่นั่งอยู่ห้างรอท่าขายของ
 บ่มีความเศร้าหมองนั่งเทิงเก้าอี้ (บนเก้าอี้)
 พวกพอนาเฮนั่นไปซื้อของเขา
 พากันไปหาเอาอันนั้นอันนี้
 เทิงยกมือเทิงซื้อรับกระผม
 ขายให้ผมพอสมอย่าแพงหลายครับ
 ให้ผมขอค่านับเงินผมบ่หลาย
 อย่าขายแพงหลายนายพอนาผันว้า (พูด)
 ทางพ่อกำลังว่าไม่แพงคอกดี
 ของราคาฉันดีไม่แพงคอกนา
 ถ้าไม่ได้จั่งว่าฉันก็ไม่ขาย...” (ตามราคา)

(กลอนพ่อก้าดีกว่าพอนา 1)

กลอนลำข้างต้นกล่าวถึงการเปรียบเทียบการเป็นพ่อค้ากับชวานาในทางเศรษฐกิจว่าการเป็นพ่อค้าว่าดีกว่าชวานา คือ พ่อค้าจะมีข้าวปลาอาหารกินอยู่เสมอ เพราะมีเงินมีทองอยู่เต็มกระเป๋า จึงไม่มีความยากลำบากและไม่ต้องออกไปทำนาทำไร่เหมือนกับชวานา การเป็นพ่อค้าไม่ต้องทำนา กินมีความสุขสบายมีคนรับใช้ในการทำงาน ไม่จำเป็นต้องไปลำบากกับการทำนาทำไร่อาหารการกินก็มีต้มหมูต้มจัว ซึ่งจะไม่นำพริกกับเกลือเหมือนดังชวานา

ส่วนการเป็นชาวนานั้น จะมีความยากลำบากเหมือนกันแทบทุกคนชีวิตการเป็นอยู่
ลำบาก แม้จะทำอย่างไรก็ไม่เคยปรากฏว่าชาวนากลายเป็นเศรษฐีแม้แต่คนเดียว

ส่วนพวกที่มีอาชีพค้าขาย จะมีความสุขสบายขายของกับที่มีเก้าอี้รองนั่ง มีตึกมีร้านใน
การค้าขาย เมื่อชาวนาไปซื้อของกับพ่อค้าถ้าเงินมีไม่มากพอกับราคาสินค้าที่ต้องการ แม้จะต่อรอง
ราคากับพ่อค้าทั้งกราบทั้งไหว้เพราะเงินไม่พอ พ่อค้าก็บอกหากไม่ได้ราคาที่จะไม่ขาย

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาประเทศของ
รัฐบาลทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากวิถีชีวิตที่เคยทำการผลิตแบบยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อ
ความต้องการของตลาดซึ่งสะท้อนออกมาในกลอนลำ

“...เขาก็เลยพากันแต่งสวนป่านสวนปอ
ได้ท่อไค้ก็บ่อพอที่ดินก่อสร้าง
เลขบ่อมีบ่อนว่างมีฮั่วมีฮาว
สร้างไว้ให้ลูกสาวลูกเขยนำแม่
ลูกก็สร้างให้แม่พ่สร้างให้หลาน
ดินของรัฐบาล โลดบ่อมีบ่อนหวี่ (ไม่มีที่ว่าง)
ลำพอทุกมือนี่เฮย่างไปไส
จักฮั่วไผสวน ไผออกเป็นช่วย ๆ...” (มีรั้วมีสวนของชาวบ้านอย่างมาก)
(กลอนสัตว์ถามกัน)

เนื้อหาสาระของกลอนลำข้างต้นกล่าวถึง การค้นหาที่ทำกินของประชาชนทำให้มี
การแผ้วถางบุกเบิกที่ดินของรัฐมาทำไร่ปอ ตลอดจนจับจองโดยการปักเขตรั้วเพื่อการครอบครอง
ทำให้พื้นที่สาธารณะนั้นแม้จะเดินไปทางไหนก็จะมีแต่เขตรั้วสวนเต็มไปหมด

จากการศึกษาเนื้อหาสาระที่สื่อออกมาในด้านเศรษฐกิจ ในกลอนลำของ นายทองมาก
จันทะลือ พบว่ากลอนลำได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจอีสานช่วงก่อนมีการพัฒนาประเทศถึง
ปัจจุบัน โดยเศรษฐกิจอีสานในอดีตเป็นเศรษฐกิจการผลิตแบบยังชีพด้วยการทำนาทำไร่ชาวนาใน
ภาคอีสานจะมีความยากจนเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น และยังมี ความยากจนอยู่มากเพราะการทำนาทำไร่
ต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติซึ่งมีความไม่แน่นอน การพัฒนาประเทศของรัฐบาลที่ผ่านมาหลาย
สมัย ก็ไม่ได้ทำให้การเป็นอยู่ของประชาชนในภาคอีสานดีขึ้น โดยเฉพาะชาวนา ทำให้เกิดช่องว่าง
ของรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนหรือระหว่างชาวนาชาวไร่กับพ่อค้านายทุน การพัฒนาประเทศ
ที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ทำให้วิถีชีวิต

ของชาวบ้านมีความเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เคยมีการผลิตแบบยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนหาที่ทำกินเพิ่มขึ้น มีการแสวงหากบเบิกป่าสาธารณะเพื่อทำการเกษตร การตัดไม้ทำลายป่าจึงทำให้ขาดความสมดุลของธรรมชาติทำให้เกิดความแห้งแล้งตามมา

ในส่วนวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชาวบ้านนั้น พบว่า กลอนลำได้กล่าวถึงความขยันขันแข็งของชาวนา แม้จะต้องต่อสู้กับการทำมาหากินอย่างไรก็จะไม่ทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ดีขึ้นเนื่องจากการทำนาทำไร่ต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ

2.3 ค่านิยม

สังคมมีความหมายทั้งในทางกว้างและแคบ ถ้ากล่าวถึงสังคมในความหมายกว้าง เช่น สังคมโลก สังคมไทยก็จะหมายถึงระบบสังคมของคนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม แต่นิยมใช้ในความหมายแคบ เช่น สภาพสังคม การพัฒนาสังคม มักจะหมายถึงส่วนเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวของมนุษย์ต่อมนุษย์ เช่น ครอบครัว สถาบัน การศึกษา สาธารณสุข วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่นิยมแยกออกมาจากเศรษฐกิจและการเมืองเพื่อให้เห็นว่ามีมิติต่างหาก อย่างไรก็ตามในชีวิตของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่นั้นมนุษย์เรามีความสัมพันธ์กันทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ที่เชื่อมโยงกันอย่างยากที่จะแยกได้ (วิทยากร เชียงกูล 2548: 175)

เนื้อหาสาระในกลอนลำที่สื่อออกมาในด้านสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ ได้สะท้อนให้เห็นภาพของสังคมในอดีตช่วงก่อนมีการพัฒนาประเทศกับสังคมปัจจุบัน โดยกล่าวถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าในปัจจุบันที่มีการพัฒนาในหลายด้าน ทำให้ผู้คนในสังคมมีความสะดวกสบายเมื่อเทียบกับสังคมสมัยก่อน ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมปัจจุบัน ที่มีความเชื่อและถือปฏิบัติต่อกัน โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางฐานะอย่างไม่เท่าเทียม ตลอดจนการเอาเปรียบกันโดยไม่คำนึงถึงตัวบทกฎหมายของบ้านเมืองของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่ต้องรักษาไว้ซึ่งความถูกต้องเพื่อทำให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข หากแต่คำนึงถึงประโยชน์ที่ตนและเพื่อนพ้องจะได้รับ ทำให้เกิดปัญหาด้านความไม่เสมอภาคกันทางสังคม

เนื้อหาสาระในกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ยังได้แสดงให้เห็นถึงความห่วงใยที่มีต่อสังคมโดยรวม ซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในเรื่องของกฎหมาย เพื่อให้สังคมตระหนักถึงในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมและการรณรงค์ให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การรณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาด้านสุขภาพอนามัย การรณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงประโยชน์ของ

การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและประเทศชาติในอนาคต เป็นต้น ขณะที่วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้นกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ได้กล่าวถึงความเจริญก้าวหน้าในสังคมปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกับสังคมในอดีตเป็นอย่างมาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนออกมาในกลอนลำ ดังนี้

“...เดี๋ยวนี้กับโบราณผิดกันคนแ่ง (สมัยนี้แตกต่างกับสมัยโบราณ)

ให้คิดเบ่งตั้งแต่การเข้าการเรือน

ใช้แต่ล้อแต่เกวียนลากขนคนแ่ง (คนดิ่ง)

ชั่วสืได้กินแน่จนเหื่อเป็นยาง

บาดเดี๋ยวนี้หนทางเขาเอารถเล่น

เจ้าสืใส่จักแผ่นสำไมหรือเสา

จ้างเป็นเที่ยวหรือเหมาจักหลังให้ลาก

ข้านกองเพียงหน้าผากเที่ยวหนึ่งหรือสอง

ใช้แต่เงินแต่ทองดางซาพอย่าง...” (ใช้เงินแทนการเดิน)

ฯลฯ

“...เดี๋ยวนี้บ้านเมืองสูงไปตามสมัย (เจริญ)

ความเจริญมันไกลกันหลายประโยชน์

เครื่องเข้าอุปโภคเกินว่าสมบูรณ์

ตั้งแต่ก่อนใช้ขะมันกับปูนสมกันกับน้ำ

ใช้ข้อมผ้าแพรด้ามแดงเป่งปานไฟ

เสาเหลี่ยมมาแต่ไกลปานไฟไหม้ป่า

เดี๋ยวนี้มีทุกทำสี่เหล่าสี่เขี้ยว

ข้อมให้ประเดี้ยวเดี้ยวด้ามแดงทำขอบ

มีเครื่องมือประกอบหาอยู่หากิน...”

ฯลฯ

“...ซาหยังตั้งแต่ก่อนงู ๆ ปลา ๆ (สมัยก่อน)

เรียนนำวัดนำวาโบราณเขียนขีด

ทั้งอาจารย์ลูกศิษย์เรียนแต่ไต่ลาว

ได้ก็พอกาว ๆ โดขอมโตอ่าน

บ่มีผู้ได้ผ่านความรู้สูง ๆ

ว่าอย่างรู้เต็มพุงก็เขียนเป็นอ่านออก

บาดสมัยนี่คืออายุ 10 ปี
 รู้วรรณคดีภูมิของประเทศ
 มีวิธีสังเกตแผนที่แผนที่
 นี่แม่นสมัยกลางเราเห็นใช้ได้
 ชั่วฮอดสมัยใหม่สุดท้ายภายหลัง
 คนพื้นที่งัดจิ้งขึ้นไปเก้าศอก
 แต่ยังบ่อใกล้เขาคอกสมัยกลาง ๆ
 คืดเป็งแต่หนทางปูหินแก่น ๆ
 เอรถยนต์มาเล่นจนขาดจนเพ
 ซ้ำทีหลังแล้วเทเอาเลยคอนกรีต
 เม็ดฮุ่นนี่แล้วมิดหินใส่หนทาง
 เขาติลาดแต่ข่างไปหมดทุกแห่ง
 เคียวนี้กำลังแต่งขึ้นใช้ของคิ
 จำพวกนักเคมีกำลังแยกธาตุ
 พวกนักวิทยาศาสตร์กำลังบุกเบิก (ก้าวหน้า)
 เขากำลังศึกษากินคนชั้นเก่า
 ระวังแน้วพวกเจ้าหัวคิดการทำ
 เขาถือฮอดอนห้าเจ้าเค็พอใหญ่ฯ...”

(กลอนสมัยเจริญ)

กลอนลำข้างต้นกล่าวว่า สมัยนี้มีความแตกต่างไปจากโบราณเป็นอย่างมาก สมัยก่อน
 การบ้านการเรือนใช้ล้อใช้เกวียนและกำลังคนในการลากขนส่งของ สมัยนี้จะลากขนส่งของก็มี
 รถยนต์รับจ้าง ไม่ต้องใช้ล้อหรือเกวียนเหมือนในอดีตเพียงแต่มีเงินทองในการว่าจ้างก็พอ ความ
 เจริญก้าวหน้าในการพัฒนาทำให้มีเครื่องบริโภคอย่างสมบูรณ์ ซึ่งไม่เหมือนเมื่อก่อนแม้จะข้อมผ้า
 แพรก็จะใช้ขมกับปูนปนกันเข้ากับน้ำจึงทำให้ได้สีแดงขึ้นมา ซึ่งในสมัยนี้จะมีความสะดวกสบาย
 ทุกอย่างเพราะมีเครื่องมือเครื่องมือครบ และเมื่อพูดถึงการศึกษาของคนสมัยก่อนก็เรียนตามวัดส่วน
 ความรู้ก็มีพออ่านออกเขียนได้เท่านั้น ไม่มีใครมีความรู้สูง ๆ ซึ่งแตกต่างกับสมัยนี้เด็กอายุเพียง 10
 ปี ก็มีความรู้ทั้งวรรณคดีและภูมิประเทศรู้จักดูแผนที่ว่าที่ไหนเป็นที่ไหน แม้แต่ถนนหนทางก็จะ
 ลาดข่างไปทุกแห่งให้มีความเจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านนักเคมีนักวิทยาศาสตร์ก็ไม่เคยหยุดยั้งในการ

คิดค้นในสิ่งใหม่ ๆ พวกเราจึงต้องติดตามความเจริญก้าวหน้าในสังคมให้ทัน มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นคนล้าหลังตามเขาไม่ทัน

จะเห็นได้ว่า กลอนคำของนายทองมาก จันทะลือ ที่สื่อออกมาในด้านสังคมนั้นจะเป็น การให้ความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนชาวอีสานได้ ติดตาม ซึ่งเนื้อหาสาระที่สื่อออกมานั้นก็จะให้ทั้งข้อคิดสติเตือนใจแก่ผู้ฟัง ตลอดจนทำให้ผู้ฟัง ได้รับความเพลิดเพลินจากการฟังเนื่องจากนอกจากจะได้ความรู้ความเข้าใจได้ข้อคิดสติเตือนใจแล้ว ยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการเปรียบเทียบในสิ่งที่ต้องการสื่อ เพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น กลอนคำสะท้อนถึง ทศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคมที่มีความ เชื่อ หรือเลือกที่จะปฏิบัติ หรือให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางฐานะอย่างไม่เท่าเทียม ดังนี้

“...พวกทนายทนายกาไปทานทุกเมื่อ
บ่อแม่่นไปซื้อ ๆ ไปวัดไปวา
ไปพิจารณาความผิดความแม่่น (ผิดถูก)
พอป่านว่าแรงแวงเห็นแล้วกงบุญ (ส่องกระจกเงา)
อยากไปทานให้แต่พระเจ้าคุณเปรียบูชั้นแก้ว
บ่อว่าทานห่อข้าวหรือเนื้อหรือปลา
คือสิมีผลากุศลนั้นมาก
สมหัวใจเพิ่มอยากทานสอดลูกสาว
ความอยากก็ยาวฮ้อยเล่าพันเล่า
อิมินาความเก่ามุ่นปานกับฮำ (รำข้าว)
ไปฟังเทศน์ฟังธรรมกินทานคักบาด
ให้พระสังฆะราชหรือพระเจ้าพระคุณ
คือสิได้แต่บุญเต็มทอเต็มคำ (ตระกร้า)
อีกกับพระวัดป่าถือกรรมะฐาน
คือปราคฎอยากทานไปหมดตลอด
คือจ้งมันสิฮอดสวรรค์นิพาน
อีกกับพระอาจารย์ยาครูนักสวด
พระองค์ได้ท่านบวชได้หลายพรรษา
ได้เป็นครูเป็นชาชั้นนายไคแน่
จักว่าลูกหรือแม่จนขาดกันไป...” (แข่งกันไป)

๑๗๑

“...องค์ได้บวชอุหนุม่อแก่พรรษา (บวชใหม่)
 ทั้งความรู้วิชาบ่อทันสามารถ
 บ่ออยากใส่ฮอดบาดพูนละกลางคน (บางคนไม่ต้องการใส่บาตร)
 ปานว่าบุญกุศลสืบบมีพองใจ (เหมือนจะไม่มีบุญกุศล)
 ให้พระน้อยพระใหญ่เลียบบคือกัน (ไม่เหมือนกัน)
 เป็นของเคี้ยวของฉันแนวได้แซบ ๆ
 พออยากยกฮอดแอบคั้นแมนยาฮุน
 บาดให้พระบวชอุหนุม่อเยียวหัวโหม
 ซอยด้วยมิดฟ้าได้เส้นท่อนิ้วมือ
 เป็นจ้งจ้งความถ้อคนบ่เสมอภาค
 ให้เณรน้อยหัวกอกอยากให้ข้าวกับเกลือ
 ศรัทธาเจ้ามันเสียบจ้งจ้งนอพ้อ
 เวลาทานแล้วบ่อให้สะม่าเสมอ...”

๑๗๒

“...ผู้กลางคนลูกชายถ้อศีลเข้าบวช (บางคน)
 ได้เป็นพระนักสวดหรืออุปัชฌา
 โลกมีหน้ามีตาถ้อโตเป็นใหญ่
 มีผู้มาเว้าใส่พินว่ามักลูกชาย (กล่าวหา)
 ย้องก็ย้องบ่ออายยกยอต่อหน้า
 ชั่วได้เป็นเจ้าฟ้าสั่งขะมณฑล (เมื่อ)
 โลกเสียบห้วคนทั้งพ้อทั้งแม่ (คงจะ)
 ฌางคนลูกบวชแนบเป็นพระเป็นเณร
 ไปจ้งหันจ้งเพลบ่อมีวันขาด
 บาดลูกถ้อแล้วชาตฮอดบ่อรู้วันศีล
 หูฮอดบ่อได้ยินติกลองตีฆ้อง (ไม่ได้ยินแม้กระทั่งเสียงกลอง)
 เลียบบ่อออกไปส่องเบ็งวัดจนตาย...” (ไม่ออกไปวัด)
 (กลอนทานไม่เสมอกัน)

สาระของกลอนลำข้างต้น ได้กล่าวถึงความเชื่อตลอดจนการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม

โดยกลอนลำได้กล่าวว่า ทศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน เช่น ผู้ที่ไปทำบุญตักบาตรให้กับพระสงฆ์ที่วัดบางคนว่า ในการทำบุญก็เลือกที่จะทำกับพระผู้ใหญ่พระเปรียญชั้นเก้า หรือเลือกทำบุญกับพระสังฆราช หรือพระเจ้าคุณ ด้วยทศนคติความเชื่อว่าจะได้มีบุญกุศล และเมื่อตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์ นิพาน ดังนั้นคนอย่างนี้การทำบุญทำทานก็จะเลือกทำเฉพาะพระที่บวชนานและพระที่เทศน์เก่ง ส่วนพระรูปโคที่บวชใหม่หรือบวชได้ไม่นานก็จะไม่ให้ความสนใจหรือไม่อยากจะทำบุญทำทานด้วย ทำเหมือนกับบุญกุศลจะไม่ได้รับเท่ากับทำบุญทำทานให้พระผู้ใหญ่ หรือไม่ได้รับเลยหากทำบุญให้กับพระที่มีพรรษาน้อย

ส่วนในบางคนนั้น เมื่อมีลูกชายได้บวชเรียนจนได้เป็นพระนักเทศน์หรือเป็นเจ้าอาวาสทำให้พ่อแม่มีหน้ามีตา หากแต่ค่านิยมดังกล่าวเลยทำให้พ่อแม่ชอบทำตัวโอ้อวดจนเกินความเหมาะสม ค่านิยมเช่นนี้หากลูกชายได้เป็นพระชั้นผู้ใหญ่คงทำให้พ่อแม่มองไม่เห็นความสำคัญของคนในสังคม และยังมีบางคนก็จะเลือกปฏิบัติ เช่น เมื่อลูกชายได้บวชเป็นพระหรือเณรก็จะไปทำบุญทำทานที่วัดไม่เคยขาด แต่เมื่อลูกชายลาสิกขาบทหรือพ้นจากการเป็นพระหรือเณรแล้วก็จะไม่ไปทำบุญทำทานที่วัดอีกหรือแม้แต่วันพระยังจำไม่ได้เลย

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นภาพของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยม ตลอดจนการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียม หรือเสมอภาคของคนในสังคมเท่านั้น หากแต่ยังให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของกฎหมายแก่ประชาชนในการปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม ดังนี้

“...เดี๋ยวนี้กฎหมายมีเป็นหลักเป็นแหล่ง
คือเดินตั้งแปลงแต่งไว้ถ้าดับคนโกง
เพราะว่าคนเฮาหลงหากินเลี้ยงปาก
เกิดลักสกกันมาเลี้ยงปากจูดจื้อเต็ง
บ่มีไผ่ยาเกรงต้องให้ลงความเห็นจับกุมคุมไว้
เดี๋ยวนี้กฎหมายใหญ่อย่างอุกสะกัน
คือกฎหมายได้ป็นออกเป็นภาค ๆ ...”

๗๗๗

“...เช่นว่าการพ่อแม่คูหมิ่นนิทาน
ผิดในข้อมาตรกฎหมายทั้งนั้น
ตลอดการปิดปิ่นทำนบกบเหนียง (กลองน้ำ)
หรือใช้สิทธิใช้เสียงเห็นผลเห็นเหตุ

ร้องอยู่ในโขงเขตให้เขาคกใจ
หรือถืออาวุธไปในงานต่าง ๆ
อาวุธหยังกะต่างมีดาบหรือปืน (อะไรก็ตาม)
ในเวลากลางคืนเป็นการขุดจาด
หรือมันประมาทผู้ใหญ่ไม้สูง
บ่อว่าป่าหรือลุงคนไกลคนใกล้
หรือเอาของถิ่มใส่แม่น้ำลำธาร (โยนลง)
มีอำนาจลงศาลทุกอันที่ว่า...”

(กลอนกฎหมาย)

สาระในกลอนลำข้างต้นกล่าวว่า ขณะนี้บ้านเมืองมีกฎหมายเพื่อให้ประชาชนในสังคมได้ยึดถือในการปฏิบัติ โดยกฎหมายได้แบ่งออกเป็นหลายมาตราแต่ละมาตราจะมีการกำหนดบทลงโทษผู้ที่ทำความผิด เช่น การดูหมิ่นนิินทา การปิดกั้นคูน้ำคูคลอง การส่งเสียงดังทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน การถืออาวุธไปในงานต่าง ๆ การเอาสิ่งของไปโยนทิ้งลงในแม่น้ำลำธาร เป็นต้น ทุกอย่างจะมีกฎหมายมาควบคุมดูแลให้อำนาจศาลลงโทษได้

จะเห็นได้ว่ากลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ที่สี่ออกมาข้างต้นนั้นได้ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในภาคอีสานในเรื่องของกฎหมายว่า ในการทำงานร่วมกันของคนในสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุขนั้น ทุกคนต้องให้ความเคารพยึดถือกฎหมายในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ในขณะที่เดียวกันกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ก็สะท้อนให้เห็นถึงผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการรักษากฎหมายไม่ได้ให้ความเคารพหรือยึดถือกฎหมายเป็นหลัก ทำให้สังคมไม่ได้รับความเป็นธรรมซึ่งสะท้อนออกมาในกลอนลำ ดังนี้

“...เว้าพื้นกฎหมายคั้นบ่อปานกฎหมาย (พูดถึงกฎหมายยังไม่เท่ากับกฎหมาย)
แม่นผู้ได้สิตุลักสอนลักไซ (กล่าวหา)
แม่นสิจับเข้าไปเงินหลายหม่มมาก (ถึงแม้ถูกจับกุม)
เห็นแต่ศาลนั้นหากปล่อยกลับคืนมา
บ่ได้เห็นไปตายคาเรือนจำเรียบร้อย
ถ้าผู้ได้หม่มน้อยเทิงเงินบ่มี (ใครไม่มีเพื่อนและไม่มีเงิน)
แม่นสิโทษน้อยปีกะตัดสินใส่มาก
แม่นบ่ลักกะหากติดคักป่านตั้ง (ถึงแม้ไม่ได้ขโมยยังต้องถูกลงโทษ)

สิไปซาอีหยังกฎหมายคุณพ่อ (ไม่ต้องพูดถึง)
 ความตัดสินใจนั้นต่อจากหัวใจคน
 การติดโคนบ่อ โคนแล้วแต่เงินคอก (นานไม่นาน)
 กับทั้งหมูนั่นคอกสามปากดี ๆ
 แม่นสิโทษสิบปีตัดปล่อยกะได้
 ว่าแต่จกเงินให้บ่อมีปัญหา
 ตลอดโทษอาญาฆ่าคนปล้นทรัพย์
 ว่าแต่บ่อให้รับท่อนี้เป็นพอ
 อยู่มาตราไค่นบ่อเห็นได้ว่า
 พวกที่ตัดสินใจตัด โกงตุ้งก่อง (มีมาก)
 เขาบ่อมีเงินทองติดตายหมื่น ๆ
 บ่อเห็นโศสลิถิ่นกฎหมายบ่อมี (ไม่มีใครชนะกฎหมาย)
 มันกะคิดท่อนี้ติดบ่อมีกฎหมาย (ถ้าไม่มีเพื่อนจะเป็นอย่างนี้)
 สมัยนี้เข้าสู่ปีนปอกลอกกัน...”

(กลอนกฎหมายกับกฎหมาย)

เนื้อหาสาระในกลอนลำข้างต้นกล่าวว่า พูดถึงกฎหมายแล้วยังต้องแพ้กฏหมู่ คือ ผู้ที่มีเงินและมีเพื่อนฝูงแม้จะมีโทษในข้อหาลักขโมยแต่ก็ยังไม่เห็นติดคุกติดตะรางเพราะว่ามีเงินและมีเพื่อนที่รู้จักในการช่วยเหลือให้รอดพ้น ซึ่งต่างกับผู้ที่ไม่มีเงินหรือมีเงินเล็กน้อย ถึงแม้จะทำความผิดเพียงเล็กน้อยก็จะถูกตัดสินให้เป็นมาก อย่าไปหวังอะไรมากกับกฎหมายเพราะการตัดสินใจตัดสินความนั้นเกิดจากหัวใจคน จะติดคุกนานไม่นานนั้นขึ้นอยู่กับ 1. เงิน 2. มีเพื่อนที่รู้จัก 3. การพูดจาต้องให้ดี ถ้ามีครบดังกล่าวถึงแม้จะมีโทษ 10 ปี ก็สามารถหลุดพ้นจากโทษได้ขอให้มีเงินให้ก็จะไม่มีปัญหาจะเป็นโทษอาญาฆ่าคนหรือปล้นทรัพย์ ขออย่างเดียวคือผู้ต้องหาต้องไม่รับว่าเป็นคนทำหรือปฏิเสธก็พอที่จะไม่ได้รับโทษถ้ามีเงินมีทอง เรื่องกฎหมายก็ไม่ต้องถามถึงว่าโทษดังกล่าวอยู่มาตราใด ส่วนพวกที่ไม่มีเงินมีทองก็จะติดคุกกันเป็นหมื่น ๆ คน ดังนั้นถึงแม้กฎหมายในการตัดสินคดีความเพื่อให้สังคมเกิดความยุติธรรม หากแต่ยังแพ้กฏหมู่ สมัยนี้ทำอะไรจึงต้องมีเพื่อนฝูง เพราะเป็นสมัยที่คนโกหกกดโกงซึ่งกันและกัน แต่ก็ไม่เป็นจริงเสมอไป?

จากเนื้อหาสาระของกลอนลำข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นภาพที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเกี่ยวกับการใช้กฎหมายและการทุจริตของเจ้าหน้าที่ โดยไม่คำนึงถึงหลักของกฎหมายในการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้รอดพ้นจากความผิด ในขณะที่ผู้ที่กระทำความผิดเพียงเล็กน้อยหากไม่มีเพื่อนหรือ

พรรคพวกและเงินในการช่วยเหลือเพื่อซื้ออิสรภาพแล้วก็จะได้รับโทษอย่างหนัก สาระในกลอนลำดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นความไม่ยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ผู้มีบทบาทหรืออำนาจในการตัดสินคดีความซึ่งสามารถให้คุณให้โทษแก่ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไม่ยุติธรรม และยังสะท้อนให้เห็นถึงการทุจริตในการปฏิบัติหน้าที่โดยยึดถือระบบอุปถัมภ์จนทำให้สังคมไม่ได้รับความเป็นธรรม

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ จะมีความหลากหลายซึ่งแฝงไว้ด้วยสาระความรู้ความบันเทิงอยู่ในตัว กล่าวคือ ทุกกลอนลำที่สื่อออกมานั้น จะสอดแทรกสาระความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองให้ประชาชนได้ติดตามอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนไปหรือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมในแต่ละยุคสมัย การเอาโรคเอาเปรียบของคนในสังคมปัจจุบัน การติดตามข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อสื่อถึงประชาชนให้รับรู้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีผู้คนล้มตายเนื่องจากเป็นโรคพยาธิใบไม้ในตับในภาคอีสานนั้น นายทองมาก จันทะลือ เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการรณรงค์เป็นอย่างมาก ด้วยการลำเพื่อบอกกล่าวให้พี่น้องชาวอีสานได้รับรู้ถึงพิษภัยของโรคพยาธิใบไม้ในตับตลอดจนสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคว่ามาจากอะไร ซึ่งการรณรงค์ดังกล่าวได้สื่อออกมาในกลอนลำ ดังนี้

“...อันหนึ่งจั่งว่าฟังเค้อเจ้าคุณพ่อศรัทธา
อาหารคนคือปลาไฟ ๆ นี้กะอยาก (ทุกคนก็ชอบ)
วิตามินมีมาก หลักโภชนาการ
แนวมันเป็นอาหารของเขาแต่เกิด (เพราะ)
กินมาแต่กำเนิดปู ยา ตา ยาย
กินเข้าไปหลาย ๆ กะมีเฮงคือว่า
ปลา ๆ นี้ ถ้ากินบ่อเข้าท่ากะตายได้คือกัน...” (ถ้ากินไม่ระวังก็ตายได้เหมือนกัน)

ฯลฯ

“...ได้ปลามาผั้นพากันก้อยบ่อห้วงพินไฟ (ทำอาหารไม่สุก)
ชะมดแดงลงไปใส่ปลาชิวน้อย (ใส่)
อีสานเ็นว่าก้อยพันใบกระโดน...” (เรียก)

ฯลฯ

ป่วยเพราะว่าเจ้ากินปลาบ่อด้มบ่อจี้ (ไม่ด้มไม่ปิ้ง)
ผลสุดท้ายเลยหามวี ๆ เข้าใส่กองฟอน...” (เลยต้องตาย)

ฯลฯ

“...วงโคจรหมุนเหล่าวกไปวนมา

ออกจากคนไปอยู่น้ำปลา
 ออกจากปลามากินตับคนกวกวนอยู่ที่นี่
 ขอโทษครับเวลาเขาไปจี่ในป่าในดง
 ฝนตกลงไหลโสมหนองใหญ่ (รวม)
 โดพยาธิมันกะไต่ตามน้ำลงมา
 เห็นหอยเกาะหอย เห็นฉิวเกาะฉิว
 เห็นปลาเกาะปลา เห็นกุ้งเกาะกุ้ง...”

ฯลฯ

“...การป้องกันมีอยู่ง่าย ๆ นิดเดียว
 เช่นพวกปลาขาว ปลาฉิว ปลาสร้อย ปลาแคก ปลาร้า
 ลีเป็นพวกปลาก่า ปลาขาว ปลาฉิว ปลาสร้อย
 เขาอยากก้อยกะให้ก้อยพวกมันลงไป
 เสร็จแล้วใส่กระทะตั้งไฟ
 สุกแล้วกินลงไปพยาธิบ่อเกิด...” (ไม่มี)

(กลอนอีสานบ่อกินปลาดิบ)

เนื้อหาสาระกลอนลำข้างต้นกล่าวว่า ปลาเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายของคนเรากินปลามาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย เป็นอาหารที่มีรสชาติอร่อยให้โปรตีนและมีวิตามินมาก แต่หากถ้าการกินของเราไม่ทำให้สุกเสียก่อนจะทำให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ในตับทำให้ถึงแก่ความตายได้ การกินปลาดิบด้วยการก้อยหรือจำพวกหม่ำปลา ส้มปลา ปลาจ่อม ปลาร้า โดยไม่ทำให้สุกก่อนกินนั้นทำให้เกิดโรคพยาธิตามมา เนื่องจากวงจรของพยาธิจะอยู่ในปลาสร้อย ปลาฉิว กุ้ง หอย ถ้าเรากินจำพวกนี้โดยไม่ทำให้สุกแล้วพยาธิจะมาอยู่ที่คนจะวกไปวนมาอยู่อย่างนี้ การป้องกันไม่ให้เกิดโรคพยาธินั้นทำได้ไม่ยากด้วยวิธีง่าย ๆ คือ ก่อนเราจะกินต้องทำให้สุกเสียก่อนจึงทำให้ปลอดภัยจากโรคพยาธิได้

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาสาระในกลอนลำที่สี่ออกมาให้พี่น้องชาวอีสานได้รับรู้ถึงพิษภัยที่มาจากอาหารการกินข้างต้นนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงความห่วงใยในปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของพี่น้องชาวอีสานที่มีผู้ป่วยด้วยโรคพยาธิใบไม้ในตับกันเป็นจำนวนมาก กลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ จึงเป็นการให้ความรู้กับประชาชน ทำให้ประชาชนสามารถติดตามข่าวสารหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ดังที่มีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ขยายไปทั่วโลก ทำให้มีผู้ได้รับเชื้อโรคร้ายเข้าไปเป็นจำนวนมาก เป็นภัยคุกคามชีวิตสุขภาพอนามัยของประชาชน ทำให้ผู้ที่ได้รับ

เชื้อโรคร้ายนี้เข้าไปมีความทุกข์ทรมานเพราะไม่มียารักษาให้หายขาดได้ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงได้รณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงพิษภัยและวิธีการป้องกันแก่ประชาชน นายทองมาก จันทะลือ ในฐานะที่เป็นศิลปินหมอลำ ได้มองเห็นปัญหาและตระหนักถึงมหันตภัยดังกล่าว จึงได้ร่วมรณรงค์ด้วยการลำสือออกไปให้ประชาชนในภาคอีสานได้รับรู้โดยบอกกล่าวถึงมหันตภัยร้ายที่คร่าชีวิตมนุษย์โดยไม่มีทางรักษาให้หายขาดได้ ซึ่งสะท้อนออกมาในกลอนลำ ดังนี้

“...โรคเอดส์โรคอันตราย
ไม่ว่าหญิงหรือชายเป็นแล้วไม่เหลือ
ผิวเป็นแล้วก็ตายจากเมีย
ลูกเป็นแล้วก็ตายจากป้าถ้าภรรยาตายจากสามี
เศรษฐกิจคนจนคนไพร่
ตายแล้วไปนอนเป็นผีแผ่นดิน
เงินล้านเงินแสนเอาไว้อ้อได้
ยาแก้เม้นบ่อมี...”

ฯลฯ

“...สวมปลอกไว้ ปลอดภัยทุกเมื่อ
ให้เจ้าเชื้อหมอลำเขาเว้า (ขอให้เชื้อที่หมอลำพูด)
เคื้อซุมเจ้าผู้ฟังอยู่หนี่ (ผู้ที่กำลังฟังลำ)
ของบ่อดีให้ควรเว้น
มั่วเข็มมั่วเพศติดเอดส์แล้วน่า
มั่วเข็มฉีดยาชอบเที่ยวล่าสอน
ชอบเปลี่ยนที่นอนตามคลับตามบาร์...”

ฯลฯ

“...มาถึงบ้านนอนนำกับแม่อ่อน้อย (นอนกับภรรยา)
เมียกะตีดนำซ้อยลูกน้อย ๆ มารออยู่ในห้อง (ภรรยาที่ตั้งครรภ์)
ลูกเจ้าของมันกะเป็นเอดส์ซ้ำ (ลูกก็ติดโรคเอดส์)
จั่งเม้นนอกกรรมบ่อมียาแก้...”

(กลอนลำเค็ยโรคเอดส์)

ข้อความในกลอนลำข้างต้นกล่าวว่า โรคเอดส์เป็นอันตราย ถ้าใครเป็นแล้วจะต้องตาย โดยไม่เลือกว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เศรษฐีหรือคนจนต่างก็ตายเหมือนกัน แม้จะมีเงินแสนเงินล้านก็ไม่สามารถรักษาได้เนื่องจากไม่มียารักษา วิธีการป้องกันคือเวลามีเพศสัมพันธ์ให้ใช้ถุงยางอนามัย ไม่มั่วเซิมมั่วเพศ โรคเอดส์เกิดจากการไปเที่ยวโสเภณี การใช้เข็มฉีดยาร่วมกับผู้ติดเชื้อหรือผู้อื่น การเที่ยวสำส่อนตามบาร์เปลี่ยนคู่นอน และเมื่อกลับบ้านก็นำเชื้อมาติดภรรยาแม้ภรรยาบางคนที่กำลังตั้งท้องก็จะทำให้ลูกอยู่ในท้องติดโรคไปด้วย สุดท้ายก็ต้องตายจากกันเพราะไม่มียารักษาได้

จากเนื้อหาสาระในกลอนลำข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นศิลปินหมอลำของ นายทองมาก จันทะลือ ที่ใช้ศิลปะการลำในการสื่อสารกับชาวบ้านเพื่อให้รับรู้และเข้าใจสถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม กลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ ที่สื่อสารถึงประชาชนในภาคอีสานนั้น จึงได้สาระ ประโยชน์ ความรู้แก่ผู้ฟังตลอดจนทำให้ผู้ฟังได้รับความบันเทิงเพลิดเพลินไปกับศิลปะการลำตลอดจนการใช้ภาษาพื้นบ้านแบบง่าย ๆ แต่แฝงไว้ด้วยศิลปะในการสื่อ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในสิ่งที่ต้องการสื่อออกไป ดังตัวอย่างกลอนลำที่ช่วยรณรงค์ร่วมกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการศึกษา โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือผู้ที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ นายทองมาก จันทะลือ ก็จะใช้ศิลปะภาษาในการลำเพื่อให้สื่อถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยภาษาที่ง่ายสอดแทรกวิถีชีวิตการเป็นอยู่เข้าไปด้วยเพื่อให้เกิดความสนุกเพลิดเพลินในการฟัง ในขณะที่เดียวกันก็จะแฝงไว้ซึ่งสาระ ประโยชน์ ความรู้แก่ผู้รับสื่อ สะท้อนถึงความทันสมัยของนายทองมาก ดังกลอนลำต่อไปนี้

“...ฟังอีกก่อนพี่น้องชาวชน
 ผู้อยู่เมืองอุบลหรืออยู่ใสกะสว่าง (ที่ใดก็แล้วแต่)
 ฟังเบิ่งก่อนจักหวังอย่าฟ้าวหุนหัน (ฟังก่อนอย่ารีบร้อน)
 ฟังเบิ่งเรื่องสำคัญทางการเฟิ่นเนาะ
 ผมลิขอแยกแยะตามจุดประสงค์
 โครงการนี้เรียกว่ารณรงค์สู้หนังสือแห่งชาติ
 ทางศูนย์การศึกษาเฟิ่นห้วงขนาดนำประชาชน
 เช่นอย่างเมืองอุบลรวมทุกท้องที่
 มีอยู่ตั้งหมื่นสี่ป๋อต้องเว้าเปอร์เซ็นต์ (ไม่พูดว่าเท่าใด)
 ที่ยังเขียนบ่อเป็นเทิงอ่านบ่อออก (เขียนไม่ได้อ่านไม่ออก)

ขอโทษทั้งหัวคำหัวหงอกทั้งหญิงทั้งชาย
 เพิ่งจะได้ขยายโรงเรียนไปฮอด...”

๑๗๗

“...คนบ่อฮู้หนังสือพอสำคนตาบอดเปรียบอุปมา
 พวกพี่น้องทั้งหลายให้พิจารณาบ่อแม่นเว้าใส่
 การศึกษาผู้ใหญ่บ่อทันหล่าทันสวย (ไม่สายเกินไป)
 ทางการเพิ่มอำนาจให้ทางสว่าง
 เรียนบ่อทันกะสว่างโอกาสยังมี (ไม่เป็นไร)
 เรียนทางไปรษณีย์หรือวิทยุ
 กะมีทางบรรลุดึงเป้าถึงหมาย
 เดี่ยวนี้การศึกษาขยายไปถึงทุกแห่ง
 เขาสามารถแบ่งเรียนได้ตามใจ
 ผู้บ่ออยากไปไกลกะเรียนอยู่กับที่
 กะให้ง่ายเอาหนี่ให้ลูกหลานสอน (เรียนไม่ยาก)
 ก่อนสิหลับสินอน ก ก ก ไก่ ...”

๑๗๘

“...ใช้แต่เวลาว่างท่อนั้นเขียนหนังสือ
 เวลาว่างกะคือมือแลงมือเช้า (เวลาเช้าและเย็น)
 อยู่กับลูกกับเต้าพักผ่อนกายา
 กินข้าวน้ำท่ามปลาตบจัวตัวก็
 กินแล้วแซบเอาหนี่เทิงเว้าเทิงหัว (ทั้งพูดทั้งหัวเราะ)
 กินแล้วเมียบอกผัวหรือลูกบอกพ่อ
 อย่างกินดัมปลาข่อยต้องเว้า ป ปลา
 กับโต ล สระอาเขียนจั่งได้แน่ (อย่างไรบ้าง)
 ลูกกะให้บอกแม่ตามเรื่องตามลาว (ตามตัวอักษร)
 ว่าโต ป หางยาวกว่า บ ไบไม้
 โต ล ลิง เพิ่นใส่กำไว้ทางกลาง
 นีกะบ่อมีหางคือลิงอยู่ป่า
 สระ ๑ กะมีค่าต่อจากโต ล (ตัว)
 อันนี้เขียนงอ ๆ คือกันกับเกี่ยว...” (เหมือนกับ)

๑๗๑

“...ไต่กว่าไปหาเที่ยวเขียนไต่เขียนเคียง (ดิกว่าไปเที่ยวบ้านของคนอื่น)
 เคียงกันไปกับเมียกับลูก
 นอนเทิงฟูกบ่อหรือเสื่อหนา
 เฮากะเอ็นปรีกษาถามกันได้ออก (เรียก)
 เป็นการเว้าหยิกหยอกม่วนซื่นไปน่า (พูด)
 บ่อได้เขียนประจำเขียนเวลาว่าง (เรียนเฉพาะเวลาว่าง)
 บ่อซัดกันจ๊กอย่างเวลาหากิน
 เขียนกับคินกับไสกะได้
 บ่อต้องใช้ดอกสมุดคินตอ
 เขียนโต ก โต ส ฮอด ฮ นกฮูก
 เขียนบ่อถูกลบถิมทันที (ลบทิ้ง)
 ลองหัดเขียนเบิ่งคีมือเล็กมือน้อย (วันละเล็กละน้อย)
 เห่ง ๆ กะสิด้อยค้อยเป็นไปน่า (นาน ๆ จะเขียนได้)
 พยายามจคจ่าอยู่เป่ล่า ๆ
 ให้ลูกหลานบอกเล่ามื่อได้มื่อเสีย (วันได้วันเสีย)
 คิดเบิ่งนอนกับเมียกะยังมีลูกแตกออกเขียนปี (มีลูกทุกปี)
 บ่อเห็นว่าได้มีผู้สอนจ๊กหน่อย...” (ไม่มีผู้ใดสอนยังทำได้)

(กลอนคนไทยควรรู้หนังสือ)

เนื้อหาสาระในกลอนลำข้างต้นกล่าวว่า การณรงค์ให้ประชาชนรู้หนังสือ โดยศูนย์การศึกษา มีความเป็นห่วงประชาชน ผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่เป็นมีจำนวนมาก เช่น จังหวัดอุบลราชธานีก็ยังมีผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่เป็นอยู่จำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ศูนย์การศึกษาจึงได้ขยายโครงการออกไปอย่างทั่วถึง เพื่อให้ผู้สนใจในการศึกษาได้มีโอกาสศึกษา คนที่ไม่รู้หนังสือเปรียบเสมือนคนตาบอด ขอให้พี่น้องช่วยพิจารณาดู การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่จึงไม่ถือว่าสายไป ถึงแม้ไม่มีโอกาสได้เรียนเมื่อครั้งยังเด็ก แต่ขณะนี้มีโอกาสได้เข้าถึง ไม่ว่าจะเรียนด้วยทางไปรษณีย์หรือทางวิทยุ ก็สามารถทำให้บรรลุถึงเป้าหมายได้ เพราะการศึกษาขยายไปถึงทุกแห่ง สามารถแบ่งเวลาในการเรียนได้ตามใจชอบ ผู้ที่ไม่อยากไปเรียนไกลก็สามารถเรียนอยู่ที่บ้าน ใช้เวลาที่ว่างในการเรียนโดยไม่ทำให้เสียเวลาในการทำมาหากิน

จากการศึกษาเนื้อหาสาระของกลอนลำที่สื่อออกมาในด้านสังคมของนายทองมาก จันทะลือ พบว่ากลอนลำได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนในสังคมในอดีตช่วงก่อนมีการพัฒนาประเทศกับสังคมปัจจุบัน โดยกล่าวถึงความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาทำให้ผู้คนในปัจจุบัน มีความสะดวกสบายเมื่อเทียบกับสังคมในอดีต เนื้อหาในกลอนลำเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในภาคอีสาน และให้ความรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเนื้อหาสาระที่สื่อออกมาจะให้ ทั้งข้อคิดสติเตือนใจแก่ผู้ฟัง ตลอดจนได้สารประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ

ในการศึกษายังพบว่า กลอนลำได้สะท้อนให้เห็น ทศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคมปัจจุบันที่มีความเชื่อและเลือกปฏิบัติต่อกัน โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางฐานะอย่างไม่เท่าเทียม ตลอดจนการเอาเปรียบกันโดยไม่คำนึงถึงตัวบทกฎหมายของบ้านเมืองของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่ต้องรักษาไว้ซึ่งความถูกต้อง เพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุข นำมาซึ่งปัญหาด้านความไม่เสมอภาคกันทางสังคม

การศึกษากลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ยังพบอีกว่า เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมโดยรวมมีลักษณะหลากหลาย ซึ่งแฝงไว้ด้วยสาระความรู้ประโยชน์และความบันเทิงอยู่ในตัว กล่าวคือ ทุกกลอนลำที่สื่อออกมานั้นจะสอดแทรกสาระความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ให้ประชาชนในภาคอีสานได้ติดตามข่าวสารต่าง ๆ ในการเปลี่ยนไปหรือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น กลอนลำรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ กลอนลำรณรงค์โรคเอดส์ กลอนลำรณรงค์คนไทยควรรู้หนังสือ เป็นต้น เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นศิลปินหมอลำของ นายทองมาก จันทะลือ ในการใช้ศิลปะการแต่งกลอนลำตลอดจนการใช้ภาษาพื้นบ้านแบบง่าย ๆ แต่แฝงไว้ด้วยศิลปะในการสื่อกับชาวบ้านให้รับรู้ เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

3. ผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ

ผลกระทบจากแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ กล่าวได้ว่าการประพันธ์ลำกลอนนั้นได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดี ได้มีการใช้หมอลำเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น ใช้ในการลำเชิญชวนให้คนในชาติเกิดความสามัคคีกันเชิญชวนให้ร่วมกันพัฒนาประเทศชาติ เชิญชวนให้มีความขยันหมั่นเพียร เชิญชวนให้ไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งประสบความสำเร็จมาแล้วหลายคน (บุญกว้าง วาทยุทา 2524: 3)

การศึกษาผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ผลกระทบที่มีต่อนายทองมาก จันทะลือ และผลกระทบที่มีต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม ดังนี้

3.1 ผลกระทบที่มีต่อนายทองมาก จันทะลือ

นายทองมาก จันทะลือ นับว่าเป็นผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพหมอลำกลอนอย่างสูง เนื่องจากเป็นหมอลำที่มีความสามารถในการแต่งกลอนลำ และการแสดงลำกลอนตลอดจนเป็นโฆษกนักจัดรายการวิทยุหมอลำมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ประจักษ์ในวงการหมอลำด้วยกัน และชาวอีสานโดยทั่วไป เป็นหมอลำผู้มีผลงานในการแสดงจนสามารถชนะเลิศในการประกวดหมอลำกลอนหลายครั้ง นอกจากนี้ นายทองมาก จันทะลือ ยังเป็นผู้ที่อุทิศตนในการช่วยเหลือสังคมให้เกิดประโยชน์โดยรวม ด้วยการช่วยเหลือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนโดยการแต่งกลอนลำและร่วมรณรงค์ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น แต่งกลอนลำรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบแต่งกลอนลำรณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงพิษภัยของโรคเอดส์ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี แต่งกลอนลำรณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการไม่รู้หนังสือร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และแต่งกลอนลำรณรงค์ให้ประชาชนได้เข้าใจในสิทธิของตนเองในระบอบประชาธิปไตย รณรงค์ให้ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตลอดจนรณรงค์ให้ความรู้ในการซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมือง เป็นต้น

กลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ที่สื่อออกไปถึงประชาชนในภาคอีสานนั้น เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับข่าวสารเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยนำเสนอเรื่องราวในลักษณะแนะ บอก เตือน ให้ประชาชนชาวอีสานได้รับทราบและกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ นับว่ามีอิทธิพลต่อการรับสื่อของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการให้ทั้งความรู้ ความบันเทิงตลอดจนนำเสนอองค์ความรู้ในด้านอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ทำให้ได้รับความนิยมนจากผู้ฟังเป็นอย่างมาก ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ได้รับการยอมรับจากประชาชนชาวอีสานว่า เป็นหมอลำที่ไม่เพียงจะมีความรู้ความสามารถเฉพาะในด้านการลำการแสดงเท่านั้น หากแต่ยังเป็นหมอลำที่มีความสามารถรอบด้านในการแต่งกลอนลำเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ดังนั้นผลกระทบที่เกิดจากการแต่งกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ที่ส่งผลกระทบต่อตรงต่อนายทองมากนั้น จึงมีทั้งผลกระทบทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ผลกระทบดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

3.1.1 ผลกระทบด้านการเมือง

ผลกระทบด้านการเมือง จากการแต่งตั้งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ จนทำให้ได้รับความไว้วางใจจากพี่น้องชาวจังหวัด อุบลราชธานีเลือก นายทองมาก จันทะลือให้เป็นผู้แทนราษฎรนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการที่นายทองมาก มีความสามารถในการแต่งตั้งกลอนลำที่มีความหลากหลายใช้ในการสื่อสารถึงพี่น้องชาวอีสานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้รับสื่อสามารถรับรู้เหตุการณ์ข่าวสารเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และการที่นายทองมากเป็นหมอลำตลอดจนการเป็นโฆษกนักจัดรายการวิทยุที่มีชื่อเสียงโด่งดังทำให้ได้มีโอกาสไปทำการแสดงทั่วทั้งภาคอีสาน ได้พบปะกับพี่น้องในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะพี่น้องจังหวัดอุบลราชธานีทำให้ได้รับความนิยมนและเสียงตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ดังนั้นบทบาทที่เป็นทั้งหมอลำและนักสื่อมวลชนจึงสามารถเข้าถึงชาวบ้านได้มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการที่นายทองมาก ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในนามผู้สมัครอิสระใน พ.ศ. 2512 ได้หาเสียงกับชาวบ้านด้วยตนเองมาโดยตลอดในเวลาเพียง 3 เดือน และไม่มีหัวหน้าช่วยในการหาเสียงแต่อย่างใด หากแต่ใช้วิธีการหาเสียงด้วยการลำให้ชาวบ้านฟังจากกลอนลำที่ตนแต่งขึ้นมา การลำหาเสียงดังกล่าวทำให้พี่น้องมีความชื่นชอบเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลอนลำได้สะท้อนให้เห็น วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชาวบ้านทั้งสะท้อนให้เห็นถึง ทศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ของคนในสังคมและยังสะท้อนให้เห็นการบริหารประเทศของรัฐบาลในสมัยต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมของนักการเมือง เป็นต้น

การหาเสียงเลือกตั้งกับพี่น้องชาวอุบลฯ ด้วยการลำของ นายทองมาก จันทะลือ ได้รับความตอบรับและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องจากพี่น้องมีความชื่นชอบในการลำและในบางหมู่บ้านหากไม่ได้ฟังลำกลอนของ นายทองมากแล้วก็จะไม่ยอมให้เดินทางต่อไป การหาเสียงจึงทำได้เพียง 8 อำเภอในเวลา 3 เดือน ก่อนการเลือกตั้งในขณะที่จังหวัดอุบลราชธานีมี 17 อำเภอในขณะนั้น

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ นายทองมาก จันทะลือ จะไม่สามารถไปพบปะกับพี่น้องชาวอุบลฯ ได้ทุกอำเภอ หากแต่อิทธิพลของกลอนลำประกอบกับการเป็นหมอลำและโฆษกนักจัดรายการวิทยุในการสื่อสารถึงประชาชนของ นายทองมาก จันทะลือ ได้ส่งผลกระทบให้ได้รับการคัดเลือกจากพี่น้องชาวจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นผู้แทนราษฎรหรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันทรงเกียรติเมื่อ พ.ศ. 2512 จากที่มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งมากถึง 65 คน

จึงเห็นได้ว่า ผลกระทบด้านการเมืองที่เกิดจากการแต่งตั้งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ได้รับการ

คัดเลือกจากพี่น้องชาวจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็น ส.ส. หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยไม่มี หัวคะแนนช่วยในการหาเสียงแต่อย่างใด

3.1.2 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางฐานะ ความเป็นอยู่ของ นายทองมาก จันทะลือ ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ฐานะทางเศรษฐกิจของนายทอง มาก มีความมั่นคงมากเมื่อเทียบกับอดีตสมัยที่ยังเป็นเด็กที่มีความยากจน ครอบครัวมีอาชีพทำนา สภาพดินฟ้าอากาศความแห้งแล้งหรือสภาพอากาศมีความไม่แน่นอนในการทำนา ประสบปัญหาใน การทำมาหาเลี้ยงชีพ ครอบครัวได้อพยพจากที่อยู่เดิมคือ บ้านชีท่าม่วง ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นเพื่อตั้งถิ่นฐานในการทำมาหาเลี้ยงชีพที่บ้านป่าคู่น้อย ตำบลโนนเพ็ก อำเภอมัญจา คีรี จังหวัดขอนแก่น

ฐานะทางเศรษฐกิจของนายทองมาก จันทะลือ เริ่มดีขึ้นตามลำดับเมื่อนายทองมากได้ ยึดอาชีพหมอลำกลอน มีความสามารถในการแสดงและมีความสามารถในการ แต่งกลอนลำใน ด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ได้รับรางวัลชนะเลิศหลายครั้งในการประกวดหมอลำกลอนเหตุผลใน การชนะเลิศเหล่านั้นเพราะลีลาบทบาทน้ำเสียง และเนื้อหากลอนลำดี (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์) ทำให้นายทองมากมีชื่อเสียงโด่งดังสอนลูกศิษย์ที่มาเรียนลำด้วยได้เป็นหมอลำ หลายร้อยคน ฐานะความเป็นอยู่ก็มีความมั่นคงมากขึ้น

ดังนั้น การที่นายทองมากเป็นหมอลำกลอนที่มีชื่อเสียงโด่งดังและมีความรู้ ความสามารถในการแต่งกลอนลำนั้น ทำให้บริษัท โอสดสภาเด็กเฮงหยู จำกัด ได้ว่าจ้างให้แต่ง กลอนลำโฆษณาขายยาให้กับบริษัท ตลอดจนแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจหลายสาขาใน ภาคอีสานและเป็นโฆษกนักจัดรายการวิทยุควบคู่กับการเป็นหมอลำไปด้วย ลักษณะดังกล่าวทำให้ ได้รับความนิยมนอกจากเจ้าภาพศรัทธาตลอดจนประชาชนในภาคอีสาน ทำให้มีงานแสดงอยู่ตลอดและ แต่งกลอนลำให้กับลูกศิษย์ตลอดจนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีความต้องการกลอนลำให้กับ หน่วยงานนั้น ๆ

นายทองมาก จันทะลือ นับว่าเป็นหมอลำที่มีความรู้ความสามารถในการแต่ง กลอนลำและมีความสามารถในการแสดงตลอดจนการเป็นโฆษกวิทยุหมอลำ เป็นสื่อมวลชนในการ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับรู้โดยสื่อออกมาในกลอนลำจนเป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียงโด่งดังในภาคอีสาน ดังคำกล่าวเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติตอนหนึ่งว่า “นายทองมาก จันทะลือ เป็นศิลปินหมอลำผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ได้ถ่ายทอด

ผลงานสู่ลูกศิษย์และเผยแพร่ผลงานการแสดงสู่สายตาประชาชนตลอดจนด้านสื่อมวลชนอย่างมาก จนเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในภาคอีสาน” (ศิริเพ็ญ อัดไพบุลย์ 2529: 31)

จึงเห็นได้ว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ ทำให้นายทองมาก จันทะลือมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าในอดีต เริ่มตั้งแต่ได้ยึดอาชีพเป็นหมอลำกลอน ขณะเลิกในการประกวดหมอลำกลอนหลายครั้ง การที่บริษัทไอสดสภาคีกรุงเทพได้ว่าจ้างให้แต่งกลอนลำโฆษณาและแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจหลายสาขาในภาคอีสาน ตลอดจนการเป็นโฆษกหมอลำนักจัดรายการวิทยุควบคู่กับการเป็นหมอลำกลอนไปด้วย ทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมในภาคอีสาน ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของนายทองมาก จันทะลือ มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น ผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ ยังทำให้ได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นหมอลำผู้ประสบความสำเร็จอย่างสูงในอาชีพหมอลำกลอน

3.1.3 ผลกระทบด้านสังคม

จากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในอาชีพหมอลำของนายทองมากจันทะลือ โดยเริ่มตั้งแต่เป็นหมอลำผู้มีผลงานการแสดงจนเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ชมตลอดจนคณะกรรมการในการประกวดหมอลำกลอน ทำให้ได้รับรางวัลชนะเลิศเมื่อ พ.ศ. 2500 ในการประกวดหมอลำชั้นเอกหรือหมอลำสี่ดาวจากสมาคมหมอลำอีสานจังหวัดขอนแก่น ขณะเลิกการประกวดหมอลำกลอนจังหวัดมุกดาหารในปีเดียวกัน ได้รับถ้วยรางวัลเกียรติยศจาก ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และชนะเลิศใน พ.ศ. 2510, 2511, 2513 ในการประกวดหมอลำกลอน (คู่) ในงานสงกรานต์ทุ่งค้ำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ผลกระทบด้านสังคมจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ไม่เพียงทำให้สามารถชนะเลิศในการประกวดหมอลำกลอนหลายครั้งและทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังเพียงเท่านั้น หากแต่ยังได้ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ได้เป็นโฆษกหมอลำนักจัดรายการวิทยุโดยบริษัทไอสดสภาคีกรุงเทพ เป็นผู้อุปถัมภ์พร้อมยังแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจหลายสาขาในภาคอีสานจาก พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2511 และยังเป็นโฆษกหมอลำนักจัดรายการวิทยุในหลายสถานีเป็นสื่อมวลชนมาจนถึง พ.ศ. 2544 ความสำเร็จของกลอนลำยังทำให้นายทองมากทำประโยชน์แก่สังคมมากขึ้น

นายทองมาก จันทะลือ นอกจากจะเป็นศิลปินหมอลำกลอนตลอดจนเป็นโฆษกหมอลำนักจัดรายการวิทยุเป็นสื่อมวลชนแล้ว ยังเป็นผู้อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือทำคุณประโยชน์แก่

สังคมโดยรวม โดยได้ใช้ความรู้ความสามารถที่ตนมีช่วยเหลือสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น แต่งกลอนลำอีสานไม่กินปลาดิบในการรณรงค์ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข แต่งกลอนลำรณรงค์โรคเอดส์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงพิษภัยของโรคเอดส์พร้อมกับวิธีการป้องกันโรคเอดส์ แต่งกลอนลำร่วมรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงการที่ไม่รู้หนังสือและเห็นประโยชน์ของหนังสือกับหน่วยงานศึกษานอกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ แต่งกลอนลำร่วมรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจในสิทธิของตนเองในระบอบประชาธิปไตย รณรงค์ให้ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทน ตลอดจนรณรงค์ให้ประชาชนร่วมกันต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว นายทองมาก จันทะลือ ยังเป็นนักสังคมสงเคราะห์ให้การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น สร้างบ้านพักญาติผู้ป่วยให้มีที่หลับนอนฟรีที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์จังหวัดอุบลราชธานี หาเงินบำรุงหรือทอดกฐินสมทบทุนส่งเสริมศาสนาให้มี ความเจริญรุ่งเรืองเกือบทุกปี เป็นอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยแจกของบรรเทาความเดือดร้อนจากน้ำท่วม เป็นกรรมการประกวดเพลงพื้นบ้าน ตลอดจนเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนตามความสามารถที่ตนมี

นายทองมาก จันทะลือ เป็นผู้ให้ความสำคัญกับสังคมเป็นอย่างมาก นอกจากจะให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนตลอดจนเป็นนักสังคมสงเคราะห์ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งในและต่างประเทศ เช่น ได้เดินทางไปเผยแพร่วัฒนธรรมไทยที่สหพันธรัฐเยอรมันพร้อมคณะหมอลำ ที่นครแฟรงเฟิร์ต นครเบอร์ลิน เมืองสตูลการ์ด เมืองนูเรมเบิร์กระหว่างวันที่ 22 มีนาคม ถึงวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2538

จากการที่นายทองมาก จันทะลือ ได้ผู้อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือทำคุณประโยชน์แก่สังคมโดยรวม จึงส่งผลให้นายทองมากเป็นที่ยอมรับทั้งในวงการหมอลำด้วยกันเองและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ทั้งด้านการเป็นหมอลำผู้มีชื่อเสียงโด่งดังจากการชนะเลิศการประกวดหลายครั้ง เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจบริษัทโอสถสภาเด็กเส็งหยาหลายสาขาในภาคอีสาน เป็นนักสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เป็นโฆษกหมอลำนักจัดรายการวิทยุที่มีคนรู้จักและยอมรับกันทั่วไปในภาคอีสาน ตลอดจนได้รับการเชิดชูเกียรติพร้อมด้วยเกียรติคุณต่าง ๆ โดยได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทยชั้น 3 ได้รับพระราชทานเหรียญกาชาดสมนาคุณชั้น 2 ได้รับพระราชทานเข็มเกียรติคุณอนุรักษมรดกไทย ได้รับรางวัลผู้มีผลงานดีเด่น เป็นผู้มีเกียรติคุณทางวัฒนธรรมของชาวจังหวัดอุบลราชธานี เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี) เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาศูนย์วิชาภาษาไทยจังหวัดอุบลราชธานี เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่น และเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาหมอลำ

ดังนั้นผลกระทบด้านสังคม จากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ จึงส่งผลให้นายทองมากเป็นที่ยอมรับทั้งในวงการ หมอลำด้วยกันเองและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โดยได้รับการเชิดชูเกียรติพร้อมด้วยเกียรติคุณ ต่างๆ ดังได้กล่าวมาข้างต้น (โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2 หน้า 46-48)

จึงเห็นได้ว่า ผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ ได้มีผลกระทบทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมต่อนายทองมาก จันทะลือ

3.2 ผลกระทบต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

นายทองมาก จันทะลือ หรือหมอลำภูพานั้น นอกจากจะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพหมอลำกลอนสูง และเคยผ่านการเป็นผู้แทนราษฎรหรือนักการเมืองมาแล้ว อุทิศตนทำงานเพื่อสังคมโดยรวมมาากจนได้รับการเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขากาการแสดง (หมอลำ) ตลอดจนได้รับเกียรติคุณจากทั้งภาครัฐและเอกชนต่างๆ อีกจำนวนมากจนเป็นที่ยอมรับในวงการ หมอลำด้วยกันเองและเป็นที่ยอมรับในสังคมโดยทั่วไป ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ท่านยังมีส่วนอย่างสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชน โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ตระหนักและรับรู้เกี่ยวกับปัญหาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้กลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมสื่อสารถึงประชาชน ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมโดยรวมไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

3.2.1 ผลกระทบทางการเมือง

ผลกระทบทางการเมืองจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือนั้น เห็นได้ว่าสังคมได้ประโยชน์เป็นอย่างมาก จากการที่นายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำผู้ประสบความสำเร็จในทางการเมือง กล่าวคือ เคยผ่านการเป็นผู้แทนราษฎรมาแล้วตามวิถีทางการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งนายทองมาก จันทะลือ ได้มีส่วนกระตุ้นเป็นอย่างมากให้ประชาชนได้เข้าใจในสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยการแต่งกลอนลำร่วมรณรงค์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยการเลือกผู้แทนเข้าไปมีบทบาทในการบริหารประเทศ ทำให้สังคมได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ทำให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงสิทธิของตนเองมากขึ้น ทำให้ประชาชนตัดสินใจในการเลือกผู้แทนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองสอดคล้องกับความต้องการของตนเองมากขึ้น และทำให้ประชาชนเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าสามารถกำหนดทิศทางทางการเมืองเพื่อให้การบริหารประเทศของรัฐบาลให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้ เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า ผลกระทบทางการเมืองจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ สังคมได้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

3.2.2 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือนั้น จะเห็นได้ว่า นายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำที่มีความสามารถในการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำที่สามารถสื่อสารถึงประชาชนโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างมีประสิทธิภาพ เห็นได้จากการที่นายทองมากใช้กลอนลำลำณรงค์หาเสียงเลือกตั้งกับพี่น้องชาวจังหวัดอุบลราชธานีด้วยตนเอง จนทำให้พี่น้องชาวอุบลฯ เลือคนายทองมาก จันทะลือ ให้เป็นผู้แทนราษฎรดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.1.1 ผลกระทบด้านการเมือง ประชาชนจึงได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ทำให้สามารถติดตามข่าวสารการพัฒนาประเทศของรัฐบาล ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการเป็นอยู่ในการทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศของรัฐบาล และยังได้รับประโยชน์ในการติดตามการพัฒนาประเทศของรัฐบาลโดยเฉพาะนโยบายที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นต้น

ดังนั้น ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ประชาชนจึงได้รับประโยชน์อยู่ไม่น้อย

3.2.3 ผลกระทบทางต่อสังคม

ผลกระทบทางสังคมจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือนั้น เห็นได้ว่าสังคมได้รับประโยชน์เป็นอย่างมาก เนื่องจากนายทองมากเป็นผู้ที่ศึคนทำประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม โดยการแต่งกลอนลำและร่วมรณรงค์ในด้านต่าง ๆ กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนและเป็นผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพหมอลำกลอนสูงดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นสังคมจึงได้รับประโยชน์จากกลอนลำของนายทองมากหลายด้าน ตัวอย่างเช่น ด้านสุขอนามัยของประชาชนโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากกลอนลำรณรงค์อีสานบ่อ (ไม่) กินปลาดิบ ที่นายทองมากร่วมรณรงค์กับหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์) และอีกหลายพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับโรคที่มากับปลาดิบโดยเฉพาะโรคพยาธิใบไม้ในตับ ทำให้สติการเกิดโรคดังกล่าวลดลงในปัจจุบัน และกลอนลำรณรงค์โรคเอดส์ ทำให้ประชาชนได้ตระหนักและเข้าใจถึงพิษภัยของโรคเอดส์มากขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะประชาชนผู้ที่อยู่ในชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ตลอดจนรู้จักวิธีการป้องกันเพื่อมิให้ได้รับเชื้อโรคดังกล่าว นอกจากนี้สังคมยังได้ประโยชน์จาก
ด้านการศึกษาจากกลอนลำคนไทยควรรู้หนังสือที่นายทองมาก จันทะลือ ได้ร่วมรณรงค์กับ
หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่ขาด
โอกาสในการศึกษาเข้าใจและตระหนักถึงการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เป็นต้น

ดังนั้น ผลกระทบทางสังคมจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง
เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ สังคมจึงได้ประโยชน์เป็นอย่างมาก

จากการศึกษาผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง
เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ พบว่าได้รับผลกระทบทั้งต่อนายทองมาก
จันทะลือ และต่อสังคมโดยรวม กล่าวคือ ผลกระทบต่อนายทองมากนั้น ได้รับผลกระทบทั้งด้าน
การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนผลกระทบต่อสังคมโดยรวมนั้น ได้รับผลกระทบทั้งทาง
การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เรื่องแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลภาคสนาม เน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ตลอดจนการใช้เครื่องมือเข้ามาเกี่ยวข้องตามแนวทางการศึกษาแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ โดยมีวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลเอกสาร รวบรวมกลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ จากสื่อสิ่งพิมพ์ที่นายทองมาก จันทะลือเก็บรวบรวมไว้ โดยนำมาคัดเลือกกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อให้ได้เอกสารกลอนลำตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ตลอดจนรวบรวมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นการสำรวจตรวจสอบข้อมูลชั้นต้น (Primary Sources) และข้อมูลชั้นรอง (Secondary Sources) จากเอกสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับการวิจัย โดยเก็บข้อมูลจากห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดสิรินธรมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และห้องสมุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น แอปพลิเคชัน

3.1.2 ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยแยกเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1. เกี่ยวกับประวัติส่วนตัวและประวัติครอบครัว ตอนที่ 2. เกี่ยวกับความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ใช้กลอนลำเป็นสื่อ ตอนที่ 3. เกี่ยวกับเนื้อหาสาระในการแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตอนที่ 4. เกี่ยวกับผลกระทบจากการแต่งกลอนลำ ตอนที่ 5. ข้อมูลในด้านอื่น ๆ โดยแบบสัมภาษณ์จะมีทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง กล่าวคือ แบบ

มีโครงสร้างโดยการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์ และแบบไม่มีโครงสร้างใช้วิธีบันทึกข้อมูลที่ได้ด้วยแถบบันทึกเสียงเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ในส่วนของการสัมภาษณ์เน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับนายทองมาก จันทะลือ และผู้มีความรู้ในด้านกลอนลำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ นายทองมาก จันทะลือ 2 ท่าน คือ

1. นายคำแก่ง บัวใหญ่ หมอลำผู้ใกล้ชิด
2. นายเคชา นิตอินทร์ หมอลำผู้ใกล้ชิด

3.1.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ของนายทองมาก จันทะลือ พร้อมทั้งพักอาศัยอยู่ที่บ้านของนายทองมาก จันทะลือ ในบางครั้งในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อให้สามารถได้ข้อมูล ครบถ้วนสมบูรณ์

3.1.4 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่

- 3.1.4.1 แบบสัมภาษณ์
- 3.1.4.2 เครื่องบันทึก
- 3.1.4.3 กล้องถ่ายภาพ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาใช้วิธีจำแนกข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามออกเป็นหมวดหมู่ โดยจัดเป็นระบบเพื่อหาความหมายแยกแยะองค์ประกอบรวมทั้งเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล พร้อมทั้งวิเคราะห์ระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยให้ครบลงเพื่อให้สัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา และวิเคราะห์หลังการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการหลายท่านมาผสมผสานเป็นกรอบในการศึกษาข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

3.2.1 การศึกษาความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดจิตวิทยาการเมืองของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และแนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอนของ จารุวรรณ ธรรมวัตร

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539:1-3) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย ถึงการก่อเกิดสังคมมนุษย์ว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เกิดมาจากพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ความกลัว ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอดอยู่อย่างมีความสุข และความต้องการที่จะอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่เหนือกว่าครอบครัวและชุมชนและมีอยู่แล้วนับตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีสถาบันขึ้นต้น และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ในทุกบริบทของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

โดยพลังของความกลัวจะผลักดันให้มนุษย์ต้องการ ความมั่งคั่งปลอดภัย พลังของความสุขจะผลักดันให้มนุษย์ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพลังของศักดิ์ศรีจะผลักดันให้มนุษย์มีความต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วม

จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.ป.: 124) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาบทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ หมอลำมีบทบาทที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ บทบาทด้านพิธีกรรม และบทบาทด้านนันทสพ หมอลำกลอนจัดเป็นหมอลำที่อยู่บนกลุ่มที่มีบทบาทด้านนันทสพโดยตรง คือให้ความบันเทิง ให้การศึกษา เผยแพร่ศาสนา ปกป้องบรรทัดฐานของสังคม สร้างเอกภาพและแนวความคิดทางการเมือง เป็นเครื่องมือสื่อสารชาวบ้าน และยังมีบทบาทที่แฝงเร้นอีกคือช่วยผ่อนคลายความเครียด ความคับข้องใจอันเกิดจากกรอบของสังคมและปัญหาในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ลำกลอนยังมีบทบาทในด้านการอบรมจริยธรรม การสื่อสารมวลชน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3.2.2 การศึกษาเนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้ เสงี่ยม บึงไสย์ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ วิทยากร เชียงกูล อุดม บัวศรี บุญกว้าง วาทยาทา วิทยา สุจริตชนารักษ์ วิสุทธิ์ โทธิแท้ และธโสธร ตู้ทองคำ

เสงี่ยม บึงไสย์ (2533: 183) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาบทบาทของลำกลอนในด้านการเมืองว่า หมอลำกลอนทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน หมอลำมีบทบาททางด้านการเมืองมักเป็นหมอลำกลอนที่มีภูมิปัญญาดีมีความสามารถสูง มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับของสังคมท้องถิ่น เคยประสบผลสำเร็จทางด้านลำกลอนมาแล้วจัดเป็นปรมาจารย์ของหมอลำกลอน ในด้านการเมือง ลำกลอนทำหน้าที่สื่อสารทางการเมือง เนื้อหาลำกลอนสะท้อนถึงสังคม 2 ลักษณะ คือ สังคมในอุดมคติและสังคมที่เป็นจริง สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ และโลกทัศน์เกี่ยวกับรูปแบบการปกครอง

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2522: 106) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาวรรณกรรมการเมืองว่าวรรณกรรมเป็นผลงานการสร้างสรรค์ทางความคิดของมนุษย์ในแต่ละยุค ซึ่งแนวความคิดของมนุษย์นั้นจะถูกกำหนดโดยสภาพของวัตถุ หรือระบบสังคม ซึ่งระบบสังคมจะเป็นที่สังเกตของระบบการเมือง และระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นวรรณกรรมจึงหนีไม่พ้นเรื่องการเมืองไปได้ การที่จะเข้าใจวรรณกรรมจะต้องมองเงื่อนไขหลายอย่างประกอบกัน เช่น เงื่อนไขว่าด้วยเวลา ชนชั้นยุคสมัย สภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ปัญหา โลกทัศน์อันประกอบด้วยแนวคิดทัศนคติในการเมืองโดยทั่วไปของคนที่เกิดขึ้นมาในยุคนั้น

วิทยากร เชียงกูล (2548: 175) ได้เสนอแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมว่า การเมืองหมายถึงศิลปะและศาสตร์ของการปกครอง รูปแบบของการบริหารรัฐ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ชาติ และรัฐ การเมืองในความหมายกว้างย่อมรวมถึงความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในเชิงสาธารณะหรือส่วนรวม

อุดม บัวศรี (2526: 88-93) ได้เสนอแนวในการศึกษาคิดสอดดมอลำใหญ่ ว่า ภารกิจของหมอลำในการช่วยเหลือประเทศชาติ ในคราวที่ชาติต้องการ หมอลำได้ทำหน้าที่เป็นสื่อสัมพันธ์ของคนในชาติ และทำภารกิจให้แก่รัฐบาล เช่น ช่วยลำโฆฆณาให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ชักชวนให้ทำหมั้นและคลุมกำเนิด ชักชวนให้ผู้ก่อการร้ายที่อยู่ในป่าให้กลับใจ ชี้นำให้ชาวบ้านประพฤติดีประพฤติชอบตามหลักศาสนาและให้คติสอนใจแก่คนทุกเพศทุกวัย นับเป็นสื่อสัมพันธ์กับมวลชนได้เป็นอย่างดี และยังช่วยสร้างความสามัคคีตลอดจนช่วยปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ประชาชนโดยอาศัยความบันเทิงเป็นสื่อกลาง

บุญกว้าง วาทโยทา (2524: 3) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านว่า การประพันธ์ลำกลอนได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดี ได้มีการใช้หมอลำเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น ใช้ในการลำเชิญชวนให้คนในชาติเกิดความสามัคคีกัน เชิญชวนให้ร่วมกันพัฒนาประเทศชาติ เชิญชวนให้มีความขยันหมั่นเพียร เชิญชวนให้ไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งประสบความสำเร็จมาแล้วหลายคน

วิทยา สุจริตชนารักษ์ (2539: 194-197) ได้เสนอแนวคิดในการทำหน้าที่ของระบบการสื่อสารว่า คือการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ในสังคม ในระบบการเมืองต่าง ๆ ย่อมมีโครงสร้างหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ต่างกันบ้าง เหมือนกันบ้าง การสื่อสารทางการเมืองที่ไม่เหมือนกันย่อมแสดงความแตกต่างของสังคมและระบบการเมือง ในประเทศที่ปกครองแบบเผด็จการ การสื่อสารทางการเมืองจะเป็นแบบทางเดียว คือจากผู้ปกครองไปสู่ประชาชนเท่านั้น ประชาชนไม่มีโอกาสที่จะสื่อสารหรือเรียกร้องจากรัฐบาลได้ เพราะรัฐบาลเช่นนี้ถือว่ารัฐบาลรู้ดีอยู่แล้วว่าประชาชนต้องการอะไร บางทีเรียกว่าเป็นการสื่อสารแบบลงล่างเพียงแต่ทางเดียว แต่ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ความเห็นของประชาชนถือเป็นเรื่องสำคัญ รัฐบาลจะต้องมีช่องทางหลาย ๆ ทางรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ระบบประชาธิปไตยที่ยอมรับฟังความเห็นและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มได้แสดงออกทางการเมืองโดยเท่าเทียมกัน

วิสุทธิ โปธิแท่น (2547: 241) ได้เสนอแนวคิดคำว่าประชาธิปไตยว่าเป็น (ระบบ) การเมือง (ระบอบ) การปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีรัฐบาลที่รับผิดชอบและสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน รัฐบาลนี้ประกอบไปด้วยบุคคลอันเป็นตัวแทนของประชาชนที่ประชาชน

ให้ความยินยอมเห็นชอบโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่แท้จริงและเป็นไปอย่างเสรี ซึ่งกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนอีกทั้งยึดหลักความเสมอภาคและทั่วถึงในการเลือก นอกจากนี้ยังเป็นรัฐบาลที่ปกครองโดยยึดหลักนิติธรรม อันกำหนดถึงสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคและความยุติธรรมในหมู่ประชาชน ดำเนินการปกครองโดยยึดหลักเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของฝ่ายส่วนน้อย และกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินงาน ตลอดจนการสืบทอดตำแหน่งที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความยินยอมพร้อมใจของประชาชนตามหลักของอำนาจอธิปไตยของปวงชน

ธโรธร ผู้ทองคำ (254: 4-7) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ว่าเป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ดำรงอยู่ และมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องและยาวนานในช่วงหนึ่งหรือตลอดช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ของประเทศส่วนใหญ่ สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ผู้นำมีลักษณะของการสืบทอดอำนาจโดยสายโลหิตเป็นสำคัญ เป็นสถาบันทางการเมืองที่อยู่เหนือสถาบันทางการเมืองอื่น กล่าวคือ การปกครองในแต่ละรูปแบบที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์จะอยู่เหนือสถาบันทางการเมืองอื่นในฐานะเป็นองค์อธิปัตย์ อันหมายถึง การเป็นองค์การที่เป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุด ในระบอบราชาธิปไตยหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) และเป็นสถาบันทางการเมืองที่อยู่เหนือสถาบันทางการเมืองการปกครองอื่นในระบอบประชาธิปไตย หรือเป็นการปกครองที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครอง ที่ต้องได้รับการยอมรับจากสังคมจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างชอบธรรม

3.2.3 การศึกษาผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมแนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอน แนวคิดการสื่อสารทางการเมือง และแนวคิดจิตวิทยาการเมือง ผสมผสานในการศึกษา

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำอุทา) ผู้วิจัยเลือกแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องหลายท่านมาเป็นกรอบในการวิจัย ดังนี้

- 1) แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอน
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง
- 4) แนวคิดจิตวิทยาการเมือง
- 5) แนวคิดประชาธิปไตย
- 6) แนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์

1. แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ถือเป็นความคิดซึ่งเป็นที่มาของแบบแผนวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่ได้วิวัฒนาการมานานตามประวัติศาสตร์ของมนุษย์ และมักมีลักษณะเฉพาะ และ/หรือแตกต่างกันทางบริบททางสังคมและยุคสมัย และพัฒนาแนวคิดให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ และพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงยังคงจะเกิดขึ้นต่อไป ครอบคลุมที่มนุษย์ยังคงคิด ศึกษา เรียนรู้ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ และการมีชีวิตที่มีความสุขในสังคมและภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคม ทั้งนี้ความแตกต่างและหลากหลายของแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมถือได้ว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคมมนุษย์

การเมือง เสนีย์ คำสุข (2547: 4-12) ได้อธิบายถึงการเมือง หรือ Politics ว่าเป็นส่วนที่เกิดขึ้นกับสังคมมนุษย์หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การเมืองจึงปรากฏอยู่ในหลายระดับและขอบเขตของสังคม แต่ระดับหรือขอบเขตที่มีผลกระทบต่อสังคมมาก ก็คือระดับของการควบคุมคนในสังคม หรือการปกครองสังคม ด้วยการกำหนดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ที่

เกี่ยวข้อง การเมืองเกี่ยวพันกับการใช้อำนาจควบคุม เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเกิดมาจากความแตกต่างทางด้านค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ความปรารถนา ผลประโยชน์ ตลอดจนเกียรติยศศักดิ์ศรีและการได้รับการยอมรับในสังคม มนุษย์จึงจำเป็นต้องคิดหาวิธีการหรือหลักการในการควบคุมและปกครอง การแสวงหากลไกและจัดทำองค์กรทางการเมืองเพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีความสุข แนวคิดทางการเมืองจึงเกิดขึ้นตามธรรมชาติของสังคมมนุษย์และสัมพันธ์กับรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ในเชิงการเมืองของมนุษย์เอง เช่น แนวคิดเกี่ยวกับผู้ปกครอง รูปแบบของรัฐบาล การใช้อำนาจของรัฐบาล วิธีการในการปกครองหรือการใช้อำนาจ การแยกแยะระหว่างกลไกในการใช้อำนาจการปกครองหรือรัฐออกจากสังคมส่วนรวม และการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครอง เหล่านี้เป็นต้น

เศรษฐกิจ วิทยากร เชียงกุล (2548: 175) อธิบายว่าเศรษฐกิจคือเรื่องของกิจกรรมและความสัมพันธ์ของคนในด้านการหาหรือผลิตผลผลิตและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการคิด การวางแผนและลงมือว่าเราจะเลือกใช้วิธีการทำงานกับแรงงานและทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ แร่ธาตุ เครื่องจักร วัตถุดิบ เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตหรือบริการอย่างมีประสิทธิภาพ แล้วกระจายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้เพื่อสนองความต้องการของคนให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์สูงสุด ระบบเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ นั้นจะขึ้นอยู่กับบทบาทของรัฐในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นเจ้าของปัจจัยผลผลิต เสรีภาพในการประกอบหรือการใช้ปัจจัยการผลิตและเป้าหมายสูงสุดทางเศรษฐกิจของประเทศหรือของสังคมเป็นสำคัญ

สังคม เสนีย์ คำสุข (2547: 4-12) อธิบายสังคมมนุษย์ว่าเป็นที่อยู่อาศัยรวมกันของคนจำนวนหนึ่ง หรือน้อยที่สุดก็คือตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในทางใดทางหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎเกณฑ์บางอย่างที่รับรู้ร่วมกัน และดำเนินชีวิตประจำวัน ไปสู่เป้าหมายบางอย่างที่มีอยู่ร่วมกัน หรืออาจจะเป็นที่เข้าใจของคนส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกของสังคม สังคมจึงมีลักษณะเป็นผลผลิตของมนุษย์ เกิดมาจากการที่มนุษย์มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งสภาพแวดล้อมตลอดจนภาวะตามธรรมชาติในลักษณะหนึ่งแล้วเกิดการรวมตัวก่อเกิดเป็นกลุ่มและสังคมมนุษย์ขึ้น มีการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ สถาบัน องค์กร และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ขึ้นมาตามความจำเป็นของสังคม และโดยทั่วไปก็เพื่อวัตถุประสงค์ในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย มั่นคง มีความสุข ตลอดจนมีความร่วมมือและการเคารพนับถือต่อกันและกัน

ดังนั้น การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจึงมีส่วนสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและพลังการทำงานทางเศรษฐกิจเป็นรากฐาน โครงสร้างของสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญไปกำหนดสถาบันทางสังคมและการเมืองลักษณะดังกล่าวจึงมีอย่างน้อย 3 มิติ คือ หนึ่ง การเมืองเป็นลักษณะทั่วไปที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของสังคม หรือธรรมชาติของสังคมในด้าน

หนึ่งก็คือการเมือง สอง การเมืองเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมหรือภาวะความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลมาจากพลังทางการเมือง และสามตรงข้ามกับมิติที่สอง เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกลับมาสู่บริบททางการเมืองด้วย กล่าวคือ อาจจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองติดตามมา

2. แนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอน

แนวคิดเกี่ยวกับหมอลำกลอน หมอลำกลอนนั้นจัดได้ว่าเป็นหมอลำอาวุโส มีคุณสมบัติที่สั่งสมความรู้ความสามารถในการแสดงหลายด้าน ตั้งแต่การแสดงหมอลำเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน การแต่งหรือประพันธ์กลอนลำในการสื่อสารกับประชาชน การเป็นสื่อสาธารณะให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลเพื่อสื่อสารกับประชาชนชาวอีสาน

หมอลำกลอนทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน หมอลำมีบทบาททางด้านการเมือง มักเป็นหมอลำกลอนที่มีภูมิปัญญาดีมีความสามารถสูง มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับของสังคมท้องถิ่น เคยประสบผลสำเร็จทางด้านลำกลอนมาแล้วจัดเป็นปรมาจารย์ของหมอลำกลอน ในด้านการเมืองลำกลอนทำหน้าที่สื่อสารทางการเมือง เนื้อหาลำกลอนสะท้อนถึงสังคม 2 ลักษณะ คือ สังคมในอุดมคติและสังคมที่เป็นจริง สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ และโลกทัศน์เกี่ยวกับรูปแบบการปกครอง (เสงี่ยม บึงไสย์ 2533: 183)

บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ หมอลำมีบทบาทที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ บทบาทด้านพิธีกรรม และบทบาทด้านนันทสพ หมอลำกลอนจัดเป็นหมอลำที่อยู่บนกลุ่มที่มีบทบาทด้านนันทสพโดยตรง คือให้ความบันเทิง ให้การศึกษา เผยแพร่ศาสนา ปกป้องบรรทัดฐานของสังคม สร้างเอกภาพและแนวความคิดทางการเมือง เป็นเครื่องมือสื่อสารชาวบ้าน และยังมีบทบาทที่แฝงเร้นอีกคือช่วยผ่อนคลายความเครียด ความคับข้องใจอันเกิดจากกรอบของสังคมและปัญหาในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ลำกลอนยังมีบทบาทในด้านการอบรมจริยธรรม การสื่อสารมวลชน และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (จารุวรรณ ธรรมวัตร ม.ป.ป.: 124)

ภารกิจของหมอลำในการช่วยเหลือประเทศชาติ ในคราวที่ชาติต้องการ หมอลำได้ทำหน้าที่เป็นสื่อสัมพันธ์ของคนในชาติ และทำภารกิจให้แก่รัฐบาล เช่น ช่วยลำโฆษณาให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ชักชวนให้ทำหมันและคุมกำเนิด ชักชวนให้ผู้ก่อการร้ายที่อยู่ในป่าให้กลับใจ ชี้นำให้ชาวบ้านประพฤติดีประพฤตินอบตามหลักศาสนา และให้คิดสนใจแก่คนทุกเพศทุกวัย นับเป็นสื่อสัมพันธ์กับมวลชนได้เป็นอย่างดี และยังช่วยสร้างความสามัคคีตลอดจนช่วยปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ประชาชน โดยอาศัยความบันเทิงเป็น

สื่อกลาง (อุดม บัวศรี 2526: 88-93) หมอลำจึงเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่สามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้คล้อยตามได้ทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักศีลธรรมวรรณคดี ประวัติศาสตร์และแม้แต่เรื่องการเมือง (สุนทร อภิสุนทรางกูร 2523: 87-88) ดังนั้นการประพันธ์ลำกลอนได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดี ได้มีการใช้หมอลำเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น ใช้ในการลำเชิญชวนให้คนในชาติเกิดความสามัคคีกัน เชิญชวนให้ร่วมกันพัฒนาประเทศชาติ เชิญชวนให้มีความขยันหมั่นเพียร เชิญชวนให้ไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งประสบความสำเร็จมาแล้วหลายคน (บุญกว้าง วาทยุทธา 2524: 3)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication)

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง เป็นวิธีการที่จำเป็นที่ทั้งประชาชนและรัฐบาลจะเรียนรู้ความต้องการของกันและกัน การสื่อสารจะมีผลโดยตรงต่อนโยบายของรัฐบาล ต่อกระบวนการทางการเมือง และต่อระบบการเมือง ตลอดจนข่าวสารที่มากมาย ซับซ้อนและลึกซึ้ง ประกอบกับประสิทธิภาพของการรับและส่งข่าวสารที่ไม่สูงพอ จะทำให้เกิดการบิดเบือนขึ้นในระบบการสื่อสารทางการเมือง (วิทยา สุจริตนารักษ์ 2539: 193)

ความหมาย

การสื่อสารทางการเมือง มีความหมายเป็น 2 นัยรวมกันคือ หมายถึงการที่ประชาชนได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง กับหมายถึงการที่ระบบการเมืองหรือรัฐบาลจะหา ช่องทางให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายและกิจกรรมของรัฐบาล อาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การที่รัฐบาลและประชาชนได้มีโอกาสรับทราบและเข้าใจความต้องการของกันและกันอย่างถูกต้อง การสื่อสารทางการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ลักษณะของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารคือการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ในสังคม ในระบบการเมืองต่าง ๆ ย่อมมีโครงสร้างหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ต่างกันบ้าง เหมือนกันบ้าง การสื่อสารทางการเมืองที่ไม่เหมือนกันย่อมแสดงความแตกต่างของสังคมและระบบการเมือง ในประเทศที่ปกครองแบบเผด็จการ การสื่อสารทางการเมืองจะเป็นแบบทางเดียว คือจากผู้ปกครองไปสู่ประชาชน เท่านั้น ประชาชนไม่มีโอกาสที่จะสื่อสารหรือเรียกร้องจากรัฐบาลได้ เพราะรัฐบาลเช่นนี้ถือว่ารัฐบาลรู้ดีอยู่แล้วว่าประชาชนต้องการอะไร บางทีเรียกว่าเป็นการสื่อสารแบบลงล่างเพียงแต่ทางเดียว แต่ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ความเห็นของประชาชนถือเป็นเรื่องสำคัญ รัฐบาลจะต้องมีช่องทางหลาย ๆ ทางรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ระบบประชาธิปไตยที่ยอมรับฟัง

ความเห็นและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มได้แสดงออกทางการเมืองโดยเท่าเทียมกันจึงเรียกว่า เสรีประชาธิปไตยบ้าง ประชาธิปไตยแบบพหุนิยมบ้าง ดังนั้นในระบอบประชาธิปไตยการสื่อสารทางการเมืองจึงต้องเป็นแบบสองทาง คือ ทั้งบนลงล่างและล่างขึ้นบน รัฐบาลของประเทศ ประชาธิปไตยจึงต้องให้การประกันเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การเขียน การตีพิมพ์และการโฆษณา ต้องให้สิทธิทางการเมืองโดยบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิแห่ง มนุษยชน เป็นต้น

ประเภทของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทด้วยกันคือ 1) การสื่อสารแบบบุคคลต่อบุคคล 2) การสื่อสารผ่านโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง 3) การสื่อสารที่อาศัยโครงสร้างส่วนที่นำเข้า 4) การสื่อสารที่อาศัยโครงสร้างส่วนที่นำออก 5) การสื่อสารทางสื่อมวลชน (วิชา สุจริตชนารักษ์ 2539: 194-197)

1) การสื่อสารแบบบุคคลต่อบุคคล เป็นการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการซึ่งบางทีก็เรียกว่าเป็นการสื่อสารแบบปฐมภูมิ ทั้งนี้ก็เพราะว่าเป็นวิธีการที่คน ๆ หนึ่งเล่าเรื่อง ให้ความเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์บ้านเมืองให้อีกคนหนึ่งฟัง และผู้ที่รับฟังนั้นได้รับเอาเรื่องราวเหล่านั้นและเห็นด้วยกับความคิดของบุคคลผู้นั้น โดยรับฟังไม่ต้องไปเสาะหาเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้นเอง โดยทั่วไปมักเกิดสภาพการสื่อสารเช่นนี้ในระบบการเมืองหรือสังคมที่ยังไม่มีวิวัฒนาการมากพอ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ในสังคมที่พัฒนาแล้ว การสื่อสารในลักษณะเช่นนี้ยังมีความสำคัญอยู่ในรูปของการที่บุคคลที่เป็นที่ยกย่องนับถือของคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็น ออกมาตลอดจนชี้แนะว่าเรื่องอย่างนี้สมควรเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ คนอื่นที่ได้รับฟังมักจะรับเอาความเห็น ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อถือในตัวบุคคลผู้นั้นอยู่แล้ว บุคคลเช่นนี้มักเรียกกันว่า ผู้นำทางความคิดผู้ที่จะเป็นผู้นำความคิดทางการเมืองได้มักจะมีสถานภาพทางสังคมดี และมีบุคลิกภาพที่ ต้องใจของผู้อื่น

2) การสื่อสารผ่านโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง คำว่าไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองในที่นี้มีความหมายเพียงว่า ไม่ทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเท่านั้น องค์กรหรือโครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองจะปรากฏทั้งในสังคมแบบเก่าและสังคมสมัยใหม่ นักบวช ไม่ว่าจะเป็พระภิกษุ บาทหลวง หรือครูสอนศาสนา ในศาสนาอิสลามต่างมีความสำคัญที่จะทำให้คนทั่ว ๆ ไปมักไม่ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ อะไรบ้าง ผู้นำชุมชนเป็นอีกผู้หนึ่งที่มีความสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองเพราะอาจโน้มน้าวชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตาม ความเห็นของตนได้ ที่ทำงานไม่ว่าจะเป็น โรงงาน บริษัท หน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย ฯลฯ เป็นอีกโครงสร้างหรือองค์กรหนึ่งที่มีการเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ใคร

จะมีความเห็นต่างกับใคร เหมือนกับใคร หรือสอดคล้องกับใครย่อมเป็นที่รู้กันและอาจจะเปลี่ยนความคิดกันได้เพื่อให้สอดคล้องกับคนหมู่มากก็เป็นได้ เพื่อนร่วมงานร่วมอาชีพองค์กรหรือสมาคมที่เป็นสมาชิกอยู่ย่อมมีอิทธิพลต่อความคิดของบุคคลได้ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าแม้แต่กลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ก็สามารถถ่ายทอดหรือให้การสื่อสารทางการเมืองแก่บุคคลได้

3) การสื่อสารที่อาศัยโครงสร้างส่วนที่นำเข้า ซึ่งหมายถึงองค์กรเฉพาะที่ทำหน้าที่ดึงเอาบุคคลเข้ามารับรู้เรื่องการเมืองนั่นเอง องค์กรที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่สมาคมทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง โครงสร้างหรือองค์กร เช่น ที่ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นเสมือนช่องทางให้ข่าวสารทางการเมืองไปถึงบุคคลในระบบประชาธิปไตย หากบุคคลส่วนหนึ่งของโครงสร้างดังกล่าว บุคคลย่อมมีโอกาสร้องเรียนแสดงความไม่พอใจหรือแสดงความคิดเห็นผ่านต่อไปยังผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง พรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองยังสามารถให้ข่าวสารแสดงให้เห็นผลงานต่าง ๆ ของรัฐบาลให้ประชาชนได้ทราบ หากเป็นพรรคฝ่ายค้านก็สามารถชี้ข้อบกพร่องต่าง ๆ ของรัฐบาลให้คนทั่วไปได้รับรู้ กลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองมักมีการติดต่อหรือเข้าถึงประชาชน ชักจูงให้ให้ประชาชนยอมรับหรือเห็นด้วยกับความคิดของกลุ่มหรือพรรค เหล่านี้ทั้งหมดก็คือการทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองของกลุ่มหรือพรรคการเมืองนั่นเอง

4) การสื่อสารที่อาศัยโครงสร้างส่วนที่นำออก หมายถึง การเมืององค์กรเฉพาะที่ทำหน้าที่แสดงผลงานขององค์กรนั่นเอง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะหมายถึงรัฐบาล ทั้งนี้ก็เพราะว่าองค์กรที่จะสามารถกำหนดนโยบายและนโยบายนั้นมีผลกระทบโดยตรงต่อคนส่วนใหญ่ย่อมเป็นรัฐบาล แต่เนื่องจากรัฐบาลต้องอาศัยระบบราชการในการดำเนินนโยบาย ระบบราชการจึงย่อมต้องมาเกี่ยวข้องด้วยในการสื่อสารหรือให้ข่าวแก่คนทั่วไปว่ารัฐบาลได้ทำอะไรลงไปแล้วบ้าง ผู้นำทางการเมืองฝ่ายรัฐบาลยังได้อาศัยระบบราชการชี้แจงผลงานต่าง ๆ ของงานอีกด้วย รัฐบาลยังมีข่าวสารที่ดีพิมพ์และไม่ดีพิมพ์ให้แก่ราษฎรอีก ซึ่งนับว่ามีความสำคัญมากในทุกกระบวนการเมือง

5) การสื่อสารทางสื่อมวลชน อันได้แก่หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ หนังสือ วิทยุ และโทรทัศน์ สิ่งเหล่านี้มีขึ้นมาก็ด้วยจุดประสงค์เฉพาะเพื่อจะให้ข่าวสารแก่ประชาชน หากประชาชนมีการศึกษาสูงพอและการสื่อสารมีประสิทธิภาพพอ การใช้สื่อมวลชนให้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชนนับว่าเป็นวิธีการที่ประหยัดได้มาก อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลมากน้อยแค่ไหนย่อมต้องขึ้นอยู่กับกรอบมกล่อมเกล้าในสังคมด้วย ทั้งยังต้องขึ้นอยู่กับว่าข่าวสารที่ได้รับนั้นสม่าเสมอแค่ไหน และมีแหล่งข่าวสารอย่างอื่นมาเปรียบเทียบกับหรือเปล่า

4. แนวคิดจิตวิทยาการเมือง

แนวคิดจิตวิทยาการเมือง นั้นเห็นว่าพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล คือสิ่งกำหนดชนิดของระบบการเมือง และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับการเมืองว่า บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง บุคคลกับระบบการเมือง มีความสัมพันธ์ต่างกัน พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลจึงมีส่วนกำหนดชนิดของระบบการเมืองและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง

ดังนั้นการศึกษาวิเคราะห์บุคคลในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองทั้งหมด นักปรัชญาการเมืองหลายท่าน ได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ไว้ดังนี้ (ฌ็อง-ฌัก รูสโซ 2539: 330-332)

เพลโต (Plato) นักปรัชญาชาวกรีกโบราณเชื่อว่า คนส่วนใหญ่ไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง จึงควรอยู่ในมือของผู้นำ ซึ่งได้รับการเลือกคัดและฝึกฝนมาอย่างดี

อริสโตเติล (Aristotle) ปราชญ์ชาวกรีกโบราณเชื่อว่า คนเป็นสัตว์การเมืองโดยธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า ธรรมชาติของคนนั้นจะมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อเข้าไปอยู่ในชุมชนร่วมกับคนอื่น

นิโคโล แมคเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli) นักปรัชญาชาวอิตาลี ได้เขียนไว้ในหนังสือ “เจ้า” (The Prince) ถึงวิธีการที่ผู้ปกครองจะรักษาอำนาจไว้ให้นานที่สุด และในข้อเขียนนั้นเขาพูดถึงธรรมชาติของมนุษย์ไว้มาก เช่น โลกมาก ขี้ขลาด ไร้ใจไม่ได้ ผู้ปกครองจึงต้องรักษาอำนาจโดยเน้นที่การสร้าง ความหวาดกลัวมากกว่าการสร้างความรัก

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) นักปรัชญาชาวอังกฤษ กล่าวถึงธรรมชาติมนุษย์ว่า จุดมุ่งหมายพื้นฐานของมนุษย์ในสังคมก็คือ การแสวงหาอำนาจ มนุษย์อยากได้อำนาจเพื่อใช้เป็นเครื่องมือหาความสุข ฐานะ และความภูมิใจของตน ความต้องการอำนาจนี้จะต้องถูกควบคุม มิเช่นนั้นแล้วสังคมจะอยู่อย่างปกติสุขไม่ได้

จอห์น ล็อก (John Locke) นักปรัชญาชาวอังกฤษ เขาคิดว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีเหตุผล และมีสติปัญญาในตัว ซึ่งสามารถสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรมและความเจริญในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

ช็อนันต์ สมุทวณิช (2539: 1-3) กล่าวถึงการก่อเกิดสังคมมนุษย์ว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เกิดมาจากพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ความกลัว ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอดอยู่อย่างมีความสุข และความต้องการที่จะอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่เหนือกว่าครอบครัวและชุมชนและมีอยู่แล้วนับตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีสถาบันขึ้นตั้งแต่ต้น และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ในทุก

บริบทของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยพลังของความกลัวจะผลักดันให้มนุษย์ต้องการความมั่นคงปลอดภัย พลังของความสุขจะผลักดันให้มนุษย์ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพลังของศักดิ์ศรีจะผลักดันให้มนุษย์มีความต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วม

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2522: 106) กล่าวว่าวรรณกรรมเป็นผลงานการสร้างสรรค์ทางความคิดของมนุษย์ในแต่ละยุค ซึ่งแนวความคิดของมนุษย์นั้นจะถูกกำหนดโดยสภาพของวัตถุหรือระบบสังคม ซึ่งระบบสังคมจะเป็นที่สถิตของระบบการเมือง และระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นวรรณกรรมจึงหนีไม่พ้นเรื่องการเมืองไปได้ การที่จะเข้าถึงวรรณกรรมจะต้องมองเงื่อนไขหลายอย่างประกอบกัน เช่น เงื่อนไขว่าด้วยเวลา ชนชั้นยุคสมัย สภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ปัญหา โลกทัศน์อันประกอบด้วยแนวคิดทัศนคติในการเมืองโดยทั่วไปของคนที่เกิดขึ้นในยุคนั้น

แนวคิดทางการเมืองและรูปแบบการปกครองที่ดีในทรรศนะของพุทธศาสนา คือระบอบการปกครองที่มุ่งสร้างสังคมมนุษย์ให้เป็นสังคมที่ดี มีระเบียบให้อยู่ด้วยกันด้วยความสงบสุขและอุดมสมบูรณ์ในระบอบการปกครองเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ให้ถือว่ากิจกรรมส่วนของสังคมหรือกิจกรรมการเมือง คือการมีส่วนร่วมของสังคม เมื่อมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ต้องช่วยกันรักษา และทำนุบำรุงผลประโยชน์ส่วนรวมของตนเองไว้

โลกทัศน์ทางการเมืองของสุนทรภู่ จากวรรณกรรมต่าง ๆ ของสุนทรภู่ ได้เสนอแนวคิดอันเป็นผลจากการศึกษาว่า โลกทัศน์ทางการเมืองของกวีย่อมสะท้อนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของบุคคลในสังคมได้ไม่มากนักน้อย เพราะกวีทุกคนย่อมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในยุคสมัยของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะโลกทัศน์ที่เป็นผลรวมของความคิดของบุคคล ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นสำคัญ (สมบัติ จันทร์วงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช 2523: 274)

3. แนวคิดประชาธิปไตย

แนวคิดประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองที่เสนอรูปแบบในการปกครองที่หลายประเทศในโลกเห็นว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดระบอบหนึ่งเพราะว่าเป็นการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนปกครองกันเอง ซึ่งเรียกว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งมีผู้ศึกษาและนำเสนอไว้หลายท่านดังนี้

อมร รักษาาศย์ (2542: 12-13) กล่าวว่า การที่ประชาชนมีส่วนในการตัดสินใจปัญหาทางการเมืองในชุมชนของตนนั้นเป็นวิธีการที่สังคมของคนโบราณหลายแห่งได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในสังคมอินเดียโบราณปรากฏว่าประชาชนในวรรณะสูง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรงหากพิจารณาอย่างผิวเผินอาจจะดูไม่มากนัก แต่ถ้านับทั้งวรรณะก็ไม่ค่อย

ที่เดียวถ้าจะเทียบกับการประชุมสภาประชาชนของนครรัฐกรีกโบราณซึ่งก็มีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม ธรรมเนียมการปกครองของชมพูทวีปนั้นเราไม่ได้ศึกษากันมาก่อนจึงไม่ทราบว่าวิญญูณของประชาธิปไตยในซีกโลกตะวันออกว่าเป็นอย่างไร การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยที่พูดกันอยู่ทุกวันนี้มาจากธรรมเนียมของชาติตะวันตก ซึ่งได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากสมัยกรีกโบราณอีกทอดหนึ่ง

วิสุทธิ โปธิแท่น (2547: 24) นิยามคำว่าประชาธิปไตยว่าเป็น (ระบบ) การเมือง (ระบอบ) การปกครองรูปหนึ่งที่มีรัฐบาลที่รับผิดชอบและสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน รัฐบาลนี้ประกอบไปด้วยบุคคลอันเป็นตัวแทนของประชาชนที่ประชาชนให้ความยินยอมเห็นชอบโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่แท้จริงและเป็นไปอย่างเสรี ซึ่งกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนอีกทั้งยึดหลักความเสมอภาคและทั่วถึงในการเลือก นอกจากนี้ยังเป็นรัฐบาลที่ปกครองโดยยึดหลักนิติธรรม อันกำหนดถึงสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคและความยุติธรรมในหมู่ประชาชน ดำเนินการปกครองโดยยึดหลักเสียงข้างมากที่เคารพสิทธิของฝ่ายส่วนน้อย และกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินงาน ตลอดจนการสืบทอดตำแหน่งที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความยินยอมพร้อมใจของประชาชนตามหลักของอำนาจอธิปไตยของปวงชน

ส่วนกรมกิจการพลเรือนทหารบก (2527: 28,73) ได้สรุปว่าประชาธิปไตย เป็นลัทธิการเมืองที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ของชนส่วนใหญ่ ประกอบด้วยทฤษฎีปรัชญา ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีรัฐศาสตร์ นำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมของแต่ละประเทศ

ทฤษฎีปรัชญา เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยจิตนิยม ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐคือมีศีลธรรมจรรยา มีความรู้สึกรับผิดชอบ เป็นผู้มั่งมีจริยธรรมสูง มีการเอาใจใส่ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา มีการประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน ขจัดปัญหาข้อขัดข้องด้วยการประนีประนอมและสถานประโยชน์ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ

ทฤษฎีรัฐศาสตร์ เป็นทฤษฎีว่าด้วยอำนาจ ความยุติธรรมหรือความถูกต้องเป็นเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ว่าใครจะเป็นผู้รับผลประโยชน์ประเภทใด เมื่อไร โอกาสไหน จังหวะใด และได้ประโยชน์อะไร ด้วยความยุติธรรมในสังคม โดยการพิจารณาถึงขีดความสามารถ ความขยันสมรรถภาพในการปฏิบัติซึ่งอาจแตกต่างกัน ฉะนั้นผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะแตกต่างกันตามสภาพความยุติธรรมมากที่สุด และเมื่อมีการรวมตัวกันมากขึ้นจึงทำให้เกิดการจัดองค์กรทางการเมืองและการบริหารขึ้นมา โดยมีการลดหลั่นกันในเรื่องการบังคับบัญชา มีการแบ่งระดับการประสานงาน หรือมีการแบ่งว่าใครเป็นผู้ปกครองและใครเป็นผู้อยู่ใต้ปกครอง

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ในการดำเนินธุรกิจเพื่อดำรงชีพให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ของใช้ อันส่งผลให้ได้รับความสมบูรณ์พูนสุข ในการปกครองระบอบ

ประชาธิปไตยระบบเศรษฐกิจจะเป็นแบบเสรีนิยมโดยเอกชน หรือกลุ่มเอกชนรวมกันเป็นเจ้าของ
ปัจจัยการผลิต หรืออาจเป็นแบบที่เอกชนและรัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เอกชนตั้งโรงงานได้
รัฐบาลก็ตั้งได้ เพื่อช่วยให้ประชาชนมีกิจการสาธารณูปโภคที่ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากเอกชนมาก
นัก เพราะรัฐบาลประกอบการโดยไม่ค้ากำไร เรียกว่าเศรษฐกิจแบบผสม

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2543 ข, 1) ได้กล่าวถึงที่มาของประชาธิปไตยว่าเป็นระบบการเมือง
ในอุดมคติอย่างหนึ่งที่สังคมต่าง ๆ ส่วนมาก พยายามจะยึดถือเป็นหลักสำหรับการปกครองประเทศ
และสำหรับการสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลของตนเองทั้งนี้เพราะถือกันว่าประชาธิปไตยเป็น
ระบอบการเมืองที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวมขึ้นมา และเชื่อกันว่า
การปกครองโดยคนหลาย ๆ คน จะทำให้การตัดสินใจได้ดีกว่าคนเพียงไม่กี่คนหรือคนเดียว

ความหมายของประชาธิปไตย

อมร รักษาสัจย์ (2542: 13) ได้อธิบายว่า คำว่า “ประชาธิปไตย” มาจากคำว่า “ประชา
+ อธิปไตย” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Democracy” ซึ่งมาจากภาษากรีก Demokratia ที่มาจาก
คำว่า demos (ประชาชน) และ cratos (การปกครอง) ความหมายตามฉบับดั้งเดิมที่อริสโตเติล ให้
ไว้คือสถานะที่คนเป็นไทและคนยากจน ซึ่งมีจำนวนข้างมากในสังคมได้รับมอบหมายให้กำอำนาจ
ไว้ในมือ ประชาธิปไตยที่บริสุทธิ์ที่สุดได้รับการเรียกเช่นนั้นได้ก็เพราะมีสภาพแห่งความเสมอภาค
ปรากฏอยู่ในที่นั้นและกฎหมายของรัฐมุ่งรับรองความเสมอภาคนั้น และเพราะว่าคนยากจนจะไม่
ต้องอยู่ใต้บังคับของกฎหมายที่ด้อยกว่าคนร่ำรวย หรือว่าอำนาจสูงสุดจะไม่ต้องอยู่ในกำมือของ
ฝ่ายใดและทั้งสองฝ่ายจะมีส่วนร่วมใช้อำนาจนั้นด้วยกัน ถ้าตามที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าเสรีภาพและความ
เสมอภาคจะมีอยู่ในประชาธิปไตยแล้วทุกแผนการของรัฐบาลก็จะต้องเปิดประตูให้แก่ทุกคน ดังนั้น
ที่ใดที่ประชาชนเป็นฝ่ายข้างมากและสิ่งที่พวกเขาตกลงจะแนบแน่นแล้วจะเป็นกฎหมายจึงเป็นข้อพิสูจน์ได้
ว่าในสถานะเช่นนั้นก็ควรจะเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตย”

คำว่า “ประชาธิปไตย” อาจแยกเป็น 2 คำ คือ ประชา ซึ่งหมายถึง “ประชาชน” และ
คำว่าอธิปไตยซึ่งแปลว่า “อำนาจสูงสุดของแผ่นดิน” เมื่อรวมกันขึ้นจึงหมายถึง การปกครองที่
อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน (สุโขทัยธรรมมาธิราช 2527: 226-227)
โดยทั่วไปแล้วประชาธิปไตยมีหลายความหมาย กล่าวคือ

1) ประชาธิปไตยทางการเมือง หมายถึง ระบบที่ให้ประชาชนมีสิทธิและอำนาจ
ในการมีส่วนร่วมปกครองตนเอง โดยใช้กระบวนการสำคัญบางประการ คือ การเลือกตั้ง การเป็น
ตัวแทน การใช้เสียงข้างมาก นอกจากนี้ประชาธิปไตยทางการเมืองนี้บุคคลพึงมีสิทธิทางการเมือง
โดยเท่าเทียมกันและทั่วถึง คือมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง มีสิทธิในการรับสมัครเลือกตั้ง

หรือการเข้าดำรงตำแหน่งที่สำคัญของประเทศ เพื่อให้การใช้สิทธิทางการเมืองดังกล่าวเป็นไปได้ บุคคลพึงมีเสรีภาพสำคัญอย่างอื่นเข้ามาประกอบ คือ เสรีภาพในการพูด การพิมพ์ และการรวมกลุ่ม เป็นต้น

2) ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีแนวแตกต่างกันหลายแนว เช่น บางลัทธิถือว่าประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจคือ ระบบที่ช่วยให้ประชาชนได้รับประโยชน์หรือหลักประกันต่าง ๆ ในการที่จะได้รับแบ่งปันประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยเท่าเทียมกันประชาธิปไตยในแง่ที่เน้นถึงการที่มีระบบการกระจายในด้านรายได้ วัตถุ บริการต่าง ๆ ที่เป็นธรรมชาติของว่างในด้านความเป็นอยู่โดยได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมและเพียงพอต่อการดำรงชีพที่มีความสุขได้

3) ประชาธิปไตยทางสังคม หมายถึง ความปรารถนาและการดำเนินการที่มีความมีความสมานฉันท์ ไม่มีความรังเกียจเคียดแค้นหรืออคติต่าง ๆ อันเนื่องมาจากเหตุผลในทางเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา การเกิด และฐานะทางเศรษฐกิจ ประชาธิปไตยในแง่ที่บุคคลจะไม่ถูกแบ่งแยกกีดกัน หรือรังเกียจเคียดแค้นด้วยเหตุใด ๆ บุคคลจะต้องเลิกเหยียดอันเนื่องมาจากความแตกต่างกันในเรื่องของ ชั้น วรรณะ ลัทธิ ศิวพรหม และเพศ ดังนั้นไม่ว่า ชายหรือหญิง ไม่ว่าจะยากจนหรือร่ำรวย ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นใดจะต้องได้รับความเสมอภาคทางสังคม

4) ประชาธิปไตยในความหมายอื่น ได้แก่ “การปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน” หรือ “การปกครองโดยเสียงของคนส่วนมากโดยคำนึงถึงสิทธิของคนส่วนน้อย” หรือ “การปกครองโดยหลักนิติธรรม” หรือ “การปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจจำกัด” ฯลฯ

สตโรซ บัวศรี (2520: 66-68) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย แบ่งเป็น 3 สถานะที่เรียกว่าองค์สามของประชาธิปไตย คือ

1) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ ซึ่งหมายถึง การมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผล และความสามารถของมนุษย์ เทคโนโลยีสภาพและเสรีภาพของมนุษย์

2) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมืองและวิธีการจัดระเบียบการปกครอง หมายถึง ระบบการเมืองที่ถือว่าอำนาจเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่แทนประชาชนเท่านั้นและประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้โดยการเลือกตั้งที่มีการกำหนดวาระถือว่าการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

3) ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งกายและวาจา ไม่ก้าวก่ายในสิทธิของผู้อื่นเคารพ

กฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งหมด

ชยอนันต์ สมุทวณิช (2524: 56-62) ได้อธิบายถึงอุดมการณ์ของประชาธิปไตยว่า

- 1) การมีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีศรัทธาในสติปัญญาในการทำงานร่วมกันของมนุษย์ ศรัทธาบนความมีเหตุผลของมนุษย์
- 2) เชื่อในสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น การพูด การพิมพ์เผยแพร่ การประชุม การรวมกลุ่ม การจัดตั้งสมาคม การจัดส่งพรรคการเมือง เป็นต้น
- 3) เชื่อว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและการเมืองทุกคน จะได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายเท่าเทียมกัน ควรมีสติทธิเสรีภาพทางการเมืองและการดำเนินชีวิตเท่าเทียมกันโดยไม่แยก เพศ ชชาติกำเนิด และฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งการได้รับโอกาสในการแสวงหาการศึกษา การทำงานที่เท่าเทียมกัน อีกด้วย
- 4) เชื่อว่าอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลเกิดขึ้นจากการยินยอมของประชาชน ดังนั้น รัฐบาลที่ชอบธรรมจึงต้องเป็นรัฐบาลซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน
- 5) เชื่อว่าสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นกลไกของรัฐที่มีอยู่เพื่อรับใช้บุคคลในสังคม รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงในกิจการของเอกชนให้น้อยที่สุด
- 6) เชื่อว่าประชาชนมีสิทธิที่จะทำการต่อต้านรัฐบาลที่ไม่ปฏิบัติการเพื่อช่วยคนในสังคมให้บรรลุถึงความสมบูรณ์เพราะรัฐจะอยู่ได้ก็ด้วยเป้าหมายที่คุ้มครองชีวิตทรัพย์สินแสวงหาความสุขให้แก่ประชาชน

แม้ว่าประชาธิปไตยจะมีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันอย่างมากมาย แต่จากรากฐานของคำศัพท์ถือว่าเป็นการปกครองที่มีหลักการ วิธีการและจุดมุ่งหมายที่ให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นสำคัญ

หลักประชาธิปไตย

ลักษณะเด่นของประชาธิปไตยนอกจากเป็นระบอบการเมืองที่ให้อิสระในการดำเนินชีวิตของมนุษย์เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติแล้วยังมีหลักการต่าง ๆ อีกมากซึ่งมีผู้ศึกษาไว้คือ

ซิกมันด์ นอยมันน์ (Sigmund Neumann) ให้หลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตย ที่เรียกว่า ทศบัญญัติหรือหลักสิบประการ (Democratic Decalogue) ดังนี้ จีโรซค วีระลัย สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ 2542: 288)

- 1) อำนาจอสูงสุด (อธิปไตย) มาจากราษฎร
- 2) ขั้นตอนการเลือกผู้นำเป็นไปอย่างเสรี

- 3) ผู้นำมีความรับผิดชอบ
- 4) ระบอบความเสมอภาค (ของราษฎร โดยกฎหมาย) ยอมรับ
- 5) สนับสนุนพรรคการเมืองที่มีมากกว่าหนึ่ง
- 6) พึงเห็นความหลากหลายในชีวิตประจำวัน
- 7) ไม่กีดกันกลุ่มสำคัญ ๆ จากการมีส่วนร่วมในการบริหาร
- 8) เน้นการมีทัศนคติแบบประชาธิปไตย
- 9) ให้สำนึกเป็นพลเมืองดี
- 10) มีศรัทธาในมนุษย์ทุกคน

วิสุทธิ โปธิแทน (2547: 241-244) ให้หลักเกณฑ์ (Principles) สำคัญ ๆ ของประชาธิปไตยประกอบไปด้วย เชื่อในอำนาจอธิปไตยของปวงชน เชื่อในหลักเสรีภาพ เชื่อในหลักเสมอภาค เชื่อในหลักเหตุผลและภราดรภาพของมนุษย์ ดังนี้

1) เชื่อในอำนาจอธิปไตยของปวงชน (popular sovereignty หรือ people's sovereignty) ซึ่งถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ (อำนาจอธิปไตย) เป็นของประชาชนทั้งประเทศร่วมกัน ประชาชนโดยรวมจึงมีสิทธิที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเองร่วมกันตามความต้องการร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของตนเองได้ทั้งหมด

2) เชื่อในหลักเสรีภาพ เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยไม่ได้หมายความว่าทำอะไรก็ได้ แต่หมายถึงการที่บุคคลสามารถกระทำหรือเว้นกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น คือไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งจะถูกกำหนดโดยกฎหมายที่ได้รับความยินยอมเห็นชอบจากประชาชนโดยตรงหรือโดยอ้อม

3) เชื่อในหลักเสมอภาค ความเสมอภาคบนพื้นฐานที่พอจะทำให้ประชาชนในสังคมเดียวกันเท่าเทียมกันได้ในระดับสำคัญ มิได้หมายความว่าเท่าเทียมกันทุกเรื่อง ความเสมอภาคที่สำคัญคือ เสมอภาคตามกฎหมายที่กฎหมายจะต้องใช้กับทุกคนโดยเสมอภาคกันและโดยยุติธรรม เสมอภาคทางสังคมไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะเพื่อดูถูกดูแคลนเอารัดเอาเปรียบกัน เสมอภาคในโอกาสที่จะใช้ความสามารถที่ตนมีในทางสุจริตได้เต็มที่ เสมอภาคในทางการเมืองที่จะเลือกตั้งตัวแทนหรือที่จะสมัครรับเลือกตั้ง และเสมอภาคในการได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจในอัตราหนึ่ง

4) เชื่อในหลักเหตุผลและภราดรภาพของมนุษย์คือ จะต้องยึดเหตุผลเป็นสำคัญ นอกจากนั้นยังต้องรักใคร่ให้ความเคารพซึ่งกันและกันในสังคม จึงจะร่วมทำประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้

พระธรรมปิฎก (2543 ค, 16-18) ได้ให้หลักการของประชาธิปไตยเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการใช้โอกาส ทั้งโอกาสที่จะพัฒนาตนเองและโอกาสที่จะให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวของแต่ละคนออกไปเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมว่าต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ข้อคือ

1) มีเสรีภาพ เพราะเสรีภาพเป็นเครื่องมือเพื่อจะสร้างและใช้โอกาส คนที่มีโอกาสคือคนที่ไม่ถูกปิดกั้น เสรีภาพเป็นตัวช่วยเปิดโอกาสให้ศักยภาพของเรามีช่องทางออกไปเป็นประโยชน์ได้จริง

2) มีความเสมอภาค เพราะความเสมอภาคเป็นขอบเขตและเป็นเครื่องสมาน การที่จะใช้เสรีภาพต้องมีขอบเขต คือความเสมอภาคที่จะไม่ล่วงล้ำก้ำเกิน ไม่ละเมิดต่อผู้อื่นและมีโอกาสที่จะใช้เสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน

3) มีภราดรภาพ คือความเป็นที่พี่น้องกัน ภราดรภาพเป็นฐานและเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้การใช้เสรีภาพและความเสมอภาคเกิดผลงอกงามและสัมฤทธิ์ผลได้จริง นอกจากนี้ภราดรภาพจะเป็นตัวเพิ่มพลังด้วยคือทำให้เกิดกำลังมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปประชาธิปไตยเป็นอำนาจหรือรูปแบบการปกครองที่ยึดมั่นในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความมีเสรีภาพ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ ประชาธิปไตยระดับมหภาค (Macro-Democracy) เป็นระบบการเมืองการปกครอง กับประชาธิปไตยระดับจุลภาค (Micro-Democracy) เน้นในเรื่องพฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม

6. แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ดำรงอยู่ และมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องและยาวนานในช่วงหนึ่งหรือตลอดช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ของประเทศ ส่วนใหญ่สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ผู้นำมีลักษณะของการสืบทอดอำนาจโดยสายโลหิตเป็นสำคัญ แนวคิดของสถาบันกษัตริย์ถือกำเนิดขึ้นตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน โดยมีนักปรัชญาการเมืองหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิดของสถาบันกษัตริย์ไว้ ดังนี้ (ธโรธร ผู้ทองคำ 2545: 4-7)

1) นักปรัชญาเมธีในสมัยกรีก-โรมัน ได้แก่

เพลโต (Plato, 427-947 B.C.) ได้แต่งหนังสืออุดมรัฐ (The Republic) สภาพที่เป็นรัฐ ควรมีผู้ปกครองที่เลือกสรรแล้ว ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญาและมีคุณธรรม ผู้ปกครองแบบนี้ คือ ราชาปราชญ์ (Philosopher King) อันหมายถึง ผู้ปกครองที่มีความเฉลียวฉลาดและเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอันสูงส่ง ซึ่งจะต้องผ่านกระบวนการกล่อมเกลาก่อนที่จะเข้ารับราชการและจัดสรรให้ เพื่อเป็นผู้ปกครองในภายภาคหน้า

อริสโตเติล (Aristotle, 984-922 B.C) อริสโตเติลได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปกครองราชาธิปไตยว่าเป็นรูปแบบการปกครองในอุดมคติ กษัตริย์จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและความสามารถทางการเมือง ถ้าเป็นราชาปราชญ์การปกครองก็ควรจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของรัฐเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งอริสโตเติลเห็นว่าเป็นไปได้ยาก เนื่องจากคน ๆ เดียวมักเห็นแก่ตัวและไม่มีข้อจำกัดในการใช้อำนาจ

ซิเซโร ได้อธิบายรูปแบบการปกครองว่าหากอำนาจสูงสุดอยู่ที่คน ๆ เดียว เรียกว่าราชาธิปไตย (Kingship) ซึ่งราชาธิปไตยนี้อาจแปรเปลี่ยนเป็นการปกครองโดยทรราชได้ ดังนั้นรูปแบบการปกครองที่คตินั้น จะเป็นรูปแบบการปกครองที่สามารถเชื่อมโยงกับคนส่วนใหญ่ได้ ในส่วนของกษัตริย์นั้นต้องทำหน้าที่ปกป้องประชาชนเสมือนบุตรของพระองค์เป็นสิ่งสำคัญ

2) นักปรัชญาการเมืองสมัยกลาง ที่สำคัญ ได้แก่

เซนต์ โทมัส อากวินัส (Saint Thomas Aquinas) ได้อธิบายถึงรูปแบบของสถาบันกษัตริย์ว่าคริสตจักรจะต้องอยู่เหนือฝ่ายอาณาจักร และกษัตริย์ของอาณาจักร จะต้องให้สันตะปาปาเป็นผู้สวมมงกุฎให้ ดังนั้นอำนาจของศาสนจักรต้องเหนืออาณาจักร เป็นสำคัญ

3) นักปรัชญาการเมืองสมัยรัฐชาติ นักปรัชญาการเมืองสมัยนี้บางท่านได้สนับสนุนแนวคิดอำนาจธิปไตยเป็นของกษัตริย์นักปรัชญาการเมืองแนวนี้เรียกว่า นักปรัชญาการเมืองแนวกษัตริย์นิยม ตัวอย่างของนักปรัชญาการเมืองที่สนับสนุนแนวทางนี้ ได้แก่

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, 1588-1679) ได้เสนอแนวคิดในการสร้างเอกภาพให้กับรัฐ ด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้กับประมุขของรัฐ ในหนังสือเลวีเอทาน (Leviathan) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ทฤษฎีสัญญาประชาคม เป็นผลมาจากการรวมกลุ่มของมนุษย์ที่ต้องการยกเลิกสิทธิตามธรรมชาติให้กับองค์อธิปัตย์ และองค์อธิปัตย์ที่ฮอบส์คิดว่าดีที่สุด คือ กษัตริย์ กษัตริย์จะต้องใช้พระราชอำนาจของตนเองอย่างเต็มที่เพื่อสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม และเมื่อกษัตริย์ได้ใช้พระราชอำนาจอย่างเต็มที่และเด็ดขาด จะไม่ทำให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศมีผู้ปกครองสองคน คือ กษัตริย์กับรัฐสภา จะเกิดการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจที่ต้องการ

ฌอง โบแดง (Jean Bodin, 1590-1596) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจธิปไตยว่าเป็นอำนาจสูงสุด และกษัตริย์จะเป็นผู้มีอำนาจธิปไตยโดยสมบูรณ์ โดยที่กษัตริย์จะต้องได้มาจากการเลือกตั้งหรือด้วยการสืบสายโลหิต และได้แบ่งกษัตริย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ กษัตริย์ที่อาศัยความจงรักภักดีของประชาชนที่เป็นแบบไพร่ฟ้า กษัตริย์ที่ขึ้นครองราชย์ด้วยชัยชนะ และกษัตริย์ที่เป็นทรราช เป็นกษัตริย์ที่กดขี่ข่มเหงราษฎร ในระบอบราชาธิปไตยที่มีกษัตริย์ที่ชอบธรรม กษัตริย์จะต้องเคารพพระมหาคติ และกษัตริย์จะปกครองไพร่ฟ้าด้วยความยุติธรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า โบแดง เป็นนักปรัชญาการเมืองคนหนึ่งที่สนับสนุนอำนาจธิปไตยของกษัตริย์

ความหมายของสถาบันพระมหากษัตริย์

ชโลธร ตู๋ทองคำ (2545: 5-6) ได้อธิบายว่า “สถาบันพระมหากษัตริย์” ประกอบไปด้วยคำสองคำ คือคำว่า “สถาบัน” กับคำว่า “พระมหากษัตริย์” คำว่า “สถาบัน” หมายถึง องค์การที่สร้าง รักษา ปกป้องกัน แบบแผนพฤติกรรม และมีหน้าที่ในกิจกรรมที่ปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์ต่อสังคม ดังนั้น สถาบันทางการเมือง หมายถึง องค์การที่สร้าง ปกป้องกัน แบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองและมีหน้าที่ในกิจกรรม ที่ปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์ต่อสังคม ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม

ส่วนคำว่า “กษัตริย์” นั้น เป็นคำที่ใช้ใกล้เคียงกับคำหลายคำ ที่สำคัญ ได้แก่ จักรพรรดิ หมายถึง ผู้ปกครองที่ปวงชนพึงพอใจ และเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง ข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่ง จักรพรรดิ จะใช้คู่กับจักรวรรดิ อันหมายถึง อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เหนืออาณาจักรทั้งปวง ซึ่งได้มาจากการแผ่ขยายครอบงำอาณาจักรอื่นด้วยการทำสงคราม พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึง ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินทั้งประเทศ แล้วพระราชทานสิ่งที่ครอบครองทำมาหากินให้แก่ประชาชนทั่วไปตามพระราชอำนาจ เจ้าชีวิต หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าชีวิตของชนทั้งปวง ธรรมราชา หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงรักษาธรรมโดยวิธีการปฏิบัติ นอกจากนี้ก็ยังมีคำอื่นอีก เช่น กาลิป ชาร์ สมเด็จพระราชาธิบดี เป็นต้น

ส่วนคำว่า “พระมหากษัตริย์” นั้น เป็นคำที่มีความหมายอยู่สามประการด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก คือพิจารณาความหมายตามรูปศัพท์ “มหา” แปลว่า ยิ่งใหญ่ “กษัตริย์” แปลว่า นักรบ “พระมหากษัตริย์” แปลว่า นักรบผู้ยิ่งใหญ่ ประการที่สอง พิจารณาตามความหมายทั่วไป ที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต แบ่งได้เป็นสองนัย นัยแรก สืบเนื่องมาจากกษัตริย์ที่มีที่มาจากนักรบ พระมหากษัตริย์ หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน นัยที่สอง สืบเนื่องมาจากคติมหาสมบัติ ซึ่งถือว่ามหาชนเป็นผู้เลือกกษัตริย์ ประการที่สาม พิจารณาจากความหมายทางการเมืองการปกครอง มีสองส่วน ส่วนแรก พระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหมู่คณะ ส่วนที่สอง พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยอย่างเด็ดขาด และมีอำนาจสิ้นพัน (absolutely)

องค์ประกอบของสถาบันกษัตริย์

องค์ประกอบของสถาบันกษัตริย์สามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 9 ส่วน กล่าวคือ (ชโลธร ตู๋ทองคำ 2545: 6)

1) ฐานะของกษัตริย์ เป็นการศึกษาถึงฐานะของกษัตริย์ที่มีอยู่ในสังคมนั้นเป็นสำคัญ ที่แบ่งออกได้เป็นหลายฐานะ เช่น ฐานะเป็นหนึ่งในบรรดาคนที่เท่าเทียมกัน (กษัตริย์ใน

สมัยกลาง) ฐานะหัวหน้าครอบครัว (พ่อในสมัยสุโขทัย) ฐานะเป็นหัวหน้าชุมชน (นครรัฐกรีกในสมัยกรีกโบราณ) ฐานะเป็นเทพ (ฟาโรห์ในอียิปต์) หรือสมมติเทพ (เทวราชาในเขมร) หรือตัวแทนจากพระเจ้า (กษัตริย์สมัยกลาง) หรือสืบเชื้อสายจากเทพ (สมเด็จพระจักรพรรดิในญี่ปุ่น) หรือนุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสวรรค์ (ฮ่องเต้ในจีน) ฐานะเป็นองค์อธิปัตย์ (กษัตริย์ในสมัยสมบูรณ์อาณาจักรราชย์) และฐานะเป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นต้น

2) อำนาจของกษัตริย์ องค์ประกอบนี้แบ่งออกได้เป็นหลายประเภท เช่น หากแบ่งตามการยอมรับของประชาชนจะแบ่งได้เป็น อำนาจที่ชอบธรรม กับอำนาจที่ขาดความชอบธรรม หากแบ่งตามการใช้อำนาจเป็นไปโดยสมบูรณ์หรือเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แบ่งออกได้เป็น อำนาจของกษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย อำนาจของกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ เป็นต้น

3) การประพฤติปฏิบัติของกษัตริย์ องค์ประกอบนี้เป็นการให้ความสำคัญกับแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และพระราชจริยวัตรของกษัตริย์ แบ่งออกได้เป็นหลายประเภท เช่น ธรรมราชา เทวราชา ทรราช เป็นต้น

ลักษณะของสถาบันพระมหากษัตริย์

ลักษณะของสถาบันพระมหากษัตริย์ แบ่งออกได้เป็น 3 ประการ กล่าวคือ (ธโรธร ผู้ทองคำ 2545: 6-7)

1) สถาบันพระมหากษัตริย์ จะเป็นสถาบันทางการเมืองที่อยู่เหนือสถาบันทางการเมืองอื่น กล่าวคือการปกครองในแต่ละรูปแบบ ที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันพระมหากษัตริย์จะอยู่เหนือสถาบันทางการเมืองอื่นในฐานะเป็นองค์อธิปัตย์ อันหมายถึง การเป็นองค์การที่เป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุด ในระบอบราชาธิปไตยหรือสมบูรณ์อาณาจักรราชย์ (Absolute Monarchy) และเป็นสถาบันทางการเมืองที่อยู่เหนือสถาบันทางการเมืองการปกครองอื่น ในระบอบประชาธิปไตย หรือเป็นการปกครองที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy)

2) สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันทางการเมืองการปกครอง ที่ต้องได้รับการยอมรับจากสังคมจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างชอบธรรม ดังนั้น การดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์จึงต้องมีฐานอำนาจเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับราชบัลลังก์ ฐานอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่สำคัญ แบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ทั้งทางด้านการเมือง เช่น ตัวของพระมหากษัตริย์เอง บุญญาบารมี ทหาร ด้านเศรษฐกิจ เช่น สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของทรัพย์สินและปัจจัยการผลิต ดังเช่น ที่ดิน และด้านสังคม เช่น การอาศัยความเชื่อทางศาสนา และที่สำคัญ คือ การยอมรับจากประชาชน เป็นต้น

3) สถาบันพระมหากษัตริย์ จะเป็นสถาบันทางการเมืองการปกครองที่ต้องสืบทอดโดยสายโลหิตเป็นสำคัญ หมายความว่า สถาบันพระมหากษัตริย์จะมีการสืบทอดราชบัลลังก์ โดยการสืบสันตติวงศ์ การขึ้นสู่อำนาจจึงเป็นไปโดยการแต่งตั้ง ที่มีกฎหมายหรือจารีตประเพณีเป็นตัวกำหนดกรอบแนวทางปฏิบัติ เช่น มาเลเซีย ที่สมเด็จพระราชาธิบดี หรือ ยังดี เปอร์ดวน อากง เกิดขึ้นจากการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนของสุลต่าน จำนวน 9 รัฐ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในสถาบันพระมหากษัตริย์ที่นอกเหนือจากนี้ เช่น โดยการปฏิวัติ หรือรัฐประหาร จนเกิดการผลัดเปลี่ยนพระมหากษัตริย์หรือราชวงศ์นั้น อาจเกิดขึ้นได้ แต่กระนั้นผู้ที่ขึ้นมาปกครองใหม่ก็ต้องใช้ฐานอำนาจทั้งหลายในการสร้างความชอบธรรม ให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ของตน

สรุปแนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา)

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการเมืองและสังคมของนายทองมาก จันทะลือ (หมอลำภูทา) หมอลำกลอนอีสาน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว จากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ของนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

สิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2548: 199-246) กล่าวถึงหมอลำเป็นผู้มีบทบาทหลายด้านต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสาน หมอลำเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ของคนในสังคม ซึ่งวิธีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอาจแตกต่างกันไปตามยุคสมัย หมอลำนอกจากมีบทบาทที่ให้ความบันเทิงแล้ว หมอลำยังทำหน้าที่สำหรับเป็นสื่อกลาง ในการนำข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลหรือแนวคิดที่เป็นประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ไปสื่อความเข้าใจกับประชาชนอีสานได้หลายประเด็น บางประเด็นเป็นเพียงการรับรู้ บางประเด็นนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในเจตนาสาธารณะที่ต้องการสื่อ

หมอลำทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำอาวุโสที่มีประสบการณ์ เป็นศิลปินหมอลำท่านแรกที่ได้รับการเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ แล้วยังใช้ความรู้ความสามารถที่มีรณรงค์แก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมให้แก่หน่วยงานราชการและเอกชน คือ ด้านความมั่นคงของประเทศ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด หมอลำทองมาก จันทะลือ ใช้เวลาเรียนยาวนานถึง 7 ปี จนมีความรู้ที่แตกฉาน

ส่วนทำนองลำหรือเรียกว่า “วาคลำ” ในภาษาอีสานรวมทั้งเพื่อนร่วมรุ่นได้เรียนจากหมอลำคำผาย โยมา และอาจารย์ฉลวย ทั้งสองได้สอนให้รู้จักการพ่อนยกไม้ยกมือยกแข้งยกขา ยกคิ้วท้วงตา ให้สัมพันธ์กับเนื้อหาที่ลำ ใช้เวลาเรียนทำนองลำและการพ่อนเป็นเวลา 3 เดือน หมอลำทองมาก เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการลำเป็นอย่างดี เป็นอัจฉริยะแตกฉานในการร้อยเรียงคำกลอนโดยไม่ต้องแต่งไว้ล่วงหน้าภาษาในวงการหมอลำเรียกว่า “แตกลำ” หรือด้นกลอนสด หากยกประเด็นหรือมองเห็นภาพใด ๆ หรือหูได้ยินเสียง ต่าง ๆ ก็สามารถลำบรรยายออกมาเป็นกลอนลำได้ทันที นอกจากความสามารถในด้านการลำแล้วเป็นผู้ที่มีมุขตลกขบขันเวลาขึ้นเวทีแม้จะยิ้มหรือพูดเล็กน้อยก็เป็นทีที่ประทับใจของผู้ชม

เนื่องจากหมอลำทองมาก มีความรู้พื้นฐานที่แน่นแล้วสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างคล่องตั้งแต่วัยเด็ก ได้เรียนบาลีสมาส สนธิ เพิ่มเติมทำให้สามารถใช้กลอนพรรณนาเรื่องต่าง ๆ ได้ดี เช่น พุทธศาสนา ศีลธรรมจรรยา การครองเรือน การครองตน กฎแห่งกรรม จารีตประเพณี สนธิ ธรรมเนียม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การเมือง ปรัชญา วิชาการเหล่านี้ได้ประจักษ์แก่วงการศิลป์หมอลำด้วยกัน

บัณฑิตวงศ์ ทองกลม (2539: 576-540) กล่าวถึงนายทองมาก จันทะลือว่า เป็นหมอลำกลอนที่มีความรู้ความสามารถสูง มีประสบการณ์มากประกอบกับมีความขยันอดทน มีความมานะพยายาม บุคลิกดี น้ำเสียงดี เฉลียวฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบสูงใช้กลอนลำประเภทต่าง ๆ ลำเพื่อให้คนฟังได้รับความเพลิดเพลิน และเป็นผู้ที่มีบทบาทหลายด้าน เช่น

บทบาทด้านสื่อมวลชน เป็นนักจัดรายการวิทยุโดยจัดรายการเพลงพื้นเมือง ใช้เวลาจัดรายการวันละ 30 นาทีวันวันเสาร์และวันอาทิตย์ ประชาชนนิยมเพราะเวลาการพูดน้ำเสียงเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนโฆษกทั่วไปคือ เวลาพูดจะแทรกมุขตลกตลอดจนทุกครั้งจะนำข่าวสารของทางราชการ ความรู้เข้าแทรกให้เหมาะกับสถานการณ์ รวมทั้งสิ่งที่ทางราชการต้องการณรงค์ เช่น ความรู้เรื่องเกษตรแผนใหม่ความรู้หนังสือ อีสานไม่กินปลาดิบ โรคเอดส์ที่เป็นปัญหาทางสาธารณสุข และประชาธิปไตย

บทบาทด้านการเมือง นายทองมาก จันทะลือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ใน พ.ศ. 2512-2514 งานในด้านการเมืองได้ทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนในสภาอย่างภาคภูมิใจและสมเกียรติได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลร่วมกับเพื่อนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านอื่นและได้ร่วมออกกฎหมายพระราชบัญญัติหลายฉบับ มีความห่วงใยประชาชนทุกครั้งที่มีโอกาสอภิปราย จะพูดถึงปัญหาของชาวไร่ชาวนาผู้ใหญ่บ้าน กำนันผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกำนันและอาสาสมัครรักษาดินแดน (อ.ส.)

บทบาทด้านการถ่ายทอดศิลปะหมอลำ นายทองมาก จันทะลือ เป็นบรมครูแต่งกลอนลำ ได้ถ่ายทอดความรู้ทางด้านหมอลำให้แก่ลูกศิษย์ชายและหญิงจำนวนมาก ลูกศิษย์ที่มาเรียนหมอลำกลอนมีจำนวนมากกว่า 1,000 คนและสอนหมอลำหมู่ลำเพลินประมาณ 80 คณะ ลำเรื่องต่อกลอนประมาณ 200 คณะและหมอลำซิ่งจำนวนมาก

บทบาทด้านการช่วยเหลือสังคม นายทองมาก จันทะลือ ได้อุทิศตนทำงานเพื่อสังคมตลอดมา เริ่มชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2512 คือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดให้มีบ้านพักญาติผู้ป่วยของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์อุบลราชธานี และทุกครั้งเมื่อมีโอกาสจะช่วยเหลือหน่วยงานราชการกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ ในการเผยแพร่ความรู้ และรณรงค์แก้ไขปัญหาทางสาธารณสุข เช่น อีสานไม่กินปลาดิบ โรคเอดส์ ประชาธิปไตย ปัญหายาเสพติด การต่อต้านภัยอุบัติเหตุ และเผยแพร่ความรู้เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านให้กับหน่วยงานราชการและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ร่วมประชุมสัมมนา เป็นวิทยากรกับหน่วยงานราชการตั้งแต่ พ.ศ. 2512-2538 มากกว่า 200 ครั้ง

เกียรติยศและรางวัลที่ได้รับ นายทองมาก จันทะลือได้เข้าประกวดแข่งขันหมอลำกลอนได้รับรางวัลชนะเลิศประมาณ 8 ครั้ง ได้รับรางวัลจาก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พลเอกเสริม ณ นคร ได้รับการยกย่องจากศูนย์วัฒนธรรมอุบลราชธานีให้เป็นผู้มีเกียรติคุณทางวัฒนธรรมดีเด่น และได้รับเกียรติเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี (ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี) สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ (ส.ว.ช.) กระทรวงศึกษาธิการยกย่องให้เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2528 และศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2529 ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้มีเกียรติคุณอนุรักษ์มรดกไทยปี พ.ศ. 2537 ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทยชั้น 3 ช็อติตราภรณ์

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2520, 2526, 2530, 2540) ได้ศึกษาศิลปินพื้นเมืองอีสาน บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ และภูมิปัญญาหมอลำเอกความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญหาทางหมอลำในปัจจุบัน ได้กล่าวถึงการกำเนิดของหมอลำว่าเกิดจากการอ่านหนังสือผูกในงานเสือนดี (งานศพ) และในงานงันหม้อกรรม ต่อมาผู้นิยมมากขึ้นมีการว่าจ้างอ่านหนังสือผูกไปแสดงเป็นมหรสพ ทำให้เกิดอาชีพเรียกผู้ประกอบอาชีพนี้ว่า “หมอลำ” เล่าถึงประวัติความเป็นมาของหมอลำ ลักษณะการแสดงหมอลำที่ใช้ในการรักษาโรคเจ็บไข้กับหมอลำเพื่อความบันเทิงและบทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสาน หมอลำเป็นวัฒนธรรมทางด้านดนตรีและเพลงของชาวอีสานที่รับใช้ยามสุขและยามทุกข์ เช่น ยามเจ็บป่วยชาวอีสานรักษาด้วยการลำส่งและลำผีฟ้า ลำส่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งหาสาเหตุแห่งการเจ็บป่วย ลำผีฟ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อบูชาพญาแถน ขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือรักษาคนเจ็บ ลำอีกประเภทหนึ่งเพื่อความบันเทิงใจและเพื่อ

สอนใจ โดยหมอลำนำเอานิทานพื้นเมือง วรรณคดี สุภาษิต คติโลก คติธรรม ความเป็นอยู่ สภาพของสังคมมาร้อยกรองเป็นกลอนลำ คือ หมอลำกลอนและหมอลำหมู่อธิบายวิธีการขั้นตอน การแสดงหมอลำและยกตัวอย่างกลอนลำประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย

ประเพณีการเล่นหมอลำเป็นการละเล่นที่พัฒนามาจากการอ่านหนังสือผูก ทำนองลำเก่าแก่เรียกว่า “ลำโห่หนังสือ” หมอลำก็คือผู้ชำนาญในการขับลำ คือ ลำเรื่องราวในหนังสือหนึ่ง ลำไม้ไผ่ได้ เรียกว่า “หมอลำ” การแสดงหมอลำสมัยแรกเริ่มจากหมอลำสมัครเล่น เล่นในงานศพ เป็นลักษณะลำพื้น ต่อมามีคนตรีประกอบ คือ แคน และเกิดเป็นกลอนลำ เช่น กลอนเกี่ยว กลอนสาด กลอนตลก กลอนชมดง กลอนชมป่า กลอนชมนกชมไม้ กลอนลำยาว กลอนลำล่อง โขง กลอนลำเดี่ยว จนกระทั่งหมอลำนิยมแพร่หลายในภาคกลาง นิยมจ้างหมอลำเป็นมหรสพในงานศพ งานบวชนาค งานบุญต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิตกว่า การละเล่นพื้นเมืองของภาคกลางจะสูญหาย จึงทรงประกาศห้าม

บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ หมอลำมีบทบาทที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ บทบาทด้านพิธีกรรม และบทบาทด้านมหรสพ หมอลำกลอนจัดเป็นหมอลำที่อยู่บนกลุ่มที่มีบทบาทด้านมหรสพโดยตรง คือให้ความบันเทิง ให้การศึกษา เผยแพร่ศาสนา ปกป้องบรรทัดฐานของสังคม สร้างเอกภาพและแนวความคิดทางการเมือง เป็นเครื่องมือสื่อสารชาวบ้าน และยังมีบทบาทที่แฝงเร้นอีกคือช่วยผ่อนคลายความเครียด ความคับข้องใจอันเกิดจากกรอบของสังคมและปัญหาในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ลำกลอนยังมีบทบาทในด้านการอบรม จริยธรรม การสื่อสารมวลชน และการอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการเรียนลำกลอนของนายทองมาก จันทะลือ ว่าใช้เวลาเรียนทั้งหมด 7 ปี เป็นผู้มีประสบการณ์ทางด้าน การแสดงและประสบผลสำเร็จทางด้านอาชีพหมอลำอย่างสูง มีความสามารถในการแต่งกลอนลำ ด้นกลอนสดได้ มีปฏิภาณไหวพริบเร็วมากเมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้ฟังสิ่งใดสามารถด้นกลอนสดได้ทันที หมอลำคือปัญญาชนสมัยก่อนเป็นผู้มีมาตรฐานการศึกษาสูงกว่าคนสมัยธรรมดา พื้นฐาน การศึกษาสูงและมีสติปัญญาทำให้หมอลำชนะใจประชาชน หมอลำจึงมีบทบาทหน้าที่รับใช้สังคม อีสานทั้งยามสุขและยามทุกข์ในฐานะมหรสพและพิธีกรรม

หมอลำยังเป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์ราวกับคำกิริจันคามาณีเหนือกว่าใครในสังคมนอกจากนี้ หมอลำยังมีธาตุศิลปินที่หัวใจของการแสดงคือมีवादกล่าววาทพื่อนถูกต้องตามแบบแผน มีความ ชัดเจนในการแสดงตามบทบาทและมีนวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองในลีลาการแสดง สามารถสร้างความประทับใจในการแสดงได้ทุกครั้ง หมอลำเอกมีภูมิปัญญาที่ประสานกันระหว่าง ศาสตร์กับศิลป์ความเป็นสรรพศาสตร์ปรากฏในเนื้อหาของกลอนลำ ส่วนศิลป์ปรากฏในน้ำเสียง ท่วงทำนองลำและการพื่อน

การสั่งสมธาตุศิลปิน หมายถึงสิ่งที่ประกอบกันเป็นชีวิตจิตใจมนุษย์ตามคติของชาว ตะวันออกเชื่อว่ารูปกายมนุษย์มีธาตุสี่เป็นประธาน คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุศิลปินในที่นี้จะหมายถึง คุณสมบัติสำคัญที่ส่งเสริมให้หมอลำเอกประสบผลสำเร็จในชีวิตการแสดง ธาตุศิลปินที่สำคัญที่สุด คือความรักความใส่ใจในศิลปะการแสดงหมอลำอย่างอุทิศกาย หมอลำ ทองมาก จันทะลือเกิดใน ครอบครัวชาวนาที่ยากจนต้องการหนีให้พ้นความลำบาก จึงพากเพียรเรียนหมอลำหลายสำนัก มี อาจารย์ถึง 7 คน ได้แก่หมอลำคำผาย โขมา หมอลำสิบลี ภิรมย์ หมอลำฉนวน หมอลำกิม หมอลำคำฮ้าย หมอลำเคน อาตย์มาบั้งทิต หมอลำอ่อน รัมมวโร โดยใช้เวลาเรียนนานถึง 7 ปี

การแสดงลำกลอนมีบทบาทใหม่ที่เด่นชัดคือเป็นการลำเพื่อให้ความรู้ให้ข่าวสารแก่ ประชาชนชาวอีสานในประเด็นปัญหาสังคมนโยบายของรัฐบาลเร่งด่วนของกระทรวง ทบวง กรม กองต่าง ๆ ลำกลอนจึงเป็นการเสนอข่าวสารจากหน่วยงานไปยังประชาชน และสื่อความต้องการ ของประชาชนไปยังหน่วยงาน ยุคสมัยที่เริ่มนำลำกลอนไปใช้เป็นที่สื่อในการพัฒนาเริ่มจากสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หมอลำบุญชื่น บุญศรีมีหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติงานทางจิตวิทยาให้กับ สหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ หมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง มีบทบาทอย่างสำคัญในการ รณรงค์การควบคุมประชากรในการคุมกำเนิด หมอลำทองมาก จันทะลือ มีบทบาทอย่างสำคัญใน การรณรงค์ต่อต้านโรคพยาธิใบไม้ในตับและโรคเอดส์ นอกจากนี้ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกเทศบาล หมอลำที่มีชื่อเสียงมีบทบาทอย่าง สำคัญในการเผยแพร่ประชาธิปไตยโดยการต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงและลำแกลงนโยบายของ พรรคของผู้สมัคร กล่าวได้ว่าบทบาทของหมอลำกลอนในปัจจุบัน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นผู้นำไปใช้เป็นที่สื่อในการสื่อสารมวลชน หมอลำที่ทำหน้าที่ส่วนนี้เป็นหมอลำอาวุโสที่ได้รับการ ขอมรับจากมหาชนเป็นหมอลำมาตรฐานที่มีวุฒิภาวะในการแสดงสูง

เสงี่ยม บึงไสย์ (2533: 183) กล่าวถึงบทบาทหมอลำในการทำหน้าที่เป็นผู้นำของ ความคิดของคนในท้องถิ่น เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน หมอลำมีบทบาททางด้านการเมือง มักเป็นหมอลำกลอนที่มีภูมิปัญญาดี มีความสามารถสูง มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับของสังคมท้องถิ่น เคยประสบผลสำเร็จทางด้านลำกลอนมาแล้ว จัดเป็นปรมาจารย์ของหมอลำกลอนในด้านการเมือง ลำกลอนทำหน้าที่สื่อสารทางการเมือง เนื้อหา ลำกลอนสะท้อนถึงสังคม 2 ลักษณะ คือ สังคมในอุดมคติและสังคมที่เป็นจริง สะท้อนโลกทัศน์ ทางการเมืองในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ และโลกทัศน์เกี่ยวกับรูปแบบการปกครอง

ไพบุลย์ แพงเงิน (2534: 18) กล่าวถึงนายทองมาก จันทะลือ ว่าภูมิลำเนาจังหวัด ขอนแก่น ใช้เวลาเรียนลำอยู่ 7 ปีเศษ จึงมีความสามารถสู้คนอื่นได้ แล้วมาเรียนลำสงवासและหัด ฟ้อนอีก 3 เดือน จนมีความรู้การคั่นกลอน (บรรยายสิ่งที่มองเห็นเป็นคำกลอนได้ทันที) ถึงขั้น

“ลำแตก” กล่าวคือ อาจารย์จะแต่งกลอนลำแบบไหนสามารถออกเสียงลำได้ทั้งสิ้น และสามารถค้นกลอนสด บรรยายสิ่งที่มองเห็นเป็นคำกลอนได้ทันที ในการลำบนเวทีต้องตั้งปัญหาถามตอบ พยายามตั้งปัญหายาก คู่แข่งยังไม่เรียนก็จะตอบไม่ได้ก็ถือว่าแพ้ ดังนั้นหมอลำจะต้องเรียนรู้อย่างไม่รู้จบ บทกลอนต้องมีทุกประเภทและท่องให้ได้ เพราะบนเวทีจะต้องว่าด้วยปากเปล่า

ศิริเพ็ญ อัดไพบุลย์ (2529: 23) กล่าวถึงประวัติและผลงานของนายทองมาก จันทะลือ และยกย่องว่าเป็นศิลปินด้านหมอลำผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง มีผลงานการแข่งขัน ผลงานดีเด่น รวมทั้งได้ถ่ายทอดความรู้สู่อนุชนรุ่นหลังมากมาย และประวัติการดำเนินชีวิต อุปนิสัยตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงปัจจุบัน ได้เผยแพร่ผลงานด้านการแสดงสู่สายตาประชาชน ตลอดจนด้านสื่อมวลชนจนเป็นที่รู้จักทั่วภาคอีสาน

เครือวัลย์ ปัญญาณี (2529: 75-80) กล่าวว่าหมอลำคือ ผู้ที่มีความชำนาญในการลำ ใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์และร่าย มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. ใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์และร่าย
2. ใช้ภาษาถิ่นอีสาน
3. เรื่องเล่นส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมอีสาน
4. ใช้ “แคน” เป็นเครื่องดนตรีหลัก
5. ใช้ทำนองดนตรีอีสานที่เรียกว่า “ลาย”

6. การวาดลำหรือการขับร้องให้การลำจากเรื่องที่แต่งขึ้น หรือมีการค้นกลอนสด แล้วกล่าวถึงหมอลำชนิดต่าง ๆ เช่น หมอลำพื้น หมอลำเรื่องหรือหมอลำหมู่ หมอลำผีฟ้า หมอลำกลอน และอธิบายการแสดงหมอลำโดยกล่าวรวม ๆ ไม่มีรายละเอียดมากนัก

ยศ ฐสาร (2530: 26-27) กล่าวถึงคุณค่าของหมอลำต่อสังคมอีสาน หมอลำเป็นวัฒนธรรมที่เป็นสายเลือดเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานจริงๆ ว่า หมอลำมีคุณค่า ดังนี้

1. เป็นผู้รักษาไว้ซึ่งประเพณีพื้นบ้าน
2. เป็นผู้รักษาวัฒนธรรมของประเทศไว้ให้มั่นคง
3. เป็นอาชีพสำหรับผู้ศึกษาศิลปะด้านนี้
4. เป็นสื่อสัมพันธ์กับมวลชน มหาชนได้เป็นอย่างดี

อุดม บัวศรี (2526, 2528) กล่าวถึงหมอลำว่า เป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาคอีสาน โดยพูดถึงลำพื้นและประวัติความเป็นมา ลำเรื่องต่อกลอนลำเพลินได้เขียนถึงประโยชน์ของหมอลำที่มีต่อสังคมอีสาน และให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาของหมอลำในเชิงพาณิชย์ อาจทำให้หมอลำเสื่อมเพราะไม่คำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากนี้กล่าวถึงภารกิจของหมอลำในการช่วยเหลือประเทศชาติว่า ในคราวที่ชาติต้องการ หมอลำได้ทำหน้าที่เป็น

สื่อสัมพันธ์ของคนในชาติ และทำภารกิจให้แก่รัฐบาล เช่น ช่วยลำโพงมาให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ชักชวนให้ทำหมันและคุมกำเนิด ชักชวนให้ผู้ก่อการร้ายที่อยู่ในป่าให้กลับใจ ชี้แนะให้ชาวบ้านประพฤติดีประพฤติชอบตามหลักศาสนา และให้คิดสอนใจแก่คนทุกเพศทุกวัย นับเป็นสื่อสัมพันธ์กับมวลชนได้เป็นอย่างดี และยังช่วยสร้างความสามัคคีตลอดจนช่วยปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ประชาชนโดยอาศัยความบันเทิงเป็นสื่อกลาง

นอกจากกล่าวถึงหมอลำว่าเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาคอีสานตลอดจนภารกิจของหมอลำแล้ว ยังได้กล่าวถึงแคนว่าเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าของอีสานที่ใช้ประกอบการลำ ทำด้วยไม้ซางตระกูลไม้ไผ่ มี 4 ชนิด คือ แคนหก แคนเจ็ด แคนแปด แคนเก้า นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลายแคนที่ใช้เป็นลายหลักประกอบการแสดงหมอลำว่ามี 2 ลาย คือ ลายสั้นซึ่งได้แก่ ลายสุดสะแนน ลายโป้ซ่าย ลายสร้อย ลายติดสูด ลายแมงภู่ออมคอกไม้ และลายยาวซึ่งได้แก่ ลายอ่านหนังสือใหญ่ ลายอ่านหนังสือน้อย ลายลมพัดพร้าว ลายลมพัดไผ่ ลายสาวหยิกแม่ เป็นต้น

สมโภชน์ บรรเทา (2528: คำนำ) กล่าวถึงหมอลำว่า เป็นศิลปินพื้นบ้านของอีสานมีมานานบทกลอนลำถือว่ามีประโยชน์ต่อสังคมอีสาน ปัจจุบันมีวงดนตรี ภาพยนตร์ อาจทำให้หมอลำสูญหายไป หากไม่มีการอนุรักษ์ก็จะหมดไป ได้นำกลอนลำของนายคุณ ถาวรพงษ์และนางจอมศรี บรรลุศิลป์ มาจัดพิมพ์เผยแพร่เพื่ออนุรักษ์ให้อนุชนรุ่นหลังได้ฟัง อันความเจริญความเสื่อมเป็นธรรมดา คิดว่าสักวันหนึ่งหมอลำคงกลับมามีบทบาทต่อสังคมอีก

สว่าง เลิศฤทธิ์ (2527: 38-40) กล่าวถึงหมอลำเป็นวัฒนธรรมอีสาน เป็นเพลงพื้นบ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง มีจุดเริ่มต้นอย่างไร ดนตรีมีประกอบอะไรบ้าง จำนวนคนแสดง การแต่งกาย โอกาสที่ใช้แสดง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการแสดงหมอลำ เช่น ความเจริญ เทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ทำให้หมอลำเกิดการเปลี่ยนแปลง

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2533: 16) กล่าวถึงหมอลำว่า เป็นนักร้องพื้นเมืองจะร้องเป็นกลอนพื้นบ้าน ความไพเราะอยู่ที่กลอนลำที่กวีอีสานแต่งขึ้นด้วยความประณีตบรรจง หมอลำต้องท่องกลอนลำให้ได้ และต้องเสียดสี เสียดจ้วง หมอลำมีหลายรูปแบบ เช่น ลำคู่ ลำชิงชู้ หมอลำพื้น และหมอลำหมู่ อธิบายวิธีการแสดงประเภทของหมอลำ ประโยชน์ว่านอกจากความบันเทิงแล้วยังสอดศีลธรรมไม่แพ้วรรณคดีของภาคกลาง

มหาบัณฑิต (2529: 28-33) กล่าวถึงหมอลำเป็นสื่อพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมของอีสานที่บทบาทมีความสำคัญต่อชาวอีสาน ประโยชน์ของหมอลำ เช่น ให้ความรู้ ให้ความบันเทิง รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ผู้แสดงต้องมีความรู้ใช้เป็นสื่อ เช่น การวางแผนครอบครัว หมอลำมีหลายประเภท อธิบายการแสดงหมอลำประเภทต่าง ๆ ความสำคัญของหมอลำต่อการศึกษา

นอกโรงเรียน เช่น สอนศิลปกรรม ปรัชญาชีวิต ค่านิยม ความประพฤติ ให้ความรู้ข่าวสารและ เสนอรูปแบบการนำหมอลำมาใช้กับการศึกษานอกโรงเรียนหลายรูปแบบ

สังคม ภูมิพันธุ์ (2536: 43-46) กล่าวถึงหมอลำว่า หมายถึง การขับร้องแบบพื้นบ้าน อีสานอันถือว่าเป็นสื่อที่นำความสุข ความรู้ แนวความคิดมาสู่คนฟัง การแสดงหมอลำมีลักษณะเด่น คือ ใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์และร่าย ใช้ภาษาอีสาน เรื่องที่แสดงเป็นวรรณกรรมอีสาน ใช้แคนเป็นดนตรีหลัก ทำนองดนตรีเรียกว่า “ลาย” การวาดลำหรือการขับร้องได้จากเรื่องที่แต่งขึ้นไม่ค่อยดัดแปลงกลอนสด ใช้บทร้องมากกว่าเจรจาแล้วอธิบายลำพื้น ลำส่อง และลำผีฟ้า และยกตัวอย่างกลอนลำประกอบ

วีระ สุกสังข์ (2537: 58) กล่าวถึงหมอลำว่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของอีสาน ซึ่งหมายถึงผู้รู้ผู้ชำนาญในการร่ำสามารถขับร้องหรือลำเรื่องยาวได้ มีรูปแบบการแสดงทางวัฒนธรรมยังแบบแน่นอนอยู่กับความเป็นพื้นบ้าน เนื้อหาออกทางศาสนา คติสอนใจ ปรัชญาการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษ หมอลำสมัยปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบการแสดงที่ทันสมัยแต่งกายขี้ใจให้วาวหวาม จังหวะการเดินเรียนแบบตะวันตก เนื้อหาสะท้อนภาพสังคมยุคใหม่ มีบทกวีครกกันจริง ๆ โดยไม่สำนึกทางศิลปกรรม ซึ่งไม่ใช่ศิลปวัฒนธรรมของอีสาน เป็นศิลปะของคนในวงกว้าง เป็นสิ่งอนาจาร

เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2516, 2525, 2526) กล่าวถึงหมอลำว่า คือ นักร้องที่นิยมเล่นแพร่หลายในกรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ 4 หมอลำแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. หมอลำกลอน เล่น หมอลำพื้น หมอลำผีฟ้า หมอลำส่อง หมอลำกับแก้หมอลำกลอนธรรมดา และหมอลำชิงชู้
2. หมอลำหมู่ เช่น หมอลำแมงตบเต่า หมอลำเพลิน หมอลำหมู่แบบธรรมดา และอธิบายการเล่นหมอลำแต่ละประเภท นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหมอลำคอนสวนว่า เป็นหมอลำเมืองลาว ซึ่งเรียกหมอลำตามชื่อหมู่บ้าน ตำบล เมือง แขวง เช่น ลำสีพันดอน ลำสาระวัน ลำมหาชัย ลำบ้านซอก ลำดงหวาย และลำคอนสวน ถ้าเป็นหมอลำในเขตเหนือเรียกว่า “ขัน” เช่น ขับซิม ขับซำเหนือ ลำคอนสวนเป็นทำนองหมอลำในเขตสวนนะเขตเป็นการลำโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง เป็นการลำเกี่ยวพาราติของหนุ่มสาว ลำจากกลอนลำที่แต่งไว้และมีคำสร้อย เช่น บัดนั้น บัดนี้ เมื่อนั้น อ้ายเอ๋ย น้องเอ๋ย ฯลฯ กลอนลำนั้นหากเทียบคำประพันธ์ของไทย เรียกว่า โคลงมีบังคับเอกโท

หมอลำหมายถึงการขับร้องเพลงพื้นบ้านแบบหนึ่งของชาวอีสานซึ่งใช้แคนเป่าคลอประสานเสียงหมอลำแบ่งตามยุคมี 4 ประเภท คือ หมอลำผีฟ้า หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำหมู่ หมอลำที่พัฒนาทางศิลปะอย่างสูงยิ่ง คือ หมอลำกลอน หมอลำกลอนผู้ที่จะมีชื่อเสียง

นั้นจะต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ คือ มีเสียงดี ความจำดี สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบดี สุขภาพดีเป็นเลิศ บุคลิกดีมีเสน่ห์ กลอนดีและมีครุดี กลอนลามี 2 ประเภท คือ กลอนวิชา ความรู้กับกลอนเกี้ยว ทำนองมีลำทางสั้น ลำทางยาว และลำเค็ย

การแสดงลำกลอนเป็นการลำที่ลำโดยใช้บทกลอนลำได้ต่อกันระหว่างหมอลำชาย-หญิง ในเรื่องต่าง ๆ บทกลอนที่หมอลำไว้ใช้ลำนี้ เรียกว่า กลอนลำ ซึ่งมีลักษณะเป็นบทร้อยกรอง เนื้อหาของกลอนลามีหลายประเภทคือ กลอนเกี้ยว กลอนนิทาน กลอนศีลธรรม กลอนพรรณนา ธรรมชาติ และกลอนเกี่ยวกับวิชาการแขนงต่าง ๆ ส่วนท่วงทำนองในการลำกลอนมี 4 ทำนอง คือ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองลำเค็ย ทำนองลำเพลิน หมอลำหมอลำแคน มาจากวรรณคดีที่แต่งขึ้นเป็นคำกลอน นิยมเรียกวรรณคดีนี้ว่า “ลำ” เช่น ลำกาละเกด ลำศิลาปะชัย ลำจำปาสี่ต้น ต่อมาเมื่อผู้ลำคำกลอนนำไปเล่าหรือท่องด้วยปากเปล่าด้วยทำนองไพเราะเกิดประเพณีอ่านหนังสือผูกในงานเฮือนดี ตอนหลังใช้แคนเป่าประสานเสียงเพื่อความไพเราะยิ่งขึ้น นานเข้าเกิดเป็นเพลงแคนเรียกว่า “ลาย” หมอลำเกิดขึ้นมานานแล้วเป็นสิ่งที่มียู่คู่อีสาน หมอลำนิยมแสดงในงานฉลองสมโภชต่าง ๆ มี 2 อย่าง คือ ลำกลอน และลำหมู

สหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย (2519: 1-98) กล่าวถึงหมอลำกลอนว่าเป็นหมอลำที่ลำโดยใช้กลอนและจังหวะสั้น ๆ ว่าเป็นท่อน ๆ ปัจจุบันมีทำนองและจังหวะต่าง ๆ เช่น ทำนองอุบล ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ภูเขียว พุทไธสง ฯลฯ และยังได้กล่าวถึงพัฒนาของลำกลอนว่า พัฒนามาจากหมอลำ (นักพูด) ซึ่งส่วนมากจะถูกเชิญมาพูดในงานงานเงินเฮือนดี (งานศพ) และในการพูดก็จะมีคนเป่าแคนหรือเป่าหีนประกอบ

มุณี พันทวี (2537: 55-61) กล่าวถึงความหมายของหมอลำกลอนว่า ผู้ที่ใช้กลอนลำประกอบกับแคนให้เกิดการตอบสนองความรู้สึกของผู้ฟังหรือผู้ชม แล้วอธิบายหมอลำประเภทต่าง ๆ เช่น หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำแมงตับเต่า การเลือกตัวละคร การแสดงให้ผู้ชมมีส่วนร่วม

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2520: 25-26) กล่าวถึงลำกลอนว่า เป็นการลำที่ผูกเรื่องขึ้นใหม่ให้ทันกับเหตุการณ์ โดยยึดหลักการประพันธ์ตามแบบเดิม

ทรงวิทย์ คลประสิทธิ์ (2530: 103-114) กล่าวถึงลำทางสั้น ทางยาว และลำล่องโจงว่า วัฒนธรรมอีสานสะท้อนออกมาในรูปของหมอลำ หมอลำกลอน และวิธีการเล่นลำเค็ย ประวัติลำเค็ย ประเภทลำเค็ย ยกตัวอย่างกลอนลำเค็ย การพัฒนาหมอลำให้เห็นความร่ำกสิสระเสริต่อผู้ดีนรนและขวานขวย สะท้อนลักษณะเฉพาะอีสาน

นันทระวี ชันผง (2537: บทคัดย่อ) กล่าวถึงลำซึ่งว่า เป็นหมอลำที่ปรับเปลี่ยนจากลำกลอนจากทำนองขอนแก่น โดยการนำเอาล่องซุด พิณ แคน กีตาร์ เบส มาบรรเลงประกอบ และ

ได้นำเอาเพลงสมัยนิยม ทำเดินที่เร้าใจมาประกอบการแสดงลำซึ่งประกอบด้วยภาษาคนตรี และ ศิลปะการแสดงด้านภาษาประกอบด้วยกลอนลำ เพลง คำเจรจาศิลปะการแสดงประกอบการด้วยการแต่งกาย รูปแบบการแสดง เทคนิคการนำเสนอ และความเหมาะสมกับวัฒนธรรม องค์ประกอบเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปกับสังคมเพื่อสนองความต้องการของสังคม

ไพบุลย์ แพงเงิน (2534: 215) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหมอลำหมอลำแคนในยุค ที่มีเครื่องบันทึกลำเสียง เครื่องขยายเสียงกับหมอลำแต่ลำรุ่นจากรุ่นโบราณจนถึงปัจจุบัน หมอลำกับ คุณค่าของผลงานสุนทรียภาพของกลอนลำ ประเภทของกลอนลำ ลำทางสั้นทางยาว ลำเดี่ยวธรรมดา เดี่ยวโข่ง เดี่ยวพม่า เดี่ยวหัวโนนตาล กลอนพญา ลำชิงชู้ ลำภูไท ลำตั้งห้วย ลำกลอน ลำเพลิน ถึง ลำเดี่ยวยุคใหม่ หมอลำในอนาคตและเพลงกล่อมเด็ก แนวการเขียนในลักษณะสำรวจวิเคราะห์จาก หลักฐานต่าง ๆ ที่พบ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ ประนุช ทรัพย์สาร (2525: 65-70) กล่าวถึงบทบาทของหมอลำในคราวเกิดกบฏผู้มีบุญหนองหมากแก้ว ตำบลปวนพูน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ใน พ.ศ. 2467 ว่าได้มีการใช้ลำกลอนเป็นเครื่องมือในการปลุกกระดมมวลชน ซึ่งกลอนลำที่ใช้ในการขับร้อง ครั้งนั้นมีความหมายทางการเมืองมากในการปลุกเร้าจิตสำนึกด้านชนชาติของชาวบ้าน

สุพรรณ ทองคล้อย (2524: 120) กล่าวถึงบทบาทของลำกลอนในการแผ่อิทธิพลไปสู่ วงการเมืองตั้งคร่าวเกิดกบฏผู้มีบุญในมณฑลอีสานระหว่าง พ.ศ. 2444-2445 ซึ่งพวกกบฏที่มีบุญ ได้ใช้ลำกลอนเผยแพร่แผนของตน และในสมัยต่อ ๆ มา หมอลำกลอนยังเอื้อประโยชน์ต่อการหา เสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกทางการเมืองประเภทต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ซึ่งนับว่าเป็น การลำที่มีการพัฒนาไปตามสมัยนิยมมากที่สุด

สุนทร อภิสุนทรางกูร (2523: 87-88) กล่าวถึงบทบาทของหมอลำว่า เป็นการละเล่น พื้นเมืองที่สามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟัง ให้คล้อยตามได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักศีลธรรม วรรณคดี ประวัติศาสตร์ และแม้แต่ เรื่องการเมือง

สุจริต บัวพิมพ์ (2533: 808-813) ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านว่า ดนตรีพื้นบ้านในแต่ละ ท้องถิ่นแต่ละภาคมีความแตกต่างกันออกไปตามชนิดประเภท ท่วงทำนอง และลีลา ตลอดจน ลำเนียงของคนตรี ลักษณะที่เด่นของคนตรีพื้นบ้านก็คือเป็นการถ่ายทอดเสียงในลักษณะของ มุขปาฐะอันเกิดจากการฟังมากกว่าวิธีอื่น ๆ และดนตรีพื้นบ้านมิใช่เกิดขึ้นเพื่อความบันเทิงรื่นรมย์ เท่านั้น แต่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การทำพิธีกรรม การทำงาน การเดินรำและ ประกอบในประเพณีต่าง ๆ นอกจากนี้คนตรีพื้นบ้านยังมีการแต่งท่วงทำนองขึ้นโดยฉับพลัน โดย ปราศจากการเขียนโน้ต คงใช้การจดจำผ่านทางหูเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของ

การอนุรักษ์ดนตรีและเพลงพื้นบ้าน สภาพการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรี และเพลงพื้นบ้าน ในปัจจุบัน ปัญหาในการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีและเพลงพื้นบ้านในปัจจุบันแนวทางที่ควรกระทำเพื่อการอนุรักษ์เพลงและดนตรีพื้นบ้าน สภาพการอนุรักษ์และเผยแพร่การเล่นและการแสดงพื้นบ้าน

ปรีชา พิณทอง (2528: 457-564) กล่าวถึงความหมายของมอล่าว่า เป็นผู้ชำนาญในการเล่า เรื่องนั้นเรื่องนี้หลาย ๆ เรื่อง เรียกมอล่า หรือผู้ที่ท่องจำเอากลอนมาขับร้องหรือมาด่าว่า “มอล่า” เล่าถึงประวัติของมอล่าว่า เริ่มจากการเล่านิทานเป็นเรื่องเกี่ยวกับจารีตประเพณี ศิลธรรม โดยเรียกลูกหลานให้มาชุมนุมกัน ตอนแรกก็นั่งเล่า ตอนหลังยืนเล่าได้นำเอาวรรณคดี เช่น กาลเกด สินชัย ผู้เล่าได้ออกท่าทางประกอบ ต่อมาได้ใช้สำเนียงสั้นยาว ใช้เสียงสูงต่ำ ประกอบและหาเครื่องดนตรี เช่น ซุง ซอ ปี่ แคน เพื่อความสนุกครึกครื้น ผู้แสดงมีทั้งชายและหญิง มอล่าจึงมีหลายรส เช่น การเกี่ยวพาราตี ซิงซู้ โจทย์-แก้ ประชันกลอน ตลก เสนอล่า กลอนสั้นและลากลอนยาว ยกตัวอย่างอธิบายประกอบ

จาวรธรรม ธรรมวัตร (2526: 49-54) กล่าวถึงการกำเนิดของมอล่าว่าเกิดจากการอ่าน หนังสือผูกในงานศพ ในงานเฮือนดี และงานหม้อกรรม ต่อมาเป็นผู้นิยมมากขึ้นมีการว่าจ้างอ่าน หนังสือผูกไปแสดงเป็นมหรสพ ทำให้เกิดอาชีพ เรียกผู้ประกอบอาชีพนี้ว่า “มอล่า” เล่าถึง ประวัติความเป็นมาของมอล่า ลักษณะการแสดง มอล่าที่ใช้ในการรักษาโรคไข้เจ็บกับมอล่า เพื่อความบันเทิงและบทบาทของมอล่าต่อสังคมอีสาน

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (ม.ป.ป.: 26) กล่าวถึงการละเล่นพื้นเมืองของภาคอีสานว่า มอล่า หมายถึง การร้องเป็นทำนองตามคำกลอนในหนังสือผูก คนที่จำกลอนในลำไม้ม้วนได้มาก และไปแสดงในงานต่าง ๆ เรียกว่า มอล่า มอล่ามีหลายประเภท เช่น ลำส่อง ลำทรง ลากลอน ลำพื้น ลำซิงซู้ ฯลฯ มอล่าถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532: 206-207) กล่าวถึงประวัติของมอล่า-มอแคนว่า มีหลักฐาน ปรากฏประมาณ 3000 ปีมาแล้ว จากการขุดค้นพบว่าขวานสัมฤทธิ์ของวัฒนธรรมคอนซอนใน เวียดนามเหนือ เมื่อพิจารณาประเพณี ท่ารำ ลักษณะของแคนแล้วน่าจะเป็นผู้คนตระกูลไทย-ลาว ในปัจจุบันเดิมเป็นชาวบ้านในชนเผ่าเดียวกัน มีวิถีชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุข การเดินระบำรำฟ้อน เข้าทรงผีฟ้ารักษาโรค ประเพณีรวมกลุ่มกันฟ้อน ระบำรำเดินเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนเป็น ตัวอย่างหนึ่ง มอล่าไม่ใช่การแสดงแต่เป็นการละเล่นในพิธีกรรมรักษาโรค และเสี่ยงทายความ อุดมสมบูรณ์เมื่อสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ตอนหลังมอล่าจึงเป็นการแสดง

พิมพ์ทอง ภูโสภ (2533: 20-22) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับมอลากลอน อุบลราชธานี สันนิษฐานว่าน่าจะพัฒนามาจากการเกี่ยวพาราตีของหนุ่มสาวชาวอีสานพูดเกี่ยวกับ

โดยใช้กลอนที่กล่าวตรง ๆ หรือกล่าวอุปมาอุปมัย คำกลอนนี้ชาวอีสานเรียกว่า “ผญา” มีองค์ประกอบ เช่น โอกาสในการแสดง เจ้าภาพ หมอลำ หมอแคน สำนักงานหมอลำ เวทีแสดง

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร (2521: 44) กล่าวถึงการละเล่นพื้นเมืองอีสาน (หมอลำ-หมอแคน) ว่า หมอลำ-หมอแคนเป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ขึ้นชื่อของอีสาน เป็นลักษณะของชาวอีสานอย่างหนึ่ง เกิดจากการอ่านหนังสือผูก การเกี่ยวพาราตี หมอลำมีหลายประเภท เช่น หมอลำเรื่อง หมอลำกลอน หมอลำเพลิน ลำผีฟ้า ผู้ที่จะเป็นหมอลำได้นั้นต้องมีคุณสมบัติดังนี้ ต้องเสียสละ บุคลิกดีและรู้ความสามารถปฏิภาณไหวพริบ ความจำดีด้วย ส่วนดนตรีประกอบหมอลำ มีแคน กลอง กรับ พิณ ซุง หมอลำเป็นที่นิยมของคนไทยทั่วประเทศ ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อหมอลำ คือ อิทธิพลของคนตรีสมัยใหม่ขาดการสนับสนุน การส่งเสริมความไม่กล้าแสดงออกของคนอีสานและความไม่เข้าใจภาษาของคนภาคอื่น คุณค่าของหมอลำให้ความบันเทิง แทรกคติธรรม ช่วยรักษาขนบธรรมเนียม รักษาวรรณคดีพื้นบ้าน และเป็นสื่อที่เข้าถึงชาวบ้าน

จุมพล รอดคำดี และคณะ (2527: 20-3) ได้สำรวจสื่อพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวถึงความหมาย ประวัติความเป็นมาของหมอลำ วิวัฒนาการของหมอลำ วิธีการของหมอลำ ประเภทต่าง ๆ เช่น หมอลำพื้น หมอลำกลอน ลำเกลาว หมอลำหมู๋ หมอลำเพลิน หมอลำประยุกต์ ดนตรีประกอบการแสดงหมอลำ วรรณกรรมหมอลำ

อนุก นาวิกมูล (2527: 77-92) กล่าวถึงลักษณะของเพลงพื้นเมืองว่า ว่าจะมีความเรียบง่าย ฟังแล้วเข้าใจทันที เช่น เรียบง่ายใช้ถ้อยคำการร้อง การเล่นเน้นความสนุกสนานเป็นหลัก เช่น ใช้คำสองแง่สองง่าม เว้นการพูดเรื่องที่มีความทุกข์มาก ๆ มีรูปแบบคล้ายคลึงกันทั้งด้านเนื้อหา การเรียงลำดับเรื่อง การใช้ถ้อยคำ

บุญเลิศ ราโชติ (2536: 190) กล่าวถึงเพลงชาวบ้านอีสาน เพลงที่ได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางของคนทั่วไป คือ หมอลำ อันเป็นการขับร้องประกอบดนตรี คือ แคน ปัจจุบันหมอลำได้วิวัฒนาการละเล่นและวิธีการขับร้องเป็นหลายประเภท เช่น ลำกลอน ลำโจทย-แก์ ลำเกี่ยว ลำชิงชู้ ลำพื้น ลำหมู๋ ลำเพลิน ลำเต้ย ลำผีฟ้า

ชาติชาย ศิริพัฒน์ (2538: 35) ได้เสนอบทความร็อกแอนด์โรลเนฟเวอร์คาย “หมอลำ” ลีตกัว...ปมีตาย...ว่า เพลงร็อกมีจังหวะเร้าร้อนทำให้นิยมเพลงตะวันตกมากขึ้น ทำให้เพลงดั้งเดิมของคนไทยต่าง ๆ ตายจากไป ไม่ว่าจะเป็นเพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงอีแซว ลิเก ลำตัด ไม่มีคนฟัง แต่มีการละเล่นพื้นเมืองของไทยอย่างหนึ่งที่ได้รับการยอมรับมาโดยตลอด คือ หมอลำมีลีลาจังหวะดนตรีที่เร้าร้อน ฟังแล้วคึกคัก มีจังหวะจะโคนที่ดี มีทั้งอาณาจักรล้านนาหรือล้านช้าง กายัพ ร่ายของชาวอีสานจึงมีเค้าเงื่อนว่าคัดแปลงมาจากกาพย์วชิรป็นตี กลอนต่าง ๆ คัดแปลงจาก

กาพย์วิษณุมาลี โคลงดัดแปลงมาจากกาพย์วิษณุมาลี กาพย์มหาวิษณุมาลี กาพย์สินธุมาลี และมหาสินธุมาลี ส่วนกลอน (กลอน) ของอีสานหมายถึง ไม้ที่พาดเรียงกันบนแปสำหรับวางเครื่องมุงหลังคา กลอนโน้มนั้ทักขณั้จึงหมายถึง คำที่เรียบเรียงเป็นแถว มีกลอนสวดหรือกลอนเทศน์ หรือ กลอนสวด ใช้แต่งวรรณกรรมเรื่องยาวสำหรับเทศน์สวด หรืออ่านสอนใจ บางท่านเรียกว่า โคลงสาร และกลอนคำ (กลอนคำ) หมายถึง กลอนที่หมอลำใช้ร้อยกรองนิทานหรือนิยามเพื่อนำมาขับลำนำ ข้อแตกต่างจากกลอนอ่าน คือ กลอนคำไม่นิยมเสริมคำสร้อย คำเสริม แต่เคร่งครัดในเรื่องสัมผัสระหว่างวรรค

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2522: 106) เสนอแนวคิดจากการศึกษาวรรณกรรมการเมืองไว้ว่า วรรณกรรมเป็นผลงานการสร้างสรรค์ทางความคิดของมนุษย์ในแต่ละยุค ซึ่งแนวความคิดของมนุษย์นั้นจะถูกกำหนดโดยสภาพของวัตถุ หรือระบบสังคม ซึ่งระบบสังคมจะเป็นที่ฝังลึกของระบบการเมือง และระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นวรรณกรรมจึงหนีไม่พ้นเรื่องการเมืองไปได้ การที่จะเข้าถึงวรรณกรรมจะต้องมองเงื่อนไขหลายอย่างประกอบกัน เช่น เงื่อนไขว่าด้วยเวลา ชนชั้น ยุคสมัย สภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ปัญหา โลกทัศน์อันประกอบด้วยแนวคิดทัศนคติในการเมืองโดยทั่วไปของคนที่เกิดขึ้นในยุคนั้น

3. สภาพการเมืองเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สภาพการเมืองเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีต ช่วงก่อนการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาพเศรษฐกิจอีสานเดิมเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรมเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ตามความจำเป็น เก็บหาของป่าเพื่อบริโภคในครัวเรือนที่เหลือกก็ใช้แลกเปลี่ยนในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ลักษณะความสัมพันธ์เป็นแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย การขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปแบบช้า ๆ

เศรษฐกิจอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปหลังจากภาครัฐสร้างทางรถไฟขึ้นในภาคอีสานเชื่อมต่อไปมาระหว่างภาคอีสานและภาคที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นผลให้ระบบเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ (ธโรธร ดู่ทองคำ 2545: 7) มีระบบการผลิต การบริโภค และการกระจายสินค้าและบริการ ทั้งนี้การสร้างทางรถไฟไม่มีวัตถุประสงค์เพียงในแง่เศรษฐกิจแต่อาจมีเหตุผลหลายประเด็นร่วมกัน เช่น เหตุผลทางการเมืองซึ่งในขณะนั้นฝรั่งเศสได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองในแถบนี้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันชายพระราชอาณาเขตและการเคลื่อนย้ายกำลังพลสนับสนุนรวมถึงเสบียงอาหารในคราวจำเป็นได้ (วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ 2534: 91) ภาคอีสานซึ่งมีพื้นที่ขนาดใหญ่และมีประชากร

อาศัยอยู่จำนวนมาก หากแต่ขาดการพัฒนาจากภาครัฐประชาชนส่วนใหญ่มีความยากจนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น ทำให้การขยายลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาในภูมิภาคนี้ได้ง่าย โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ซึ่งการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เป็นปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นเพื่อป้องกันมิให้ประชาชนเข้าร่วมกับฝ่ายก่อการร้ายเนื่องจากความยากจน ภาระงานใหญ่เบื้องต้นของรัฐบาลก็คือการสร้างถนน ซึ่งเริ่มต้นด้วยความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในทศวรรษ 2490 ซึ่งสหรัฐฯ ได้สร้างฐานทัพอากาศใหญ่ 4 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ (สิทธิศักดิ์ จำปาแดง 2548: 41-44) อุครธานี นครพนม โคราช (นครราชสีมา) และอุบลราชธานี สหรัฐฯ ได้ช่วยเหลือในการสร้างทางหลวงเชื่อมกรุงเทพฯ กับภาคอีสาน ทางหลวงระหว่างโคราชหนองคาย เรียกทางหลวงมิตรภาพ

ตอนต้นทศวรรษ 2500 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการสร้างถนนและเครือข่ายเส้นทางในภูมิภาคนี้เพื่อให้สามารถติดต่อกันไปมาได้สะดวกขึ้น และภายหลังที่ทางหลวงมิตรภาพเสร็จสิ้นลง ทางหลวงระหว่างอุบลราชธานีและขอนแก่น ผ่านทางร้อยเอ็ดระหว่างขอนแก่นและนครพนม ผ่านกาฬสินธุ์ระหว่างอุครธานีและนครพนม และระหว่างนครพนมกับอุบลราชธานีได้ถูกสร้างขึ้นในตอนต้นทศวรรษ 2510 การคมนาคมในภูมิภาคนี้จึงดีขึ้นตามลำดับ ทำให้หมู่บ้านต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกแยกให้โดดเดี่ยวน้อยลง และทำให้ทหารสามารถเคลื่อนย้ายเข้าไปในท้องที่ที่มีการปฏิบัติการก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ได้ง่ายขึ้น การพัฒนาในภูมิภาคดังกล่าวจึงเป็นไปได้ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงมากกว่าด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนเหตุผลทางการเมืองซึ่งสหรัฐฯ ได้เข้ามามีบทบาทแทนอังกฤษให้ความสนใจนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา

สภาพเศรษฐกิจตั้งแต่สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมาในช่วงประมาณ 3 ทศวรรษ หลังจากเริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก สภาพเศรษฐกิจอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาเศรษฐกิจกันอย่างขนานใหญ่ตลอดจนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น มีการสร้างถนนหนทางและโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา เขื่อนเก็บน้ำ ฯลฯ การจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและอัตราการขยายตัวโดยรวมของรายได้และการผลิต การเน้นให้มีการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจนี้ รัฐได้ทุ่มเททรัพยากรเข้าไปเพื่อเป็นการปูพื้นฐานการลงทุนในการเพิ่มผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรม ตลอดจนเป็นการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ กล่าวคือ รัฐบาลต้องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้มีความเจริญก้าวหน้า ขณะเดียวกันก็เป็น การป้องกันภัยจากการรุกรานของลัทธิมิวนิสต์ที่ประเทศไทยมีปัญหานั้นตอนความมั่นคงภายในระยะแรกที่ถูกมองว่าเป็นปัญหาใหญ่คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งภูมิภาคที่มีปัญหาอันดับต้น ๆ คือภาคอีสานเพราะเป็นรอยต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่ถูกคอมมิวนิสต์ครอบงำงานต้องสูญเสีย

เอกราชและมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้นรัฐจึงเน้นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดความสนใจกับนักลงทุนที่จะทำให้อาคารสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศมีความเจริญเติบโต

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในอีสานที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในสามทศวรรษที่ผ่านมา ชาวอีสานถูกดึงเข้าสู่ระบบทุนนิยมวิถีชีวิตก็เปลี่ยนไปจากวิถีชีวิตแบบเก่าที่คนรุ่นพ่อรุ่นแม่เคยประสบมา การพัฒนาประเทศดังกล่าวโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดูเหมือนว่ารัฐบาลในช่วงนั้นต้องการพัฒนาด้านการอยู่ดีกินดีของประชาชนในภาคอีสานให้มีวิถีชีวิตการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หากแต่มองในแง่ของการเมืองแล้วจะเห็นว่าจุดเน้นที่สำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเท่าที่รัฐได้ดำเนินการมาได้แก่ (วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และคณะ 2534: 107) การจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมและอัตราการขยายตัวโดยรวมของรายได้และการผลิต การเน้นให้มีการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจนี้ได้สอดคล้องอย่างเด่นชัดกับจุดมุ่งหมายของรัฐที่จะชักชวนให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนรวมทั้งการส่งเสริมการผลิตทางอุตสาหกรรม เพื่อทดแทนการนำเข้า และยิ่งกว่านั้นนโยบายดังกล่าว ยังเป็นวิถีทางที่จะทำให้พื้นที่บางแห่งที่เรียกกันว่า “พื้นที่อ่อนแอ” (sensitive areas) มีความมั่นคง โครงการพัฒนาชนบทโดยแท้จริงแล้วก็ได้กลายเป็นเรื่องของการต่อต้านการก่อการร้าย ซึ่งดำเนินการโดยฝ่ายทหารและสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

สภาพเศรษฐกิจของอีสานมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก จากการพัฒนาประเทศของรัฐบาลในยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมามีเริ่มตั้งแต่การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน รัฐได้เน้นการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจโดยให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก การพัฒนาดังกล่าวมีผลกระทบทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของเกษตรกรในภาคอีสานให้มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก ตลอดจนวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปมากด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจทำให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลในชนบทถูกดึงเข้ามาในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด โดยชาวไร่ชาวนาที่เคยปลูกข้าวก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นเพาะปลูกพืชไร่เพื่อขายมากขึ้น เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลังเป็นอย่างมาก ทำให้ระบบเศรษฐกิจชาวบ้านที่เคยพึ่งพาตนเองได้ไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่ชาวบ้านพึ่งตนเองไม่ได้ต้องพึ่งพารัฐและนายทุนและตลาดเป็นสำคัญ

การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมทำให้มีการบุกเบิกป่ามาใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชผลเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไปอย่างมากทั้งดินนาที่ตัดไม้ขายและโดยเกษตรกรที่ต้องการที่ดินปลูกพืชเพื่อขาย ในส่วนของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ก็มีการเปลี่ยนแปลงจากการทำนาแบบเก่าและปลูกข้าวกินเองไปเป็นการทำนา

แบบใหม่และปลูกพืชไร่เพื่อขายมากขึ้น ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช รถแทรกเตอร์ และเครื่องทุ่นแรงต่างๆ มากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรดิน คือ การชะล้างพังทลายของหน้าดิน เกิดปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม อย่างกว้างขวางและปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาความต้องการอาหารและปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น ปัญหาการเจ็บป่วยล้มตายจากยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น (วิทยากร เชียงกูล 2548: 180-185) ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนชาวเกษตรกรรมภาคอีสาน ชาวอีสานในหมู่บ้านต้องไปสัมพันธ์กับคนนอกชุมชนมากกว่าแต่ก่อน คนเหล่านั้นมีทั้งนายทุนเงินกู้ซึ่งปล่อยเงินกู้ให้เกษตรกรโดยคิดดอกเบี้ยขูดรีดจากเกษตรกรถึงร้อยละ 5-10 ต่อเดือน เงินกู้ส่วนหนึ่งเอาไปลงทุนในการเกษตร อาทิ ซื้อรถไถเดินตาม เครื่องสูบน้ำ ปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์พืช ยาปราบศัตรูพืช ค่าแรงจ้างคนคานา คายหญ้า ทำให้ต้นทุนในการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ผลผลิตที่ได้ไม่คุ้มกับการลงทุนจึงทำให้เกษตรกรประสบปัญหาภาวะหนี้สินที่เกิดจากการผลิต เงินกู้ยืมส่วนหนึ่งเอาไปส่งลูกเรียน และใช้จ่ายในครัวเรือน พอเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ต้องนำผลผลิตไปขายให้กับนายทุนซึ่งมักจะเป็นพ่อค้ารับซื้อพืชผลทางการเกษตรด้วย นายทุนก็ตีราคาผลผลิตให้ต่ำกว่าราคาตลาดเล็กน้อย พร้อมกับหักเงินต้นที่กู้ไป พร้อมกับดอกเบี้ยเงินที่เกษตรกรที่ได้รับจากการขายผลผลิตจึงมักจะไม่พอใช้จ่ายตลอดปี จึงต้องกู้ยืม บางทีต้องกู้ทั้ง ธกส. และนายทุน หากปีใดฝนแล้งหนักก็จะพอกพูนขึ้น หากปีใดฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลทั้งภาค ราคาผลผลิตก็มักจะต่ำ เพราะผลผลิตออกสู่ท้องตลาดมาก ปีนั้นก็อาจจะขาดทุนอีก ภาวะที่เกษตรกรไม่ค่อยได้ประสบก็คือผลผลิตดีและราคาสูง ทั้งราคาผลผลิตและดินฟ้าอากาศ เป็นปัจจัยภายนอกที่เกษตรกรควบคุมไม่ได้เลย เกษตรกรอีสานส่วนใหญ่จึงอยู่ในสภาพยากจน จำนวนประชากรอีสานที่อยู่ต่ำกว่าระดับขีดความยากจนได้เพิ่มจำนวนขึ้น (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และ คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 254: 214)

สภาพสังคมการพัฒนาประเทศของรัฐบาลในยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมามีได้ทำให้ประชาชนในภาคอีสานได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก แม้รัฐบาลจะได้มีการวางแผนพัฒนาประเทศเป็นเวลากว่า 40 ปีมาแล้วก็ตาม ผลของการพัฒนานั้นดีขึ้นในแง่ของความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจโดยภาพรวมเท่านั้น หากแต่ประชาชนในภาคอีสานยังคงประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาประเทศของรัฐบาลในยุคต่าง ๆ ที่ผ่านมา ถึงแม้จะมีความเจริญและประสบผลสำเร็จในการพัฒนาอย่างมากเมื่อเทียบกับก่อนหน้าที่จะมีแผนพัฒนาประเทศ หากแต่การพัฒนาที่ผ่านมามีเน้นที่การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยที่พัฒนาตามแนวทางตะวันตก ที่ว่าด้วย “ทฤษฎีภาวะทันสมัย” หรือการทำให้ทันสมัยนั้นได้นำพาไทยไปสู่ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจแบบไม่สมดุล (จุมพล หนิมพานิช 2549: 11-12) ในลักษณะที่การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึงและเป็นธรรมดังจะเห็นได้จากการกระจุกตัวของกลุ่มทุนหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่กระจุกตัวในไทย การพัฒนา

ประเทศของรัฐดังกล่าวได้ทำให้วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชาวชนบทเปลี่ยนไป โดยเฉพาะในภาคอีสานซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต้องพึ่งพาพ่อค้านายทุนมากขึ้นทั้งในด้านเงินทุน ตลาดรับซื้อผลผลิต การพัฒนาประเทศที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อการตลาดมากขึ้น ผลที่ตามมาคือการบุกรุกทำลายป่าที่อุดมสมบูรณ์อย่างรวดเร็ว และการทำลายป่าไม้เป็นการทำลายแหล่งอาหารธรรมชาติ ผลทำให้ชาวชนบทหันไปพึ่งพาอาหารจากในเมืองมากขึ้นค่าใช้จ่ายก็เปลี่ยนไปแบบสังคมเมือง ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับประชาชนที่อยู่ในภาคการเกษตร เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นผลกระทบจากการพัฒนาทำให้ฝ่ายที่ได้ประโยชน์จึง ได้แก่ ผู้เป็นเจ้าของเงินทุนจำนวนมากและอยู่ใกล้กับแหล่งที่จะใช้บริการสาธารณูปการ สำหรับในส่วนของประชาชนประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาในวงจำกัด ขณะเดียวกันการพัฒนาประเทศของรัฐที่ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเป็นสำคัญทำให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่อัตราการเจริญเติบโตในภาคเกษตรกรรมที่มีประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่เป็นไปอย่างช้า ๆ และผลจากการพัฒนาได้ทำให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลในชนบทถูกดึงเข้ามาในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด จากระบบที่เมื่อก่อนที่ไม่ต้องใช้เงินตราไปสู่ระบบเศรษฐกิจเงินตราหรือแบบพึ่งพาการตลาดเป็นสำคัญ และที่ปรากฏผลอย่างเด่นชัดคือ ความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ทำให้มีช่องว่างระหว่างชนกับรวย การกระจายรายได้ได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมีมากขึ้นประชาชนโดยเฉพาะในตะวันออกเฉียงเหนือมีฐานะทางเศรษฐกิจเลวลงเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในภาคอื่น ๆ

4. ประวัตินายทองมาก จันทะลือ

นายทองมาก จันทะลือ เกิดวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472 ที่บ้านเลขที่ 6 บ้านชีท่าม่วง ตำบลชนบท อำเภอชนบท เดิมขึ้นกับอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน (2550) อายุ 78 ปี บิดาชื่อนายทองสอน จันทะลือ มารดาชื่อนางสมบุญ จันทะลือ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 8 คน เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 4 คนมีรายนามดังนี้

1. นางบัวลอน ศรีคุณ (จันทะลือ)
2. นายทองมาก จันทะลือ
3. นายคำผอน จันทะลือ
4. นางปุ่น จันทะลือ

5. นางหมูน จันทะลือ
6. นายพาน จันทะลือ
7. นายคำกอง จันทะลือ
8. นางหนู จันทะลือ

ครอบครัวของนายทองมาก จันทะลือ มีอาชีพทำนาแต่ด้วยสภาพดินฟ้าอากาศในสมัยก่อนไม่แน่นอนบางปีก็ฝนแล้งบางปีก็น้ำท่วมเพราะอยู่ลุ่มน้ำชีทำให้มีปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงชีพ เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐานในสมัยนั้น ครอบครัวได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านป่าคู่น้อย หมู่ที่ 13 ตำบลโนนเพ็ก อำเภอเมืองจัตวารี จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากเห็นว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ทำนาได้ข้าวพอเลี้ยงครอบครัวได้ จึงได้จับจองที่ดินแล้วลงมือหักร้างทางโพงเพื่อทำเป็นที่นา ความยากจนแร้นแค้นได้ฝึกฝนให้หมอลำทองมาก จันทะลือมีความอดทนขยันขันแข็งช่วยพ่อแม่ทำงาน ตักน้ำ คำข้าว หาดอาหาร เลี้ยงสัตว์ ทำนาทำไร่ ตั้งแต่วัยเด็กทำให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี

การศึกษาสายสามัญ

นายทองมาก จันทะลือ ได้เข้าศึกษาตามเกณฑ์ภาคบังคับ เริ่มเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อายุ 7 ปี ที่โรงเรียนบ้านชีท่าม่วง ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นลูกคนแรกที่ได้เรียนในโรงเรียนเพราะฐานะยากจน พี่สาวคนโตต้องช่วยบิดามารดาทำนาทำงานช่วยงานบ้านเลี้ยงน้องและเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย บิดาเป็นคนที่มิสติปัญญาดีและเคยเรียนหมอลำแต่หากยังไม่ได้เป็นหมอลำก็แต่งงานเสียก่อน

นายทองมาก จันทะลือ เป็นคนเรียนหนังสือเก่งมีความขยันมั่นเพียร ครูทุกคนต่างชื่นชมว่าเป็นคนที่เรียนหนังสือเก่งและมีความจำเป็นเลิศ คือเมื่อได้ฟังครูอธิบายอะไร เมื่อไหร่อย่างไร นายทองมากจะสามารถจดจำและเล่าต่อให้เพื่อนร่วมห้องฟังได้อย่างชัดเจน และเมื่อเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วยังได้รับการติดต่อทาบทามจากครูใหญ่ให้เป็นครูแต่ได้รับการปฏิเสธจากบิดามารดาเนื่องจากขาดแรงงานในครอบครัวเพราะนายทองมากเป็นบุตรชายคนโตที่ต้องช่วยพ่อแม่ในการทำมาเลี้ยงชีพ ประกอบกับค่าตอบแทนครูในสมัยนั้นเป็นรายได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพ่อค้าหรือประกอบอาชีพอิสระอื่น ๆ หรือแม้แต่อชีพหมอลำ

การศึกษาอาชีพหมอลำ

นายทองมาก จันทะลือ มีความปรารถนาอยากจะเป็นหมอลำเนื่องจากบิดาเคยเล่าให้ฟัง

ถึงคนที่เป็นหมอลำว่า หมอลำคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูง เป็นที่ยกย่องของสังคมดังที่คำหมอลำกล่าวไว้ว่า “แม่เจ้าผู้สู้บ่ปานข่อยผู้แตกลำ” (แม้จะมีความรู้ก็ไม่เท่าหมอลำ) และเห็นว่าหมอลำเป็นที่รักนับถือของประชาชนชาวอีสานพร้อมทั้งมีโอกาสได้เดินทางไปแสดงในสถานที่ต่าง ๆ จึงได้อ้อนวอนบิดามารดาให้ช่วยไปฝากอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในการสอนหมอลำ บิดามารดาจึงได้พานายทองมาก จันทะลือไปฝากให้เรียนลำกับพระภิกษุอ่อน ชัมมวโร ที่วัดบ้านคูน้อย นายทองมากเป็นผู้ที่มีความขยันอดทนมุ่งมั่นในการเรียนลำเป็นอย่างมาก ในขณะที่เรียนลำได้ช่วยพ่อแม่ทำนาในเวลากลางวันและพอถึงตอนเย็นเมื่อเสร็จภาระกิจที่บ้านแล้วก็ไปเรียนลำกับพระอาจารย์อยู่ที่วัดตลอดเวลาที่เรียนลำ ซึ่งได้เรียนรู้มูลบทลีเรียนมูลกัจจายเรียนคติโลกคติธรรมอยู่ถึง 3 ปี พระภิกษุอ่อนจึงเป็นอาจารย์คนแรกของนายทองมาก จันทะลือ หลังจากนั้นได้เดินทางไปเล่าเรียนทางด้านกลลำเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ทางด้านกลลำกับอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงคนอื่น ๆ อีกได้แก่ (ทองมาก จันทะลือ 2549: สัมภาษณ์)

1. อาจารย์ลำคำอ้าย (ไม่ทราบนามสกุล) อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. อาจารย์สิบตรี ภิรมย์ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม
3. อาจารย์ฉลวย (ไม่ทราบนามสกุล)
4. อาจารย์กัม ดาลอ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
5. อาจารย์เคน อัคร์บัณฑิต อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น
6. อาจารย์อาจารย์คำผาย โยมา อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

นายทองมาก จันทะลือ ได้ฝึกการลำมาทำกับอาจารย์หลายท่านโดยเฉพาะอาจารย์คำผาย โยมา ได้ฝึกฝนการลำตลอดจนการฟ้อนให้เข้ากับดนตรี (แคน) และฝึกทักษะการแสดง นายทองมาก จันทะลือ ได้ใช้เวลาเรียนลำกับอาจารย์ดังกล่าวรวมประมาณ 7 ปี จนมีความรู้ที่แตกฉานในด้านการลำ สามารถแสดงลำกลอนได้หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการลำเป็นอย่างดี นายทองมาก จันทะลือ นับว่าเป็นผู้มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวในการร้อยเรียงคำกลอนโดยไม่ต้องแต่งไว้ล่วงหน้าเพราะหากยกประเด็นใดมาสนทนา หรือมองเห็นภาพใด ๆ หรือหูได้ยินเสียงต่าง ๆ ก็จะสามารถลำบรรยายออกมาเป็นกลอนลำได้ทันที ภาษาในวงการหมอลำเรียกว่า “แตกลำ” หรือค้นกลอนสด นอกจากความสามารถในด้านการลำและลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังเป็นผู้ที่มีบุคลิกท่าทางคมีสง่ามีมุขตลกขบขันเวลาขึ้นเวทีแม้จะยิ้มหรือพูดเล็กน้อยก็เป็นทีประทับใจของผู้ชม ทำให้นายทองมาก จันทะลือ เป็นหมอลำผู้มีชื่อเสียงโด่งดังประสบผลสำเร็จในอาชีพหมอลำสูง เป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปในภาคอีสาน

ชีวิตครอบครัว

นายทองมาก จันทะลือได้แต่งงานกับนางสาวบัวพันธ์ น้อยดี เป็นชาวตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เมื่อ พ.ศ. 2493 ได้อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 3 บ้านแห่งชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ต่อมาได้ซื้อบ้านที่จังหวัดขอนแก่นมีบุตรธิดาร่วมกันทั้งหมด 5 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 2 คนดังนี้

1. นายอนันต์ จันทะลือ
2. นางลำควล ปุคะธรรม
3. นางปรียัติ ชัยฤทธิ
4. นายสุทัศน์ จันทะลือ
5. นายขจรศักดิ์ จันทะลือ

และเมื่อ พ.ศ. 2500 เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจสาขาขอนแก่นของบริษัทไอสดสภา (เต็กเฮงหยู) จำกัด จัดทำรายการวิทยุให้กับบริษัทที่สถานีวิทยุ ป.ช.ส. ขอนแก่นและย้ายไปเป็นผู้จัดการบ้านพักสาขาอยู่หลายแห่งจึงได้ย้ายไปเป็นผู้จัดการบ้านพักสาขาที่จังหวัดอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2509

ปัจจุบันได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านเลขที่ 156 บ้านแมค หมู่ที่ 5 ตำบลศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

การเป็นศิลปินหมอลำ

นายทองมาก จันทะลือ เริ่มแสดงครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2491 คู่กับหมอลำหญิงชื่ออ่อนตา ไม่ทราบนามสกุลหมอลำแคนที่เป่าให้ประจำในช่วงนั้นคือนายลัง ระยะเวลาประมาณอายุ 20 ปี เที่ยวตระเวนลำตามงานบุญตามจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน ราคาจ้างในช่วงแรกเริ่มตั้งแต่ 50 สตางค์ 3 บาท มา 6 บาท 8 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางใกล้ไกล โดยในสมัยก่อนการแสดงบางแห่งบางเจ้าภาพไม่มีเวทีหรือที่ภาษาอีสานเรียกว่า “ฮ้านหมอลำ” ให้แสดงเจ้าภาพเพียงใช้เสื่อ 2 ผืนมาปูและใช้ด้ามจอบหรือเสียมหรือไม้กั้นไม้กลม ๆ มาเสียบตรงกลางเพื่อจะได้มัดขี้ได้จุดเป็นแสงไฟให้สามารถมองเห็นหมอลำในการแสดง การแสดงหมอลำในสมัยก่อนเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังไม่เข้ามา การแสดงจึงเป็นทั้งปูเสื่อบนดินคังกล่าวและบนเวทีที่ปูด้วยไม้กระดานยกพื้นสูงประมาณครึ่งหรือ 1 เมตร จึงไม่มีอะไรมากและแสงไฟก็ได้จากกระบองหรือขี้ได้ ส่วนการลำนั้นก็ไม่มีเครื่องขยายเสียงเหมือนในปัจจุบันต้องใช้เสียงเปล่า เครื่องดนตรีประกอบมีแคนเพียง 1 เต้าเท่านั้น การแต่งกายของหมอลำกลอนสมัยนั้นฝ่ายหญิงนุ่งผ้าซิ่นไหมเสื่อคอกกลมแขนสามส่วน

หมอลำชายหนุ่มโสร่งใหม่ใส่เสื้อปานคอกกลมไม่สวมรองเท้า ซึ่งต่อมาจึงมีการพัฒนาการแต่งตัวมาตามสมัยนิยม

นายทองมาก จันทะลือ ยี่คออาชีพหมอลำกลอนมาตลอดออกทำการแสดงตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานแม้กระทั่งกรุงเทพมหานครนายทองมากก็ได้ไปทำการแสดงตามวัดต่าง ๆ และในแหล่งที่มีคนอีสานทำงาน ด้วยความสามารถในการลำจึงทำให้ชนะเลิศในการแข่งขันหมอลำกลอนหลายครั้ง ทำให้นายทองมากมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป บริษัท โอสดสภา (เด็กเฮงหนู) จำกัด เห็นว่านายทองมาก จันทะลือ เป็นผู้ที่พูดดีเสียงดีและกำลังได้รับความนิยมของประชาชนจึงได้ว่าจ้างให้บันทึกเสียงลำโฆษณาขายยาให้กับบริษัททางสถานีวิทยุกระจายเสียงโดยบริษัทเป็นผู้อุปถัมภ์และแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจสาขาขอนแก่น จากนั้นมาก็จัดรายการวิทยุเพื่อโฆษณาให้กับบริษัท โอสดสภาเด็กเฮงหนูตลอดมา โดยจัดรายการวิทยุกระจายเสียงที่สถานีวิทยุ ป.ช.ส. ขอนแก่นเป็นสถานีแรกเปิดเพลงพื้นเมืองครั้งละ 30 นาที ได้รับความนิยมเป็นที่ชื่นชอบของประชาชนทำให้ประชาชนติดตามฟังรายการเป็นจำนวนมาก พ.ศ. 2508 ได้ย้ายไปเป็นผู้จัดการสาขาจังหวัดมหาสารคามและจัดรายการวิทยุสถานีของทหารเป็นเวลา 6 เดือนหลังจากนั้นได้ย้ายไปเป็นผู้จัดการสาขาจังหวัดร้อยเอ็ดและจัดรายการวิทยุสถานีของทหารเป็นเวลา 6 เดือน พ.ศ. 2509 ย้ายไปเป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจ สาขาจังหวัดอุบลราชธานีประชาชนโดยทั่วไปรู้จักนายทองมากหรือหมอลำทองมาก จันทะลือในนามหมอลำ “ภูทา” เนื่องจากนายทองมากทำหน้าที่เป็นนักจัดรายการวิทยุที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตัวเองในการพูด ซึ่งมีความแตกต่างจากนักจัดรายการทั่วไปคือ ยี่คภาษาอีสานและสอดแทรกมุกตลกในการพูดตลอดจนสอดแทรกนิทานก้อมเป็นคติและตามด้วยข่าวสารของทางราชการเพื่อให้ประชาชนได้ติดตามข่าวสารบ้านเมืองไปด้วย ในขณะที่เดียวกันก็เปิดเพลงพื้นเมืองสลับกับการโฆษณายาหม่องตรากิเลนเป็นภาษาอีสานบอกกล่าวในการใช้ว่า “ยาหม่องตรากิเลนใช้ ภูทา ทาภู ภูทา ทาภู เดื่อพี่น้องเดื่อ” เป็นประจำจนทำให้ประชาชนเรียกนายทองมากกว่าหมอลำภูทาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2511 ได้ลาออกจากบริษัท โอสดสภาเด็กเฮงหนู จำกัด แล้วมาจัดตั้งสำนักงานหมอลำใช้ชื่อว่า “สำนักงานหมอลำภูทาบริการ” โดยรวบรวมเอาศิลปินหมอลำกลอน และหมอลำหมู้คณะต่าง ๆ มาอยู่ในสังกัดเป็นจำนวนมากเพื่อให้บริการกับประชาชน โดยได้เช่าเวลาเพื่อจัดรายวิทยุในการโฆษณาหมอลำทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ป.ช.ส. อุบลฯ ว.ป.ถ. 6 และสถานีวิทยุกระจายเสียง 08 ในการจัดทำรายการก็ยังใช้ชื่อเดิมเหมือนกับที่จัดให้บริษัท โอสดสภาเด็กเฮงหนู แต่ที่แตกต่างกันออกไปคือนำเอาหมอลำกลอน หมอลำหมู้มาลำออกอากาศทำให้ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างมาก กิจการสำนักงานหมอลำมีความเจริญก้าวหน้าและมีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นตามลำดับ

พ.ศ. 2514 นายทองมาก จันทะลือ ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนหมอลำขึ้นชื่อโรงเรียน ศิลปินศึกษา ที่บ้านหาดสวนยา เลขที่ 14 หมู่ที่ 14 ตำบลค้ำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี มีจุดมุ่งหมายเพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับหมอลำให้กับศิลปินหมอลำและผู้ที่สนใจ ต้องการเรียนหมอลำได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องหมอลำให้แก่ลูกศิษย์จำนวนมากทั้งชายและหญิงรวมทั้ง สอนหมอลำกลอน หมอลำเรื่องต่อกลอน หมอลำเพลินมีลูกศิษย์ที่เรียนจบไปแล้วและประกอบ อาชีพหมอลำในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศจำนวนมากกว่า 1,000 คน หมอลำหมู่ที่เคยฝึกหัดให้ มาแล้วมีจำนวน 280 คณะ

จากความรู้ความสามารถในด้านการถ่ายทอดจนการรักษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านของ นายทองมาก จันทะลือ ทำให้ได้การยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็น ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น สาขาหมอลำ พ.ศ. 2528 และ พ.ศ. 2529 ได้รับการยกย่องจากสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ (สาขาหมอลำ)

2. ชนะเลิศการประกวดหมอลำที่จังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2500 ได้รับเงินรางวัลจำนวน 150 บาท และถ้วยรางวัลเกียรติยศจาก ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

3. ชนะเลิศการประกวดหมอลำถิ่นสามัคคี สหกรณ์อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น องค์กรที่จัดการประกวดหมอลำครั้งนี้คือ สหกรณ์การเกษตร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

4. ชนะเลิศการประกวดหมอลำกลอนคู่ที่ทุ่งค้ำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี วันที่ 13 เมษายน 2510 องค์กรที่จัดการประกวดคือเทศบาลอำเภอวารินชำราบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านอีสาน

5. ชนะเลิศการประกวดหมอลำคู่ งานสงกรานต์ที่ทุ่งค้ำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จัดขึ้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2511 เทศบาลอำเภอวารินชำราบเป็นผู้จัด

6. ชนะเลิศการประกวดหมอลำคู่ งานสงกรานต์ที่ทุ่งค้ำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เทศบาลอำเภอวารินชำราบเป็นผู้จัดการประกวด ในวันที่ 13 เมษายน 2513 ได้รับถ้วยเกียรติยศเป็นรางวัลชนะเลิศติดต่อกันมา 3 ปีซ้อนคือ พ.ศ. 2510, 2511, 2513 ดังนั้น เพื่อให้ศิลปินคนอื่น ๆ ได้รับรางวัลบ้างจึงตัดสินใจไม่เข้าประกวดแข่งขันในงานนี้อีก

ด้านการเมืองและสังคม

นายทองมาก จันทะลือ ถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทในด้านการเมืองและสังคมเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากชีวิตที่ผ่านการเป็นหมอลำมาตั้งแต่ พ.ศ. 2491-2550 หมอลำทองมากเป็นผู้ที่มี บทบาทด้านการเมืองและสังคมดังนี้

ด้านการเมือง นายทองมาก จันทะลือหรือหมอลำภูทา ผ่านการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือที่เรียก “นักการเมือง” โดยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อ

พ.ศ. 2512-2514 รวมระยะเวลาที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ปี 9 เดือน เนื่องจากการยุบสภาของรัฐบาลสมัยนั้น ปัจจัยที่ทำให้หมอลำทองมากสนใจในด้านการเมืองเพราะจากที่ได้ไปทำการแสดงในงานเข้าภาพต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานทำให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของพี่น้องชาวอีสานที่มีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ในประเทศ จึงมีแนวความคิดอยากจะเป็นตัวแทนของประชาชนเป็นปากเป็นเสียงในสภาเพื่อแก้สภาพปัญหาให้กับพี่น้องชาวอีสาน จึงลงสมัครรับเลือกตั้งในนามผู้สมัครอิสระจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีผู้ลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในครั้งนั้นถึง 65 คน ในขณะจังหวัดอุบลฯให้มีผู้แทนได้ 9 คน (ทองมาก จันทะลือ 2549: สัมภาษณ์)

นายทองมาก จันทะลือ ได้รับความไว้วางใจจากพี่น้องชาวอุบลราชธานีเลือกตั้งให้เป็น “ผู้แทน” เป็นลำดับที่ 5 เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันทรงเกียรติเมื่อปี พ.ศ. 2512 วิธีการหาเสียงจะตระเวนแสดงหมอลำด้วยตนเองตามหมู่บ้านต่าง ๆ ใช้เงินในการหาเสียงเพียง 12,000 บาท โดยไม่มีหวัคະແນ ในช่วงการหาเสียงก็ทำได้เพียง 8 อำเภอเท่านั้นเนื่องจากมีเวลาในการหาเสียงเพียง 3 เดือน ประกอบกับการล่าหาเสียงนั้นได้รับความสนใจจากพี่น้องเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลอนลำที่ใช้หาเสียงแต่ละกลอนจะสะท้อนถึงความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของพี่น้องชาวอีสานทำให้การหาเสียงเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะชาวบ้านจะขอฟังลำตลอดจึงไม่ได้ไปพบกับพี่น้องชาวอุบลฯทุกอำเภอ (จังหวัดอุบลราชธานีขณะนั้นมี 17 อำเภอ) ถึงแม้ว่านายทองมากจะไม่ได้ไปพบปะหาเสียงกับพี่น้องชาวอุบลราชธานีในทุกอำเภอ หากแต่พี่น้องชาวจังหวัดอุบลฯ รู้จักหมอลำทองมากด้วยการที่เป็นหมอลำใหญ่ เป็นโฆษกหมอลำจัดรายการวิทยุหลายสถานีมีชื่อเสียงโด่งดัง ทำให้สามารถรับฟังได้ทั่วทั้งจังหวัดในฐานะเป็นสื่อที่เข้าถึงชาวบ้าน ทำให้ประชาชนในภาคอีสานรู้จักชื่อเสียงหมอลำทองมากเป็นอย่างดีและมอบความไว้วางใจให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. 2512

ด้านสังคม นายทองมาก จันทะลือ เป็นโฆษกหมอลำนักจัดรายการวิทยุเพื่อสังคม ตั้งแต่ พ.ศ. 2501 – 2544 เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่นสาขาหมอลำ พ.ศ. 2528 เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาหมอลำ พ.ศ. 2529 เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา “ศูนย์วิชาภาษาไทย” จังหวัดอุบลราชธานี ในวันที่ 3 ตุลาคม 2537 เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี) เป็นผู้ที่มีเกียรติคุณทางวัฒนธรรมของชาวอุบลฯ ระหว่าง พ.ศ. 2528-2534 เป็นผู้ที่ถูกศุนในการช่วยเหลือสังคมให้เกิดประโยชน์โดยรวม โดยได้ใช้ความรู้ความสามารถที่ตนมีในการช่วยเหลือสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือหน่วยงานราชการ ตัวอย่างเช่น แต่งกลอนลำอีสานไม่กินปลาดิบในการรณรงค์ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข แต่งกลอนลำรณรงค์โรคเอดส์ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงพร้อมรู้จักพิษภัยของโรคเอดส์ แต่งกลอนลำรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงการที่ไม่รู้หนังสือกับหน่วยงานการศึกษา นอก

โรงเรียน แต่งกลอนลำร่วมมณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจสิทธิของตนเองในระบอบประชาธิปไตย มณรงค์ให้ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทน ตลอดจนมณรงค์ให้ประชาชนต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงของนักการเมือง เป็นต้น

นายทองมาก จันทะลือ เป็นผู้ที่มีความสำคัญกับสังคมเป็นอย่างมาก นอกจากจะให้ความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนดังกล่าวแล้ว ยังได้เผยแพร่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งในและต่างประเทศ เช่น ได้เดินทางไปเผยแพร่วัฒนธรรมไทยที่สหพันธรัฐเยอรมันพร้อมด้วยคณะหมอลำ ที่นครแฟรงเฟิร์ต นครเบอร์ลิน เมืองสตูตการ์ต (stuttgart) เมืองนูเรมเบิร์ก ระหว่างวันที่ 22 มีนาคมถึงวันที่ 12 เมษายน 2538 (ทองมาก จันทะลือ 2550: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้แล้วนายทองมาก จันทะลือ ยังเป็นนักสังคมสงเคราะห์ในการช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น สร้างบ้านพักญาติผู้ป่วยให้มีที่พักหลับนอนได้ฟรีที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์จังหวัดอุบลราชธานี หาเงินบำรุงวัดหรือทอดกฐินสมทบทุนส่งเสริมศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเกือบทุกปี เป็นอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย แจกของบรรเทาความเดือดร้อนเนื่องจากน้ำท่วม เป็นกรรมการประกวดเพลงพื้นบ้าน ตลอดจนเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ตามความสามารถและประสบการณ์ที่ตนมี

เกียรติคุณที่ได้รับ

1. ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย ชั้น 3 ชื่อ ตริตาภรณ์ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2513
2. ได้รับรางวัลดีเด่นการผลิตผลงานเพื่อเยาวชน ประเภทสื่อชาวบ้าน ได้รับโล่เกียรติยศจาก พลเอกเสริม ณ นคร ประธานคณะกรรมการส่งเสริมและประชาชนเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2524
3. นายทองมาก จันทะลือ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่นประจำปี 2528 สาขา ศิลปะการแสดง (หมอลำ)
4. นายทองมาก จันทะลือ ได้รับการเชิดชูเกียรติจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการให้เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ประจำปี 2529
5. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมวิทยาลัยครูอุบลราชธานี (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี) และหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดอุบลราชธานี ยกย่องให้นายทองมาก จันทะลือ เป็นผู้มียุทธคุณทางวัฒนธรรมของชาวอุบลฯ ระหว่าง พ.ศ. 2528-2534

6. ได้รับพระราชทานเหรียญกาชาดสมนาคุณ ชั้น 2 จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2532

7. นายทองมาก จันทะลือ ได้รับเกียรติจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการเชิดชูเกียรติให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นในการอนุรักษ์มรดกไทย ด้านภาษาและวรรณกรรมไทย ได้รับเกียรติบัตรและโล่เกียรตินิยมจากนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในวันพุธที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2537

8. ได้รับเกียรติแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา “ศูนย์วิชาภาษาไทย” จังหวัดอุบลราชธานีในวันที่ 3 ตุลาคม 2537

9. ได้รับเกียรติเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี)

10. ได้รับพระราชทาน เข็มเกียรตินิยมอนุรักษ์มรดกไทยประจำปี 2537 ณ ศาลาศิติศาลัยสรุปประวัติ นายทองมาก จันทะลือ นายทองมากเกิดในครอบครัวชาวนามีฐานะความเป็นอยู่ยากจนมีพี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกันทั้งหมด 8 คน เกิดที่บ้านชีท่าม่วง ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น และย้ายไปกับครอบครัวที่บ้านป่าคูน้อย หมู่ที่ 13 ตำบลโนนเพ็ก อำเภอเมืองจตุรพักตรพิมาน จังหวัดขอนแก่น แต่งงานกับนางสาวบัวพันธ์ น้อยดี เป็นชาวตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีบุตรธิดาร่วมกันทั้งหมด 5 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 2 (ปัจจุบันอยู่ที่บ้านเลขที่ 156 บ้านแมค หมู่ที่ 5 ตำบลศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี) เริ่มเรียนอาชีวหมอลำเมื่ออายุประมาณ 12 ปี ใช้เวลาเรียนลำประมาณ 7 ปี กับอาจารย์หมอลำ 7 ท่าน เริ่มทำการแสดงในงานต่าง ๆ เมื่ออายุประมาณ 20 ปี และมีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นตามลำดับจากการชนะเลิศในการประกวดหมอลำกลอนหลายครั้ง ได้เป็นผู้จัดการบ้านพักทัมใจของบริษัทโอสธสภาเด็กเสงหยู (บริษัทขายยาหม่องตรากิเลน) เป็นโฆษกนักจัดรายการวิทยุหมอลำให้กับบริษัทดังกล่าวระหว่าง พ.ศ. 2501-2511 อยู่หลายสถานีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชาชนในภาคอีสานได้รู้จักนายทองมากในนามหมอลำภูทา เนื่องจากเวลาจัดรายการวิทยุจะเปิดเพลงพื้นเมืองสลับกับการโฆษณายาหม่องตรากิเลนเป็นภาษาอีสานบอกกล่าวในการใช้ว่า “ยาหม่องตรากิเลนใช้ ภูทา ทาภูทา ทาภู เคื้อพี่น้องเคื้อ” เป็นประจำ ทำให้ประชาชนชาวอีสานเรียกนายทองมากว่าหมอลำภูทาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2511 ได้ลาออกจากบริษัทโอสธสภาเด็กเสงหยู จำกัด แล้วมาจัดตั้งสำนักงานหมอลำใช้ชื่อว่า “สำนักงานหมอลำภูทาบริการ” ที่จังหวัดอุบลราชธานี รวบรวมเอาศิลปินหมอลำกลอน และหมอลำหมู่คณะต่าง ๆ มาอยู่ในสังกัดเป็นจำนวนมากเพื่อให้บริการกับประชาชน จัดรายการวิทยุในการโฆษณาหมอลำทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ป.ช.ส. อุบลฯ ว.ป.ถ. 6 และสถานี

วิทยุกระจายเสียง 08 ทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับของสังคมชาวอีสานโดยทั่วไป โดยเฉพาะพี่น้องชาวอุบลราชธานีได้เลือกให้นายทองมาก จันทะลือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. 2512 นายทองมาก จันทะลือ ได้อุทิศตนทำคุณประโยชน์แก่สังคมจนได้รับเกียรติคุณจากหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่น สาขาหมอลำ พ.ศ. 2528 และ เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขากาพย์ (หมอลำ) พ.ศ. 2529

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้น เป็นท้องถิ่นที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านานไม่ว่าจะเป็นอารยธรรมด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงค่านิยมของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี และอีสานยังมีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีสำคัญ คือ หมอลำ หมอลำเป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองที่มีคุณค่าตลอดจน มีอิทธิพลต่อประชาชนชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ทำให้ความบันเทิง ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน สอดแทรกความรู้ความคิด องค์กรความรู้ใหม่ ๆ นำเสนอแนวคิดในด้านต่าง ๆ ตลอดจนแนวคิดทางการเมืองสื่อออกไปให้กับผู้ชมได้เป็นอย่างดี หมอลำมีหลายประเภท เช่น หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำผญา หมอลำเกี่ยว หมอลำชิงชู้ หมอลำสามเกลอ หมอลำหมู่ หมอลำเพลิน หมอลำซิ่ง เป็นต้น แต่ละประเภทของหมอลำมีลักษณะแตกต่างกันดังนี้ (คำเก่ง บัวใหญ่ 2550: สัมภาษณ์)

- หมอลำพื้น บางที่เรียกว่า ลำเรื่อง หรือลำนิทาน เป็นการเล่านิทาน เช่น นิทานปรัมปรา หรือนิทานประวัติศาสตร์ แต่ที่นิยมมากที่สุดคือนิทานชาดก ใช้ผู้ลำเพียงคนเดียว ใช้แคนสายใหญ่หรือสายน้อย สอดคล้องกับระดับเสียงสูงต่ำของผู้ลำ (ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม)

- หมอลำกลอน เป็นการพัฒนามาจากลำพื้น มีแคนเป็นเครื่องดนตรีเอก เป็นการร้องโต้ตอบกันเป็นคู่ระหว่างชาย-หญิง มีการถามตอบปัญหาเอาแพะชนะกันอย่างจริงจัง หมอลำแต่ละคนก็มีกลอนของตัวเองที่เรียกว่า กลอนสาด กลอนท่า หรือกลอนคำ เพื่อให้คู่ต่อสู้ได้ใช้กลอนลำได้ตอบ หากฝ่ายใดไม่สามารถโต้ตอบได้ถือว่าไม่มีความรู้ความชำนาญในการลำ และต้องกลับไปพัฒนาปรับปรุงตลอดจนหาวิธีที่จะแต่งกลอนลำให้สามารถต่อสู้ในการแสดงเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้ชมในการแสดงครั้งต่อไป

- หมอลำผญา เป็นการลำเกี่ยวพาราสิกข์ของหนุ่มสาว โดยใช้บทกลอนพิเศษที่เรียกว่า ผญา (มาจากคำว่า ปรัชญา / ปัญญา ในภาษาบาลีสันสกฤต) เป็นบทกลอนที่แฝงด้วยปัญญาในการคิดเกี่ยวพาราสิกข์ เรียกว่า การเว้าผญา

- หมอลำเกี่ยว พัฒนาต่อมาจากหมอลำกลอนโดยมีการประยุกต์กลอนลำเกี่ยวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทเกี่ยวพาราสิหรือที่เรียกว่าเกี่ยวเกมหยอกระหว่างชาย-หญิง

- หมอลำชิงชู้ ต่อเนื่องมาจากหมอลำเกี่ยว แต่เพิ่มหมอลำชายอีก 1 คน เป็นการลำเพื่อแย่งชิงคนรัก ต้องการทางเอาชนะคู่แข่งให้ได้

- หมอลำสามเกลอ ต่อเนื่องมาจากหมอลำชิงชู้โดยเพิ่มหมอลำชายอีก 1 คน

- หมอลำหมู มาจากหมอลำพื้นที่เพิ่มผู้ลำมากขึ้น เล่นเป็นเรื่องราวโดยให้คนแสดงเป็นตัวละครต่างๆ แต่งกายให้มีลักษณะตัวละครนั้น ๆ บ้างเรียกว่า หมอลำเวียง หรือหมอลำเรื่องต่อกลอน เป็นการแสดงที่เคร่งครัดต่อวิธีการแสดงและบทบาทที่สุด

- หมอลำเพลิน เป็นหมอลำหมูอีกชนิดหนึ่งแต่เป็นทำนองที่เย็นเยือกเป็นลำทางยาว มาใช้ทำนองที่ตลกตลกเร้าใจ ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นสำคัญ ใช้เครื่องดนตรี พิณ แคน และกลองซุด เป็นหลัก ต่อมาพัฒนามาใช้วงดนตรีลูกทุ่งประกอบแทน นิยมใช้กลอนตลาดหรือกลอนแทรก ตามความสามารถและเขาวนปัญญาของผู้แสดง

- หมอลำชิง พัฒนามาจากหมอลำกลอนมีการนำดนตรีหลายอย่างเข้ามาบรรเลง ส่วนการลำยังเป็นเหมือนลำกลอนคือมีฝ่ายชาย 1 คน ฝ่ายหญิง 1 คน หากแต่มีลีลาการลำที่เร้าใจมากขึ้น โดยการประยุกต์เอาเพลงลูกทุ่งสมัยนิยมเข้ามาเสริมในการแสดงตลอดจนมีนักเดินเพิ่มมาด้วยเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินของผู้ชม (ลำชิงบางคณะอาจมีหมอลำชาย-หญิงมากกว่า 1 คน เรียกว่า หมอลำชิงวงใหญ่)

ปัจจุบันหมอลำที่กล่าวมาข้างต้นบางประเภทก็ไม่ได้ได้รับความนิยมตัวอย่าง เช่น หมอลำพื้น หมอลำผญา หมอลำเกี่ยว หมอลำชิงชู้ หมอลำสามเกลอ เนื่องจากรูปแบบการแสดงไม่ปรับเปลี่ยนจึงไม่เป็นที่นิยมของประชาชนชาวอีสาน ส่วนหมอลำที่ยังได้รับความนิยมจากอดีตถึงปัจจุบันนั้น มีหมอลำเพลิน หมอลำหมู ลำชิงและหมอลำกลอน เพราะได้มีการปรับเสริมรูปแบบการแสดงเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของชาวอีสาน ตลอดจนแสวงหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการแสดง เพื่อให้อยู่คู่กับอีสาน หมอลำเหล่านี้แม้จะมีความสามารถในการแสดง (ยกเว้นหมอลำกลอน) แต่ก็มีส่วนน้อยหรืออาจไม่มีเลยที่จะมีความรู้ความสามารถในการแต่งกลอนลำ เพราะการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำนั้นต้องอาศัยความรู้ ความสามารถทั้งศาสตร์และศิลป์ เนื่องจากกลอนลำก็คือการแสดงแนวคิดต่าง ๆ ของหมอลำที่ต้องการสื่อออกไปให้ประชาชนชาวอีสานได้รับรู้ข่าวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย หมอลำแม้จะมีหลายประเภท แต่ที่มามีความรู้ ความสามารถในการแต่งกลอนลำนั้นคือหมอลำกลอน (เฉชา นิตอินทร์ 2550: สัมภาษณ์)

หมอลำกลอน ถือได้ว่ามีอาวุโสมีความเป็นเอกรอบด้าน กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการแต่งหรือประพันธ์กลอนลำ (กลอนลำคือ บทกลอนหรือคำกลอนที่ใช้สำหรับ

“ลำ” “ขับร้อง”) กลอนลำเป็นการแสดงแนวคิดในด้านต่าง ๆ ตลอดจนแนวคิดทางการเมืองของหมอลำกลอน ที่ต้องการสื่อสารสู่ประชาชนชาวอีสาน ไม่ว่าจะเป็แนวคิดเกี่ยวกับระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นโยบายของรัฐบาลในการบริหารประเทศ ตลอดจนการรณรงค์ในการหาเสียงเลือกตั้ง แต่ครั้งของนักการเมืองอีสานในสมัยต่าง ๆ ล้วนใช้หมอลำกลอนที่มีความรู้ความสามารถ และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการขับกล่อม เนื่องจากหมอลำกลอนเป็นผู้มองเห็นโอกาสที่ไกลรู้จักประมวลเหตุการณ์ความเป็นไปและ แนวโน้มของสังคมตลอดจนทิศทางทางการเมืองเพื่อนำเสนอเรื่องราวในลักษณะ เนะ บอก เตือน ให้ประชาชน ชาวอีสานได้รับทราบ

หมอลำกลอนไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในลักษณะดังกล่าว หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น และทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน เนื่องจากหมอลำกลอนมีเอกลักษณ์เฉพาะ คือ เป็นผู้ที่ซุ่มเสียดี มีความจำเป็นเลิศ มีบุคลิกดี และต้องศึกษาค้นคว้าอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่จะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย หมอลำกลอนจึงมีส่วนช่วยเหลือทางราชการในฐานะเป็นสื่อที่เข้าถึงชาวบ้านและเป็นผู้ให้ข่าวสารความรู้ความคิดแก่ประชาชน มีส่วนร่วมกับรัฐบาลสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่อง การเมือง เรื่องนโยบายของ รัฐบาล เช่น เตือนภัยที่เกิดขึ้นแก่ชุมชน รณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้นำ ประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล และเป็นภาระเผยแพร่บอกกล่าวให้ผู้ฟังได้เข้าใจเหตุการณ์ความเป็นไปทางการเมือง เป็นต้น (เสงี่ยม บึงไสย์ 2533: 183)

จึงกล่าวได้ว่า หมอลำกลอน เป็นศิลปะแขนงหนึ่งมีอิทธิพลต่อชาวอีสานเป็นอย่างมาก เพราะให้ความรู้ นำเสนอความบันเทิงหรือด้านอื่น ๆ หมอลำกลอนไม่เพียงแต่มีความรู้ความสามารถในการแสดงหรือขับกล่อมให้ได้รับความรื่นเริงเท่านั้น หากแต่ยังใช้กลอนลำเป็นแนวคิดในการสร้างทัศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมให้กับคนในสังคมแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี

นายทองมาก จันทะลือ หรือที่ชาวอีสานเรียกกันว่า “หมอลำภูทา” นับเป็นศิลปินหมอลำกลอนเอกชั้นปราชญ์ในด้านการลำและการแต่งกลอนลำ เป็นหมอลำที่มีประวัติและผลงานที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากว่ามีชีวิตที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถรอบด้านในการแต่งกลอนลำ ประกอบกับมีไหวพริบฉับไวในการคิดค้นที่จะสื่อแนวคิดในด้านต่าง ๆ ออกมาในกลอนลำ ทั้งด้าน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสาร ทันท่วงทีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง พร้อมทั้งเป็นหมอลำที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ของชาวอีสานเนื่องจากใช้กลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมสื่อออกไปสู่ประชาชนอย่างแพร่หลาย ตัวอย่าง เช่น แนวคิดทางการเมืองเกี่ยวกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ที่กล่าวถึงในระบอบการปกครอง

ดังกล่าว เป็นระบอบที่ทำให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนในการแสดงออกในทางการเมือง ดังนั้นประชาชนจึงควรส่งเสริมให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตลอดไป แนวคิดทางสังคมเกี่ยวกับการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ ที่กล่าวถึงพิษภัยในการกินปลาดิบว่าประชาชนชาวอีสานควรตระหนักถึงพิษภัยของการกินปลาดิบที่ทำให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ในตับ และเกิดโรคมะเร็งในตับและยังมีโรคอื่น ๆ ตามมา จึงควรบริโภคให้ถูกสุขลักษณะโดยการทำสุกเสียก่อน เช่น การต้มหนึ่ง ปิ้ง หมก เผา เป็นต้น แนวคิดเกี่ยวกับการต่อต้านโรคเอดส์ ที่กล่าวถึงโทษของโรคเอดส์ หากใครเป็นแล้วจะต้องเสียชีวิตทั้งหมดเพราะไม่มียารักษาให้หายขาดได้ นอกจากนี้ยังบอกวิธีป้องกันอันตรายที่เกิดจากโรคเอดส์ว่าควรจะทำอย่างไร แนวคิดเกี่ยวกับการรณรงค์คนไทยควรรู้หนังสือ ที่กล่าวถึงผลเสียของการไม่รู้หนังสือจะต้องเป็นผู้ที่ถูกสังคมเอารัดเอาเปรียบแทบทุกวิถีทาง ไม่ว่าจะไปทำอะไรที่ไหนอย่างไรย่อมไม่รู้เรื่องกับคนอื่น ๆ ทำให้ไม่รู้เท่าทันคนในสังคม ดังนั้นต้องหาช่องทางให้ตนเองมีความรู้โดยการเรียนหนังสือ เพื่อจะไม่ต้องถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม ตลอดจนจนช่วยในการรณรงค์ให้ประชาชนรู้จักหาความรู้จากการศึกษานอกโรงเรียน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสไปศึกษา เพื่อให้ประชาชนทุกระดับสามารถเข้าไปเรียนรู้อะไรต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมจึงเป็นโอกาสที่ดีของประชาชนในการศึกษา เป็นต้น

บทบาทล่ากลอนของ นาย ทองมาก จันทะลือ ที่สื่อสารถึงประชาชนนั้น ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะแนวคิดทางสังคมเกี่ยวกับการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบทำให้ผู้ป่วยลดลงอย่างเห็นได้ชัด นายทองมาก จันทะลือ ไม่เพียงใช้กลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองสื่อสารถึงประชาชนเพียงเท่านั้น ท่านยังใช้ความรู้ความสามารถที่มีในการช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจนเป็นที่รู้จักของชาวอีสานอย่างแพร่หลาย ทำให้ท่านได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2512 โดยหาเสียงด้วยตนเองในฐานะเป็นสื่อที่เข้าถึงชาวบ้าน ใช้เงินหาเสียงเพียง 1,2000 บาทโดยไม่มีหัวหน้าคณะในการหาเสียง และได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นศิลปินพื้นบ้านดีเด่น สาขาหมอลำ พ.ศ. 2528 และ พ.ศ. 2529 ได้รับการยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาหมอลำ ดังคำประกาศเกียรติคุณจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติตอนหนึ่งว่า (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2529)

“นายทองมาก จันทะลือ เป็นศิลปินหมอลำที่มีผลงานการแสดงดีเด่น เป็นที่รู้จักและยอมรับกันทั่วไปในภาคอีสาน ได้ศึกษาการเรียนหมอลำจากครูหมอลำหลายท่านด้วยความอดสาหะและใฝ่รู้ จนสามารถชนะเลิศการประกวดหมอลำหลายครั้ง ในการแสดงหมอลำแต่ละครั้งได้พยายามสอดแทรกวิชาความรู้เป็นคติให้ประชาชนได้ข้อคิดนำไปปฏิบัติ ตลอดจนรณรงค์การรู้หนังสือ

สนับสนุนนโยบายของรัฐไปด้วย จนได้รับรางวัลดีเด่นการผลิตผลงานเพื่อเยาวชนประเภทสื่อชาวบ้าน ได้อุทิศตนเพื่องานสังคมโดยตลอด เป็นวิทยากรพิเศษบรรยายเกี่ยวกับถ่ายทอดการเล่นหมอลำ ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสานให้แก่ลูกศิษย์มากกว่า 300 คณะทั่วภาคอีสาน นับว่านายทองมาก จันทะลือ เป็นศิลปินหมอลำที่สมควรยกย่องไว้ในฐานะศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ”

ผู้วิจัยเห็นว่า จากแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ หรือหมอลำภูทา ที่สื่อออกไปในกลอนลำจนประสบกับผลสำเร็จอย่างสูงในอาชีพหมอลำ เป็นที่น่าสนใจให้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 2.2 เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ
- 2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังนี้

- 3.1 ศึกษาชีวิตของนายทองมาก จันทะลือ ตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคมของนายทองมาก จันทะลือ
- 3.2 ศึกษาเนื้อหาสาระของกลอนลำที่สะท้อนถึงแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของ นายทองมาก จันทะลือ (เฉพาะกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม)
- 3.3 ศึกษาผลกระทบจากการแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ของนายทองมาก จันทะลือ

4. ข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ มีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือก เฉพาะกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เด่น ๆ มาทำการศึกษาวิจัยจำนวน 15 กลอนลำ

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

- 5.1 หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการลำ (ขับร้อง) และการแสดง
- 5.2 หมอลำกลอน หมายถึง หมอลำทองมาก จันทะลือ ที่มีความรู้ความสามารถในการท่องจำและมีความสามารถในการแสดงตลอดจนความชำนาญในการแต่งกลอนลำ
- 5.3 กลอนลำ หมายถึง กลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ ที่แต่งหรือประพันธ์ขึ้นมาเพื่อใช้ในการเป็นสื่อแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมสู่ประชาชนชาวอีสาน
- 5.4 แนวคิด หมายถึง การแต่งกลอนลำของนายทองมาก จันทะลือที่ประมวลเอาสาระในการแต่งกลอนลำด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อใช้เป็นสื่อไปสู่ประชาชนในภาคอีสาน
- 5.5 อีสาน หมายถึง ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 85 ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานที่สามารถพูดและฟังภาษาลาวอีสาน (ไทยลาว) ได้อย่างชัดเจน
- 5.6 ภาษาลาวอีสาน หมายถึง ภาษาดั้งเดิมของประชาชนภาคอีสานใช้ในการสื่อสารมีสำเนียงเป็นภาษาลาวอีสานและคล้ายกับภาษาไทยภาคกลาง
- 5.7 แนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของนายทองมาก จันทะลือ หมายถึง การแต่งหรือประพันธ์กลอนลำของนายทองมากจันทะลือ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ทำให้ทราบความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ นายทองมาก จันทะลือ ใช้กลอนลำเป็นสื่อแนวคิดทางการเมืองและสังคมไปสู่ประชาชนในภาคอีสาน
- 6.2 ทำให้ทราบเนื้อหาสาระแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่สะท้อนออกมาจากกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ
- 6.3 ทำให้ทราบผลกระทบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจากการแต่งกลอนลำของ นายทองมาก จันทะลือ ที่ใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่สู่ประชาชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมกิจการพลเรือนทหารบก (2527) *แนวคำบรรยายนโยบาย 33/23 และ 66/25 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข)* ชุด ชส. (ฉก) บก.ทบ. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ ป. สัมพันธ์พาณิชย์
- กองคดีวรรณคดีและประวัติศาสตร์ (2521) *กรมศิลปากร การละเล่นพื้นเมืองภาคอีสาน หมอลำหมอแคน กรมศิลปากรจัดพิมพ์*
- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2523) *อีสานเมื่อวันวาน* กรุงเทพมหานคร กรองแก้วการพิมพ์
- เครือวัลย์ ปัญญาณี (2529) “หมอลำกลอน” *วารสารอีสานศึกษา* 3, 1 (กันยายน): 75-80
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2520) *ของดีอีสาน* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ศาสนา
- _____ (2521) *วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน อีสานคดี* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ไพศาลศิริ
- จารุวรรณ ธรรมวัตร *คดีชาวบ้าน มหาสารคาม เอกสารทางวิชาการศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ม.ป.ป.*
- _____ *เพลงพื้นเมืองอีสาน มหาสารคาม สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ม.ป.ป.*
- (2530) “รายงานการวิจัยบทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ” สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม ม.ป.ป.
- (2540) “ภูมิปัญญาหมอลำเอกความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญหาทางหมอลำในปัจจุบัน” *อาศรมวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*
- จิตนภา ทุนเจริญ ร.ค.อ.หญิง (2529) “อุดมการณ์ประชาธิปไตยของอาจารย์โรงเรียนเตรียมทหาร” *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- จิรโชค วีระลัย สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และ สุรพันธ์ ทับสุวรรณ (2542) *รัฐศาสตร์ทั่วไป* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- จุมพล รอดคำดี และคณะ (2521) “สำรวจสื่อพื้นเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” *ผลงานวิจัยลำดับที่ 9 คณะนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* หน้า 20-39
- จุมพล หนีพานิข (2549) *ยุทธศาสตร์การพัฒนาของไทยภายใต้แผนพัฒนาประเทศ* ประมวลสาระชุดวิชา กระบวนการพัฒนาและทางเลือกสาธารณะ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 11-12

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2516) “หมอลำ” ว.ค. มหาสารคาม 1, 1 (มิถุนายน-สิงหาคม): 87-88
 (2525) “ลำคอนสวรรค์” อีสานศึกษา 1, 1 (พฤศจิกายน): 5-14
- _____ (2526) *ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสาน ภาควิชาดุริยางค์ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม*
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และประนุช ทรัพย์สาร (2525) *กบฏชาวนา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย*
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2524) *ประชาธิปไตยสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย* กรุงเทพมหานคร ดวงดีการพิมพ์
- _____ (2539) *ไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย* กรุงเทพมหานคร สุขุมและบุตร จำกัด หน้า 1-3
- ชาติชาย ศิริพัฒน์ (2538) “อย่างนี้ก็มีในโลก” ร็อคแอนด์โรลเนฟเวอร์ดาย “หมอลำติดกั้ว...ปมี ดาย” ไทยรัฐ 27 เมษายน หน้า 35
- ชูชาติ หอมจันทัก (2543) “การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะ กรณีक्रमมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดปทุมธานี” วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ (2539) *การศึกษารัฐศาสตร์แนวทฤษฎีการเมือง* เอกสารการสอนชุดวิชา หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 330-332
- ทรงวิทย์ คลประสิทธิ์ (2530) “ลำทางสั้น ทางยาว ล่องโขง แล้วเฮมาแต่ใส่กัน” วารสาร ฟ้ามืองทอง 12, 139 (พฤศจิกายน): 130-141
- ทินพันธุ์ นาคะตะ (2543) *ประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหภาพสื่อและการพิมพ์
- ธโรธร ผู้ทองคำ (2545) *พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ แห่งชาติครั้งที่ 3* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 7
- _____ (2545) *สถาบันพระมหากษัตริย์* เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน้า 4-7
- นันทระวี ชันผง (2537) “ลำซิ่ง: ลำกลอนแนวใหม่ของอีสาน” วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

- บัณฑิตวงศ์ ทองกลม (2539) “ชีวิตและผลงานของหมอลำทองมาก จันทะลือ” วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- บุญกว้าง วาทโยทา (2524) *เอกสารสัมมนาเพลงพื้นบ้าน* วิทยาลัยครูมหาสารคาม
- บุญเลิศ ราโชติ (2536) *ประเพณีประจำถิ่น* เอกสารโรเนียวเขียนเล่มวิทยาลัยครู อุบลราชธานี
- ประเทือง คล้ายสุวรรณ (2528) *ร้อยกรองชาวบ้าน* กรุงเทพมหานคร สุธิสารการพิมพ์
- ปรีชา พิณทอง (2528) *ไขภายิตโบราณอีสาน* อุบลราชธานี โรงพิมพ์ศิริธรรม
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543) *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย* พิมพ์ครั้งที่
ที่ 2 กรุงเทพมหานคร บริษัทสหธรรมิก จำกัด
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2522) *วรรณกรรมการเมือง* กรุงเทพมหานคร กราฟิการ์ต
- พิมพ์ทอง ภูโสภา (2533) “ท่าพ็อนของหมอลำกลอนवादอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- ไพบุลย์ แพงเงิน (2534) *กลอนลำภูมิจัญญาของอีสาน* กรุงเทพมหานคร โอ. เอส. พรินดีงเฮ้าส์
- มหาบัณฑิต (นามแฝง) (2529) “หมอลำกับการศึกษานอกโรงเรียน” ลานข่อย 4, 3 (กุมภาพันธ์):
28-33
- มุณี พันทวี (2537) “หมอลำหมู่” งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 17 มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม อภิชาดการพิมพ์ หน้า 50-61
- ยส ฐสาร (2530) “เงาคนอีสาน” วารสารแปลก 13, 570 (มกราคม): 26-27
- วิทยากร เชียงกุล (2548) *สภาพเศรษฐกิจและสังคมกับการเมืองไทย* ประมวล
สาระชุดวิชา การเมืองการปกครองไทย สาขาวิชารัฐศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
หน้า 180-185
- วิทยา สุจริตชนารักษ์ (2539) *การทำหน้าที่ของระบบ* เอกสารการสอนชุดวิชา ระบบการเมือง
เปรียบเทียบ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช นนทบุรี สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช หน้า 193-197
- วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ สุวิทย์ ชีรศาสน์ และ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2534) “การเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมวัฒนธรรมและการพัฒนาทางการเมืองในประเทศไทยในช่วง 1950-1990”
รายงานการวิจัย กรณีศึกษาภาคอีสาน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- วิสุทธิ โพธิแท่น (2547) *การบริหารราชการแผ่นดินกับจิตวิญญาณประชาธิปไตย* ประมวลสาระ
ชุดวิชา การเมืองการปกครองไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช นนทบุรี
สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาราช หน้า 241-244

- วีระ สดสังข์ (2537) “หมอลำยุคใหม่” มติชนสัปดาห์วิจารณ์ 14, 720: 8 (มิถุนายน)
- ศิริเพ็ญ อัดไพบูลย์ (2529) “ทองมาก จันทะลือ ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น 2528 สาขาหมอลำ
จังหวัดอุบลราชธานี” วารสารวัฒนธรรมไทย 25, 5 (พฤษภาคม): 23-26
- สมบัติ จันทร์วงศ์ และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) *ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย*
กรุงเทพมหานคร บรรณกิจ
- สมัค ชินบุตร (2545) “การส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีสถานศึกษาใน
เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สมโภชน์ บรรเทา (2528) *หีบเสียงและแผ่นเสียงหมอลำจังหวัดเลย* เอกสารรายงานโครงการของ
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัยครูเลย
- สว่าง เลิศฤทธิ์ (2527) “หมอลำ การเปลี่ยนแปลงที่น่าจับตามอง” วารสารวัฒนธรรมไทย 23, 11
(พฤศจิกายน): 38-40
- สหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย (2519) *อนุสรณ์สหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย*
อุบลราชธานี อำนวยการพิมพ์
- สังคม ภูมิพันธุ์ (2536) *สื่อพื้นบ้านในการสื่อสารของชาวบ้าน พิมพ์ครั้งที่ 3 คณะศึกษาศาสตร์*
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- สาโรช บัวศรี (2520) *พื้นฐานการเมืองการปกครองไทย* หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมการฝึกหัดครู
กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2529) *เชิดชูเกียรติศิลปิน*
พื้นบ้านดีเด่น 2528 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- _____ *ศิลปินแห่งชาติ 2529 วันศิลปินแห่งชาติ 24 กุมภาพันธ์ (2530)* กรุงเทพมหานคร
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด
- สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา *รายงานการประชุมสภาผู้แทนสมัชชาสามัญ (2514)* ครั้งที่ 5-6, 12-13
มกราคม กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย
- _____ *รายงานการประชุมสภาผู้แทนสมัชชาสามัญ (2514)* ครั้งที่ 11-14 กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย
- สิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2548) “บทบาทของหมอลำในการแก้ปัญหาสังคม” วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย (2527) *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับสังคม*
หน่วยที่ 1-5 นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- สุจริต บัวพิมพ์ (2533) *แนวคิดในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปปะการทะเล่นและการแสดง
พื้นบ้านของไทย* เอกสารการสอนชุดวิชาศิลปปะการทะเล่นและการแสดง
พื้นบ้านของไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน้า 808-813
- สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532) *วรรณกรรมหมอลำ: ภาพสะท้อนชีวิตอีสานในวัฒนธรรมพื้นบ้านกรณี
อีสาน* การสัมมนาวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร บริษัท
อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด หน้า 168-209
- สุนทร อภิสุนทรางกูร (2523) *การละเล่นพื้นบ้าน ศูนย์สังคีตศิลป์* ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
- สุพรรณ ทองคล้าย (2524) “ลักษณะร้อยกรองพื้นถิ่น” วิทยานิพนธ์ อ.ม.กรุงเทพมหานคร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุวิทย์ ชีรสาคัด และคารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2541) *ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลก
ครั้งที่สองถึงปัจจุบัน* ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เสงี่ยม บึงไสย (2533) “บทบาทของล้ากลอนในด้านการเมือง” วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- เสนีย์ คำสุข (2547) *การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองและสังคม ประมวลสาระชุดวิชา
แนวคิดทางการเมืองและสังคม สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
นนทบุรี* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน้าที่ 4-12
- อเนก นาวิกมูล (2527) *เพลงนอก* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร บริษัทธรรมสาร จำกัด
- อมร รักษาสัตย์ ผู้รวบรวม (2542) *ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน
กรุงเทพมหานคร* การันต์การพิมพ์
- อุดม บัวศรี (2526) “คิดหอดหมอลำใหญ่” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2, 6
(มกราคม): 31-34
- _____ (2528) “หมอลำพื้น” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 4, 2 (สิงหาคม):
88-94
- เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) *ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ
ชาวบ้านไทย* นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- คำแก่ง บัวใหญ่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญเพ็ง โวท เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 363 ถนนบูรพา
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2550
- เดชา นิตอินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญเพ็ง โวท เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 49/2 บ้านท่าวังหิน
ซอยสรรพสิทธิ์ 9 ถนนสรรพสิทธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 7
มีนาคม 2550
- ทองมาก จันทะลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญเพ็ง โวท เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 156 บ้านแมค
หมู่ที่ 5 ตำบลศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 3, 8 มกราคม
10-13 กุมภาพันธ์ 28-29 เมษายน 2550
- ประมวท มะลิจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บุญเพ็ง โวท เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานเกษตรอำเภอ
พนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2550

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ นายทองมาก จันทะลือ

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์ นายทองมาก จันทะลือ เพื่อใช้ศึกษาวิจัย เรื่อง แนวคิดทางการเมืองและสังคมของหมอลำกลอนอีสาน: ศึกษากรณีหมอลำ ทองมาก จันทะลือ (หมอลำอุทา)

วิธีใช้ แบบสัมภาษณ์นี้ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เท่านั้น คำถามแต่ละข้อจะเลือกใช้ตามพื้นภูมิผู้ให้สัมภาษณ์ โดยแยกเป็น 5 ชุด ประกอบด้วย ชุดที่ 1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ ประวัติส่วนตัวและประวัติครอบครัว ชุดที่ 2. ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ ใช้กลอนลำเป็นสื่อ ชุดที่ 3. ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในการแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมือง และสังคม ชุดที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากการแต่งกลอนลำ ชุดที่ 5 ข้อมูลในด้านอื่น ๆ

ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวและครอบครัว

1.1 ชื่อ.....สกุล.....พ.ศ.....อายุ.....ปี

อาชีพ.....

เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... อายุ.....ปี

เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....ศาสนา.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

ภูมิลำเนาเดิม.....

อาชีพ.....

หน้าที่ทางสังคม.....

ความสามารถพิเศษ.....

1.2 บิดาชื่อ.....สกุล.....พ.ศ.....อายุ.....ปี

เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....ศาสนา.....

ภูมิลำเนาเดิม.....

อาชีพ.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

1.3 มารดาชื่อ.....สกุล.....พ.ศ.....อายุ.....ปี

เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....ศาสนา.....

ภูมิลำเนาเดิม.....

อาชีพ.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้ใช้กลอนลำเป็นสื่อ

2.1 อะไรเป็นปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความสนใจในกลอนลำของท่าน

- ครอบครัว.....
- การศึกษา.....
- ศาสนา.....
- การเมือง.....
- เศรษฐกิจ.....
- สังคม.....

2.2 แรงบันดาลใจให้ท่านแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมเกิดจากอะไร

.....
.....

2.3 ท่านเคยเรียนลำกับอาจารย์หมอลำกี่คน

.....
.....

2.4 อาจารย์ของท่านมีความสนใจเกี่ยวกับการเมืองและสังคมไหม

.....
.....

2.5 คุณพ่อคุณแม่ของท่านมีส่วนทำให้ท่านเป็นหมอลำไหม

.....
.....

2.6 คุณพ่อคุณแม่ของท่านมีความสนใจในทางการเมืองไหม

.....
.....

2.7 ท่านมีความสนใจในทางการเมืองและสังคมในด้านใด

.....
.....

2.8 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในปัจจุบันมีผลต่อการใช้กลอนลำเป็นสื่อหรือไม่

.....
.....

2.9 ท่านชอบอ่านหนังสือพิมพ์ใหม่และชอบอ่านลักษณะแบบใดเป็นพิเศษ

.....
.....

2.10 ท่านชอบฟังรายการวิทยุใหม่ ถ้าท่านชอบสถานีอะไร

.....
.....

2.11 จุดมุ่งหมายในการแต่งกลอนลำที่ที่แนวคิดทางการเมืองและสังคมมีอะไรบ้าง

.....
.....

2.12 ผู้มีบทบาทในการส่งเสริมให้ท่านแต่งกลอนลำมีใครบ้าง

.....
.....

2.13 ท่านใช้เวลาแต่งกลอนลำแต่ละกลอนลำนานเท่าใด

.....
.....

2.14 ท่านชอบพูดเรื่องการเมืองกับเพื่อนใหม่และพูดในลักษณะใด

.....
.....

2.15 ท่านแต่งกลอนลำในความคิดของท่านหรือหากมีคน/หมู่คณะให้ท่านแต่ง

.....
.....

2.16 ท่านชอบพรรคการเมืองใหม่มีอะไรเป็นพิเศษและทำไม

.....
.....

2.17 ท่านสนับสนุนนโยบายพรรคหรือแนวคิดของพรรคการเมืองใดใหม่

.....
.....

2.18 การที่ท่านไปทำการแสดงหมอลำในแต่ละครั้งผู้ชมชอบลำกลอนเกี่ยวกับการเมืองและสังคมหรือไม่

.....
.....

2.19 ท่านเคยถูกข่มขู่ไม่ให้ลำกลอนลำเกี่ยวกับการเมืองในบางกลอนหรือไม่

.....
.....

2.20 เคยมีการห้ามไม่ให้ท่านลำเกี่ยวกับการเมืองและสังคมในบางสมัยไหม

.....
.....

2.21 ท่านเคยมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองไหม

.....
.....

2.22 ท่านมีความคิดอย่างไรเกี่ยวกับการเมืองและสังคมในปัจจุบัน

.....
.....

2.23 ท่านเคยพูดคุยกับลูก ๆ และภรรยาของท่านเกี่ยวกับการเมืองและสังคมบ้างไหม

.....
.....

ตอนที่ 3. ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในการแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคม

3.1 ท่านเริ่มแต่งกลอนลำเมื่อใด

.....
.....

3.2 สภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองอย่างไรที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการแต่งกลอนลำมากที่สุด

.....
.....

3.3 แนวคิดทางการเมืองและสังคมด้านไหนที่ท่านเริ่มแต่งกลอนลำ

.....
.....

3.4 การแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมท่านมีหลักและวิธีการแต่งอย่างไร

.....

.....

3.5 มีจุดเน้นในการแต่งกลอนลำอย่างไรและประชาชนจะได้อะไรจากการฟังลำกลอน

.....

.....

3.6 การแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมใช้ครูหรือใครเป็นต้นแบบ

.....

.....

3.7 กลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมของท่านมีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับการเมืองและสังคมในด้านใด

.....

.....

3.8 ช่วงเวลาที่ประชาชนให้ความสนใจกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมมากที่สุดในปี พ.ศ. อะไร

.....

.....

3.9 การแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมท่านมีความประทับใจมากที่สุดชื่อกลอนอะไร

.....

.....

3.10 กลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมประเภทใดที่ท่านนิยมแต่งมากที่สุด

.....

.....

3.11 ท่านเคยมีความคิดว่าจะแต่งกลอนลำในทางการเมืองและสังคมมาก่อนหรือไม่

.....

.....

3.12 ท่านเคยเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใหม่ถ้าเคยชื่อพรรคอะไร

.....

.....

3.13 ในการแสดงหมอลำก่อนทำการแสดงท่านเคยถามเจ้าภาพหรือผู้ชมว่าชอบกลอนลำเกี่ยวกับการเมืองและสังคมหรือไม่

.....
.....

3.14 สมัยที่ท่านเป็นเด็กท่านสนใจในการเมืองเรื่องใด

.....
.....

3.15 ท่านมีความสนใจการเมืองเรื่องใดในปัจจุบัน

.....
.....

3.16 แนวคิดดั้งกล่าวเปลี่ยนไปหรือไม่ในครั้งที่ท่านเริ่มแต่งจวบจนปัจจุบัน

.....
.....

3.17 ท่านยังคงแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมหรือไม่ถ้ามีกลอนอะไร

.....
.....

3.18 ท่านคิดว่าแนวคิดทางการเมืองและสังคมของหมอลำกลอนอีสาน จะยังคงมีอิทธิพลต่อการเมืองและสังคมในอนาคตหรือไม่อย่างไร

.....
.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากการแต่งกลอนลำ

4.1 ท่านคิดว่าการใช้กลอนลำในการสื่อสารจะทำให้ประชาชนในภาคอีสานเกิดความสนใจได้หรือไม่

.....
.....

4.2 ท่านคิดว่าการแต่งกลอนลำที่มีแนวคิดทางการเมืองและสังคมจะทำให้ประชาชนในภาคอีสานได้รับประโยชน์หรือไม่

.....
.....

4.3 เคยมีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนให้ท่านแต่งตั้งกลอนลำเพื่อใช้ในการรณรงค์ในด้านต่าง ๆ หรือไม่

.....
.....

4.4 กลอนลำของท่านมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาลไหม

.....
.....

4.5 ถ้ากลอนลำของท่านมีอิทธิพลดังกล่าวเคยมีใครนำไปปฏิบัติไหม

.....
.....

4.6 ท่านคิดว่ากลอนลำจะกลายเป็นการเมืองไหม

.....
.....

4.7 ถ้าเป็นจะมีความสำคัญมากไหม

.....
.....

4.8 ในการแสดงหมอลำท่านเลือกที่จะลำในแต่ละเข้าภาพที่เห็นว่ามี ความแตกต่างไหม

.....
.....

4.9 ท่านคิดว่ากลอนลำจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัยหรือไม่

.....
.....

4.10 ท่านคิดว่าผลจากการแต่งตั้งกลอนลำทำให้ท่านมีฐานะเปลี่ยนไปหรือไม่

.....
.....

ตอนที่ 5 ข้อมูลในด้านอื่น ๆ

5.1 ท่านคิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลกระทบต่อศิลปะการแสดงหมอลำหรือไม่

.....
.....

5.2 ท่านมีทัศนะเกี่ยวกับหมอลำกลอนในปัจจุบันอย่างไร

.....
.....

5.3 สังคมไทยที่มีแนวโน้มไปในลักษณะเป็นสังคมโลกท่านคิดว่าหมอลำกลอนยังสามารถสื่อแนวคิดทางการเมืองและสังคมเหมือนที่เคยใช้ได้ผลในอดีตได้หรือไม่

.....
.....

5.4 ข้อเสนอแนะ

.....
.....

5.5 อื่น ๆ

.....
.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ที่เก็บข้อมูล.....

สถานที่เก็บข้อมูล.....

.....
.....

ภาคผนวก ค
ตัวอย่างกลอนคำ

กลอนประชาธิปไตย

อักษรศาสตร์อักษรศาสตร์อักษรศาสตร์ หลีกเลียงเคอคุณดา อย่าเป็นควายเห็นแก่หญ้า (อย่าเห็นแก่เงิน) อย่าเป็นคุณเลกหมา (อย่าเป็นคนเห็นแก่ได้) มันผิดฮิต (จารีต) คำสอน ทั้งบ้านนี้และบ้านอื่นจงจำไว้ เอาละจ้งว่าชั้นเคอ ปัจจัยสี่ที่มนุษย์อาศัยหาเอาเข้าปาก สัตว์โลกในแผ่นดินยากเบิดทุกอย่าง ราษฎรหรือหมอชาวบ้านพ่อค้า หากิน ใฝ่กินมันทำตามหน้าที่ ผิดกับพุทธกาลรุ่นพ่อรุ่นแม่ อยู่ในน้ำปลาจะบ่อยังอุดมดีคือเก่า ปลาหลดคหมุ่นอยู่ครองปลาไหลอยู่ได้พื้น แต่สมัยรุ่นปู่แวนนี้บ่อมี ดัน ไม้่น้อยใหญ่แน่นป่าแน่นดง กะลอก (กระรอก) เตือน ใก่อ่าชะนีอ้อง โหยหวล ดงคอน ไม้บ่อมีไผ่พื้นดาก ป่าไม้แปนมดแล้วฝนกะเหียดหายเม็ด (เมื่อไม่มีป่าเหลืออยู่ฝนก็ไม่ตก) ฝนบ่อ (ไม้) ตกตามฤดูกาลเมฆฝนมีน้อย บ่อมีหยัง (ไม่มีอะไร) เหลืออีก คน โบราณแต่ก็บ่อมีดอกขายเสียง พวกผู้แทนแต่กะมาปราศรัย นโยบายแน่นแน อันหนึ่งแต่ว่าชั้นเคอ เห็นแก่ปากแก่ท้องไทบ้านราษฎร คราวสมัยจำลองดาวเรือง นางเสียง ไชยกาล จ้งชั้นละ	กำจัดการซื้อเสียงและขายเสียง ให้เคารพดารา อย่าตีเป็นจี่เข้าเห็นแก่กิน อย่าตีเป็นน้ำปลาแลกลีทธิ เขาสี (เขาจะ) ถอนทุนคืน ไ้อ์ละนอนางเอ... มนุษย์มีธาตุสี่ดินน้ำลมไฟ เกิดเป็นคนมันยากหาอยู่หากิน อาชีพหยังกะสร้างต้องกฤถุจ อาชีพหยังกะบ่อว่านายไพร่เหมือนกัน แต่ว่าทุกมือนี้ผิดเก่าคุณมัน มีอัน ใค้ผิดแน้ผมตีว่าให้ฟัง ตายแล้วกะยังเนาหมื่นอ้อเต็มหนอง บ่อตายนำหมู บ้านเมืองอุดมดีปูปลาป่าไม้ มีนกยูงอ้องแซวแวนง่า ชะนีควรวหาฟัวสะนันดงเสียงโด้ง หากว่าทุกมือนี้หัวล้านกะบ่อปาน สิทธิของเฮากะตี (เรากี้จะ) ขายกินจ้อย นับแต่มีบ่อเหลือค่างอยู่น่า พวกผู้แทนแต่กะมาหาเสียง พวกเขาฟังเขาเว้าหลักการ ใผตีแท้ เห็นแก่ปากแก่ท้องไทบ้านราษฎร หลักการ ใผตีเห็น นโยบายแน่นแน นโยบายแบบนี้เฮากะเลือกเขาไป นายเตียงศิริจันทร์ทองอินทร์ ฤทธิพัฒน์ นายเสียง ไชยกาล นายฟอง สิทธิธรรม

นายทองมาก จันทะลือ หรือว่าพ่ออุทา
 นักการเมืองสมัยนั้นเลิกกันตามระบอบ
 ถือว่าราษฎรนั้นเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
 มาสมัยเดี๋ยวนี้นี้เต็มทีแสน โหด
 จังชั้นเคื่อ โหดอุบาทหลายเล่ห์เหลี่ยมกล
 ห่อของขวัณูให้แล้วเขากะได้คอกเสียง
มันละแมน่ความเขา (เป็นเหมือนกับเขาพูด)
 สิทธิหมู่เขาเห็นบ้อ (พวกเราเห็นใหม่)
 อยู่ในน้อย ๆ มีฮอด (ทั้ง) ผงซักฟอก
 ราคาบาทคือกัน
 ไม้ขีดไฟเขากะให้แถมนำหนึ่งกล่อง
 แม่ใหญ่ถืออยู่บ้านหนองหว้า
 จากนาเกรงจะไม่ได้เหมือนเพื่อน)
 ตกชั้นใดสองชั้นเพราะลาวฟ้าวนำขัน
 ยังกะเฮจัน ๆ ปานน้ำหล่วงบน
 ต่อไปนี่เฮมาพากันสร้างวางแปลนแปนใหม่
 ใผ่ซื้อเสียงอย่าสิให้มันได้ผู้แทน
 สิทธิของเขาต้องรักษาเอาไว้
 สาธุเดื่องเงินนั้นคือพระเจ้าเฮนั่นนั้บ่นบ่อเถียง
 คมฮอดคากพูนกะได้ถ้ามันให้ระหว่างแสน
 หนึไปไหว ๆ **ไปหาใผ่บ่อพ้อ** (หาที่ใดก็ไม่พบ)
 ลักษณะแบบนี้กะมีอยู่ลมไป
 จำได้บ่อพี่น้องปีนั้นเขาเขียนชื่อใส่หนังสือ
 เป็นนำใผ่หือ (เพราะใครหรือ)ท่าน
 นี้ละฮือพ้อเป็นนำเฮนี่ละให้จำจื่อไว้ใผ่สมอง
 ยาม (เวลา) ผู้แทนมาปราศรัย
 ชุมกันแล้วใผ่กันคอกสนั่น
 เบอร์นั้นจ่ายท้อไต่
 ใผ่เสนอแนวใค่นับเอาเบ็ดเกี๋ยง
 บ่อทัน โคนถามเอาฮือให้สิบบาทก่อนบ่อ

ชื่อเสียงเพียงฟ้า
 บ่อคูกูกพี่น้องไทบ้านราษฎร
 การซื้อเสียงขายสิทธิบ่อมีสมัยนั้น
 โหดอุบาทหลายเล่ห์เหลี่ยมกล
 นายทุนหาของถ้อหลงกลน้อฮือพ้อ
 พวกนายทุนเขาละเว้า**จังจี้** (เขาพูดแบบนี้)
เฮละ (เรา) เป็นคนเอาของเขาละเป็นคนเอา
 ห่อของขวัณูมาให้มีขันใบหนึ่ง
 ราคานั้นบาทเดียวมีสบู่หนึ่งก้อน
 มีน้ำปลาทิพรสขวดท้อ โดยเด็กน้อย
 เฮนาพี่น้องพากันแย่งยาต (ฮือแย่ง) เอา
ฟ้าหลายมาแต่บ้านบ่อได้นำหมู่ (รีบกลับ
 บ่อแมน่เบ็ดแล้วบ่อเป่าฟ้าวเล่นไว
 จนว่าสิ้นลาวจี้ไทบ้านเห็นของดี
 โอเฮละนอบัดนี้บ่อ
 สะนอพี่น้องนอ
 ฉะนั้นสิทธิพี่น้องอย่าพึ่งจ่ายขายกินเคื่อ
ใผ่ (ผู้ใด) เอาเงินมาให้ถ้อว่ามันคูกูก
 อยู่ชื้อ ๆ มีผู้เอามาให้หลาย ๆ ฮอดสิกราบนอแม่
นี้ยังนอนยามเดิน (เมื่อเขาได้) เป็นผู้แทนแล้ว
 ไปนอนสิกกะอยู่กรุง
 หนังสือพิมพ์โฆษณาระกาศหาบ่อเห็นซ้ำ
 ผู้แทนพาเฮ (เรา) เสียชื่อเสียงเมืองบ้าน
คั่นบ่อเป็นนำเฮ (ถ้าไม่เป็นที่เรา)
 ให้บอกพี่น้องน้องเว้า (พูด) ต่อ ๆ กันไปเน่เคื่อ
คั่นนั่งฟังหัวจุ่ม (อย่างนั่งฟังอย่างเดียว)
 เบอร์นี้จ่ายท้อ (เท่า) นั้นเบอร์นี้จ่ายท้อนี้
 แม่ใหญ่สิลาวมักได้เอาแมน่เบ็ด
 เขาให้มาสิบบาทเสียงไว้ในลงสิื่อ
ลาวเว้าโจ่มบ่อเขา (เขาบ่น ไม่หยุด)

พ่อใหญ่โสลาวว่า (เขาพูด) ช่วยหาอินยติ
 แม่ใหญ่สีลาวว่าขอยบ่อทันได้เอา
 เจ้าอย่าเว้าให้ขอยแต่หัวล้านพ่อใหญ่โส
 ได้สิบบาทขอยบ่อพขอให้ขอยอีกแม่
 เหน็บพกเงินอยู่ไหว ๆ (ซ่อนไว้ในผ้าถุง)
 พ่อใหญ่โสเล่าป้อยให้มึงตายคับโคตรมึงเด้อ
 พ่อใหญ่โสเล่าป้อยค่าอีกชุมหมู่หาขายเสียง
 นายเขาเว้าขายเสียงคือขายชาติ

คือจั่งกูเห็นมึงใส่ไว้ในถุงเสื้อ
 เงินสองบาทนี่เงินเก่าขอยตัว (ของฉัน)
 เงินพ่อเจ้าชั้นบ้อเงินพ่อเจ้าชั้นบ้อ
 พ่อใหญ่โสกะขอให้แม่ใหญ่สีผัดคใจ
 พ้อผู้ใดเผิ่นกะฟ้าเว้ากูแล่นนำขันน้อย
 เขาประกาศอยู่โป้งโป้งขายสิทธิ์หย่าฮีห้าคำ
 คือบ่อฟังความนายลั่วสอนทุกแลงเข้า
 เขาประกาศอยู่สู้มือให้จำไว้แน่คนนา

(ที่มา กลอนลำประชารูปไทย ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2510)

กลอนภูมิพลครองเมือง

ปีนี้ตกถึงหลวงองค์พระเจ้าหมุนตัว
 บุญกุศลเพิ่นใหญ่ลือโลกโลเกียน
 ลือกันจนสนั่นเจ้าภูมิพล
 องค์เจ้าฟ้าบุญใหญ่ไพศาล
 มีอำนาจออกแผ่ทั่วท้องแหลมไทย
 ไสเยียนมีกุศลออกเยี่ยม(มีบุญบารมี)
 สบายหายโศก
 ด้วยบุญญาสมภารศีลธรรมกล้าแก่
 เป็นระเบียบทำนองกฎแผนแบบใหม่
 ว่าการในกระทรวงปรับปรุงผู้แต่ง
 กันทุก ๆ ท่าน
 ทำงานแห่งชาติ
 หลังแสดงขึ้นเป็นบ่อน ๆ (แห่ง ๆ)
 ภูมิพลแก้ไขมาหมดตลอด
 เป็นผู้นำพาจูงหนทางสว่าง
 ให้พวกคนเขาดูนำกันทุกเหล่า
 กับกาลเวลาสมัยเดี๋ยวนี้
 เดียวนี้เมืองไทยสูงเป็นวาเป็นศอก
 พวมเป็นควมมาลาจุมจีสีสอง
 พวมกำลังคนไทยมีสุขมีขึ้น
 อย่าพากันหลับเจตน์เถอะตื่นเถิด
 เขาจะต้องพร้อมกัน
 สุดชีพชีวาพากันตื่นเถิดไทยเอ๋ย
 กะต้องพร้อมกันเอาจนสุดจนช่วย
 มากันตื่นเถิดมาไทยเอ๋ยตื่นเถิดไทย
 การทางรบบทางเสี้ยวทางคางอยู่(อยู่ยงคงกะพัน)
 แต่เจ้าขุนศรีอินทราทิตย์คำแหงคำฮ้าว
 ได้เป็นปึกเป็นหางดุ่มตอมหอมไพร

องค์พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลองค์ใหม่
 ลือกันจนสะเนียบลือกันไหวหวั่น
 ถ่าน (ท่าน) ได้ตั้งเอาคนแทนต่อแทนหน่อ
 ด้วยบุญญาสมภารศีลธรรมกล้าแก่
 เลขครอบครองเมืองไทย
 ปกเกล้าเหง้าหัวให้คนไทยทุกครัว
 หวึกออกหนีจากโลกโทยใหญ่ของมาร
 เริ่มขึ้นมาตั้งแต่ระเบียบการปกครอง
 มีแต่นายใหญ่ ๆ ชั้นพระชั้นหลวง
 ตลอดทุกตำแหน่งบ่าวไพร่ในไทยให้ได้มีสืไส
 ได้ประสบพบพานในสิ่งที่มีนคติมีรัฐมนตรีไป
 ล้วนแต่คนฉลาดจิตใจใหญ่ใจเป็นกฎ
 ถ้าคนไทยเขาอ่อนการไต่งานได้
 จัดเข้ามาถึงสอดคล้องทุกวัน (ถึงปัจจุบัน)
 ชาติจึงออกได้ประกาศมาทุกรูหู
 ตั้งแต่กฎหมายเก่าสร้างบ้านเมืองมา
 ผิดกันอย่างเต็มทีหมั่นบ่อพ่อจูง
 พวม (เพ็งจะ) คำรงเป็นศอกแตกง่าสาขา
 พวมกำลังสลัดวงงามเหลือมงามไส
 พวกเขา (เรา) พากันตื่นขึ้นมาไทยเอ๋ย
 ถ้าข้าศึกมันเกิดมารบกัน
 เอาจนสุดจนช่วย (สุดกำลัง) เอาเลือดหยาดข้อม
 ตื่นเถิดถ้าข้าศึกมันเกิดมารบกับเขา
 เอาเลือดหยาดข้อมสุดชีพชีวา
 เขา (เรา) นี้ประเสริฐบ่อหมั่น (มิใช่) ไทยเหลว
 คีขึ้นมาแต่ปู่ครั้งพระเจ้าตากสิน
 แต่ขุนบางกลางหาว (กลางหา) เจ้าเมืองบางยาง
 มีแต่นายใหญ่ ๆ เจ้าฟ้าสุรสีห์

ตลอดคอคขุนหญิงแม่โมโต (คุณหญิงโม) เลิศ
 ได้ปกครองกันมาตามคว (สมัย) ตามหว่าง
 ไทยบ่อ ได้ดอยลงจักแม่นดี ๆ
 ซ่าลือเต็มตั้ง (เป็นที่รู้จักอย่างดี)
 ชาติสำหรับมีศีลโนในไทยเอาไว้
 ไทยกะอดขันดี (มีมาก) เต็มบ้านเต็มเมือง
 ใจกล้าใจหนาใจเก่งเป็นนักเลงคงฟัน
 แหม่นสีกายเป็นเนื้อโดยเสือกะบ่อว่า
 เป็นไทยแล้วแนวเดิวเคื้อหมู

เป็นเลือดไทยประเสริฐสู่หูสู่ตา
 บ่อมีทางสีห่างเดินเถาะทางกง
 กะตู้กะพีธรรมทำไมศาสนาพระโคไทย
 นับว่าเป็นชาติหนึ่งสำหรับในดิน
 ไผลิมทำให้ไทยหมุ่นไทยมี
 เอาสาเคื้อหมูคำ่ว่าไทย ๆ ไทยเฮานี้
 เขาฆ่าบ่อตาย (ไม่มีใครฆ่าได้)
 ไทยนี้ใจท้อฟ้าเป็นเจ้าฮ่อมผู้ได้
 มีศัตรูมากน้อยไทยช่วยช้อยกัน

(ที่มา กลอนลำภูมิลครองเมือง ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2500)

กลอนสมัยเจริญ

ฟังเคอเจ้าเฒ่าแก่หลายปี
 หรือเจ้าว่ามันล้ำกว่าเก่าคราวหลัง
 ตั้งแต่ก่อนก็หากคืออยู่ดอกแต่บ่อพันการ
 ให้คิดเบ็งตั้งแต่การเข้าการเรือน
 ชั่วสืได้กินแน่นจนเพื่อเป็นยาง
 เจ้าสืใส่จักแผ่นตำไม้หรือเสา
 ย้านกองเพียงหน้าผากที่ขยวหนึ่งหรือสอง
 เว้าทางการก่อสร้างไม้เลี่ยมหรือฝา
 มีโรงเลื่อยโรงกากเลื่อยไม้เลื่อยขน
 พื้นเลี้ยงลูกเลี้ยงเต้าเป็นหลักเป็นถาน
 บ่อคือสมัยใหม่โรงทักโรงทอ
 ฉันทแล้วว่ามันเก่งไปกว่าคนทำ
 ตั้งแต่ก่อนแต่แก้ไขหมากชาติ
 ถึกแล้วบ่อเป็นท่าชักน้ำเลขหาย
ลายจิดปิดจี่ปู้ปูกู่ปก (มีลายทุกชนิด)
 เดียวนี้บ้านเมืองสูงไปตามสมัย
 เครื่องเข้าอุปโภคเกินว่าสมบุรณ์
 ใช้ซ่อมผ้าแพรด้ามแดงเป้งปานไฟ
 เดียวนี้มีทุกทำสีเหล็กสีเขียว
 มีเครื่องมือประกอบหาอยู่หากิน
 ซาหยั่ง (สมัยก่อน) ตั้งแต่กำหนดหนังสือแห่งเสข ๆ
 พากัน**เอ็นว่าเกิบ** (เรียกว่ารองเท้า) เป็นสีเปอเคอ
 เดียวนี้มีทุกทำเลื่อมขยับขัดมัน
 มันมีหลายบ่อหน้อยสนคำสนสูง
 เขาบ่อเดินดินเปล่าคือคนโบราณ
 โบราณใช้อิไ้ปั้นด้วยขี้ดิน
 ล้างก็บ่อสะอาดซ้อง ๆ กา ๆ
 บาดเดียวนี้มันลั่นกันพอปานใด

คนเดียวนี้มันคิเจริญไปหน้า
 ฉันทว่าเดียวนี้จังกกว่าคนแปดศอก
 เดียวนี้กับโบราณผัดกันคนแก่
 ใช้แต่ล้อแต่เกวียนลากขนคนแก่
 บาดเดียวนี้หนทางเขาเอารถเล่น
 จ้างเป็นเที่ยวหรือเหมาจักหลังให้ลาก
 ใช้แต่เงินแต่ทองตางซาพอย่าง
 บ่อต้องเสียเวลาใช้คนลำบาก
 คิดเบ็งออกกะหยอนโบราณแต่เก่า
 บ่อเห็นมีโรงงานเลื่อยขนเลื่อยไม้
 มีโรงปานโรงปอดสอดสานงานเล่ง
 มีสีแดงสีดำสีเหลืองสีเหล็ก (สีเขียว)
 สำหรับใช้เป็นสีแดง ๆ ฟ้าดำ
 เดียวนี้มีผ้าลายผ้าจิดผ้าหมี
 แล้วแต่ผู้สีหาซื้อเอามาบุ่ง
 ความเจริญมันไกลกันหลายประโยค
 ตั้งแต่ก่อนใช้ชะม้นกับปูนสมกันกับน้ำ
 เขาเหลียวมาแต่ไกลปานไฟไหม้ป่า
 ย้อมให้ประเดียวเดียวดำแดงทำขอบ
 มีฮอดของใส่ดินเรียกว่ารองเท้า
 ดากแห้งแล้วเอาเลยเป็นลิปเบิบ
 ใส่แล้วจนดินเหวอหนั่งควายคายท่า
มีฮอด (มีทั้ง) สะปรังยันหรือเอาเชือกร้อย
 ไปเลือกเอาในกรงอย่างใหม่อย่างเก่า
 บ่อว่าด้วยหรืองานหนาบางอย่างโก้
 เวลาใส่ของกินกะตุคกะตาด
 จับเบ็งสีชะยะบ่อใส่บ่อมัน
 จังแมนเลื่อมแมนใสลาวคลาหลายสอด

ลือชื่อยาฆาตของแตกของเพ (ทุกอย่างสามารถซ่อมได้) โกลกันหลายแท้เคนอกกับแต่ก่อน
 เว้าไปหลายเห็นบ่อน้ำพื้นโบราณ
 หัวคิดคนมันฟากเกินว่าหลายไมล์
 มีบ่อหยุดบ่อน้ำให้เล่นให้เดิน
 รถก็เป็นหมู่ ๆ รถยนต์รถไฟ
 เสียงบี๊ด ๆ แปะด ๆ อยู่ละถนน
 หมากกะดิงกะแห่งสามล้อมอเตอร์
 พอป่านถูกระนาดมันช่วยมันจีน
 นอกจากนี้อาวุธสาตรา
 บ่อหอนใช้ปืนแก๊ปสับดอกลับขอ
 สมัยเก่าใช้แต่ปืนแก๊ปหรือเพลิง
 บาดสมัยนี้คอกได้หลายกิโล
 ป.ศ.อ.แห่งคิงยั้งขึ้นเหิงบน
 จังว่าเดี๋ยวนี้กันกว่าเก่าเดิมา
 ตั้งแต่ก่อนนี้ข้างสู้รบเส้วกัน(ข้างข้างในการทำสงคราม) ผู้มีมีคก็พันขาดจิตขาดทอง
 ผู้มีปืนก็ต้องใช้ขั้วค้วคิน
 นี้ละสมัยเก่ามันล้ำมันเหลิง
 ดายฮอดข้าง โดซี่ไปรบกันเขา
 ไปฮอดประเทศนอกบ่อนบ่อเคยเห็น
 รู้จิตปิดจีปี่เครื่องใช้ของฮอย
 ซาฮยังตั้งแต่ก่อนนู ๆ ปลา ๆ (สมัยก่อนไม่ได้เรียนสูง) เรียนนำวัดนำวา (ตามวัด) โบราณเขียนขีด
 ทั้งอาจารย์ลูกศิษย์เรียนแต่โศลาว
 บ่อมี่ผู้ (ไม่มีใคร) ได้ผ่านความรู้สูง ๆ
 บาด (มาถึง) สมัยนี้คอกอายุ 10 ปี
 มีวิธีสังเกตแผนที่แผนที่
 ขั้วฮอด (กว่าจะถึง) สมัยใหม่สุดท้ายภายหลัง
 แต่ยังบ่อโกล้เขาออกสมัยกลาง ๆ
 เอรถยนต์มาเล่นจนขาดจนเพ
 หมดชุ่นนี้ แล้วมิดหินใส่หนทาง
 เดียวนี้กำลังแต่งขึ้นใช้ของดี

เดียวนี้คนชำระภูใช้หัวคิดมาก
 เช่นเครื่องจักรกลไกเรือบินเรือน้ำ
 คิดเบ็งออกจนเพลินในความเป็นอยู่
 มีรถรางรถไฟไรดฟอดรถแฝด
 คอยถ้ำรับเอาคนเม็งมูมึงเม่ง
 ได้ล่างศาลอำเภหรือห้องตลาด
 บ่อให้เหยียบฮอดคินคันซาสี
 เป็นเครื่องเหล็กเครื่องหลาหลายพิมพ์หลายแบบ
 ปืนคาบาย ร.ศ.กลไกรไรแ่ง
 ยิงไปไกลบ่อถึงพอสองร้อยฮอก
 ลูกท้อหน่วยหมากโกปานแหลานปานลิว
 นอกจากนั้นปืนกลแบบยาวแบบสั้น
 เว้าพื้นรบพื้นราแข่งกันขันบ้าง
 ผู้มีมีคก็พันขาดจิตขาดทอง
 ขั้วค้วคิงได้ยินจนดาวหวดเข้า
 คั้นว่าแม่นเดี๋ยวนี้เบ็งไปเยนซี่ถี่
 คนเดี๋ยวนี้มีเอจจริงจังบ่อฮอย
 รู้ฮอดมาสสะเกนภูมิแดนแผนที่
 เกิดมาแล้วต้องคอยเรียนหมคทุกบ่อน
 ได้ก็พอกาว ๆ โดขอมโตอ่าน
 ว่าอย่างรู้เต็มพุงก็เขียนเป็นอ่านออก
 รู้วรรณคดีภูมิประเทศ
 นี้แม่นสมัยกลางเราเห็นใช้ได้
 คนพื้นแห่งสิจั้งไปเก้าฮอก
 คิดเบ็ง (คิดดู) แต่หนทางปูหินแก่น ๆ
 ซ้ำที่หลังแล้วเทเอาเลขคอนกรีต
 เขาสิลาดแต่ขางไปหมดทุกแห่ง
 จำพวกนักเคมีกำลังแยกธาตุ

พจนานุกรมภาษาศาสตร์กำลังบุกเบิก (คิดค้น)

ระวังแน่พวกเจ้าหัวคิดการทำ

เขากำลังสีกสิ้นกินคนชั้นเก่า

เขาสื่อตอนห้าเจ้าเคพ่อใหญ่ๆ

(ที่มา กลอนลำสมัยเจริญ ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2540)

กลอนอีสานบ่อกินปลาดิบ

ดาเอี้ยดาอินกับตานา
 บ่อได้เอี้ยน (ไม่ได้เรียน) หนังสือดาอินกับตานา
 อยู่หนองสากลางนาคนบ่อมีปัญญา
 บาดดาอยู่มาเห็นผันเอาตอมัน ๆ ไปฉั่นจ้อย
 อันหนึ่งจั่งว่าฟิงเค้อเจ้าคุณพ่อศรัทธา
 วิตามินมีมากลหลักโภชนาการ
 กินมาแต่กำเนิดปู่ญาตายาย
 ปลาๆ นี่ถ้ากินบ่อเข้าท่ากะตายได้คือกัน (เช่นกัน)
 เคี้ยวนี้แพทย์ค้นพบคนตายย้อน (เพราะ) ปลา
 สถิติมีอยู่ตามโรงพยาบาล
 กินแล้วพากันจ่ม (บ่น) เจ็บหลายแน่นหลาย
 เห็นแล้วทิดคำบู้อำเภอเล็งนงทา
 ได้ปลามาผันผัดพากันก้อยบ่อห้วงฟืนไฟ
 อีสานเอิ้น (เรียก) ว่าก่อนพันใบกระโดน
 กินอ้อมแล้วผันบ่อเป็นดาอยู่ห้องไข่มุขขึ้นมา
 หมอตรวจอุจจาระส่องกล้องลงไป
 หมอเลยบอกกลับเมื่อบ้านพักรักษา
 ผลสุดท้ายเลยหามวี ๆ (ตาย) เข้าใส่กองฟอน
 กินท้อไค้กะบ่อเปิดเห็นว่าแซบหลาย
 ดับของลาว (เขา) ได้ขาดเป็นตอน ๆ
 ไข่ (ใคร) กินหลายให้หันมือไว้กะ (ก็) พอ
 ให้นับมือไว้หันเค้อ (นับวันไว้ได้เลย)
 ไข่บ้าน (ชาวบ้าน) โนนสง่าอยู่บ้านหนองหาร
 ไปตีกแหแล้วพากันก้อยคั้นไส้มดแดง
 บ่อนี้กว่าพยาธิชิหลี (จะหลบซ่อน) อยู่หน้าปลา
 วาโคจรหมุนเหลวากไปวนมา
 ออกจากปลามากินดับคนกวนอนอยู่หนี (อย่างนี้)
 ผันตกลงไหลโฮมหนองใหญ่

บ่อ (ไม่) ได้รับการศึกษาบ่อได้เข้าโรงเรียน
 ตื่นมือเข้าขึ้นมาชวนกันไปหาปลา
 บาดท่าได้ปลามาผันปิ่นปลากันบ่อเป็น
 มาชั่วตายมันเห็นดาอินกับตานาเอย
 อาหารคนคือปลาไฟ ๆ (ใคร ๆ) นี้กะอยาก
 เค้อญาพ่อเนวมันเป็นอาหารของเธอแต่เกิด
 กินเข้าไปหลาย ๆ กะมีแสงคือว่า (ร่างกายแข็งแรง)
 แต่ว่าข้อสำคัญให้ระวังสังเกต
 ชาวไร่ชาวนาตายหลายกว่าหมู
 คนในภาคอีสานกินปลาบ่อต้ม (ไม่ปรุงให้สุก)
 อีสานผันพากันตายเจ็บบ่ออยู่ (ป่วยตายกันมาก)
 ชวนกันไปหาปลากับลุงทิดน้อย
 ฆะมด (ใส่) แดงลงไปใส่ปลาช้วนน้อย
 แต่ว่ากินนำกันถึงว่าเจ็ดแปดคนเทิงทิดคำบู
 ชวนกันไปปรึกษาทางหมอทางแพทย์
 เห็นพยาธิทางในกินดับหมดแล้ว
 ป่วยเพราะว่าเข้ากินปลาบ่อต้มบ่อจี้ (ไม่สุก)
 ชุมอยู่บ้านหัวดอนก้อยปลากระเค็ด
 ผลสุดท้ายกะเลยตายย้อนโรคใบไม้
 พ่อใหญ่มีอยู่บ้านหัวดอนกินหลายแฉ่งมัก (ยิ่งชอบ)
 อันหนึ่งจั่งว่าชั้นเค้อไฟกินก้อย
 เข้าบ่อเชื้อ (ไม่เชื้อ) ความหมอลิหามเข้าป่าช้า
 ตายคือกันย้อน (เหมือนกันเพราะ) ก้อยปลาสร้อย
 กินที่แรกผันว่ามีแสงฮ้ายหลานใส่ขาด
 ผลสุดท้ายมันกะมากินดับคือเก่า
 ออกจากคนไปอยู่หน้าปลา
 ขอโทษครั้นเวลาเขาไปชี้ในป่าในดง
 โดพยาธิมันกะไค้ตามน้ำลงมา

เห็นหอยเกาะหอยเห็นชีวเกาะชีว
 มันอาศัยอยู่หันมันบ่อมีตาย (ไม่)
 โศภยาริจะเข้าไปอยู่ทางใน
 สิเป็นสั้มปลาหม่าสั้มปลาจ่อมสุกแล้วจั้งกิน
 รัฐบาลประกาศเสาค่อยทำตาม
 แนวบ่อถูกบ่อต้องบอกกันตรง ๆ
 เตี้ยมันสิยุงคือเผ่าทิสคำ
 อยู่ในเมืองบ้านนอกเจ้าจื่อตามใจ(ขอให้จำไว้)
 อันหนึ่งจั้งว่าเคื่อนางเคื่ออยู่ในเมืองบ้านนอก
 การป้องกันมือยุ่ง่าย ๆ นิดเดียว
 ปลาแตกปลารำสิเป็นพวกปลาขาวปลาชิวปลาสร้อย เขาอยากก้อยกะค้อยก้อยมันลงไป
 เสร็จแล้วใส่กระทะตั้งไฟสุกแล้ว
 บ่อมีไฟห้ามเชิญเจ้ากินเลย
 เจ้าเข้าใจแล้วไปสั้มกั้วสั้มปลา (ให้เข้าใจการกินปลา) ตามหัวไฮ่ปลาชุนเขาไปซี่
 ขุดหลุมฝังให้มันมิดสี่สี่เมี้ยนกลืนเมี้ยนอาบ
 เบื่อถ้าเจ้าบ่อเชื่อ ไปถามเบ็งคุณหมอพ้อลุงเฮย
 ไผเคยฟังคำแล้วจำเอาผมสิบอก
 ครอบครวฮานันให้เตือนกันเคื่อพ้อ
 คนเผ่าจื่อเอาขอเชิญชวนมวนหมู่เจ้า
 ได้ปลามาให้อาศัยไฟโพ้แกง (ทำให้สุก) ลงหม้อ
 ความสะอาดให้ครบถ้วนรักษาไว้ทุกครอบครว
 อันหนึ่งนั้นให้ระวังความสกปรกอย่าให้มีมาใกล้
 หมดทุกแวนน้อฮื่อพ้อเอาละนอนบาคนี้
 โฮ้ยจั้งว่านางเฮยลาจั้งว่านางแล้ว
 เว้าเป็นกลอนย่อ ๆ พอให้พ้อใหญ่ฟัง
 บ่อให้กินปลาดิบภาคอีสานของเขาจำไว้
 พายได้มองลงในน้ำหนองใหญ่
 ละนนวนลในน่องนาหนนวนลในน่องนา
 ไฟเลื่อมมิ่ง ๆ เหม็ดคิ่นฮอดมือเข้า
 ได้ปลามาได้เจ้าอย่าก้อย

เห็นปลาเกาะปลาเห็นกั้วเกาะกั้ว
 อิกจักหน้อยจับมาขายก้อยกินกับข้าว
 หมุนเวียนกันไปโคจรแบบนี้
 จึงมีวิตามินบำรุงแร่ธาตุ
 บอกกันอย่างงาม ๆ ถามที่ถามน่อง
 เจ้าอย่าไปหาหลงก้อยชิวก้อยกั้ว
 อดเจ้าเชื่อกลอนล้าถุทามาบอก
 อีสานเสาคายช้อนปลาจนนับบ่อคู่
 เจ้าจื่อจำสาอีสานเสาคายช้อนหลายจนนับบ่อคู่
 เช่นพวกปลาขาวปลาชิวปลาสร้อย
 กินลงไปพยาริบ่อมีเกิด
 กินแล้วอย่านอนเลขจุมแน่เคื่อของใหญ่
 เอาละนอนายนอบ่ออยากเว้าไปหลายคนฟังมัน
 เอาบัดนี้อาละนอนายนอลีต้องทางยาวทางเคื่อ
 คนบ้านนอกบ่อฮื่อฟังแล้วให้เชื่อหมอดเคื่อใน
 หมอดูทามาเว้าค้อขอเชิญชวนมวนหมู่เจ้า
 เว้าค้อ ๆ กันไปแน่เคื่อ
 สุกแล้วขอมาทึนคูกันให้มันม่วน
 อยู่บ้านถ่ายใส่สั้วถ่ายใส่ป่าขุมฝัง
 ความสะอาดอยู่ใสอยู่น่าฮานี้แล้ว
 ฎาฮื่อวนส่วนสิลงนา
 ลาจั้งละแมนนางแล้วสิลาลงสิละแมนสาก่อน
 สาธารณะสุขพื้นตั้งโครงการใหญ่รณรงค์
 ยามลงไปในน้ำยามเจ้าพายได้ช้องพายได้แห
 ได้ปลามาโตเจ้าอย่าก้อยให้แกงสั้มลู่หมู่กินนั้น
 ฟองฟาดฟังวังวินนี้หน้าหาดสวนยาวารินฯ
 นั้นละหนนวนลในน่องนา
 ปลาชิวน้อยให้หมกสู่ลูกเจ้า

ให้ลูกจำกินสุกแต่น้อย

เข้าบ่อข้านอยากหลายกะลองนำ

ปลาขวาน้อยให้หมกตู้ลูกจำ

พ่อแม่พากินก้อยมันสิดายหมคบ้าน

ผู้ใหญ่พากินก้อยมันสิดายหมคบ้าน

อีพ่อภูทาลาวบ่อให้กินก้อย

ให้ลูกจำกินสุกแต่น้อย

อีसानเฮาอย่ากินก้อย

(ที่มา กลอนคำอีสานบ่อกินปลาดิบ ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2534)

กลอนลำเตี้ยโรคเอดส์

โรคเอดส์โรคอันตราย โรคเอดส์โรคอันตราย ไม่ว่าจะหญิงหรือชายเป็นแล้วไม่เหลือ
 ผัวเป็นแล้วก็ตายจากเมีย ลูกเป็นแล้วก็ตายจากป้าถ้าภรรยาตายจากสามี
 เศรษฐีคนจนคนไพร่ เศรษฐีคนจนคนไพร่ ตายแล้วไปนอนเป็นสี่แผ่นดิน
 เงินล้านเงินแสนเอาไว้บ่อได้ ยาแก้แค้นบ่มี (ไม่มียารักษาให้หายได้)
 นั่นนี่หนานวลนัยน์หน้า ของบ่ดีแพทย์หมอเพิ่นห้าม
 อันได้ของบ่องามแพทย์หมอเพิ่นสั่ง ให้ระวังแม่เคื่อพวกเจ้าแพทย์หมอเพิ่นห้าม
 จำไว้แม่นสูคน นั้นนี่หนานวลนัยน์หน้า
 สวมปลอกไว้ปลอดภัยทุกเมื่อ ให้เจ้าเชื่อหมอลำเขาเว้า (ให้เชื่อหมอลำพูด)
 เคื่อซุ่มเจ้าผู้สูฟังอยู่นี้ (ผู้ที่อยู่ที่นี้ของให้ฟัง) ของบ่ดีให้ควรเว้น
 มั่วเข็มมั่วเพศติดเอดส์แล้วนา มั่วเข็มฉีดยาชอบเที่ยวสำส่อน
 ชอบเปลี่ยนที่นอนตามคลับตามบาร์ โรคเอดส์มันเกิดจากไหน
 ดอบก็ได้อู่ซ่องโสเภณี ติด HIV ร่วมกับโสเภณีติดเชื้ออันตราย
 เป็นเอดส์เข้าไปนอนกับแม่จ้าง (หญิงบริการ) เสียสต่างค์ติดเอดส์มาพร้อม
 มาถึงบ้านนอนนากับแม่อื่นน้อย เมียกะติคน้ำจ้อยลูกน้อย ๆ มารออยู่ในห้อง
 ลูกเจ้าของมันกะเป็นเอดส์ซ้ำ จังแม่นนอกกรรมบ่มียาแก้
 ยังกะตายแท้ ๆ ครอบครัวยุมนี่ ผัวบ่ดีน้ำโรคมารู้
 สูแล้วตัวเชื้อ HIV ถ้ามันมีอยู่ในโตเจ้า
 บ่ว่าเขาหรือเฮา (ไม่ว่าใครก็ตายได้) มันตายทั้งนั้น ตายทั้งนั้น

(ที่มา กลอนลำเตี้ยโรคเอดส์ ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2536)

กลอนชักชวนผู้หนังสือ

ฟังอีกก่อนพี่น้องชาวชน	ผู้อยู่เมืองอุบลหรืออยู่ใสกะสำง
ฟังเบิ่งก่อนจักหว่างอย่าฟ้าวุนหัน (อย่ารีบด่วน)	ฟังเบิ่ง (ฟังก่อน) เรื่องสำคัญทางการเพิ่นแนะ
ผมลิขอแยกแยะตามจุดประสงค์	โครงการนี้เรียกว่ารณรงค์ผู้หนังสือแห่งชาติ
ทางศูนย์การศึกษาเพิ่นห้วงขนาดนำประชาชน	เช่นอย่างเมืองอุบลรวมทุกท้องที่
มีอยู่ตั้งหมื่นสี่บ่ต้องเว้าเปอร์เซนต์	ที่ยังเขียนบ่เป็นเทิง (และ) อ่านบ่ออก
ขอโทษทั้งหัวคำหัวหงอกทั้งหญิงทั้งชาย	เพิ่นจั่งได้ขยายโครงการไปฮอด(เขาจึงได้ขยายมาถึง)
คนบ่อยู่หนังสือพอสำ (เหมือนกับ) คนตาบอดเปรียบอุปมา	พวกเพิ่น้องทั้งหลายให้พิจารณา
บ่แม่นเว้าใส่ (ไม่ได้พูดเล่น)	การศึกษาผู้ใหญ่บ่ทันเหล่าทันสววย (ยังไม่สายที่จะเรียน)
ทางการเพิ่น (เขา) อำนวยให้ทางสว่าง	เรียนบ่ทันกะสำง(ไม่ทันไม่เป็นไร) โอกาสยังมี
เรียนทางไปรษณีย์หรือวิทยุ	กะมีทางบรรลุถึงเป้าถึงหมายเดี๋ยวนี
การศึกษาขยายไปถึงทุกแห่ง	เฮาสามารถแบ่งเรียนได้ตามใจ ผู้บ่อยากไป
ไกลกะเรียนอยู่กับที่	กะให้ง่ายเอาหนี (ง่ายมาก) ให้ลูกหลานสอน
ก่อนสิหลับสินอน ก กา กไก่	เขียนนำกันกับแม่ใหญ่ลิตีปาดโทสาผมว่า
เฮาเขียนทุกท่าบ่มีทางเสีย (มีแต่ได้ประโยชน์)	คันผัวได้กะสอนเมียมือแลงมือเช้า
หรือเมียได้กะให้เว้าสอนผัวไปนำ	มันกะบ่จะล่ำผิดแนวได้คอก (ไม่ผิดอะไร)
แต่แนวบ่ได้บ่อกกะยังเป็นนำกัน	กะอย่ากุมอย่างกันหลายตีแนวอื่น
ลูกหรือตื่นมือเช้ามือแลง	กะให้เบิ่งให้แขงหนังสือนำแน่ มีอละโตสอง
โตท่อนั้นละเดี๋ยวกะได้หลายเอง	แต่เขาหัดร้องเพลงเขาแห่งหัดแห่งอยาก(ยิ่งเรียนยิ่งชอบ)
บ่จักตาจักปากมนปานสตาจค์	มีขนาดค้อยขนาดแขงขนาดสิงขนาดฮ่อน
เฮานี้นอนกับบ่อนคันละเขียนเอาสา	บางคนนั้นผัดว่าเสียเวลาหากินหาอยาก
บางคนผัดว่ายากนำการนำงาน	ให้มาฟังลูกหลานนี้เว้าสาก่อน
อันนี้เขียนกับบ่อนบ่ได้ไปไฮ (เรียนที่บ้านได้)	คันมีงานกะไปได้เมิดทุกอย่าง(ไม่ขัดกับการทำงาน)
ใช้แต่เวลาว่างท่อนั้นเขียนหนังสือ	เวลาว่างกะคือมือแลงมือเช้า
อยู่กับลูกกับเต้าพักผ่อนกายา	กินข้าวน้ำท่ามปลาตบจัวค้วกี้
กินแล้วแซบเอาหนีเทิงเว้าเทิงหัว	กินแล้วเมียบอกผัวหรือลูกบอกพ่อ
อย่างกินดืมปลาช่อต้องเว้า ป ปลา	กับโต ล สระอาเขียนจั่งได้แน่
ลูกกะให้บอกแม่ตามเรื่องตามลาว	ว่าโต ป หางยาวกว่า บ ไบไม้
โต ล ถึง เพิ่นใส่กำไว้ทางกลาง	นี่กะบ่มีหางคือถึงอยู่ป่า

สระ ๑ จะมีคำต่อจาก โ ต ล

ไคกว่า (ดีกว่า) ไปหาเที่ยวเขียนไกล้เขียนเคียง

นอนเทิงฟูกบื้อหรือเสื่อหนา

เป็นการเว้าหยิกหยอกม่วนชื่นไปนำ

บ่อซัดกันจกอย่างเวลาหากิน

บ่อต้องใช้ดอกสมุดคินสอ

เขียนบ่อถูกลบถ่มทันที

เหิง ๆ กะลิก้อยค้อยเป็นไปนำ (ไม่นานจะอ่านออกเขียนได้) พยายามจดจำอย่าอยู่เปล่า ๆ

ให้ลูกหลานบอกเล่ามือได้มือเสีย

แตกออกเขียนปีเขียนปี

อันนี้เขียนงอ ๆ คือกัน (เหมือน) กับเกี่ยว

เคียงกัน (พุดคุย) ไปกับเมียกับลูก

เฮากะเอ็น (สามารถ) ปรึกษาถามกันได้ดอก

บ่อได้เขียนประจำเขียนเวลาว่าง

เขียนกับคินกับไสกะได้ (เรียนกับอะไรก็ได้)

เขียน โ ต ก โ ต ส ฮอด ฮ นกฮูก

ลองหัดเขียนเบิ่งดีมือเล็กมือหน้อย

คิดเบิ่งนอนกับเมียกะยังมีลูก

บ่อเห็นว่า ได้มีผู้สอนจกหน้อย

(ที่มา กลอนคำขวัญหนังสือ ทองมาก จันทะดิอ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2529)

กลอนทานไม่เสมอกัน

ฟังเนอเจ้าคุณพ่อศรัทธา
 ยังปลายห้อยข้อยู่อีกสามปี
 ธรรมพระองค์เพิ่มฝากไว้แปดหมื่นสี่พันให้พระอรหันต์
 สุดท้ายภายหลัง
 ถือมาตลอดจักสถิตไปสอคมมือใครวันใด
 จนสอคมมือเขาแห่ไปก็ไปเผา(จนถึงวันตาย)
 ย้านเรถัมของฝากของพระสัทธา
 ทำให้เราอยู่ยากป่วนปั่นผันแปร
 บ่อมิแนวมาพอกดวงจิตดวงใจ
 ประตุธรรมท่านเปิดไว้สามทวาร
 ตัณหามาตันป้องเอาไว้เสียไป
 ผมคิดนำตั้งแต่คำสั่งพระองค์
 ย้านมัน (เกรงว่า) บูดมันเนาในศาสนา
 บ่อมั่นไปซื้อ ๆ (ไม่ใช่ไปเลย ๆ) ไปวัดไปวา
 พอป่านว่าแงแฉ้ว (เสมือนส่องกระจกเงา) เห็นแล้วกองบุญ อยากไปทานให้แต่พระเจ้าคุณ
 ปริยัญชั้นเก็บบ่อว่าทานห่อข้าวหรือเนื้อหรือปลา
 สมหัวใจเพิ่นอยากทานสอด (เขาอยากทานกระทั่งลูกสาว) ลูกสาว ความอยากก็ยาวฮ้อยเล่าพันเล่า
 อิมินาความเก๋าม่วนป่านกับฮ่า (สวดมนต์ได้แต่คำเดิม) ไปฟังเทศน์ฟังธรรมกินทานตักบาตร
 ให้พระสังฆะราชหรือพระเจ้าพระคุณ
 คือสิได้แต่บุญเต็มทอเต็มตา
 อีกกับพระวัดป่าถือกรรมฐาน
 คือปรากฏอยากทานไปหมดตลอด
 คือจ้งมันนิสอด (ดูเหมือนจะถึง) สวรรค์นิพาน
 อีกกับพระอาจารย์ขาดรูนักสวด
 พระองค์ได้ท่านบวชได้หลายพรรษา
 ได้เป็นครูเป็นชาชั้นนายโคแน (ถ้าเป็นพระผู้ใหญ่ก็จะดี)
 จักว่าลูกหรือแม่จนขาด (ทั้งลูกทั้งแม่ฮ้อยแย่ง) กัน ไป
 คือจ้ง (ดูเหมือน) เลื่อมจ้งใสเอาตีแท้ดอก
 พวกพ่อออกแม่ออกคือหุ้มคือหอม
 เป็นจ้งชั้นละฉันหอม (ฉันสังเกด) เห็นมีหลายอยู่
 องค์ไค้บวชดูน (พระที่บวชที่หลัง) หมูป่อแก่พรรษา
 ทั้งความรู้วิชาบ่อทันสามารถ
 บ่ออยากใส่สอดบาตพุ้นละกลางคน (บางคนไม่ต้องการทำบุญด้วย) ป่านว่าบุญกุศลสิบมีพอไ้
 ให้พระน้อยพระใหญ่เลยบ่คือกัน (ไม่เหมือนกัน) เป็นของเคี้ยวของฉันแนวไค้แซบๆ (สิ่งที่อะหรือย)

เดี๋ยวนี้ศาสนาได้สองพันห้าร้อย

ทุกวันนี้ผู้ถือโลกก็มีถือธรรมก็มาก

ถือเอาไว้ใช้กุลบุตรเกิดใหม่

ได้แก่พวกพระสงฆ์พระสังฆ

ผู้ถือได้ก็ถือไปจนเผาจนแก่

ยากอยู่ดอกคนเขายากนำกรรมมาก

เพราะเนื่องด้วยตัณหาพัวพันกันคาก

บ่อมิผู้มาแกะตัณหาเราออก

มีตั้งแต่กองไฟตัณหาละเมิด

ได้แก่ศีลและทานภาวนาหาบ้อง(ช่อง)

ทำให้เหลื่อวิสัยคนเขาติแก่ (สุดท้ายจะแก่ไข)

ย้านมันบ่อมันคงคือกับแต่เก่า

พวกทวยกทวยกาไปทานทุกเมื่อ

ไปพิจารณาความคิดความแม่นยำ(ความถูกต้อง)

อยากไปทานให้แต่พระเจ้าคุณ

คือสิมี (เหมือนจะได้) ผลากุศลนั้นมาก

ความอยากก็ยาวฮ้อยเล่าพันเล่า

ไปฟังเทศน์ฟังธรรมกินทานตักบาตร

คือสิได้แต่บุญเต็มทอเต็มตา

คือปรากฏอยากทานไปหมดตลอด

อีกกับพระอาจารย์ขาดรูนักสวด

ได้เป็นครูเป็นชาชั้นนายโคแน (ถ้าเป็นพระผู้ใหญ่ก็จะดี)

คือจ้ง (ดูเหมือน) เลื่อมจ้งใสเอาตีแท้ดอก

เป็นจ้งชั้นละฉันหอม (ฉันสังเกด) เห็นมีหลายอยู่

ทั้งความรู้วิชาบ่อทันสามารถ

ป่านว่าบุญกุศลสิบมีพอไ้

เป็นของเคี้ยวของฉันแนวไค้แซบๆ (สิ่งที่อะหรือย)

พออยากยกสอดแอบคันแม่ยาสุณ
 ขอยด้วยมิดฟ้าได้เส้นท้อ (เท่า) นิ้วมือ
 ให้เณรน้อยหัวกากอยากให้ข้าวกับเกลือ
 เวลาทานแล้วบ่อให้สะม่าเสมอ

มีความหวังยากให้พระมาเป็นลูกเขย
 สมหัวใจนั้นอยากบอกว่าลิกสาयाครุ
 แบบไปทานมักพระจิ้งจิ้งก็หลาย
 ได้เป็นพระนักสวดหรืออุปัชฌา

มีผู้มาเว้าใส่พื้นว่ามักลูกชาย
 ข้าวได้ (หากได้) เป็นเจ้าฟ้าสังฆะมณฑล

นางคน (บางคน) ลูกบวชแน่เป็นพระเป็นเณร

บาดลูกลิกแล้วขาดสอดบ่อรู้วันคิด

เลยบ่อออกไปส่องเบ็ง (ดูแล) วดจนตาย

เทศน์ได้เงินหลายบาทผ้าผ่อนแพรมน

เป็นสิ่งของต่าง ๆ พาเข้าพาปลา (ข้าวปลาอาหาร)

หลานของภูนั้นแล้วผู้นั้นกะคาย(คนนั้นหลานของฉัน)

ไปหาเว้าหาปากตั้งแต่บ่อรวย

ไปหาเว้าหาเยาะปานบ่าวปานสาว (ทำตัวเหมือนหนุ่มสาว)

เกิดเป็นพระมีผู้ผู้อื่นเป็นคอ

เห็นข้าวของเพิ่นมากหมากโต่นหมากแดง (สิ่งของเขามาก)

อยู่คนมากก็เลยแพ่ข่อยอยู่ขอกิน (อยู่นานวันเริ่มของสิ่งของ)

ขอนำเพิ่นบ่ได้พันดิฉินนิทา

หาว่าพระขี้ตีบกินบ่อทาน (กล่าวหาว่าตระหนี่ไม่เคยทำบุญ) บ่อคิดเห็นกระบวนหัวโตเสียบ้าง

พระท่านบ่อได้สร้างทำนาค้าขาย

รักษาแต่อาวาสก่อนั้นเป็นพอ

พระโคดมท่านกล่าวไว้หลายสถาน

ศรัทธาแท้หายากมีแต่สักไท (คนที่ศรัทธาจริงนั้นหายาก)

บาดให้พระบวชขุนแม่ยาเขียวหัวใหม่

เป็นจิ้งจิ้งความถือคนบ่เสมอภาค

ศรัทธาเจ้ามันเสียจิ้งจิ้งนอพอ

ผู้จ้งหนึ่งนั้นเคื่อการทานให้

เว้าก็เว้า (พูดก็พูด) เปย ๆ แกรมหยิกแกรมหยอก

ให้มาพาอิหนูไปทำนาเกือบว่า

ผู้นางคน (บางคน) คนลูกชายถือศีลเข้าบวช

โถมมีหน้ามีตาถือโตเป็นใหญ่ (ทำตนเป็นใหญ่)

ย่องก็ย่องบ่ออายยกยอต่อหน้า(ขยอขยงขึ้นชมซึ่งหน้า)

โถมลิเหยียบหัวคน (ไม่เคารพคนอื่น) ทั้งพ่อทั้งแม่

ไปจ้งหันจ้งเพลบ่อมีวันขาด

หูสอดบ่อได้ยีนดิกทองดีจ้ง

นางคนนั้นลูกชายเป็นเจ้าอาวาส

พวกแม่ออกแม่दनทานไปทุกอย่าง

เป็นผ้าแผ่นแพรวาเงินคำกำแก้ว

เพิ่นนั้นมิขของหลายบ่อียดบ่ออยาก

เห็นลูกสาวเขาสวยว่าเป็นดองกันบ่อ

อยู่มาบ่พอคว (ไม่นาน) เจ้าหัวเลขรู้

อย่างหนึ่งอาศัยขของกินของอยาก

ยามมือเข้ามือแลงไปหามาแ่ว (มาเยี่ยม)

ขอสอดทรัพย์สอดสินเงินทองของใช้

พันว่าเพิ่น (กล่าวหา) ครูปาเป็นคนตระหนี่

บ่อคิดเห็นกระบวนหัวโตเสียบ้าง

กินตั้งแต่ของคายกับข้าวในบาตร

ลิมิหยังให้ขอพระเณรเถรว (พระเณรไม่มีอะไรให้)

เรื่องไปกินไปทานบ่อเสมอภาค

อีกกับสักทาสัยเงินทองของท่าน

(ที่มา กลอนลำทานไม่เสมอกัน ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2504)

กลอนกฎหมาย

ฟังเคื้อเจ้าคุณพ่อศรัทธา
 คือเผิ่น (เขาทำไว้) ตั้งแปลงแต่งไว้ถ้าดับคน โกง
 เกิดลักสกกันมาเลี้ยงปาก
 ต้องให้ลงความเห็นจับกุมกุมไว้
 คือกฎหมายได้ป็นออกเป็นภาค ๆ
 อัตร่าจับกุมกุมโทษอย่างลหุโทษเป็นฐานอันเบา
 เช่นว่าการพ่อแม่คูหมิ่นนินทา
 ตลอดการปิดป็นทำนบกบเหนียง
 ร้องอยู่ใน โขงเขตให้เขาตกใจ
 อาวุธหยั่งกะสว่าง (อะไรก็ไม่เว้น) มีดาบหรือปืน
 หรือมันประมาทผู้ใหญ่ไม้สูง
 หรือเอาของถิ่มใส่ (ทิ้งสิ่งของ) ลงแม่น้ำลำธาร
 ผิดไปหมดทุกทำสำหรับทางการ
 อาสาฟันนิตแทรกหลักเส้นหลักสาย
 หรือไปคบกับหมู่ลองเสพสุรา
 เขามีคฝนมีคแหกเลือดเนื้อถือหนัง
 มีไปหมดทุกชั้นสำหรับกฎเกณฑ์
 นี้ก็นับบ่อหยอก (ไม่น้อย) โทษได้คือกัน
 อันหมู่นี้ก็ตอกไว้หมดสู่ที่
 ดายอีหลีนั้นหากคือตัวแทนตัว
 กฎประจำอยู่กันอย่างอุกสะกัน (ร้ายแรง)
 นี้ละโทษสูงสุดกว่าหมู่ทั้งหลาย
 ดายอยู่ในประเทศฐานตุลาการ
 เป็นกฎหมายแต่งไว้เข้าจัดการให้
 ตั้งขึ้นอ่อน (แต่งตั้ง) ผู้ใหญ่กำนัน
 มีเรื่องใดต้องบอกชี้แจงถึงศาล
 ผู้ใหญ่ต้องช่วยเป็นหูเป็นตา
 ผู้ใหญ่หันเรียกว่าตำบล

เคียวนี้กฎหมายมีเป็นหลักเป็นแหล่ง
 เพราะว่าคนเขาหลงหากินเลี้ยงปาก
 จุดจื่อตั้งบ่อมีไผ่ยำเกรง (ไม่เกรงกลัว)
 เคียวนี้กฎหมายใหญ่อย่างอุกสะกัน
 อย่างหนึ่งนั้นล้ามูทคือฐานอันมาเล่นกันตาม
 นี้ลงให้พวกเขาจดจำไว้แน่
 ผัดไหน (อยู่ใน) ชื่อมาตรากฎหมายทั้งนั้น
 หรือใช้สิทธิใช้เสียงเห็นผลเห็นเหตุ
 หรือถืออาวุธไปในงานต่าง ๆ
 ในเวลากลางคืนเป็นการอุจาด
 บ่อว่าป่าหรือลุงคน ไกลคนใกล้
 มีอำนาจลงศาลทุกอันที่ว่า
 ตัวเจ้าพนักงานจอกหลอกจอกแหล็ก
 นี้ก็จับไปขายเอาเงินได้อยู่
 มาแล้วผัดป่า (ชกต๋อย) ตีกันหัวแตก
 นี้เขาจับไปขังได้หมดทั้งนั้น
 พุดถึงฐานคู่เงินเป็นฐานยกขอก
 หรือว่าฐานฆ่าฟันเลือดตกยางออก
 ฆ่าให้ตายอีหลีหรือพอล่าปาก (เจ็บหรือตาย)
 นี้ละโทษขาดหัวหรือกินสิ้นทรัพย์
 มีอยู่การฆ่าฟันตรงเพ็งหรือปุ่น
 ติดตะดางฮอด (ติดจนถึง) วันตายหรือสิบปีเศษ
 ให้ฟังนำหมอล้าเป็นหลักเป็นแหล่ง
 ถ้าตัดสันดานคนโกงบ่อขาดอ่อน (มีไว้สำหรับคนไม่ดี)
 ให้เป็นคนสำคัญแลข้างนอก
 ให้เจ้าพนักงานรู้จักตามหมวด
 ถ้าว่าเหลืออัตราลงไปตามภาค
 ให้เขาดูฝูงคนเบ็งเส็งเค็ดขาด

ถ้าว่าฉัน (เขามี) อำนาจส่งให้อำเภอ
 ถ้าว่าอำเภอแต่งเปิดปากเปิดเสียง
 ให้จำไว้เคื้อพีไผ่ละคือกัน
 เช่นว่าเขาเล่น โบกไฟถั่วตัวเสีย
 พุดถึงการไปจำวไปสอคไปขอ
 ทางชายก็ว่าคาดปรับกับเอา
 ทางกฎหมายได้ช่วยพุดตามมาตรา
 ถ้วนแต่อยู่ในถิ่นกฎหมายเป็นเกณฑ์
 กฎหมายปรับเอาได้**สู้อสู้อ** (ทุกมาตรา)
 ต้องเอาตัวเข้าใส่ทุกการคัดค้านดาน
 สิทธิก็ยังที่แม่นแนวหลักคือกัน
 ตลอดการลักกด้วยเครื่องปลูกของฝั่ง
 รวมมาอยู่ในที่คุณโทษอัตรา
 ถ้วนแต่อยู่ในช่วงกฎหมาย
 สิทธิก็ยังที่บ่อว่าเอาโลกนอลง
บ่อได้อนุญาตซื้อ ๆ กะเป็น (ไม่ได้รับอนุญาตก็ผิด)
 ว่าแต่มีโทษหลักฐานพอเพียง
 เจ้าสิไปบอกว่าจ้วงล้มจ้วงตาย
 ของเขาตั้งเป็นหอมแทนหูแทนตา
 หากหนึ่งแม่นก้านคอยคองคองเหนียว
 ผู้อยู่ในโรงศาลอำเภอเป็นเค้าภาคนี้แม่นภาคเหง้า
 รากนี้แม่นรากแก้วแต่ปลูกแต่บูแม่นสิลีนค่าครู
 อย่าไปหาเรื่องราวลักสจกห่อ
 ให้ถือก้านนี้คือกันกับหมู
 พวกเที่ยวซื้อเที่ยวขายตามตรงเป็นชื่อ
 อย่าให้ไคยินเสียงขอคังบั้ง ๆ
 ที่ประชุมกองคนกรงานทางอื่น
 จักว่าแม่นจับไผ่ขอคังบั้ง ๆ

(ที่มา กลอนคำกฎหมาย ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2515)

มันต้องนำเสนอกันตามตำแหน่ง
 ต้องส่งเข้าไปเมืองตามลำดับที่
 กฎเป็นของสำคัญประจำในโลก
 ลักษณะผิวเมียหรือสาวกับบ่าว
 หรือผู้หญิงมันพอเต็มใจพาเข้า
 ตลอดการชำเลาข่มขืนเด็กน้อย
 พุดถึงการสุราสาโทหรือฝิ่น
 ถ้าว่านายเขาเห็นจับเอาตัวไว้
 เช่นว่าเงินพอมีพอเพียงพอใช้
 ที่นี้พุดถึงการลักจกลักแล่น (ขโมย)
 ขอว่าแต่ลักขันลักขามลักด้วย
 ขอว่าแต่ลักหยังจิตปิดจิตปี (จะขโมยอะไรผิดหมด)
 ต้องได้ใส่คานอนเรือนเจ้าห้วง
 จับกุมหรือถ้าไล่ลักคุมควายจ้วง (วัว) ไปฆ่า
 แต่ซื้อจ้วงแล้วจงลากคอไปฆ่า
 ว่าตั้งแต่เขาเห็นจับกุมกุมโลก
 บอกว่าขอเสียงแก้ไขจักทำ
 เขาบ่อเชื่อคอกนายก้านบ่อพร้อม
 ผู้ใหญ่บ้านเป็นคิงลาโกดคือกัน
 หากหนึ่งนั่นแม่น (ส่วนหนึ่งคือ) เกี่ยวข้าราชการ
 ค่อยแก้ค่อยไขรากที่อยู่ในสำเค็จเสร็จแล้ว
 ความจำหรืออยู่ให้เจ้าพากันช่วยฟังเอาเด้ออา
 พากันตั้งใจต่อทางสามัคคี
 ให้คอยพากันอยู่เป็นเส้นเป็นสาย
 ฟังถ่าแล้วให้จื่อเป็นโองเป็นไห
 ให้ไคยินแต่หลังมาสิโยน ๆ
 คั่นขอไว้มันคั่นตกหมกคกใจ

มันโลกอุกโลกอ้งผู้เขาคนดี (คนทำดีก็เดือดร้อนไปด้วย)

กลอนกฎหมายกับกฎหมาย

ถ้าคุณตำกฎหมายผมสิตำกฎหมาย	โผล่ได้ไปคู่กับถั่วมาตรา
นายว่าโทษอาญาลักไซลักสอน	นายได้ไปเห็นบ่อนดิซิงวังราว
มีบทคำบทชาวกฎหมายบอกไว้	อันหมู่นี้เขาไล่มาแต่โคนๆ (เนิ่นนาน)
เว้าพื้น (พูดถึง) กฎหมายคั่นบ่อปาน(ไม่เท่า) กฎหมู	แม่นผู้ใดสิดูลักสอนลักไซ (กล่าวหา)
แม่นสิจับ (ถึงถูกจับ) เข้าไปเงินหลายหมู่มาก	เห็นแต่ศาลนั้นหากปล่อยกลับคืนมา
บ่อเห็น (ไม่เห็น) ไปตายคาเรือนจำเรียบร้อย	ถ้าผู้ใดหมู่น้อยเทิงเงินบ่อมี (ถ้าไม่มีเพื่อนและเงิน)
แม่นสิโทษน้อยปีกะตัดสินใสมาก	แม่นบ่อลักกะหากติดคักปานตั้ง (ไม่ขโมยก็ยังมี)
สิไปซาฮีหยัง (ไม่ต้องพูดถึง) กฎหมายคุณพ่อ	ความตัดสินใจนั้นต่อจากหัวใจคน
การติดโคนบ่อโคน (นาน ไม่นาน) แล้วแต่เงินดอก	กับทั้งหมู่นั้นดอกสามปากดี ๆ
แม่นสิโทษสิบปีตัดปล่อยกะได้	ว่าแต่จกเงินให้บ่อมีปัญหา
ตลอดโทษอาญาฆ่าคนปล้นทรัพย์	ว่าแต่บ่อให้รับทอนี้เป็นพอ (ต้องไม่รับสารภาพ)
อยู่มาตราใดบ่อบ่อเห็นได้ว่า (ไม่พูดถึง)	พวกที่ตัดสินใจตั้งโกฏตั้งกอง (มีมาก)
เขาบ่อมีเงินทองติดตายหมื่น ๆ (เพราะไม่มีเงิน)	บ่อเห็นโผล่สิลักกฎหมายบ่อมี (มีผู้ใดชนะกฎหมาย)
มันกติดทอนี้ติดบ่อมีกฎหมาย	สมัยนี้เข้าสู่ปืนปอกลอกกัน
สมัยยักษ์กุมภันท์บูท่านว่าบ่อมีนายมีบ่าว(ไม่เคารพกัน)	สิกเนื้อกินกันพวมสิปืนแผ่นดิน
รู้โหมคุณพ่อเบ็งแต่คนนั้นเพาะต่างเก่าต่างหลัง	ทางหัวใจกะจิงทางปากเป็นยักษ์
กินอันใดเทิงแดงเทิงดำ (จะทำอะไรก็ได้)	บ่อมีแนวกะล่าจกอันจกอย่าง(ทำได้ทุกอย่าง)
บ่อได้กินแล้วถ้าอย่างเลาะฮั่วเลาะสวน	มีแต่ไปหาชวนเอาจ้วมาฆ่า
ได้มาแล้วกะผ่นว่าเทิงแซบเทิงนัว	มีอันกินจ้วแซบหลายเอาโปก
คนกะคือจั่ง โกรธเคียดงายเอาเหลี่ย	ผัวกะอยากสิเมียคินสามสี่ดอก
เถิงสมัยปืนปอกปีศาลผิดกัน	สมัยยักษ์กุมภันท์กฎหมายหลายเก่ง
พวกนี้คิดเบ็งแนเสียนหนามแผ่นดิน (ทำลายประเทศ) ตั้งแต่ก่อนผมบ่อเคยได้ยิน	
เจ้านายปืนไพร (ราชการปล้นประชาชน)	ตกเข้ามาปีหมผ่นแห่งคักปานตั้ง (สมัยนี้ยิ่งมาก)
จกกว่าจับอียังจับหลังจับจ้อง	จับเอาหมดทุกช่องแห่งหนายมันยัง
โผบ่อมีสตางค์ (ใคร ไม่มีเงิน) ติดตายในคุก ผ่นแส่งจ้อยแห่งทุกจ่มเข้าจ่มแดง (ยังจนยิ่ง โคนรังแก)	
นี่จั่งแม่นทำแส่งกฎหมายคู่มือ (นี่คือกฎหมาย)	สิแม่นนายบ่อซื้อหรือแม่นเฮาบ่อซื้อ
คิดเบ็งเอาตีสิว่าเฮาบดีหรือแม่นนายบ่อดี (ใครคือคนไม่ดี)	พากันคิดเบ็งจกกว่าโผบ่อเชิงซื้อนี่กะตาย

สิวาแต่กฎหมายดี ๆ บ่อแม่น
 รู้ว่าโทษอาญาที่นั่นที่นั่น
 บาดเขาจับเขาไปติดตายแก่แต่
 เจ้าว่าเจ้ารู้ดีกฎหมายบ่อช้อย (ช่วยไม่ได้)
 บ่อมีเข้ามีของมีพวกมีหมู่
 บ่อเห็นเหลือคิ่นมาจักคนนอพอ
 รู้ละแหมความจำหวนคั้นหวนคั้น
 ชื่อว่าคาตาคคนเห็นหนังสือเพิ่นบอก
 บาดกฎหมายได้ใจล้ำคนติดคุก
 ผู้รู้จักหนทางแห่งติดบักใหญ่
 อยากรให้ตามหลาย ๆ ศักธาแต่่าปู่
 นางสิปะการมกฎหมายบ่อย่าน
 ทางสิให้ผมจนกฎหมายบ่อน้อ
 สิให้โล่มาตราเสี่ยงกันแข่งชอบ
 บาดไล่เข้าชั้นจนคาตามกฎหมาย
 เพิ่นอาจารย์บตาแต่งไว้
 รองว่าเสี่ยงกันแล้วให้คุณนี่ค้นกฎหมายมาสู้
 ไปคนละลายเอาดีไม่ว่า

ว่าเจ้ารู้จักแก่นบทบาทมาตรา
 ลักอันนั้นอันนี้บ่อแม่นบ่อนใด (ไม่ใช่ที่ใด)
 อดไปรองเบ็งแน่มหมู่พวกบ่อมี
 บาดกับที่คนจ้อยบ่อมีเงินทอง
 เห็นแต่ไปตามอยู่ในคุกในคา
 สิวาคีหยังน่อกฎหมายมาตรา
 บทที่นั่นที่นั่นไผว่ากะเป็น
 แม่นผู้ใดกะรู้ดอกเรียนไปตามโต
 เห็นแต่ไปตายทุกข้ออยู่ในตาราง
 เสมอคนสิไล่กฎหมาย
 ย่าน (กลัว) ตั้งแต่กฎหมายที่นั่นละทางผม
 ผมนี้เคยได้ผ่านมาเลยหลายหน
 หรือสิให้ผมต่อกฎหมายอาญา
 แต่ยังบ่อประกอบคือจังกคุณ
 ย่านแต่คนบ่ออยู่คิดคักปานหมา
 ถ้าแบ่งปันมีหลายตำแหน่ง
 ผมสิว่ากฎหมายดีกักฎหมายดี
 สิได้รับฟ้าผ่ามือนี้รองกัน

(ที่มา กลอนดำกฎหมายกับกฎหมาย ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2515)

กลอนชาวนากับพวกพ่อค้า

ได้วาทีครั้งนี้ฟังก่อนเคือครับ	นายว่าชาวนาคือถูกใจผมซ้ำ
มากแค้นเงินแห่งอั้งฉิ่ง (มีเงินมาก)	บ่อให้ลงมากั้วนำนาใส่ (ไม่ต้องทำนาทำไร่)
ขายแต่ของสู่มือนอนห่างต่างเตียง	มีตาเกียง โคม ได้ยามมือแลงแจ่งสว่าง
ขามเขาเดินตามทางมีเกือก (รองเท้า) สูบอีกซ้ำ	รองเท้าผ่นใส่ดินปานพระอินทร์เมืองฟ้า
เทวดาชั้นต่ำ	บ่อได้ทำเวียกบ้านการใช้กะบ่อมี (ไม่ได้ทำงานอะไร)
พวกชาวนาเฮนั่นดีไปบ่อนใดแน่ (ชาวนาคืออย่างไร) เหลียวเบ็ง (มองดู) แพรและผ้าเท็งซ้ำผ่นขาดจำ	
บางผ่องทำงานบ้านทำคานนายสั่ง	จักว่าหยังต่อหยัง (อะไรต่อมิอะไร)
บอกผ่องฮืดฮอดข้าวหากูเผิ่นบ่อเขา	เถิง (เมื่อ) เวลากินข้าวมีแต่เกลือกับแจ่ว(น้ำพริก)
หาปลาแดกสิจ้ำแลงเข้ากะบ่อมี (ปลาไร่ยังไม่มี)	ข่องว่าคิสงฮืด (ยากจน) ข้าวชาวนาเหมะละพ้อ
ดีได้บ่อนใดนอ (คืออย่างไร) ความลำบากยากแค้น	แสนชั้นกะแมนเฮา
ตัวผมผู้เว้ากะหากแมนชาวนา	เวทนาความทุกข์กะแมน (ก็คือ) ชาวนานี้
บ่อมีตีปานค้ำพวกชาวนาหน้าต่า ผนตลกฮ่าแควคฮ้อนเท็งซ้ำบ่อได้เขา(แม้ผนตลกแควคฮ้อนยังต้องทำงาน)	
เท็งผนฮ่าเท็งกินข้าวเท็งคบขงฮั่นตอน	เท็งมคขบอีกซ้ำควายผ่นถ้ำอยู่ไเฮ่นา
สิว่าดีจิงใดได้ชาวนาเหมะละหมู่	หน้าหนีหูปานสิม้อยคาก้องจ้อยเซ
เหลียวเบ็งโตละปานเหมือเบ็งดินมีจอนถลอก	ปานผีหลอกเลาะป่าซ้ำกะยังข้องว่าดี
มันหากสุดท่อนี้การลำบากของมนุษย์	ทางสนุกขายกะบ่อปานเขาค้ำ (ไม่สบายเหมือนพ่อค้า)
คนเกิดมาดินฟ้าไผนอสิอยากต่ำ (ไม่มีใครอยากจน) บ่ออยากทำดี ๆ นาสร้างใส่สวน	
คิออยากสุขอยู่ด้วนนอนอยู่ฮายไหม (ต้องการอยู่ดีกินดี) ไผกะคนคิอกันอยากขายบอดิน	
จิงว่าสิลชยนี้มิคุณมีแต่ผู้หม่น	คั้นแมนผู้ชี่ครั้นหาได้กะบ่อมี
ความที่ผมว่านี่ถูกใจท่านหมดทุกคน	ผมว่าชาวนาจนกว่าคนชาวก้า
ความสัจจะเพิ่นเว้าบูรณ (คำโบราณ) แต่ครั้งเก่า	ความผู้เฒ่าเพิ่นเว้าบาลีก็้อมต่อมา
เพิ่นว่า (กล่าวว่) สิบพ่อค้ามาไหวพ่อนา	ตามตำราคนเฒ่าบูรณ (โบราณ) ครั้งแต่เก่า
ความหมุ่นนี้เผิ่นว่าสมัยนั้นแมนจริง(สมัยก่อนนี้เป็นจริง) คราวสมัยเดี๋ยวนี (สมัยนี้)	
บ่อคือหลัง (ไม่เหมือน) ครั้งเก่า	พวกชาวนาอับเจา ได้ไปไหวพ่อนาเห็นแล้วจิงว่า
เป็น (สมัยนี้ชาวเกียจกจนต้องอาศัยพวกพ่อค้า)	

(ที่มา กลอนเล่าชาวนากับพวกพ่อค้า ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2511)

กลอนพ่อค้าดีกว่าพ่อนา

เป็นจิ้งจอกคาริการ ไต่วาที
 กลอนที่สองสืโล่อดอ้างความดี
มีแต่กตัญญูแห่งพ่อค้าพ่อขาย (พ่อค้ามีมาแต่เดิม)
 จนได้ลือได้ช่าคหบดี
 จนได้เป็นนายท่าเจ้าสัวเจ้าเสี่ย
 หรือเฒ่าแก่เหล่าเจ้านายห้องโถง
 กันสابقใหญ่ตั้งล้านเปอร์เซ็นต์
 พวกหมู่เฮาเนี่ยแล้วกะหากเห็นคือกัน
ผมสิเว้าให้แม่นความสุขขำบาย(พูดถึงความสุข)
 มีแต่นั่งอยู่ห่างรอท่าขายของ
 พวกพ่อนาเฮาเนี่ยไปซื้อของเขา
 เทิงยกมือเทิงซึ้งอรับกระผม
 ให้ผมขอค่านับเงินผมบ่อหลาย (มีเงินไม่มาก)
 ทางพ่อค้าจั่งว่า (กล่าววว่า)ไม่แพงคอกดี
 ถ้าไม่ได้จั่งว่า (เหมือนที่พูด) ฉันทก็ไม่ขาย
 สิไปคืบอนโคหน่อพ่อไฮ่พ่อนา
 กับมีท่า 2 แบ่งพอได้ฝนยา
 แล้วให้เพิ่นมานั่ง ไซ่ฮอนอปวดแหว
 บาดนี้ผมสิไล่ให้คนแก็กกลอน
 ความสนุกนั้นหากว่ามาเส็งกัน
 ดีพ่อนานันต่อจากใสไปใส
 เอาให้พ่อค่านั่งเทิงฮ้านรองดู
 เจริญหมอล้ำเขาไล่ความสุขพ่อนา
 แล้วบอกให้ไปบอกคู่ฮอดความขำบาย
 บอกฮอดบ่อนพันไม้แปลงคาคแบกไถ
 แล้วให้เจริญฮ้ายขำมาย้องเส็งกัน
(ที่มา กลอนดำพ่อค้าดีกว่าพ่อนา ทองมาก จันทะลือ ประพันธ์เมื่อ พ.ศ. 2511)

นายว่าชาวนาคิดผมว่าพ่อค้าดีเถียงกันอย่างใหญ่
 ผมว่าพ่อค้าดีฟังผมสิเว้า
ผู้เพิ่นมีหลาย ๆ กะแม่น (ผู้ที่รวยก็คือ)พวกพ่อค้า
 จนได้เป็นเศรษฐีกะแม่นพวกพ่อค้า
 เป็นนายหัวหน้าเยี่ยอาสอกอาเสี่ย
 พวกพ่อนาสีเส็งพ่อค้าไม่ได้สิ้น
 ตามที่ผมได้เห็นกับตามาแล้ว
ความสบายลั่นกันปานควรวม้านแล่น(สุขสบายกว่ามาก)
 คือจำพวกค้าขายตั้งคักตั้งร้าน
 บ่อมีความเสรีหมองนั่งเทิงเก้าอี้
 พากันไปหาเอาอันนั้นอันนี้
 ขายให้ผมพอสมอย่าแพงหลายครั้ง
 อย่าขายแพงหลายนายพ่อนาพ่นว่า (พูดว่า)
 ของราคาฉินดีไม่แพงคอกนา
เว้าไปหลายอยากอายุโตคุณพ่อ (พูดมากก็อายุเขา)
 ดีแต่นั่งสุขบายอย่างกอกฮาวแข่ง
 กับให้เพิ่นไถนาถั่งจั่งกั้งจั่ง (โดยเฉพาะทำนา)
จั่งแม่นยากหมิดแนวพ่อนาพ่อไฮ่ (ลำบากไปเสียทุกอย่าง)
 ให้นายว่าเป็นตอนพ่อนาคีมาก
 แล้วมาได้กับฉันทลงคู่นือพ่อ
 ดีขึ้นแต่บ่อนโคบ่อนสุดบ่อนสั่ง
 ไผกะซี่ย้านคนคูเด็กกันบักใหญ่
 หรือสุขขำวสุขปลาสุขกินสุขอยู่
 ตลอดถึงความตายเจ้านายเพิ่นใช้
 มันมีสุขบ่อนไคว่มาเบ็งนำ

ภาคผนวก ง
ภาพถ่ายของนายทองมาก จันทะลือ

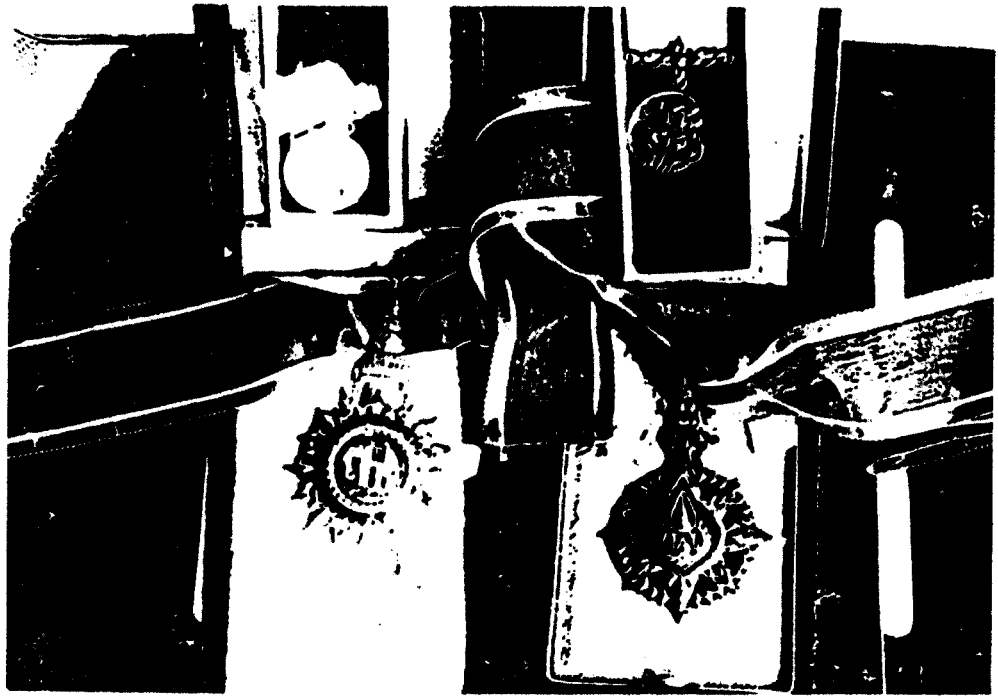
ภาพนายทองมาก จันทะลือ กำลังประพันธ์กลอนลำ

ภาพบัตรประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนของนายทองมาก จันทะลือ

ภาพนายทองมาก จันทะลือ ร่วมถ่ายภาพกับผู้วิจัย

ภาพเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปรมภรณ์ช้างเผือกและมงกุฎไทย
ของนายทองมาก จันทะลือ

ภาพตู้เก็บเทปบันทึกเสียงและกลอนลำของนายทองมาก จันทะลือ

ประวัติของผู้ศึกษา

ชื่อ	นางบุญเพ็ง โทท
วัน เดือน ปีเกิด	27 มิถุนายน 2504
สถานที่เกิด	อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
ประวัติการศึกษา	ศศ.บ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2546
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 92 หมู่ที่ 3 ตำบลนานวล อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด